Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

RÖPORTAJ

RUŞEN ÇAKIR VE HIDIR GÖKTAŞ

RESMİ TARİH SİVİL ARAYIŞ

SOSYAL DEMOKRATLARDA İDEOLOJİ VE POLİTİKA

RUŞEN ÇAKIR, 1962'de Hopa'da doğdu. Laz. Yazar Müge İplikçi ile evli. Ali Deniz'in babası. Galatasaray Lisesi'ni bitirdi. Gazeteciliğe 1985'te *Nokta* dergisinde başladı. *Tempo*, *Cumhuriyet*, *Milliyet*, *Vatan*, CNN-Türk ve NTV'de çalıştı. TESEV'de "Demokrasi, Sivil Toplum ve İslam Dünyası" programını yönetti.

HIDIR GÖKTAŞ, 1960 yılında Yuva Köyü'nde (Sivas-Gürün) doğdu. Yuva, Sivas ve Ankara'nın çeşitli okullarında ilk ve orta öğrenimini tamamladı. 1974 yılında girdiği Elektronik Astsubay Hazırlama Okulu'ndan 1978 yılında muhabere teknisyen astsubayı olarak mezun oldu. *Cumhuriyet*, *Nokta*, *Söz*, *Gazete* ve *Güneş* gazetelerinde muhabirlik yaptı. Bir süre TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'nda danışman olarak hizmet veren Göktaş, 1994 yılından bu yana Reuters haber ajansında politika muhabirliği yapmaktadır.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Metis Yayınları
İpek Sokak 5, 34433 Beyoğlu, İstanbul
e-posta: info@metiskitap.com
www.metiskitap.com
Yayınevi Sertifika No: 10726

Resmi Tarih Sivil Arayış
Sosyal Demokratlarda İdeoloji ve Politika

Röportaj:
Ruşen Çakır ve Hıdır Göktaş

© Metis Yayınları, 1991

İlk Basım: Ekim 1991

Kapak ve Grafik Tasarımı: Semih Sökmen
Kapak Fotoğrafı: İsmet İnönü ve Bülent Ecevit,
CHP Olağanüstü Kurultayı'nda, Nisan 1967
(Cumhuriyet Gazetesi Arşivi).

Dizgi ve Baskı Öncesi Hazırlık: Metis Yayıncılık Ltd.
Baskı ve Cilt: Yaylacık Matbaacılık Ltd.
Fatih Sanayi Sitesi No. 12/197 Topkapı, İstanbul
Matbaa Sertifika No: 11931

ISBN: 975-7650-67-6

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

RÖPORTAJ

RUŞEN ÇAKIR VE HIDIR GÖKTAŞ

RESMİ TARİH SİVİL ARAYIŞ

SOSYAL DEMOKRATLARDA İDEOLOJİ VE POLİTİKA

metis | siyahbeyaz

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

İçindekiler

Sunuş 7

AYDIN GÜVEN GÜRKAN
"Tarihi yargılamadan aşmak" 11

MURAT KARAYALÇIN
"Soyut kavramları proje ve programlara dönüştürmeliyiz" 31

İLKAY SUNAR
"Bizde sosyal demokratlıktan çok, popülizm yapıldı" 49

KOREL GÖYMEN
"Önce devletin ve toplumun demokratikleşmesi" 63

ŞÜKRÜ SİNA GÜREL
"Altı Ok'u tartışmak DSP'nin değil, SHP'nin sorunu" 83

EMRE KONGAR
"Tüm dünya sosyal demokrasiye yöneliyor" 99

HALUK ÖZDALGA
"Kutupların kalkması işimizi zorlaştırdı" 117

ASAF SAVAŞ AKAT
"Kemalizm Türk solunu muhalefete mahkûm ediyor" 131

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

ERCAN KARAKAŞ
"Sosyalizm biçim için hep somut bir ütopya" 143

İSHAK ALATON
"Olmayan pastayı nasıl dağıtacaksın?" 159

YAKUP KEPENEK
"Piyasa ekonomisini hiçbir zaman yadsımadık" 171

ŞAHİN ALPAY
"Bizde sosyal demokrasi Marksizm'den değil,
ona alternatif olarak doğdu" 187

ERTUĞRUL GÜNAY
"Halka rağmen halk hareketi değiliz" 203

Ek 1
SHP'DE "YENİ SOL"UN TÜRKİYE PROGRAMI
İsmail Cem 225

Ek 2
GÖZÜNAYDIN TÜRKİYE
DSP'nin Seçim Bildirgesi'nden 247

Özgeçmişler 269

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Sunuş

İSMET İNÖNÜ'nün liderliğindeki Cumhuriyet Halk Partisi'nin, Demokrat Parti'nin çizgisini sürdüren Adalet Partisi'ne karşı varkalabilmek amacıyla solcu olduğunu ilan etmesinin üzerinden 26 yıl geçti. Cumhuriyeti kuran, onu yıllar boyu kıskançça sahiplenen tepeden inmeci ve seçkinci CHP'nin "Ortanın Solu" ile başlayan solculaşma süreci 1970'li yıllarda Bülent Ecevit'in liderliğinde koyu bir popülizmin eşliğinde "sosyal demokrasi" ile hız kazandı. 12 Eylül 1980 kesintisinden sonra ise formülasyonlar çeşitlendi: sosyal demokrasi, demokratik sol, demokratik sosyalizm. Aynı şekilde örgütlenmeler de arttı: Halkçı Parti, Sosyal Demokrat Parti, Demokratik Sol Parti ve nihayet Sosyaldemokrat Halkçı Parti. 20 Ekim 1991 erken genel seçimleri arifesinde bu sosyal demokratlaşma süreci henüz tamamlanabilmiş değildi. Görüldüğü kadarıyla daha uzun bir süre tamamlanabileceğe de benzemiyor.

Bu kitapta kendileriyle görüştüğümüz sosyal demokratlarla üç ana eksende tartıştık. İlk olarak, Türk sosyal demokratlarının tarihlerine bakışlarını ele aldık. Bu noktada ister istemez Altı Ok'ta odaklandı tartışmalar. İkinci olarak "ideal ve evrensel" sosyal demokrasinin temel değerleri üzerine konuştuk. Konuştuğumuz bazı sosyal demokratlar, bu değerleri dile getirmek için sık sık geçmişe gönderme yaptılar. Bir diğer deyişle, eskinin hatalarının eleştirisinden hareketle yeniyi kurgulamaya çalıştılar. Son olarak Türkiye ve dünyanın yaşanan sorunlarına karşı çözüm önerilerini öğrenmek istedik. Bu aşamada da sık sık geçmişe ve sosyal demokrasinin evrensel değerlerine değinildi.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Sonuçta kitabımızın adı *Resmi Tarih, Sivil Arayış* olarak ortaya çıktı. Türkiye'de sosyal demokratlığını ciddiye alan herkes, Batı'nın zengin sosyal demokrat tarihinin sonucunda ortaya çıkan değerlerine, ilkelerine sahip çıkma zorunluluğunu hissediyor. Öte yandan CHP geleneğinin bu değerlerle taban tabana zıt yönlerinden vazgeçme konusunda derin bir tereddüt içinde bulunuyorlar. Çünkü günümüzdeki sosyal demokrat hareketlerin varlık sebebinin bu gelenek olduğunu biliyorlar. Bu gelenekten bütünlüklü bir kopuşun, babadan oğula CHP'li seçmen tabanından geniş ölçüde kopmalarına yol açacağının endişesini taşıyorlar.

Sonuçta kabuğunu bir türlü kıramayan sosyal demokratlar bir türlü "evrensel" ölçülere uygun bir sosyal demokrasiyi Türkiye'de kurumsallaştıramıyor, ikircikli politikaları nedeniyle seçmenlere tam bir güven veremiyorlar. Bu açmazdan sıyrılma konusunda 1980'den beri en çok çaba sarfeden Bülent Ecevit ise, büyük ölçüde kendisinden kaynaklanan örgütsel zaaflar nedeniyle, Batılı anlamda bir sosyal demokrasiyi mütevazı bir şekilde inşa etme kararlılığından kısa bir süre içinde, sağ-milliyetçi tavırlarla beslenen yeni bir popülizme kayıverdi.

*

Resmi Tarih, Sivil Arayış'ın görüşmelerine 1991 Eylül ayı başında başladık. Bu günlerde ülke tam bir seçim atmosferine girmişti. SHP büyük ölçüde ön seçim heyecanı yaşıyordu, DSP ise kampanyasını herkesten önce başlatmıştı. Bu hareketliliğe, bizim kitabı seçimlerden belirli bir süre önceye yetiştirme kaygımız da eklenince öngördüğümüz görüşmelerden dördünü gerçekleştiremedik. Bunlardan Deniz Baykal ve İsmail Cem'in eksikliğini telafi edebilmek için, ikisinin başını çektiği SHP'deki "Yeni Sol"un son kurultayda sunulan ve İsmail Cem tarafından kaleme alınan bildirgesini kitabın sonunda ek olarak verdik. Aynı şekilde Bülent Ecevit'le görüşemediğimiz için DSP'nin Seçim Bildirgesi'nden bazı bölümleri ikinci bir ek olarak sunduk. Erdal İnönü'nün yokluğunu da bir ekle

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

telafi etmeyi düşündük ama kitapta görüştüğümüz bazı SHP üst düzey yöneticilerinin büyük ölçüde İnönü'nün de fikirlerini yansıttıklarına inandığımız için sonradan buna gerek duymadık.

Kitapta ilk bakışta ağırlığın SHP'de olduğu, DSP'nin ihmal edildiği gibi bir izlenim çıkabilir. Ancak DSP İstanbul milletvekili adayı olan Prof. Şükrü Sina Gürel'in dışında, İshak Alaton'un DSP'ye daha yakın olduğu görülüyor. Ayrıca DSP'nin ilk örgütlenme çalışmalarına aktif olarak katılmış ama zamanla ondan uzak düşmüş olan Haluk Özdalga ve Prof. Asaf Savaş Akat'ın dışında, ilk başlarda DSP'ye düşünsel açıdan epey destek vermiş olan Şahin Alpay da görüştüğümüz isimler arasında.

*

Resmi Tarih, Sivil Arayış'ın bir hafta önce yayımlanan *Vatan, Millet, Pragmatizm* ile birlikte 20 Ekim 1991 seçimleri öncesi belli bir işlevi yerine getirdiğini düşünüyoruz. İlk kitabın sunuşunda dile getirdiğimiz bir hususu bu arada hatırlatmak istiyoruz. Biz bu kitaplarla Türk sağı ve sosyal demokrasisinin ideolojik yönelimlerini, tartışma noktalarını eksiksiz ve mükemmel bir biçimde okuyucuya aktardığımız iddiasında değiliz. Böyle bir iddiaya sahip olmayı hiç düşünmedik, bunun istesek de imkânsız olduğunu biliyoruz. Amacımız, bazı önemli olguların iletişim kanallarının bir kısmı tarafından yüzeyselleştirilmelerine, içlerinin boşaltılmasına karşı yine iletişim aracılığıyla karşı durma çabalarına katkıda bulunabilmek. Biz Türkiye'de yürütülen politik mücadelelerden "iğrenmiyoruz"; "herkesin söylediğinin aslında aynı şey" olduğuna değil de, şu ya da bu ölçüde farklılıklar olduğuna, bu farklılıkların Türkiye toplumunun zenginliği olduğuna inanıyoruz; siyaseti ve ona yön veren ideolojik değerleri önemsiyoruz; bu değerlerin yerine imajların ön plana çıkmasının sorumlusunun politikacılardan ziyade, onların da bir parçası olduğu toplumu saran "mümkün olduğunca çok şeyi bir an önce tüketme ve hemen ardından tüketilecek yeni şeyler arama" anlayışı olduğunu sanıyoruz.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Resmi Tarih, Sivil Arayış'ta yer alan görüşmelerden İlkay Sunar, Korel Göymen, Emre Kongar, Haluk Özdalga, Asaf Savaş Akat, Ercan Karakaş, İshak Alaton ve Şahin Alpay'la olanlar Ruşen Çakır; Aydın Güven Gürkan, Murat Karayalçın, Şükrü Sina Gürel, Yakup Kepenek ve Ertuğrul Günay'la olanlar Hıdır Göktaş tarafından gerçekleştirildi. Konuşmalarda, dille ilgili bazı düzenlemeler dışında, değişiklik ve kısaltma yapılmadı.

Bu kitap, Sayın Gürkan, Sayın Karayalçın, Sayın Sunar, Sayın Göymen, Sayın Gürel, Sayın Kongar, Sayın Özdalga, Sayın Akat, Sayın Karakaş, Sayın Alaton, Sayın Kepenek, Sayın Alpay ve Sayın Günay bizlerle heyecanımızı paylaştıkları için gerçekleşebildi; kendilerine çok teşekkür ediyoruz. Fotoğrafçı arkadaşlarımız Oktay Kurtulan ve Alper Fidaner'le birlikte çalışmak büyük zevkti. Mete Muyan ve Nuray Göktaş'ın içten yardımları işimizi epey kolaylaştırdı.

Ruşen Çakır, Hıdır Göktaş

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

AYDIN GÜVEN GÜRKAN: "TARİHİ YARGILAMADAN AŞMAK"

Sizce sosyal demokrat hareket ve SHP, CHP geleneğini taşımalı mı? Yoksa red-i mirasta mı bulunmalı? CHP-SHP ilişkileri nasıl olmalı?

"Evet CHP'yi yükleniyoruz; hayır CHP'yi reddediyoruz" diyebilmek için SHP'nin "tarihi" incelemesi, irdelemesi ve yargılaması gerekecektir. Bence tarih yargılanamaz. Çünkü bir olayı ve kararı yaratan tarihi koşulları "zihnen" yeniden inşa edip, onları anlamak olanaklı değildir. Ayrıca bugünkü bilincimiz, ahlak ölçütlerimiz ve değer yargılarımızla geçmişi değerlendiremeyiz. Bence bırakınız değerlendirmeyi ve yargılamayı, geçmişi tam olarak anlayabilmemiz ve kavrayabilmemiz bile olanaklı değildir. Geçmiş, bence, iyisiyle de kötüsüyle de geçmiştir. Bu nedenlerle ben, CHP-SHP ilişkisinin partinin ana gündem maddesi haline dönüştürülmesine karşıyım. SHP yenileşsin ve dönüşsün. Buna, benim hiçbir itirazım yok. Ben bunu yürekten istiyorum. Ancak bunun yapılabilmesi için tarihin ve bu tarihin ayrılmaz bir parçası olarak CHP'nin yargılanması gerektiğine inanmıyorum. Böyle bir tartışma hem çok yapay olur; hem çok temelsiz kalır; hem de büyük yanlışlıkları birlikte getirir. SHP, yeni görüşler söylemek, yeni ilkeler getirmek, yeni bir siyaset anlayışı sunmak istiyorsa, bunlar, bugünün gereksinimleri ve istemleri olduğu için yapılmalıdır. Bunları yapmak için bilimin bile yapamayacağı bir görevi yüklenerek, tarihi "iyiydi" ya da "kötüydü", "doğruydu" ya da "yanlış-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

tı" diye yargılamaya gerek yoktur. Ben ömrüm boyu yalnızca CHP'ye oy verdim. Ama bugünkü bilgim, bilincim ve dünya görüşümle, ben artık o günün CHP'lisi değilim. Şimdilerde birçok noktada o günün CHP'sinden çok farklı düşünüyorum. Ama, buradan kalkarak geçmişte yanlış yaptığımı da söyleyemem.

Ama bir gerçeği de görmezlikten gelemeyiz. Parti içindeki kimi kesimler hâlâ SHP'yi "devlet kurucusu parti", "en Atatürkçü parti" gibi tanımlarla savunuyorlar. SHP, çoğu zaman, gelecekle ilgili vaatleriyle değil; geçmişle ilgili birikimiyle öne çıkmaya çalışıyor. Bu durum sizce SHP'nin yüzünü geleceğe dönmesi, yenileşmeye önderlik etmesi ve bir sosyal demokrat partiye evrimlenmesi için bir engel değil mi?

Bence SHP bu tür söylemlerden kendisini hızla arındırmalıdır. Bu söylemleri birçok açıdan şanssız söylemler sayıyorum. Cumhuriyetin kuruluşundan 70 yıl sonra, bir siyasal partinin temel sunumları arasında artık devleti ve cumhuriyeti kurmuş olmak yer almamalıdır. Bunun birçok sakıncası var. Örneğin böyle bir söylem, partiyi hep geçmişle ilişkili tutar ve gelecekle ilgili tasarımlar sunmak arzusunu ve zorunluluğunu hafifletir. Bunun dışında böyle bir söylem, kuruculuğunun bu denli ısrarla yüklenildiği "devlet"in ve devlet anlayışının savunulması zorunluluğunu da getirir. Oysa belki 1920'li ve 30'lu yıllar için geçerli olabilecek bir devlet anlayışını, SHP'nin bugün de savunması için hiçbir neden yoktur. Ben, bunun tam karşıtını düşünüyorum. SHP'nin kanımca bugün topluma sunacağı temel vaat, "yeni bir devlet" ve yeni bir devlet anlayışı olmalıdır. Bugünkü çok geniş yetkili, çok karışımcı, çok merkeziyetçi, çok "ben bilirim"ci, çok bürokratik, çok buyurgan, çok savurgan, çok duyarsız, çok kapalı ve gizemli, çok az saydam, çok az katılımcı ve çok az demokratik denetimli devlet, artık çağdaş bir devlet anlayışının da, toplumun nesnel gereksinimlerinin de çok gerisinde kalmıştır. Tarihin özgün koşullarında oluşan ve bugüne değin niteliklerini yumuşatarak da olsa

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

sürdüren bugünkü devlet anlayışımız, bence artık toplumun üzerine geçirilmiş bir zırh işlevi görmektedir. Bu zırh içinde toplum inisyatif geliştirememekte, serpilememekte ve özgüven kazanamamaktadır. Kaçınmadan itiraf etmek zorundayız ki, bugünkü devlet anlayışımız, halen daha ana hatlarıyla bir "vesayetçi devlet" anlayışıdır. Bunu aşmak zorundayız. Kuşkusuz bu kolay bir iş değildir. Bunun cumhuriyet öncesine uzanan tarihi nedenleri olduğu ölçüde, cumhuriyetin kuruluş döneminin dayattığı nedenleri de var. Cumhuriyetin kurucu kadroları, kendilerini yalnızca bir rejim değişikliğinin ve bir Kurtuluş Savaşı'nın önder kadroları olarak görmediler; bunlar kendilerini aynı zamanda bir "millet yaratmak" ödeviyle de karşı karşıya saydılar. Bu nedenle de toplumun diline, inançlarına, değer yargılarına, beğenisine, giyimine-kuşamına, etnik kimliğine, müziğine, ideolojisine ve hatta tarihine yeni bir biçim vermek istediler. Yaratanların kafasındaki insan ve toplum tasarımına uygun bir biçimde yepyeni, ama soyut bir "insan" ve "toplum" yaratmak istediler. Bu "insan" ve "toplum"un neredeyse tüm özellikleri ve nitelikleri, asker ve sivil bürokrasinin kullandığı devlet erki eliyle belirlenmek istendi. Şimdi geriye dönerek ve bugünün bilinci ve anlayışıyla belki bunları eleştirmek olanaklıdır. Ama bence bu kolaycı yola kaçmamak gereklidir. Çünkü bir karar anında tarih koşullarının oluşturduğu ve dayattığı zorunlulukları ve gereksinimleri bugün anlamak, kavramak ve yargılamak, bence olanaklı değildir. Bu nedenle SHP'nin olaya, "kendi tarihinden bir kopuş"; "kendi tarihini red" anlayışı ile yaklaşmasını doğru bulmuyorum. Soruna bence çok daha yalın ve pragmatik yaklaşılmalıdır. Sorun şudur: Tarihi sürecin bize taşıyıp getirdiği şimdiki devlet anlayışı, çağımızın ve toplumumuzun bugünkü gereksinimlerine yanıt veriyor mu, vermiyor mu? Vermiyorsa —ki bence vermiyor— yeni bir devlet anlayışı, yeni bir devlet-toplum ilişkileri anlayışı ve yeni bir yurttaş anlayışı tasarlamak, oluşturmak, bunu toplumun kabulüne sunmak ve bunu demokratik yollardan benimsetmek için ciddi siyasal çabalar harcamalıyız. Ben olaya şöyle bakıyorum: Eğer devleti CHP ve SHP

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

olarak biz kurduksa, gene biz yenilemek, demokratikleştirmek ve çağdaşlaştırmak zorundayız.

Bu söylediklerinizden SHP'nin "devletçi" bir anlayıştan "sivil toplumcu" bir anlayışa geçmesinin gereğine inandığınızı çıkartabilir miyiz?

Sivil toplum çokça söylenen bir kavram… Pek çok insan kendini "sivil toplumcu" sayıyor. Ancak, sivil toplum kavramı henüz daha yeterince berrak bir biçimde ve geniş bir kabulle tanımlanmadı. Birçok insan ve siyasetçi, "sivil toplum"dan yalnızca anti-militarist bir içerik çıkarıyor. Oysa bence "sivil toplum" kavramı bu denli basit bir kavram değildir. Ben, "sivil toplum" kavramından iktidarın tekçi ve tekelci yapısının parçalandığı; siyasal gücün, erkin ve iktidarın olabildiğince çoğulcu bir biçimde paylaşıldığı bir toplum düzeni anlıyorum. Bence ortak insanlık tarihimiz bir anlamda iktidar kavgalarının da tarihidir. Yönetim erkinin siyasal gücün ve "iktidar"ın kime ait olacağı sorunu, bizi hep çok meşgul edegelmiş bir sorundur. Bu sorun çerçevesindeki kavgalar da sürekli ve kanlı olmuşlardır. Sosyalizm de bir iktidar kavgasıdır ve siyasal erkin ve iktidarın işçi sınıfına devrini öngörür. "İktidar"ın ve siyasal erkin çevresinde yüzyıllardır süregelen kavgalar sanıyorum ortak insanlık bilincimizde yeni bir aşamanın oluşmasına neden oldu. Ben bunu, "sivil toplum" aşaması olarak görüyorum. Bu yeni bilinç aşamasında, artık, "iktidar"ı tekçi ve tekelci bir olgu olarak görüp, onu bu nitelikleriyle ele geçirmek yerine, "iktidar"ın bu tekçi ve tekelci niteliğini değiştirerek, onu bölüşerek ve paylaşarak kullanmak ön plana geçmiş oluyor. Sovyetlerdeki "sosyalist" iktidar deneyimi bize göstermiştir ki, iktidar yeterince geniş bir biçimde bölüşülüp paylaşılmadıkça ve böylece onun egemenci, tekçi ve tekelci niteliği zayıflatılıp parçalanmadıkça, her iktidar, sonunda, buyurgan, baskıcı, kısıtlayıcı ve nihai tahlilde topluma yabancı bir erk haline dönüşüyor. "İktidar" çok güçlü, tekçi ve tekelci kaldıkça, pekâlâ bir "işçi devleti", bir "emekçi ik-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

tidarı" bile işçiye, emekçiye yabancı, onun üzerinde egemen, demokrasi dışı bir bürokratik yapı halini alabiliyor. Sanıyorum, yöneten-yönetilenler sorunu, iktidara yabancılaşma sorunu ve devletin toplum üzerinde egemen ve buyurgan olma sorunu ancak "sivil toplum" vizyonu gerçeklik kazandıkça aşılabilir. Bir "sivil toplum" ereğine varmak için merkeziyetçiliğin zayıflatılması, devletin yetkilerinin giderek daraltılması, toplumun özgür örgütlülüğünün arttırılması, özerk alanların giderek çoğaltılması, doğrudan yönetim biçimine yavaş yavaş yaklaşılması, yönetim birimlerinin küçültülmesi, "birey"in karışılamaz ve dokunulamaz haklarının çoğaltılması, bilgi sağlanmasının kolaylaştırılması, çoğulculaştırılması ve yaygınlaştırılması gerekecektir. "Yönetilen" bir toplumdan, gerçekten "kendini yöneten" bir topluma geçmek, bir büyük insanlık düşüdür. Bence bu düşün, bu umudun, bu vizyonun bugünkü adı "sivil toplum"dur. Ama şunu da eklemek isterim: Belki "sivil toplum" da bugün tam kestiremediğimiz sakıncalara ve noksanlıklara sahip olabilir. Bunu şunun için söylüyorum: Devletin emekçi sınıfın eline geçmesi de bir büyük umut ve düştü. İyi dokunmuş bir kuram, çoğu zaman, yaşamın ve gerçeğin ortaya çıkartabileceği sakıncaların baştan gözükmesini önleyebiliyor. Belki "sivil toplum" için de bu böyle olacaktır. Ama daha çoğulcu, daha katılımcı, daha adil, daha dayanışmacı, daha az baskıcı ve daha az yabancılaşmış yönetim ve toplum biçimlerini buluncaya değin, insanlığın arayışı, yaşanan düş kırıklıklarına karşın, umuyorum ki, sürgitliğini koruyacaktır.

Son SHP kurultayında yoğun bir biçimde olmasa da SHP'nin ve CHP'nin Altı Ok'u tartışılmaya başlandı. sizce bu tartışma yararlı mıdır ve sürdürülmeli midir?

Tabii… Ben de Kurultay konuşmamda Altı Ok'un tartışılmaya başlanmasını sevindirici bulduğumu söyledim. SHP bence yakın bir gelecekte kendi içinde yoğun bir ideoloji ve program tartışması açacaktır. Bunun bir seçim öncesinde, bugünden söylenmesinin

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

parti güvenirliğine bir zarar vereceğini sanmıyorum. Seçmen daha çok partinin ve liderinin olaylar karşısındaki somut tavırlarına ve değerlendirmelerine bakarak bir kanaat oluşturuyor. 20 Ekim seçimlerine giderken de partimle ilgili böyle bir kanaat kamuoyunda oluşmuştur. SHP'de yakın bir gelecekte bir program ve ideoloji tartışmasının beklendiğinin söylenmesi, "bunlar henüz ne yapacaklarını bilmiyorlar," yolunda bir kanaatin olmasına neden olmamalıdır. Seçmen için birincil derecede önemli olan seçim beyannamesidir. O da bu konuşma yayınlandığında kamuoyuna duyurulmuş olacaktır. Bir ideoloji ve program tartışması bunlardan ayrı bir şeydir ve sanıyorum ancak 4-5 yıllık bir sürecin, yani önümüzdeki seçim döneminin sonlarında partiye yeni bir kimlik kazandıracaktır. Bu bağlamda Altı Ok'la ilgili olarak başlamış bulunan tartışmayı, yakın bir gelecekteki ideoloji ve program tartışmasının heyecan verici bir başlangıcı sayıyorum. Ancak beni, henüz yeni başlamış olan bu tartışmadaki kimi tavırların keskinliği, kimi tavırların da ürkekliği ve eyyamcılığı şaşırtıyor. Kimileri Altı Ok'un programda olduğu gibi korunmasını ve bunların şiddetle savunulmasını "ilericilik" diye tanıtıyorlar; kimileri de bunlara karşı yürütülecek bir saldırının ancak ilericiliğin kanıtı olabileceğini düşünüyorlar. Kimileri de Altı Ok'un 9'a, 10'a, 11'e çıkarılması gibi bir yöntemle, hem Altı Ok'dan yana hem de Altı Ok'a karşı bir tavır geliştiriyorlar. Şunu söylemek istiyorum: Altı Ok'la ilgili tartışma —görünen o ki— dönüp dolaşıp SHP'nin CHP ile ilişkisinin kopartılıp kopartılmaması noktasına gelip düğümleniyor. Bunu bir türlü anlayamıyorum. Altı Ok'un bugünkü gereksinimlerimize yanıt verip vermediğinin nesnel bir biçimde tartışılması niçin illa bir geçmişin ve bir tarihin yargılanması ve reddi noktasına vardırılsın? Ya da sanki böyleymiş, ya da böyle olmalıymış gibi gösterilsin? Her ilkenin ancak belli bir tarih kesiti ve belli bir toplumsal aşama için geçerliliği söz konusu olabilir. Bunu görmezlikten gelirseniz "ilkeler" dediğiniz düşüncelerin bir süre sonra "ilke" olmaktan çıkıp "dogma" haline dönüşmesini önleyemezsiniz. Altı ilkenin özgün sahibi CHP bile, geçmişte, kendi ilkelerine kimi

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

SHP'lilerin bugünkü bakış açısından daha esnek bir biçimde bakabilmiştir. Bilindiği üzere Altı Ok'un özü üç ilkedir. Bu sonradan 6 ilkeye dönüştürülmüştür. CHP, bunu 1930'lu yıllarda nasıl yapabilmişse, SHP de 1990'lı yıllarda bu 6 ilkenin programdan çıkartılmasını nesnel bir biçimde tartışabilir ve sonuçlandırabilir.

Böyle bir tartışmada siz altı ilkenin programdan çıkartılmasından yana mı tavır koyarsınız?

Evet… Çünkü bunları programda tutmak belli ki ancak çok büyük bir zorlamanın ürünü olabilir. Bunların kimisi artık bir genel kabul görmüştür ve bu ilkelerle diğer siyasal görüşlerden farklılaşmak olanaksızdır. Kimileri ise eskimiştir. Kimileri de yanlış anlamalara elverişlidir. Bence, bunları programdan çıkartmak, bunların geçmişteki önem ve anlamını red ve inkâr anlamına gelmez. SHP'nin bugün için artık temel ödevi, kuruluşundan 70 yıl sonra cumhuriyeti halen daha kuruluşundaki ilkelerle olduğu gibi savunmak olarak anlaşılmamalıdır. Bugün için temel ödev cumhuriyetin demokratik temellerini güçlendirmek, insan haklarını pekiştirmek ve geliştirmek, bireye ve topluma daha geniş bir geçerlilik alanı tanımak, daha dengeli ve bütünleşmiş bir toplum yaratmak olmalıdır. Ben, özellikle toplumumuzun iç bütünlüğünün, iç dengesinin, iç iletişiminin ve iç etkileşim düzeyinin yeterli olmadığını düşünüyorum. Toplumumuz birbirinden kopuk, birbirine yabancı ve birbirinden soyutlanmış iç adacıklar halinde yaşıyor. Toplumsal bütünleşme düzeyimizde önemli noksanlıklar görüyorum. İçinde bulunduğumuz koşullarda bunu gidermesini SHP' nin temel misyonu sayıyorum.

Siz SHP'nin kurucu genel başkanısınız. Altı Ok'un SHP programına nasıl girdiğini anlatır mısınız?

Altı Ok, HP'nin programında vardı. SODEP'in programında Altı Ok yoktu. Bilebildiğim kadarıyla HP de Altı Ok'u programına

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

uzun, bilinçli ve nesnel bir tartışma sürecinin sonucunda almamıştı. HP'nin, 12 Eylül'de kapatılmış CHP'nin devamı olduğu mesajı verilmek istenmişti ve bunun en kolay algılanma yolu olarak da Altı Ok'un ciddi bir değerlendirilme ortamından geçirilmeden programa alınması görülmüştü. Sonra, HP-SODEP birleşmesinde ortaya çıkan kimi muhalefeti ve yabancılaşmayı ortadan kaldırmak için Altı Ok birdenbire bütünleşmeyi sağlayıcı önemli bir araç niteliğini elde etti. SODEP ve HP kitlelerinin bulunabilecek en ortak yanı, bunların neredeyse tümünün geçmiş yılarda altı ilke çevresinde politika yapmış olmalarıydı. Bu nedenle HP programındaki altı ilke SHP programına da geçirildi. Bu söylediklerimle şunu vurgulamak istiyorum: Altı Ok'un SHP programına alınması, bilinçli bir ideolojik seçimden çok, geniş kitlelere en kestirmeden bir mesajı ulaştırabilmek amacına yönelikti. Ayrıca şunu da eklemek isterim: Yıllarca üyesi, yöneticisi, danışmanı ya da seçmeni olduğumuz bir partinin haksız bir biçimde kapatılmış olması, bizde büyük duygusal tepkiler oluşturmuştu. Altı ilkeyi ve oku korumakla biraz da bu tepkilerimizi ifade edebilmiştik. Şunu da söyleyeyim: Ben bir program parçası olarak altı ilkenin gözden geçirilmesinden yanayım ama; bunun bayrakta, rozette veya herhangi bir başka yerde korunmasını da istiyorum. Bu, bana biraz Alman sosyal demokratlarının tavrını hatırlatıyor. Onlar da Marksizm'den kopmuşlardır, ama birbirlerine "yoldaş" demeyi, Marx'ın resimlerini korumayı ve kırmızı bayrağı bırakmamışlardır. Bence zihni esneklik, gerçeklik ve bu nedenle ilkeleri ve programı gözden geçirme cesareti başka bir şeydir; bir tarihi ve geçmişi inkâr, red ve ondan kaçış bambaşka bir şeydir. Ben SHP olarak geçmişimizden kaçmamız gerektiğine inanmıyorum.

Altı ilkenin en önemlilerinden birisi de laiklik ilkesi… CHP'nin laiklik anlayışı, daha çok Diyanet İşleri Başkanlığı eliyle, dini devlet denetiminde tutmak yolundaydı. SHP sizce bu anlayışı sürdürmeli mi?

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Gerek sivil toplum anlayışı, gerekse de laik toplum anlayışı, devletin, dine, mezhebe ve ibadete karışmamasını ve yurttaşlarının bu konularda her türlü baskı, denetim ve yönlendirmelerden uzak olarak kendi tercihlerini yapabilmelerini öngörür. Devletin, Diyanet İşleri Başkanlığı kanalıyla dini alanlara karışmasının ve bu alanda belirgin bir denetim sağlamasının, laikliğin korunmasına katkı sağlayacağını sanmıyorum. Üstelik Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bugünkü görev anlayışı ve işleyişi, mezhepler arasında bir ayrımın doğmasına da neden olmaktadır. Bence bu konuda cesur yeni düşünce ve yaklaşımlara ihtiyacımız vardır.

Türkiye'deki sağ akımlarda da insan hakları, demokrasi, sivil toplum ve sosyal adalet konularında belirgin bir duyarlılığın oluştuğunu görüyoruz. Bu durum sosyal demokrasinin işini güçleştirmiyor mu? Sosyal demokrasinin, kendisinin sağındaki akımlardan farklılaşmasını zorlaştırmıyor mu?

Sosyal demokrasi ilerici bir akımdır. Geleceğin değerlerini benimser ve topluma bugünden taşır. Bu değerler kuşkusuz bir süre sonra genel kabul görürler. Bu, sosyal demokrasinin övüncü ve tarihi işlevidir. Ben Türkiye'deki sağın düne göre biraz daha demokratikleştiğini görüyor ve seviniyorum. Ama, sosyal demokrasinin yaptığı gibi inançlı önderlik başkadır; toplumun dayatması ve zorlamasıyla yeni ve özgürlükçü değerlere kör topal ayak uydurmaya çalışmak başka bir şeydir. Sağın yapmaya çalıştığı olsa olsa budur. Sağ için kapitalist kesimin desteği, gereksinimi, etkinliği ve becerisi önemli ve önceliklidir. Sağ siyasal akımlar için temel doktrin, "ekonomizm"dir. İnsan, toplum ve doğa, sağ siyasal akımlar için, kapitalist kesimin birer edilgen girdisi niteliğindedirler. Bunların ayrı ve bağımsız ihtiyaçlarının, istemlerinin ve önemlerinin olabileceği pek düşünülemez. Sağın zaman zaman demokrasiye, insan haklarına ve özgürlüklere önem vermesi, daha çok, iktidar olabilmek ve iktidarda kalabilmek için topluma ve seçmene vermek zorunda kaldıkları "ödün"ler niteliğindedir. Adale-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

te, sosyal adalete, dengeli gelir bölüşümüne, sağlık ve eğitime önem verme gibi yaklaşımlarda çoğu zaman "ekonomizm"in izin verebildiği sınırların ötesine taşılmamaya çalışılır. Sosyal demokrasi bence insanın, toplumun ve doğanın kapitalist kesimden ve onun ihtiyaçlarından ayrı ve bağımsız bir varlık ve önem edinebilme ve kazanımlar sağlayabilme savaşının adıdır. Geniş kitlelerin ekonomik, sosyal ve siyasal güç edinebilmeleri, sosyal demokrat dünya görüşünün çok temel ve stratejik tercihlerinden biridir. Sağ dünya görüşü içinse bunlar, daha çok taktiksel ödünler niteliğindedir. Türkiye'deki sağın demokrasi ve insan hakları konusundaki inandırıcılığına ve içtenliğine son on yılı biraz irdelemekle bile doğru bir tanı konulabilir. Son on yıl, dünyada artan demokrasi ve insan hakları duyarlığına ve bilincine karşın Türkiye açısından utanç verici ihlallerle geçmiştir. ANAP bunların yapılmasına göz yummuş, DYP ise bunları hiçbir zaman ciddi bir biçimde önlemeye çalışmamıştır. SHP, adeta tek başına insan hakları ve demokrasi mücadelesinden yorgun düşmüştür. Sayın Demirel'in tüm ateşli demokrasi söylevlerine karşın, SHP tüm sendikal hakların topluma ortak bir vaat haline getirilmesine DYP'yi ikna etme konusunda başarılı olamamıştır. DYP hep kaçmıştır. Demokrasiye ve katılımcılığa ısınmış gibi görünmeye çalışan ANAP'ın ve DYP'nin kendi parti içi demokrasi uygulamalarına baktığımızda da bu yönde aldıkları yolun hiç de öyle büyük bir yol olmadığını görürüz. Her iki parti de milletvekili adaylarının iki seçimdir üst üste genel merkez tarafından belirlenmesinde hiçbir sakınca görmemektedirler. Atamalılardan oluşan bir parlamento onları hiç mi hiç rahatsız etmemektedir. Sayın Demirel 30 yıldır partisinin lideridir. Sayın Özal Cumhurbaşkanı olmasaydı, o da belki bir 30 yıl daha partisini yönetecekti. Bu yaklaşımları demokrat saymak olanaklı mıdır?

Sosyal demokrasinin kentlerde güçlü, kırsal kesimde zayıf olması, sizce neyle açıklanabilir? Sosyal demokrasi kırsal kesimde niye taban bulamıyor?

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Bunun birçok nedeni var. Her şeyden önce sosyal demokrasinin tarihi kökeninde işçi hareketleri yatmaktadır. Bugün sosyal demokrasi kuşkusuz bir sınıf ideolojisi, sınıf hareketi değildir ama "emek koruyucu" niteliği halen daha ideolojisinin temel öğelerinden biridir. Bu durum sosyal demokrasinin kentlerde ve sanayileşmiş bölgelerde taban bulmasını önemli ölçüde kolaylaştırmaktadır. Kent insanı, yeni kültür öğeleriyle, yeni değerlerle, yeni yaşam biçimleri ve yeni düşüncelerle daha yoğun bir ilişki içindedir. Kent insanı bu nedenle kırsal yöredeki insanlarımıza göre daha az muhafazakârdır. Yoğun din öğeleri, yoğun milliyetçi öğeler ve dar ahlaklılık ölçütleri kentteki insanı kırdaki insana göre daha az etkileyebilmektedir. Bu da, sağ muhafazakâr akımlar için kentleri zor seçim bölgeleri yapmaktadır. Kırda yerleşik insan çoğu zaman kırsal yaşamın dar ufkunu kolay aşabilecek olanaklara sahip değildir. Kır, siyasal tercihini çoğu zaman tarımsal girdi fiyatları ile taban fiyatları arasındaki ilişkinin kendisinde bıraktığı izlenimlere göre belirler. Bu nedenle de sosyal demokrasinin, kimi evrensel boyutlar, kimi uzun süreli hedefler, kimi de birçok insana soyut gelen değerler içeren zengin siyasal repertuarı çoğu zaman kırdaki seçmene pek büyük bir anlam ifade etmemektedir. Sosyal demokrasi, dünyanın ve düzenin bilinçli siyasal müdahalelerle, barış, demokrasi, özgürlük, adalet ve eşitlik yolunda düzeltilebileceğine inanır. Sosyal demokrasi varolanla yetinmeyen, varolanı yenileştirmek, düzeltmek isteyen ve bu amaçla da sürekli arayışlar içinde olan bir ideolojidir. Bu tür bir "kendini anlayış" ve "dünyayı anlayış" büyük kentlerin varoşlarına göç yoluyla gelip yığılan kitlelerde olumlu izlenimler bırakır. Çünkü onlar da, yaşam koşullarını düzeltmek amacıyla arayışların peşine düşmüş, cesur ve atılgan insanlardır. Onlar da kendi dar çevrelerinin kendilerine sunduğu olanakları yeterli görmeyerek, bunların daha iyisinin sağlanabileceğine inanarak, göç düzmüş, arayışa çıkmış insanlardır. Göç eden kesimler genellikle, genel kent yaşamının ve kültürünün oldukça dışında kalırlar. Bu durum bunlarda bir "yalnızlık", "dışlanmışlık" ve "azınlık" duygusu uyandırır. Sosyal demokrasinin

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

çeşitli azınlıklara, dışlanmış gruplara ve ayrıcalıksız kesimlere gösterdiği genel sıcaklık ve kavrayıcılık, bunları sosyal demokrasiye bağlar. Ayrıca bunlar göç etmelerinden kısa bir süre sonra politikanın ve partilerin kendilerine sunduğu yükselme ve bütünleşme olanaklarından yararlanmak isterler. Bu çerçevede de bir sosyal demokrat partinin parti içi demokrasi, katılım ve çoğulculu anlayışı onlara diğer partilerin sunabileceği yükselme ve bütünleşme olanaklarından çok daha fazlasını vaadeder. Kentlerdeki eğitim düzeyinin göreli yüksekliği de sosyal demokrasinin kentlerdeki gücünün önemli bir öğesidir. Çünkü eğitim düzeyi; demokrasi, insan hakları, özgürlükler ve çevre gibi belki bir köy yaşamının kendi iç dengesinde birincil derecede önemli olmayan öğelerin çok daha önemle ve öncelikle kavranıp, değerlendirilmesine yardımcı olur. Kentlerdeki "aydın" birikimi de sosyal demokrasinin gücünün önemli unsurlarından biridir. Bunun çok çeşitli nedenleri vardır. "aydın" kesiminin bağımsızlık ve özgürlük gereksinimine sosyal demokrasi daha rahat yanıt verir. "Aydın" kesimi, genelde, düzenin egemen unsurunun para ve kâr olmasından rahatsızlık duyar. Sosyal demokrasi kendisiyle bu rahatsızlığı paylaşır. "Aydın" kesim, zaman zaman "marjinal", "aykırı" ve "avangardist" olur. Sosyal demokrasi bunlara çok daha hoşgörülü ve anlayışla yaklaşır. "Aydın" kesim genelde bireysel özgürlüklere düşkündür, ama "bireyci" de değildir. Toplumsal sorumluluk duyguları genelde yüksektir. Bu da sosyal demokrasi ile aydın kesimini birbirine yaklaştırır. Sosyal demokrasiyi kentlerde güçlü kılan nedenlerden biri de, buralardaki oyların kır kesimine göre çok daha bağımsız ve bireysel oylar olmalarıdır. Genelde kır kesiminde ama özelde geri kalmış kır bölgelerinde oyların çok önemli bir kısmı denetli ve bağımlı oylardır. Şeyhler, hocalar, aşiret reisleri, ağalar ve hatta güçlü tüccarlar oyların önemlice bir kısmını denetler ve yönlendirirler. Bunlar da genellikle düzenin ayrıcalıklı ve "memnun" kesimleri oldukları için çoğu zaman muhafazakâr sağ partileri yeğlerler ve oyları da o partilere yönlendirirler. Görünen o ki, sosyal demokrasinin kırlarda göreli olarak güçlenmesi büyük

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

ölçüde bağımlılık ilişkilerinin zayıflamasına ve kırsal kesimin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmesine bağlı kalacaktır. Gerçekten, bunu önemli ölçüde sağlamış bulunan Trakya'da sosyal demokrasiye gösterilen eğilimde kent ve kırsal kesim arasındaki fark önemli ölçüde azalmış gibi görünmektedir.

Sizce sosyal demokrasi üçüncü dünya ülkeleri için bir kalkınma modeli olabilir mi? Ya da sosyal demokrasi üçüncü dünya ülkelerinin dünya kapitalizmiyle bütünleşmesinin ve serbest piyasa ekonomisine geçişinin basit bir aracı mıdır?

Üçüncü dünya ülkelerinin sorunlarının çözümünde ve bunların kalkınmasında bence sosyal demokrasinin yapabileceği çok değerli katkılar vardır. Önce biz sosyal demokratların, bir gerçeği kesin olarak görmemiz, benimsememiz ve içimize sindirmemiz gereklidir. Bugün artık hiç kimsenin elinde dünya ekonomisine kapalı, kendine yetmeye çalışan, yoğun devletçi, fiyat ve piyasa işleyişlerini reddeden, özel girişimciliğe ciddi sınırlamalar getiren, özel mülkiyeti istisnai sayan, yarışmacılığın avantajlarından yararlanmayan, ekonomiyi ve toplumu merkezi bir planda yönetmeye çalışan, demokrasiyi, insan haklarını ve çoğulculuğu önemsemek gereğini duymayan bir kalkınma modeli yoktur. "Serbest" demiyorum ama, piyasa ekonomisi, fiyat işleyişleri, özel mülkiyet, özel girişimcilik ve yarışmacılık hiçbir ülkenin kendisinin tek başına değiştiremeyeceği bir genel çerçeveyi oluşturuyor. Hatta en genel ve kaba biçimiyle de olsa demokrasiyi de bu çerçevenin ayrılmaz bir öğesi saymak gereklidir. Ne yapılacaksa, ne yapılabilecekse bu çerçeve içinde yapılacaktır. Bence üçüncü dünya ülkeleri bu gerçeği ne denli hızla ve içtenlikle kabul eder ve benimserlerse, o denli hızlı yol alabilirler. Kanımca üçüncü dünya ülkeleri için bugün düşünülebilecek en kötü çözüm, bu çerçevenin dışında arayışla zaman yitirmeleridir. Bence üçüncü dünya ülkeleri için içinde bulunduğumuz dünya koşullarında en belirleyici ve önemli unsur, kararlılık, tutarlılık, güven ve cesarettir. Sosyal demokra-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

sinin üçüncü dünya ülkelerinin sorunlarının çözümünde bence yapabileceği çok önemli katkılar vardır. Bunları şöyle özetleyebilirim: Sağ-muhafazakâr ve sağ-liberal partiler dünyanın ticari ve ekonomik açıdan bütünleşmesini ve bir "ulusal ekonomiler topluluğu" yerine, tek bir "dünya ekonomisi"ne ulaşılmasını şiddetle istiyorlar, ama bunun bir "ortak dünya sorumluluğu", "ortak dünya bilinci" ve "ortak dünya ödevleri" gerektirdiğini görmezlikten gelmek istiyorlar. Onlar için dünya, olduğundan küçük kalmamalıdır. Çünkü dünyanın her yerinde, yöresinde ve köşesinde mutlaka kâr sağlanabilecek bir alan, iş ve olanak vardır. "Dünya ekonomisi" ve "dünya bütünleşmesi" onlar açısından yepyeni kâr olanakları demektir ve yalnızca bundan ibarettir. Oysa sosyal demokrasi de dünyayı bir bütün olarak algılamaya hazırdır; ama bunun yanında dünya barışı, dengeli ve adil bir dünya düzeni, halkların özgün niteliklerinin korunması, çevre sömürüsünün önlenmesi, demokratik hak ve özgürlüklerin yaygınlaştırılması da aynı ölçüde önemlidir. Dünya bütünleşmesinin bir ticari bütünleşmenin sınırlarını aşarak, çok daha boyutlu, çok daha sorumlu, çok daha dengeli, çok daha adil bir sosyal ekonomik ve siyasal bir dünya düzeni biçimine dönüştürülmesi, geri kalmışlık sorununun çözümüne önemli katkılar sağlayabilir. Geri kalmışlığın temel nedenlerinden biri de iç istikrarsızlık ve iç kargaşadır. Bu ülkelerde sosyal demokrasinin benimsenmesi, çok çeşitli etnik, sosyal ve siyasal sorunların barış ve demokrasi içinde çözülmesine olanak vererek, bir ülkenin, iç aktivitesini ekonomik kalkınma üzerinde toplayabilmesine ve dışarıdan sermaye ve teknoloji katkısı sağlayabilmesine olanak verir. Geri kalmış üçüncü dünya ülkelerinin temel niteliklerinden biri de, insana ve onun eğitimine, bilgi ve beceri kazanımına gerekli yatırımı yapmıyor olmalarıdır. Bu durum zaten kıt olan sermaye birikiminin verimsiz çalıştırılarak savrulmasına neden olmaktadır. Sosyal demokrasi insana verdiği öncelikle, bu kısır döngünün kırılmasına yardımcı olabilir. Üçüncü dünya ülkelerindeki sermaye birikimini yetersiz kılan nedenlerden birisi de yoğun bir iç soygun, iç savurganlık ve iç yolsuzluk düzeninin

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

ekonomiye ve topluma egemen olmasıdır. Bunu aşmanın ancak tek yolu olabilir: O da, açık bir toplum, özgürlük, demokrasi ve demokratik denetimdir. Bu da ancak düzenin ayrıcalıklı kesimlerine dayanmayan bir sosyal demokrat iktidarla sağlanabilir. Dünyamızın artan bütünleşmesi, sermayeyi çok akışkan kılmıştır. Bugün bir ülkenin kalkınmasını yalnızca iç kaynaklarla sınırlı saymak, gerçekçi bir varsayım değildir. Bir ülke için dışarıdan kaynak sağlanması ise büyük ölçüde iç siyasal istikrarına, ekonomisinin ve sosyal yapısının dengeliliğine ve nitelikli emeğin varlığına bağlıdır. Bir ülke için ucuz ve niteliksiz emek sunumundan çok, nitelikli emeği uygun bir ücretle sunmak, dışarıdan kaynak sağlamak açısından daha önemli bir hale gelmiştir. Bunları sağlamada ise sosyal demokrasi diğer siyasal akımlara göre çok daha şanslıdır. Üçüncü dünya ülkelerinde gözlenen büyük istikrarsızlık, daha çok ekonomik ve sosyal dengelerin sağlam kurulamamasından gelmektedir. İç sömürü ve yolsuzluklara dayalı bir ekonomik ve sosyal yönetim, ekonomik ve sosyal dengeleri acımasız bir biçimde yıpratmaktadır. Sosyal demokrasi dengeli bir toplumun oluşmasına verdiği önem istikrarın oluşmasına çok önemli katkılar sağlayabilir. Ekonomik kalkınmanın en temel öğelerinden biri, toplumun bu konuda içtenlikli bir biçimde bir "iç uzlaşmayı" sağlamış olmasıdır. Hem sermaye birikimi sağlamak, hem ekonomik ve sosyal dengeleri iyileştirmek ve hem de demokrasiyi geliştirmek ancak içtenlikli bir iç uzlaşmayla sağlanabilir. Üçüncü dünya ülkelerinin kalkınma ile ilgili temel sorunları, kaynaklarını savuruyor olmalarıdır. Kaynaklar savrulduğu için yeni kaynak yaratılamamakta, yeni kaynak yaratılamadığı için de kaynaklar kıt ve yetmez gibi görünmektedirler. Kaynak kullanımının keyfilikten, "vur-kaççılıktan" ve bireysel çıkar hesaplarından kurtarılarak, akılcı ve verimli bir temele oturtulması, ekonomik kalkınmanın "olmazsa olmaz" öğesidir. Bunun sağlanabilmesi ise büyük ölçüde ekonomik kararların nesnelleştirilebilmesine, uzun süreli öngörülere dayandırılabilmesine, sistemleştirilebilmesine, önceden kestirilebilirliğine ve sürekliliğine bağlıdır.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

"Kürt Sorunu" kuşkusuz bugün Türkiye'nin en önemli sorunu niteliğindedir. Sizce sosyal demokrasinin bu soruna yaklaşımı nasıl olmalıdır? Sorun sizce nasıl çözümlenebilir?

Bugün "Kürt Sorunu"nun çözümü konusunda açık, kapalı, örtülü, "yasal" ya da "yasal olmayan" pek çok tez ve görüş vardır. Bu görüşlerin bir ucunda "Kürt yoktur; böyle bir etnik sorunun varlığı yapaydır; sorunun çözümü bir yandan doğu ve güneydoğunun kalkınmasını sağlamaktan, öte yandan da devletin orada ölçüsüz ve denetimsiz güç kullanımını yumuşatmaktan geçer," diyen görüşler vardır. Ben bu yaklaşımı gerçekçi ve nesnel bir yaklaşım saymıyorum. Türklerin ve Kürtlerin neredeyse tek bir "halk" sayılabilecek ölçüde birbiriyle bütünleştiklerini ve kaynaştıklarını görmezlikten gelemeyiz. Bu anlamda örneğin Irak'ta ve İran'da yaşayan Kürtlerle Türkiye'de yaşayan Kürtlerin konumları birbirinden gerçekten çok farklıdır. Bu olgu, kuşkusuz, "Kürt sorunu" nun barış, demokrasi ve bütünlük içinde çözümü açısından Türkiye'nin çok büyük bir avantajı ve şansıdır. Ancak bu bütünleşme ve kaynaşma düzeyinden kalkarak, "Kürt yoktur; özgün dili, tarihi kültürü ve kimliği de yoktur," demek, bu bütünleşme ve kaynaşma düzeyini büyük ölçüde zedeleyebilecek olan ve saldırganlık olarak algılanabilecek bir tavırdır. Aslında bu görüşü öne sürenlerin bir kesimi bunu iyiniyetle yapıyorlar. Onlar için, onların kendi etnik kimlikleri, örneğin Türk soyundan gelmiş olmaları da o denli önemli değildir. Bu nedenle de birçok insan, özünde bir kötü niyeti olmadan, ayrı bir Kürt kimliğinin tanınması ve bunun gereklerinin yapılması yolundaki mücadeleyi anlayamamaktadır. Ancak bunlar, bir etnik çoğunluğun doğal üyeleri oldukları için, azınlıkta kalan başkalarının kimliği üzerindeki baskıları tam olarak anlayamıyorlar. Toplum olarak, asimilasyonun ya da asimilasyon benzeri uygulamaların çağdaş bir topluma, demokrasinin gereklerine ve insan haklarına uymadığını kabullenmek zorundayız. "Seni kendimin tıpatıp aynısı sayıyorum ve sana eşit muamele yapıyorum," yaklaşımı, yeterince sağlıklı bir yaklaşım değildir. "Ha-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

yır. Sen benim tıpatıp aynım değilsin. Benden farklısın ama ben sana gene de eşit muamele yapıyorum," diyebilmek çok daha sağlıklı bir yaklaşımdır. Toplu olarak bu noktaya demokratik aydınlatma ve bilinçlendirme süreci içinde varacağız. Varmak zorundayız. Kuşkusuz, bu aydınlatma ve bilinçlendirme süreci içinde temel ödev sosyal demokratlara düşmektedir. Bu yönde küçümsenemez bir yol aldığımızı ve demokratik-barışçı çözümü yavaş yavaş oluşturduğumuzu düşünüyorum. Ancak öte yandan da giderek güçlendiğini kaygıyla izlediğim ayrılıkçı akımların, özellikle bunların silahlı olanlarının barışcıl çözüm yollarını tıkayabileceğinin korkusunu da taşıyorum. Ben "Kürt sorunu"nun çözümünde ayrılıkçılığın gerçekçi bir çözüm yolu olduğunu düşünmüyorum. Kürt nüfusunun ülke coğrafyasına yaygın dağılış biçimi, göçün önümüzdeki yıllarda daha da yaygınlaşmasının beklenmesi, Kürt kökenlilerin ekonomik ve sosyal entegrasyon düzeyleri, Türkiye bütünlüğünü korumanın getireceği çok büyük avantajların giderek daha iyi görünmesi, kanımca ayrılıkçılığın Kürt kitlesi tarafından geniş ve kalıcı bir biçimde benimsenmesini önemli ölçüde engelleyecektir. Ayrılıkçı akımlarda bugün gözlenen güçlenme, daha çok, baskıcı yöntemlerin uygulanmasına ve insan haklarına uyulmamasına karşı gösterilen haklı, ama akılcı olmaktan çok duygusal nitelikli bir tepkidir. Şunu da kanımca unutmamak gereklidir: Bilincine vardığımız her farklılık bizi ayrılıkçılık düşüncesine götürürse, belki iki kişiyi de bir arada tutmak olanaksızdır. Demokrasi, bizim, birbirimizin farklılıklarına saygı duyarak, birlikte yaşamamızı sağlayıcı bir büyülü formüldür. "Bütünlük içinde demokratik çözüm" yerine, "ayrılıkçı" mantık genel bir egemenlik kazanırsa, "Kürt kitlesi" içinde de bütünlüğü sağlamak olanaksız hale gelebilir. Çünkü, "Kürt kitlesi"nin kendi içinde de istenirse ayrılıkçılık yapılabilecek çok sayıda önemli farklılıklar vardır. Kanımca Türkiye'nin parçalanması Kürtlerin daha da parçalanması sonucunu getirir. Baskı yöntemlerine karşı gösterilen tepkiler ne ölçüde haklıysa, buradan kalkarak ve duyguları ayaklandırarak ayrılıkçılığı beslemek de kanımca o ölçüde yanlıştır. Çünkü

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

ayrılmak da bir hak olmakla birlikte, bunun hem gerçekleştirilme şansı yok denecek kadar azdır, hem de "Kürt kitlesi"nin çıkarlarına uygunluğu son derece kuşkuludur. Bence sorunun tek çözümü baskısız, korkusuz ve özgür bir ortamda tartışarak, ortak demokratik çözümü bulmakta yatmaktadır. Ama böyle bir yolun açık tutulabilmesi için de şiddete ve karşı şiddete hızla son vermek zorunluluğu vardır. Her sorunun çözümü, sonunda, görüşmekle, konuşmakla, aklı seferber etmekle ve çıkarları dengelemekle sağlanabilir. Bu yolda geride ne kadar az kan, gözyaşı, öfke, kin ve husumet bırakmışsak, çözümü de o ölçüde kolaylaştırmış oluruz. Sosyal demokrasinin evrensel ödevlerinden biri de kimden gelirse gelsin, şiddet kullanımını gereksiz kılıcı girişimlerin öncülüğünü yapmaktır. Şunu da eklemek istiyorum: Kürt kimliğinin tanınması Kürt kökenli yurttaşlarımıza kendi etnik kimliklerini gönüllerince geliştirebilme özgürlüğünün verilmesi ve bunlarla ilgili insan hakları ihlallerinin büyük bir duyarlılıkla önlenmesi, yaşadığımız "Kürt sorunu"nun çözümünün önemli parçalarıdır, ama tümü değildir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu, ülkenin ekonomik ve sosyal bütünlüğünden giderek kopmaktadır. GAP kuşkusuz ekonomik ve sosyal entegrasyon yolunda atılmış çok ciddi bir adımdır ama, bütünleştirici etkilerinin tüm bölgeyi kapsayacak bir düzeye çıkartılması, belki GAP'dan da daha büyük kaynak ayrımını ve aktiviteyi gerektirecektir. Yoksa GAP, çevresiyle birlikte Doğu ve Güneydoğu Anadolu içinde bir yapay ekonomik ada olarak kalabilir.

Türkiye'de sosyal demokrasi sizce dine nasıl yaklaşmalıdır?

Eğer topluma, insana, insan aklına ve kitleye güvenemezseniz, her özgürlükte bir tehlike görebilir ve kötüye kullanılır kuşkusuna kapılır ve hızla özgürlükleri kısıtlayıcı bir tavır içine girebilirsiniz. Türkiye'nin hem komik, hem trajik 141, 142, 163. maddeler öyküsü, aslında özgürlükler konusundaki toplum tavrımız açısından çok öğreticidir. 141, 142 ve 163. maddelerin ısrarla korunması, ne

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

bunların yasakladığı düşünce ve eylemlerin gelişmesini önleyebilmiştir, ne de gevşetilmesi ya da kaldırılmasıyla beklenmedik depremler olmuştur. Sosyal demokratlar olarak açıkça itiraf etmeliyiz ki, inanç, ibadet, din ve vicdan özgürlükleri ve bunların gereklerinin yerine getirilmesi ve ifade edilmesinde kimi tutukluklarımız vardır. Kuşkusuz sade insanın inancıyla, ibadetiyle hiçbir sorunumuz yoktur ama dinsel aktivitelerin örgütlenmesine ve bunların topluma yayılması çabalarına gerekli demokratik hoşgörüyle bakabildiğimizi söyleyemem. Kuşkusuz laikliğin savunulması bizim için son derece önemlidir. Bu konuda son derece duyarlıyız. Ama bununla birlikte bize son derece ters gelebilecek görüş ve tavırların karşısında yasakcılığın ve baskıcılığın tuzaklarına düşmemeliyiz. Bence Türkiye'de sıkıntı şuradadır: Türkiye'de, laik pozitif ve akılcı kesimin, örneğin sendikalar, örneğin meslek kuruluşları, örneğin güçlü dernekler aracılığıyla örgütlülükleri hem çok sınırlı, hem de çok gevşektir. Bunlar ayrıca birçok yasakla ve sınırlılıkla önemli ölçüde etkisizleştirilmişlerdir. Ama bunun karşılığında dinci kesim kimi zaman devletin de yardımıyla varolan yasakları ve sınırlılıkları da aşarak örgütlülüğünü ciddi bir biçimde geliştirebilmiştir. Bu durum, laik, akılcı ve pozitif toplum kesimlerini güçsüzlük ve yalnızlık duygusuna ve hatta zaman zaman paniğe itmektedir. Bu, beraberinde yasakçılığa ve baskıcılığa çağrıları gündeme getirmektedir. Türban konusunda gösterilen tepkileri abartılı saymamak olanaksızdır. Bence çözüm, bir sosyal demokrat iktidarda, toplumun laik, pozitif ve akılcı kesim ve katmanlarının etkin örgütlülükleri önündeki engelleri kaldırmak ve bunların dengeleyici gücünü sağlamaktır. Son olarak da şunu eklemek istiyorum: Ben kişisel olarak devletin, örneğin Diyanet İşleri Başkanlığı gibi kurumlarla din ve mezhep anlayışı tanımı yapmasını, bunu topluma benimsetmeye çalışmasını ve bu anlayışın devlet eliyle kadrolaştırılmasını hiç doğru bulmuyorum.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

MURAT KARAYALÇIN: "SOYUT KAVRAMLARI PROJE VE PROGRAMLARA DÖNÜŞTÜRMELİYİZ"

Sosyal demokrasinin, bugünkü sosyal demokrat partinin CHP' den farkı nedir? CHP geleneğinin, misyonunun ne kadarını taşıyor bugünkü SHP?

Program açısından baktığınız zaman, belki çok yapısal bir farklılık görülmeyebilir. Bizim partimizin son kurultayında bu husus oldukça yaygın bir biçimde tartışıldı. Hatta kurultaya gitmeden önce bazı partili arkadaşlarımızın bu konuda Altı Ok'tan vazgeçilmesi gerektiğine ilişkin düşünceleri de basında yer aldı; kitaplarda, broşürlerde yazıldı. Ama ben CHP-SHP farklılığını, programı aşarak ortaya koymak istiyorum. Bence CHP-SHP farklılığı, devletçi ve sivil toplumcu anlayışta ortaya çıkmaktadır. CHP'nin İttihat-Terakki geleneğini sürdüren bir parti olarak çok daha fazla devletçi olduğunu, buna karşılık SHP'nin çok daha fazla sivil toplumcu olduğunu söylemek olanaklı. Bir değer yargısı vermeksizin söylüyorum. Aslında ben kendimi sivil toplumcu bir kişi olarak görürüm. Ancak CHP'de, Bülent Bey'in başlattığı halkçılık hareketi vardı; sivil toplumculuğu ben o halkçılık hareketinin, halk sektörünün uzantısı olarak görüyorum. Bir başka anlatımla, "Ortanın Solu" hareketiyle birlikte, hatta İsmet İnönü'nün genel başkanlığı zamanında CHP dönüşmeye, sivil toplumcu bir parti görünümüne girmeye başlamıştı. Bülent Ecevit'in genel başkanlığı ile

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

birlikte bu daha da güç kazandı, daha da netleşti. Ama o yıllarda sivil toplum adını çok fazla kullanmıyorduk. O belki, solun ya da Türkiye solunun dünya sol hareketi ile ideolojik anlamda beslenmesinde ya da ilişkisinde ciddi bir eksikliktir. Gramsci çok fazla okunmamıştı; bu konuyla ilgili değerlendirmeler 1970'lerin sonunda yapılmaya başlanmıştı. O nedenle sivil toplumcu bir anlayış ya da sivil toplumculuk jargonu çözümlemelerimizde çok fazla yer almıyordu.

Yani Marksizm çok yoğun tartışılıyordu, ama Marksizm'in bir farklı yorumu olan sivil toplum, Gramsci çok fazla tartışılmıyordu diyorsunuz?

Evet, yani Türkiye'de —bu Bülent Bey'in bir teşhisidir, ona da katılıyorum— sosyal demokratlar kendi kaynaklarından yeterince beslenmemişti. Hatta sosyal demokratlar, sosyal demokrat hareketin kuramcıları olarak bilinen kişileri de Marksizm'den okuyorlardı. Doğrudan doğruya kendi çalışmalarından, kendi yazılarından öğrenmiş değillerdi. Sosyal demokratların önemli bir bölümü Kautsky'yi Lenin'den biliyordu. "Dönek Kautsky" olarak biliniyordu. Bernstein revizyonist olarak biliniyordu. Sosyal demokrat arkadaşlarımız yine Bernstein'ı, Kautsky'yi kendi kaynaklarından o yıllarda okumamışlardı. Demokrat sosyalist inanç ya da sosyal demokrat hareket, sanki yalnızca Türkiye koşullarında gelişen bir siyasi hareket görünümündeydi. Ama 1980'den sonra Kautsky, Bernstein okunmaya başlandı. Gramsci ile ilgili çok sayıda yayın oldu, onlar okunmaya başlandı ve sivil toplumcu sözlük de o bağlamda rahatlıkla kullanıldı. Bunda 1980 sonrasında sosyal demokrat hareketle ilgili yazılan kitapların çok büyük etkisi olduğunu söylemek gerekir. Haluk Özdalga'nın, İsmail Cem'in, Anıl Çeçen'in kitapları ve genel olarak 1980 sonrasında sosyal demokrat hareketin dünya ölçeğinde kazandığı gücün Türkiye'ye yansıması, Türkiye sosyal demokratlarını, sosyal demokrasinin kurucularıyla ilgili yeni arayışlara yönlendirdi. Bunu parantez içinde

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

söylemiş olayım, tekrar sorunuza dönüyorum. CHP-SHP farklılığında bence temel nokta budur. Devletçi oluş, sivil toplumcu oluş olgusudur.

Burada bir de SHP'nin son kurultayında tartışmaya açılan Altı Ok konusu var. Altı Ok özelliğini ne biçimde korumalı? Bir tarihi misyon, zenginlik olarak duvara mı asılmalı, yoksa ona başkaları mı eklenmeli, çağdaş bir yorum mu getirilmeli?

Terminoloji, sol dünya görüşünde çok önemli bir yer taşır. O nedenle sosyal demokratlar terminoloji konusuna özel bir önem verirler. Benim yaklaşımım konuların çok kategorik bir biçimde ele alınmaması şeklindedir. Bir dönüşüm süreci yaşanıyor. Biraz önce de işaret ettiğim gibi, Türkiye'nin sosyal demokratlarının devletçilikten sivil toplumcu bir yapıya dönüşmeye başlaması bugünün olayı değil. CHP zamanında bu dönüşüm başlamıştı. O zamandan bu yana bu dönüşüm süreci yaşanmakta. Bence bu doğal gelişme süreci kendi platformundan gitmelidir. Bu gelişme sürecinin herhangi bir yerinde terminoloji konusunda tartışmanın açılması birtakım gereksiz tepkilerin ortaya çıkmasına neden olabiliyor. Kendi kafasında, vicdanında bu tür bir çözümlemeyi yapmış bir kişi, sivil toplumcu olmuş ya da sivil toplumculuğu tercih etmiş bir kişi konu CHP ilkelerinin reddedilmesi noktasına getirildiğinde bundan rahatsızlık duyabiliyor. O nedenle ben Erdal Bey'in yaklaşımının, kurultayda bu konuya vermiş olduğu yanıtların daha uygun olduğunu düşünüyorum. Erdal Bey şunu söyledi kurultayda: "Bunlar programımızda var, CHP'nin programında da vardı. Ama bizim programımızda yeni, eklenmesi önerilen hususlar da var. Birini atıp, birini almak şeklindeki bir değerlendirme parti kamuoyunda, hatta Türkiye kamuoyunda gereksiz birtakım değerlendirmelere de yol açacaktır." Önem taşıyan konu bu değişim sürecinin yaşanmasıdır. Terminoloji konusundaki tartışmaları o denli önemsememek gerekiyor. Önem taşıyan konu üzüm yemektir, bağcı dövmek değildir bence.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Bugünkü ortamda sosyal demokrat anlayışa göre devletin yeri neresi olmalı, devlet ne kadar devlet olmalı, hangi konularda devlet olmalı, hangi konularda sivilleşmeye açılmalı? Yerel yönetimlerin payı, yeri ne olmalı? Böylesi bir yapı içinde sivil topluma geçişte belediyelerin yeri, yerel yönetimlerin yeri ne olmalı, devletin konumu ne olmalı?

Aslında belediyelerin —Gramsci jargonuyla söyleyeyim— siyasal toplum mu, sivil toplum mu olduğu ya da siyasal toplumun mu, sivil toplumun mu bir parçası olduğu, öğretide tartışılan bir husus. Bizim anayasamızda belediyeler, yerel yönetimler devletin bir parçasıdır. Ben de yerel yönetimlerin devletin bir parçası olduğu görüşündeyim. Kamu hizmeti veriyoruz, üretiyoruz. Anayasaya göre idare, merkezi ve yerel idareden oluşuyor. Biz yerel yönetimiz. Anayasa diyor ki; "belde halkının yerel ihtiyaçları ya da insanlarımızın yerel ihtiyaçları yerel yönetimler tarafından karşılanır. Ulusal ölçekte önem taşıyan ihtiyaçlar ise merkezi yönetim tarafından karşılanır." Belediyeler devletin bir parçası, ama yerel yönetimler, özellikle belediyeler, devletin halka en yakın olan halkasıdır. O nedenle ben belediyeleri devletin siyasal bir parçası olmakla birlikte, sivil toplumla siyasal toplum arasında bir geçiş noktası olarak da görüyorum. Bizim parti programımızda ve sosyal demokrat dünya görüşünü yorumlama durumunda olan MYK'nın ve Parti Meclisi'nin aldığı çeşitli kararlarda yerel yönetimlerin güçlenmesine ilişkin kesin bir tercihimiz vardır, çok nettir bu tercihimiz. SHP yerel yönetimlerin yerel hükümet gibi çalışmasını tercih etmektedir. Bu merkezi yönetimin yerelleştirilmesi açısından son derecede önem taşıyan bir tercih. Ancak benim kanım şu: Türkiye'de devletin yerelleştirilmesi ya da merkezi yönetimin kimi yetkilerinin yerel yönetim birimlerine verilmesi SHP'nin nihai amacı olan demokrat bir toplumun yaratılması açısından yeterli değildir. Yerel yönetimler de yerelleştirilmelidir. Yerel yönetimler de bir adem-i merkezileştirme sürecine tabi tutulmalıdır. Bu nasıl olacak?

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

"Bu nasıl olacak," derken, sizin sorduğunuz bu soruya devletin konumunu da ekleyelim isterseniz. Yani böyle bir sivilleşmeye geçişte devletin genişliği, büyüklüğü, kapasitesi ne olmalıdır? İsterseniz onu da birlikte değerlendirelim.

Şimdi birkaç kademeli bir çözüm yolunu düşünüyorum. Konunun iktisadi yönünü ele almadan, yani devletin toplum yaşamındaki yeri dediğimiz zaman, devleti bir siyasi organizasyon olarak, örgütlenme biçimi olarak düşünme durumundasınız. Bu ikisine isterseniz farklı yanıt vereyim. Önce devletin siyasi yerini, siyasi örgüt olarak konumunu ele alayım. Onu söyledim, partimin ve benim tercihimiz devletin daha doğrusu merkezi yönetimin yerelleştirilmesidir. Yetkilerin yerel yönetimlere taşınmasıdır. Yerel yönetimlerin yerel hükümet gibi çalışan birimler olmasıdır. Ancak bu sosyal demokratların nihai amacı olan demokrat bir topluma ulaşmada bence yeterli değildir. Siyasi örgütün daha demokrat bir yapıya ulaşabilmesi için yerel yönetim ölçeğinde de yeniden adem-i merkezileştirilmesi gerekiyor. Burda da bence sivil toplum devreye giriyor. Bence yerel yönetimler, hatta olanaklı ve anlamlı olan konularda merkezi yönetim, çeşitli projelerini, girişimlerini muhakkak sivil toplum örgütleriyle birlikte ele almalı birlikte götürmeye çalışmalıdırlar. Biz Ankara Büyükşehir Belediyesi olarak, sosyal demokrat dünyanın Ankara parçası olarak diyeyim, bunun gerçekleştirilmesi için adına "proje demokrasisi" dediğimiz bir modeli devreye soktuk. Ankara Büyükşehir Belediyesi, çeşitli projelerini —konut, sanayi siteleri konusunda yeni yerleşim alanlarının açılmasında ya da kentsel yenileme projelerinin uygulanmasında— sivil toplum örgütleriyle uyguluyor. Hacıbayram'dan, Dikmen Vadisi'ne kadar projelerimizin hemen tümünü o bölgede yaşayan hemşehrilerimizin kurdukları sivil toplum örgütleriyle birlikte karar alarak uyguluyoruz. Hem mali hem de fiziki konularda, daha doğrusu bir projenin uygulanması için gerekli tüm konularda, aslında mevcut mevzuata göre bütün karar alma yetkisi bizde olduğu halde, biz bu yetkilerimizi o bölgede yaşayan

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

hemşehrilerimizin kurduğu dernek, kooperatif gibi sivil toplum örgütleriyle paylaşıyoruz. Her ay toplanan karar kurullarımız var. İvedik Sanayi Sitesi Karar Kurulu, Dikmen Vadisi Karar Kurulu, Hacıbayram Karar Kurulu, Batıkent Karar Kurulu gibi. Bu karar kurullarında o proje ile ilgili bütün kararları birlikte alıyoruz.

Ülke genelinde bir işleyişe kavuşması için doğal olarak burda yine devletin konumu çok büyük önem taşıyor.

Devlet, siyasi otorite olarak, siyasi örgütlenme olarak bu sürecin bölge koşullarına, il koşullarına göre yaygınlaştırılmasını sağlama durumundadır. Devlet, halkı her ölçekte karar alma sürecine katmanın yollarını, yöntemlerini bulma durumundadır. İktisadi örgütlenme olarak devletin yerine gelince; biz bu konuda kategorik bir tercihe sahip değiliz. Olof Palme'nin sosyal demokrasinin tanımıyla ilgili kullandığı ilginç bir ölçü var. Olof Palme diyor ki; "sosyal demokratlar rasyonel aklın gereklerini yerine getirmelidirler, rasyonel aklın ortaya koyduğu çözümleri uygulamalıdırlar". Türkiye'nin dikey ve yatay olarak ele alındığında çok farklılaşmış kesitleri var. Coğrafi olarak da öyle; coğrafi olarak birkaç Türkiye var. Toplumsal yapıya baktığınız zaman böyle birkaç Türkiye var. Gelir dağılımı tablosuna baktığınız zaman da bu böyle; çok farklılaşmış bir yapı var. Devletin iktisadi olarak etkinlikleri bence bu tablonun ortaya koyduğu sonuçlara göre farklılaştırılmalıdır. Devletin, üstlenmesi gereken çeşitli sektörlerde, coğrafya parçalarında çok önemli işlevleri vardır. Ama ben özel sektörün, bu arada kooperatif kesiminin de devlet sektörü ile birlikte iktisadi yaşamda çok yer alması gerektiğine inanıyorum. Rasyonel aklın burada ortaya koyduğu çözümleme bence şudur: Türkiye'nin kaynaklarını hangi örgütlenme türü iyi kullanır? Bence temel soru, bu sorudur. Bu soruya yanıt verilmelidir. Türkiye kaynağı kıt bir ülke, Türkiye kaynaklarını etkin bir biçimde, "efficient" bir biçimde kullanma durumunda olan bir ülkedir. Öyle sektörler ya da coğrafya parçaları vardır ki, Türkiye'nin kaynakları-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

nın sadece piyasa fiyatlarıyla bakıldığında değil, gölge fiyatlarıyla da bakıldığında devlet sektörü tarafından kullanılması söz konusu olabilir. Ama öyle coğrafya parçaları, öyle sektörler var ki devletin oraya girmesinin gerçekten hiçbir anlamı yoktur. Bakın size ilginç bir örnek vereyim. Ben Türkiye Kent-Kooperatifleri Merkez Birliği Genel Başkanıyım. Konut sektöründe iddia ile söylüyorum; Türkiye'nin kaynaklarını biz kooperatifler olarak, sivil toplum örgütlenmesi olarak, devletten daha iyi kullanıyoruz. Dolayısıyla konut sektöründe devlet konut yapımına girmemelidir. Kooperatifler vardır; özel sektör de devletten daha iyi kaynak kullanabilmektedir. Devletin konut sektöründeki rolü konut yapımcısı olarak tanımlanmamalıdır. Bence sosyal demokrasi bu soruyu yanıtlayarak çeşitli coğrafya parçaları için ya da sektörler için kararını vermelidir, yürütmelidir. Yani kategorik bir şekilde bakılmaması gerektiğini söylüyorum. Devletin iktisadi yapısı tasfiye edilemez. Gerekli olduğu durumlar vardır, zaman dilimleri vardır. Ama özel sektörün ya da kooperatif sektörün ön plana çıkması gereken zaman dilimleri ve durumları da vardır. Buna göre bir karar vermek gerekir. "Devlet, elindeki işletmeleri tümüyle özelleştirilmeli," denilemez; "devlet devre dışına çıkmalı," denilemez; "devlet tüm işletmelerin mülkiyetini elinde tutmalı," da denilemez. Size bu konuda ilginç bir örnek vereyim. Ben devletin şeker sanayiindeki yerini gereksiz görüyorum. Şeker sanayii bence Pancar Üreticileri Kooperatifi'ne devredilmelidir. Pancar Üreticileri Kooperatifi'nin, şeker sanayiinde Türkiye'nin kaynaklarını daha etkin kullanacağına inanıyorum. Tarım Satış Kooperatifleri'nin elindeki tesisler, örneğin Tariş'in elindeki tesisler üreticilere devredilmelidir. Onlar Türkiye'nin kaynaklarını o sektörde, Çukobirlik'te, Antbirlik'te çok daha etkin kullanacaklardır. Bu da düşünülmeli. Ben burdan ısrarla kooperatiflerin de bir sektör olduğunu ifade etmeye çalışıyorum. Devlet sektörü var, özel sektör var, bir de kooperatif sektörü var. Yani gerektiğinde özel sektör bu işi yapmalı, gerektiğinde kooperatif sektörü yapmalı, gerektiğinde devlet sektörü yapmalı.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Devletin iktisadi yönünü ele alırken, son dönemde tartışma gündemine gelen, Türkiye'de çok yoğun olarak tartışılan, serbest piyasa var. Artık serbest piyasaya pek itiraz eden yok ama, değişik renklere ya da kategorilere ayırıyorlar. Serbest piyasa, Türkiye' de devletin iktisadi yönünün tartışılması açısından ne kadar yaygın olmalı ya da serbest piyasa size göre nasıl olmalı?

Serbest piyasanın işleyişini esas alan, ama oraya toplumsal boyutlarını, denetim boyutlarını katan bir anlayış dünyanın sosyal demokratlarına egemen durumdadır. Bu arada Türkiye'nin sosyal demokratları da gittikçe net bir biçimde bu tercihi telaffuz etmeye başlamışlardır. Kimi "açık piyasa ekonomisi" sözcüğünü kullanıyor, kimisi "denetimli piyasa ekonomisi" sözcüğünü kullanıyor, kimi "sosyal piyasa ekonomisi" sözcüğünü kullanıyor. Bunların tümünde biraz evvel söylediğim boyutlar var. Ben hangi isim kullanılırsa kullanılsın bu yaklaşımdan yanayım. Ve bunu da Ankara Büyükşehir Belediyesi olarak Ankara'nın metropol belediyeleri ile birlikte 1 Ocak 1990 tarihinde kendi sınırlarımız ölçüsünde uygulamaya koymuş bulunmaktayız. 1 Ocak 1990 tarihine kadar yalnızca belediyeler tarafından fiyatları belirlenen malların fiyatlarının, serbest piyasa koşulları içinde belirlenmesi kararını aldık. Ankara'nın bütün belediye başkanları, SHP'li belediye başkanları olarak bu kararı almadan önce de SHP MYK'sı ile görüştük, tartıştık ve bu tartışmanın ışığında bu kararı 1 Ocak 1990 tarihinde uygulamaya koyduk. Kuşkusuz bazı dallarda özel önlemler alınması gerekiyordu. Örneğin ekmek fiyatlarında; ekmek fiyatları serbest bırakıldı. Burada almış olduğumuz karar esnaf derneklerinin —yeni adıyla esnaf odalarının— ekmekte ve öteki konularda maksimum fiyatı belirlemeleri ve bir rekabet fiyatının böylelikle ortaya çıkmasıydı. Ama biz de elimizde tuttuğumuz kapasiteyi harekete geçirerek, bir tür tanzim satışta bulunarak bu piyasaya müdahale ettik ve 1990 yılında —1991 yılının ilk altı ayını da katıyorum— Ankara'da ekmek fiyatları göreceli olarak son on yılda ilk kez buğday fiyatlarından daha az arttı. Genelde yaklaşım bu olmalı.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Ama kuşkusuz, bir önceki sorunuzu yanıtlarken de ifade ettim, yalnızca piyasa fiyatlarının ortaya koymuş olduğu göstergeleri kullanarak bir kalkınma kavgası içinde olan Türkiye'nin bu kavgayı başarıyla sonuçlandırması mümkün değildir. Piyasa fiyatlarının işaretlerine bakarak Doğu'ya yatırım yapamazsınız. Piyasa fiyatlarının işaretlerine baktığınızda Bitlis'e belki hiçbir tesis kuramazsınız. Ama orası muhakkak kalkındırılması, geliştirilmesi, güçlendirilmesi gereken bir bölgedir. Yönlendirme, planlama muhakkak olmalıdır, kimi konularda gölge fiyatlar kullanılmalıdır. Ama esas olan serbest piyasa ekonomisidir.

O zaman "devletin yeri, bir anlamda yönlendirici olmaktır," mı diyorsunuz?

Aslında Türkiye'de devletçilik o kadar önem taşıyor ki, Türkiye'de sağ partiler de devletçi. Bizim, CHP geleneğini sürdüren bir parti olarak devletçi olmamız yadırganmamalı. Ama sağ partilere baktığımızda, onlarda da devletçilikle ilgili çok önemli değerlendirmelere tanık oluyoruz. "Sanayide devlet" görüşü bizim değil, bir sağ partinindir. "Devlet ebed müebbet" şeklindeki bir değerlendirme de bizim değil, bir başka sağ partinindir. Rahmetli Menderes'in, Süleyman Demirel'in başkanlıkları döneminde devletin gücünün azaltılması tercihine karşın, devletin o dönemlerde iktisadi alanda ne kadar güçlendiğini görüyoruz. Türkiye'de özel sektör de devletçi, Türkiye'de Schumpeter'ci anlamda bir özel sektör henüz istenilen ölçüde gelişmiş değil. Sıkışıldığı noktada devletin desteği talep edilmektedir. Bankalarda bir kriz yaşandığında "aman devlet müdahale etsin" talebi bankalardan yüksek sesle gelebilmektedir.

Özel sektör başlangıçta, cumhuriyet döneminde devlet desteği ile oluşturulmuştur.

Hiç kuşkusuz. Bu tartışmayı çok verimli görmüyorum, tek yolcu çözümleri de doğru bulmuyorum. Yani "devlet olmasın", tek yol-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

cu bir çözüm; ya da "sadece devlet olsun", o da tek yolcu çözüm. Benim çözümüm farklı, bence herkes olsun; iddiası olan her sektör iktisadi ve toplumsal yaşamda olsun. Kaynakları kim iyi kullanıyorsa o götürsün işi, gelişmeyi o sağlasın. Devlet üretme çiftliklerinin kaynak kullanımı ile küçük köylü işletmelerinin kullanımına bir bakın. Küçük üreticiler, köylü işletmecileri Türkiye'nin kaynaklarını, insan gücünü, sermayesini, düşünebileceğiniz tüm kaynaklarını, tarımsal üretimde kullanılan tüm kaynaklarını devlet üretme çiftliklerinden daha etkin kullanıyorlar. Bir marjinal verim analizine şimdi girmek istemiyorum ama bu çok açık bir gelişme. Neden devlet, devlet üretme çiftlikleri aracılığıyla tarımsal üretimde olsun? Ne katıyor bu ekonomiye? Niye onun için kaynak ayırıyoruz? Neden devlet ayakkabı üretiminde olsun? Neden devlet turizmde olsun? Neden devlet müteahhit gibi konut yapsın? Yerine göre özel sektör bunu alsın götürsün, yerine göre kooperatif yapsın, yerine göre devlet yapsın. Yani tek yolcu çözüm yerine, Türkiye'nin kaynaklarını iyi kullanan örgütlenme türleri bu işi alıp götürsünler, kalkınmayı onlar sürüklesinler. Bu, yerine göre devlettir, yerine göre özel sektördür, yerine göre kooperatif sektörüdür.

Devlet ve sivil topluma geçiş dedik. Devletin ekonomideki müdahaleci anlayışı yerine, serbest piyasa dedik. Bir de bu arada çok tartışılan demokrasi sorunu var. Ve yine TC, onun bütünlüğü ve Misak-ı Milli var. Böylesi bir tartışma ortamında demokrasi ile cumhuriyetçilikten hangisine öncelik verileceği tartışması yaşanıyor. Böyle bir tartışmaya gerek var mı?

Aslında ben bunu bir ikilem olarak görmüyorum. Kuşkusuz önem taşıyan konu demokrasidir. Asaf Savaş arkadaşım kitabında ilginç bir şekilde demokratik bir biçimde yönetilen, ama cumhuriyet olmayan, krallık olan ülkelerden örnek veriyordu. Gerçekten Asaf Bey'in o örnekleri doğru. İskandinav ülkelerinin hemen hepsi krallık, Britanya bir krallık. O nedenle "demokrasi yalnızca cum-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

huriyetlerde olur," demek mümkün değil. Cumhuriyet adını taşıyan bir yığın ülkede totaliter, demokrasiden çok uzak yönetim biçimlerinin olduğuna bakarak da aynı şeyi söyleyebiliriz. Ama Türkiye koşullarında demokrasi ve cumhuriyeti biz birlikte gördük. Bu ikisini birbirinden vazgeçilmez ikili olarak değerlendirdik. Bence bunların birbirinden ayrılmasına ya da bunların bir ikilem olarak görülmesine hiç gerek yok. Bunu bu şekilde götürüyoruz, götürmeliyiz de. Türkiye'de demokrasiyi cumhuriyet rejimi içinde güçlendirmek durumundayız. Ama demokrasinin güçlenebilmesi için sivil toplumun, siyasal toplumun önüne geçmesi gerekmektedir. Sivil toplum güçlenmelidir; devletin, siyasal toplumun çok güçlü olduğu, iktisadi ve toplumsal yaşamın her yerini denetlediği bir ülkede demokratikleşme projesini yaşama geçirmek çok zordur. O nedenle demokrasi ile ilgili bir tartışmada ikilem, cumhuriyet-demokrasi bağlamında değildir; ikilem sivil toplum-siyasal toplum arasındadır.

Demokrasilerde her şey tartışılır. Ülkemizde de son dönemde çok yoğun ve sık olarak benzeri şeyler söyleniyor. Ancak Kürt sorununa geldiğinde iş biraz değişiyor; "o da konuşulsun tartışılsın ama tartışıldığı, konuşulduğu dönemde o insanlar kendi kararını verme aşamasına geldiğinde eğer cumhuriyetten ayrılmak gibi bir şeyi telaffuz edeceklerse önce cumhuriyet," deniyor. Yani böyle bir tartışma açısından cumhuriyet ve demokrasi; Kürt sorunu açısından demokrasi ve cumhuriyet nasıl olmalı? Onların yeri neresi olmalı?

Türkiye'nin bir parçasının, Misak-ı Milli diye bellediğimiz bir coğrafya bütünlüğünden ayrılması tercihi ile, demokrasi arasındaki ilişkiyi ben tam kuramıyorum. Yani ben bu tartışmayı aynı coğrafya parçasında yaşamakta olan ve etnik kökeni ne olursa olsun, hangi dili konuşmayı tercih ederse etsin bu ülkeye bağlı insanlarla yaparım. Türkiye'nin bir parçasından ayrılmak isteyen kişiler varsa kuşkusuz o kendi tercihleridir, o başka şey. Ama onlarla de-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

mokrasi tartışması ya da ortak kaderimizi etkileyecek bir başka tartışma süreci içinde olmanın bir anlamı yoktur. Türkiye potansiyeli ve konumu itibariyle, dünyada ırkçılık yapmayacak, yapamayacak ülkelerden birisidir. Aslında bir geçmişimize bakın ne kadar farklı uygarlıkları, ne kadar farklı toplumları bir arada görmüşüz, bir arada yaşatmışız. Bugün de öyle. Bugün siyasal bir içerik olmaksızın çok rahatlıkla konuştuğumuz Laz, Kürt, Çerkes vs. gibi sözcükleri, o siyasal kaygılardan uzak değerlendirdiğimizde hiçbir sorun yok. Yani insanlar Laz, Kürt, Çerkes vs. sözcüklerini çok rahatlıkla kullanabiliyorlar ama, buna bir siyasi değer atfetmeye başladığınız zaman, bu sözcükleri belli siyasi düşüncelerle birlikte telaffuz etmeye başladığınız zaman sorun ortaya çıkıyor. O da ülkenin bütünlüğü ile ilgili. Bence bu ülkede yaşayan ve ana dili çok çeşitli olan insanlar istedikleri dili istedikleri şekilde konuşabilmelidirler. Ana kültür olarak gördüğü kültürü, diledikleri gibi geliştirebilmelidirler. Ama bu durum, Türkiye'nin bütünlüğünü bozmamalıdır, Türkiye'nin parçalanmasına gitmemelidir, çünkü etnik mülâhazalarla Türkiye parçalanmaya gittiği zaman Türkiye'nin yapısı gereği, Türkiye kalmaz.

Onun için bu konuda daha tutarlı bir politika izlenmesi gerekiyor sanırım.

Bunun yolu demokrasidir. Yani insanların kültürlerini ve kişiliklerini rahat rahat geliştirebileceklerine inandıkları bir toplumda, insanların mutluluğu ve sıkıntıyı birlikte paylaştıklarına inandıkları demokrat bir ülkede, demokratik kuralların, kurumların işlediği bir ülkede ayrılmayı düşünmeyeceklerine inanıyorum. Demokrasi bence geleceğimizin teminatıdır. Demokrasi ulusal birliğimizin kurulması için zorunludur, bir ön koşuldur. Sadece o değil, ulusal birliğin kurulması için özellikle kentleşmenin bu kadar yoğun olduğu bir ülkede düşünülmesi gereken başka çözümler de var. Burada sözü izin verirseniz yeni kent projelerine getirmek istiyorum. Yeni kent projelerinin Türkiye'nin ulusal birliğinin ku-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

rulmasında son derece önemli bir rolü vardır. Türkiye kentlerde yeniden biçimleniyor. Türkiye, adına kent dediğimiz yerlerde yeniden doğuyor. Kentlerde insanlar geldikleri yerlere göre yerleşiyorlar. Ankara'da, İstanbul'da, İzmir'de; Erzurum, Mardin, Laz Mahalleleri vardır, Çorum Mahallesi vardır. İnsanlar geliş yerlerine göre kentlere yerleşmişler. Çocukları orada doğuyor, büyüyor, orada evleniyor. Ama Erzurumlu Erzurumluyla ya da Karadenizli Karadenizli ile evleniyor. Yapılarını orada sürdürüyorlar, insanların yapılarını sürdürme eğilimlerine hiçbir itirazım yok. Ama Türkiye kentlerde yeniden biçimleniyorsa, yeniden doğuyorsa Türkiye'yi o mozayiğe uygun bir biçimde harmanlamak gerekiyor. Çünkü yaşayanın etnik kökeni ne olursa olsun ya da kendi etnik kökenini ne olarak görürse görsün hepimizin ortak zenginliği Türkiye mozayiğidir. Türkiye'nin gücü, güzelliği bu. O nedenle bu topraklarda yaşayan her insanın buna sahip çıkması gerektiğine inanıyorum. Yeni kent projelerinde ise insanlar artık coğrafi kaynaklarına göre ya da geldiği yere göre yerleşmiyorlar. Yeni kent projelerinde insanlar toplumsal, sınıfsal konumlarına göre yerleşiyor. Bir işçi —Mardin'li, Karadenizli olabilir ya da Karslı bir işçi olabilir— işçi olduğu için bir sendikanın kurduğu kooperatife gidiyor, bir yeni kent projesinde yer alıyor. Beni çok mutlu eden olaylardan birisidir, Batıkent'te bir Karslı çocukla bir göçmen kızımızın evlenmesine tanıklık yapmak. Yani Türkiye'yi oluşturan parçalar, kompartımanlar halinde yaşadılar, çok ayrı parçalarda yaşadılar. Şimdi Türkiye yeniden doğuyor. O nedenle sosyal demokratlar için kentlerin ve kentlilerin çok özel bir önemi var. Çünkü Türkiye'nin iktisadi anlamda gelişmesi, güçlenmesi bunlara bağlı. Bu sosyal demokratların kent örgütlenmelerine, yerel yönetimlere çok özel bir ilgi göstermelerini gerektiriyor.

Şimdi biraz da sağ kesimi değerlendirelim isterseniz. On yıl öncesine gittiğimizde Türk sağı sosyal demokratların kullandığı birtakım sloganlara, kavramlara da soğuk bakıyordu. Sosyal adalet, insan hakları, çevre sorunları gibi kavramlara soğuk ba-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

kıyordu. Fakat o yıllarda bu kavramları, sloganları telaffuz etmeyen sağ, şimdi bu kesimdeki oy potansiyelini kaybetmeme çabasına girdi. Sağ kesim de bu sloganları kullandığına göre, sol bu sloganlara yeni bir açılım getirmek zorunda mı? Ya da, "sağ bu sloganları savunuyor ama sadece laf olsun diye savunuyor, yoksa içerik olarak bunu sahiplenmiyor," diye bir değerlendirmeye girebilir miyiz?

Solun özü demokrasi ve fırsat eşitliğidir. Demokrasi, fırsat eşitliği ve denge solun çok önemsemesi gereken üç kavramdır. Teşhisiniz doğru, sağ bizim şimdiye kadar anahtar kavram olarak kullandığımız birtakım sözcükleri ve kavramları kullanmaya başladı. Ancak gerçek anahtar, bu fırsat eşitliği, denge, paylaşım gibi konularda aranmalıdır, düşünülmelidir, değerlendirilmelidir. Sağın, ya da yeni sağın, bizim sosyal demokratlar olarak eskiden bu yana kullanmış olduğumuz sözcükleri ve kavramları kullanmaya başlamaları, bizim için siyaseti zorlaştırmıştır. O nedenle de sol, kendisini başka platformlarda tanımlamak için bir çalışma yapmalıdır. Eskiden "sosyal adaletçiyim," denmesi, bir siyasi partinin kendisini ötekilerden ayrıştırması için yeterli olabiliyordu. Ama şimdi, sizin de işaret ettiğiniz gibi hemen herkes "sosyal adaletçiyim," diyor. Bu noktada bizim yapmamız gereken şey sosyal adaletçiliği proje bazına indirmektir. Yerel projeler ölçeğinde telâffuz etmektir. Yani, bu kavramları sloganlıktan çıkarıp, program ve proje bazına oturtmak gerekmektedir. Solun önünde bence en önemli sorun budur. Sol evrensel tercihlerini, inançlarını Türkiye'de ve başka ülkelerde belli birtakım soyut kavramlardan çıkartıp proje ve program biçimine dönüştürmelidir. Bu proje ve programlardan hareketle dönüp siyasi rakiplerine sorular yöneltmelidir. Kendisini kamuoyuna o projelerle, programlarla tanımlamalıdır, halkın önüne o projelerle, programlarla çıkmalıdır.

Yine benzeri bir durum, Alevi-Sünni kesiminin çok yaygın olarak yaşadığı ve iç içe geçtiği bölgelerde var. Orta Anadolu'da

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

özellikle Çorum, Nevşehir, Kırşehir, Yozgat, Sivas gibi yerlerde sosyal demokratlar Sünni kesimden oy almakta zorlanıyorlar. Bu engelin aşılması için sosyal demokratlar neler yapmalı, ya da bu oy potansiyeli sosyal demokrat kesime nasıl aktarılabilir?

Ben, sosyal demokratların konulara, dini tercihlere göre ya da etnik konumlarına göre yaklaşmaması gerektiğine inanırım. Sosyal demokratlar için mezhep ya da köken tercihi olmaz. Sosyal demokratların kesinlikle yapmaması gereken şey bence budur. Seçmen davranışlarını her siyasi parti gibi biz de büyük bir duyarlılıkla dikkate alma durumundayız. Onda hiç kuşku yok. Ama bizim davranışlarımızı belli mezhep ya da belli etnik grupların tercihleri belirlememiştir ki, belirlememelidir ki, biz dönüp tercihlerimizden rahatsızlık duyan başka mezhep taraftarlarına ya da başka etnik gruplara bir başka politikayı sunalım. Bizim böyle bir konumda olmamız bizi sosyal demokrasinin evrensel inançlarından uzaklaştırır.

Ama sol, sosyal demokratlar 12 Eylül'den önce dine soğuk bakıyorlar, dine oldukça uzak duruyorlardı. Daha sonra dini telâffuz etmeye dindar kesime yönelik sloganlar ve söylemler geliştirmeye başladılar.

Ben, bizim partinin dini birtakım sloganları kullandığı kanısında değilim. Kullanması da mümkün değil. Bizim için din, çok açık olarak toplum yaşamının dışında olan bir inanç sorunudur. Bizi biz yapan temel hususlardan bir tanesi de bu laik düşüncemizdir. Sosyal demokratlar din olayını karşı olunması gereken bir husus olarak görmemişlerdir, göremezler. O nedenle de sosyal demokrat programlarda dinden yana, dine karşı birtakım tavırları görmek mümkün olamaz, bundan sonra da mümkün olmamalıdır. Aslında işin biraz daha pratiğine baktığınızda sizin görüşlerinize haklılık kazandıran uygulamalar var. Ben bunu, Ankara Büyükşehir Belediyesi olarak kendi projelerimden görüyorum. Hacıbayram Mey-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

danı'nı biz düzenliyoruz. Hacıbayram'ın Ankara'da doğduğu evi Altındağ Belediyemiz restore ediyor. Hüseyin Gazi Tepesi ile meşgulüz; Ankara'nın ulularına, velilerine sahip çıkıyoruz. Bunlar Ankara'nın kültürel temellerini oluşturan kavramlardır. O nedenle de biz bunlara çeşitli projelerle, programlarla yaklaşıyoruz. Uyguladığımız proje ile, Hacıbayram Camii çevrenin en güzel, en çekici yerlerinden birisi durumuna geliyor. O proje uygulaması sırasında çoğu insan "siz niye Hacıbayram ile uğraşıyorsunuz?" sorusunu bize sordu. O çok haksız bir soruydu. Sosyal demokratların Ankara'da ya da Türkiye genelinde kültürümüzü oluşturan birtakım kişilere, o arada dinin öncü isimlerine sahip çıkması, bu anlamda birtakım düzenlemelerle, projelerle oralara yaklaşması yadırganmamalı. Bu bizim dinle, laiklikle ilgili tavrımızın değiştiği anlamına gelmez.

O zaman ben, son bir soru olarak politikada imaj konusuna gelmek istiyorum. Son dönemlerde biraz daha popüler oldu bu olay. İşte Séguéla'nın reklam çalışması için Türkiye'ye gelmesi ve Mesut Yılmaz'a blucin-gömlek giymesini önermesi ve yine son SHP kurultayında Baykal'ın da blucin-gömlekle genç, dinamik ya da farklı görünmek istemesi… Politik temeli biraz yadsıyor gibi görünen ve imajı öne çıkaran bir propaganda biçimi kullanılmaya başlandı. Politikada imajın yeri ne olmalı?

İnsan yaşamında imajın çok önemli bir yeri var, dolayısıyla politikada da imajın çok önemli bir yeri olacağı açık. İnsanların, toplulukların tercihlerinde çok kökten değişiklikler oluyor. Onu görüyoruz. Ben 1968 yılında SBF'den mezun oldum. Benim öğrencilik yıllarımdaki tercihlerle, şimdi gördüğüm tanıdığım öğrencilerin tercihleri arasında çok büyük farklılıklar var. Benim öğrencilik yıllarımda, Türkiye'nin, toplumumuzun herhangi bir sorununun çözümü için çok karmaşık analizlere girerdik. İnsanlar mutlu olabilmek için düzen değişikliğini beklemeye, hem de uzun dönem beklemeye hazırlardı. Ama şimdi öyle değil, şimdi insanlar çok

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

kısa sürede mutlu olmak istiyorlar, basit şeylerle mutlu olabiliyorlar. Şunu söylemek istiyorum; tercihlerde çok değişiklikler oluyor. Dünyada da böyle, Türkiye'de de. İmaj olayı eskiden de şimdi de son derecede önem taşıyan bir husus. 1980 ve 1990'lı yıllarda bir imaj, çok şeyi temsil etme noktasına geldi. İnsanlar daha özet değerlendirmeleri almak istiyor, daha kısa sürede birtakım değerlendirmeleri almak istiyor, daha kısa sürede birtakım değerlendirmelerin sonucunu elde etmek istiyor. İmaj da zaten bu eğilime uygun bir şekilde ortaya çıktı. Bir simge, insanların, toplulukların gözü önünde çok şeyi temsil etmeye, çok şeyi anlatmaya başladı. Uzun uzadıya değerlendirme yapmak yerine, okumak yerine, çözümlemelere tartışmalara girmek yerine bir imajla insanlar tercihlerini belirleme noktasına geldiler. Sanırım bizde de bunun önem taşımaya başlaması bu gelişmeden kaynaklanıyor.

Yani politikaya yansımasına yol açtı.

Çok doğal bu.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

İLKAY SUNAR:
"BİZDE SOSYAL DEMOKRATLIKTAN ÇOK POPÜLİZM YAPILDI"

İlk olarak, tarihsel süreci içinde sosyal demokrasinin ne anlama geldiği ve geçirdiği gelişimlerden başlayalım isterseniz.

Sosyal demokrasinin gelişiminin temel dinamiği, bir uzlaşmalar zemini üzerinde yükselmesidir. Batı'da sosyal demokrat partiler esas itibariyle sosyalist partilerdi, sınıf partileri olarak ortaya çıkmışlardı, Marksist partilerdi. İlk karşılaştıkları ikilem, sosyalist bir sınıf partisinin nasıl iktidara geleceği sorununda yaşandı. Bir kısım sosyalistler, sosyalist iktidarın devrimle kurulabileceğini savundular. Diğerleri ise, demokratik kapitalist sistem içerisindeki demokratik kanalların kullanılmasıyla iktidara gelinebileceğini söylediler. O zaman "burjuva demokrasisi" diye adlandırılan bu demokratik kapitalist sistemin, parlamento, partiler ve seçimler kanalının kullanılıp kullanılmaması ile ilgili tartışmalar ortaya çıkıyor. Devrimi savunanlar, demokratik kapitalist sistemin olanak verdiği kanalların kullanılmasının esas itibariyle işçi sınıfını ve sosyalist hareketi sistemin içine entegre edeceği ve sosyalist hareketin bir noktada bütünlüğünü, saflığını kaybedeceği kaygısını taşıyorlardı. İkinci olarak şu soru ortaya çıkıyordu: Acaba bir sınıf partisi olarak sosyalist partiler iktidarı ele alacak noktaya gelseler, sermaye ve diğer güçler sosyalist bir partinin iktidara gelmesine izin verirler mi? Devrimcilerin problemi şu: Onlara karşı olanlar diyor ki; "yalnızca saf bir işçi sınıfı hareketi eninde sonunda izole

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

olmak durumuna düşer. Bir getto partisine dönüşür. Hiçbir taviz vermeden, yalnızca işçi sınıfını bir arada tutacak politikalar ve işçi sınıfının çıkarlarını korumak için demokratik kanalları kullanmayan bir strateji eninde sonunda yalnız ve azınlıkta kalmaya mahkûmdur." Bu noktada, bir üçüncü tutum ortaya çıkıyor: Demokratik kanallar kullanılmalıdır fakat eğer sermaye tarafından sosyalist iktidara izin verilmezse, o zaman devrimsel bir harekete de hazır olunmalıdır. Aslında en "pürist" tavrı takınanlar sosyalistler değil, anarşistlerdir. Onlar hiçbir şekilde işçi hareketinin demokratik kapitalist kanallara bulaşmamasını, pürizmini muhafaza etmesini istiyorlardı. Sosyalistler ise seçim ile devrim arasındaki ikilemi, genellikle söylediğim gibi, tüm demokratik olanakları kullanmak, işçi sınıfının çıkarlarını korumak için parlamentoya girmek ama aynı zamanda, son dakikada bir karşı-darbe ihtimaline karşı devrime hazırlıklı olmak stratejisiyle aşmaya çalışıyorlardı.

Burada kastettiğiniz daha çok hangi ülkeler?

Burada kastettiğim genellikle Almanya'da gelişen sosyal demokrat harekettir. Ama I. Enternasyonal'de alınan tavır hemen hemen bahsettiğim tavırdır.

Bu farklı stratejilere rağmen sosyalistler aynı platformda varolmayı uzun bir süre sürdürüyorlar. Ardından kopuşlar yaşanıyor…

Kopuşlar nerede başlıyor? İki önemli nokta var. Biri üretim araçlarının toplumsallaştırılması. İkincisi ise Avrupa'nın hiçbir yerinde işçi sınıfının salt çoğunluğu oluşturmaması. Üretim araçlarının toplumsallaştırılması için ya doğrudan doğruya bir darbe yapacaksınız, ondan sonra yukarıdan aşağıya bir dayatmada bulunacaksınız. Bu çizgi sosyalist hareket içinde birçokları tarafından, getireceği siyasal rejim açısından, arzu edilir bir tercih olarak ortaya çıkmıyor. İkincisi ise, eğer işçi sınıfı hiçbir yerde tek başına ço-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

ğunluğu sağlayacak bir seçimsel tabana sahip değilse, o zaman başka sınıflarla, başka gruplarla, başka kesimlerle bir koalisyona gitme zorunluluğu ortaya çıkıyor. Bu noktada, sosyal demokrat olarak gelişen çizgide şu karara varılıyor: Toplumsallaştırma hem teknik açıdan bazı zorluklar getiriyor, hem de sermayede reaksiyon yaratıyor. Bunun bedeli çok yüksek, bir faşist reaksiyona kadar gidebiliyor. Toplumsallaştırmayı iktidara geçer geçmez değil, tedrici, evrimsel bir gelişme içinde gerçekleştirmek. Fakat daha önemlisi iktidar stratejisi ne olacak? Bunu şöyle saptıyorlar: İşçi sınıfının yanına bazı koalisyon ortakları almak.

Burada işçi sınıfı öncü konumda mı?

Burada işçi sınıfı halen öncü güç olarak görülüyor. Fakat öncü güç olmasına rağmen tek başına iktidara gelemeyeceği için küçük üreticilerle, küçük burjuvaziyle bir koalisyon ortaklığına gitmesi zorunluluğu ortaya çıkıyor. Yani yalnızlıktan, getto partisi olmaktan kurtulup iktidara gelebilmek için. Bu küçük burjuvazi-işçi sınıfı ittifakıyla birlikte salt sınıf partisi olmaktan kitle partisi olmaya doğru gidiyorlar. Bu iktidar koalisyonu iktidara geldiği zaman karşılaştığı bir başka sorun var. O da biraz önce bahsettiğimiz, toplumsallaştırmanın getireceği ekonomik kriz, ekonomik kirizin getireceği siyasal tepki ve bunun ardından —Almanya'da Bismarck zamanında olduğu gibi— gelecek olan baskı rejimleri. Özetle birinci uzlaşma seçimleri kabullenmek; seçimleri kabullendikten sonra hemen arkasından zincirleme olarak küçük üreticilerle uzlaşmaya gitmek ve onlarla koalisyon kurmak. Bundan sonra üçüncü uzlaşma ortaya çıkıyor: İşçi sınıfına dayanan sosyal demokrat iktidar, hemen toplumsallaştırmanın getireceği ekonomik kriz ve siyasal baskı karşısında bir başka uzlaşmaya gitmeyi kabulleniyor. Bu da şu: Bir yandan iktidar koalisyonunu bir arada tutacak bölüşüm politikalarını geliştirmek —işsizlik, sağlık, eğitim gibi refah politikalarını geliştirmek— öte yandan bu bölüşümü sağlayacak üretimi gerçekleştirmek. Sorun, hemen toplumsallaş-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

tırmaya gidilemeyeceği için, birikim ve ekonomik büyüme ile bölüşümün nasıl bağdaştırılabileceğidir. Burada altın yumurtayı yumurtlayan tavuk sermaye. Sermayenin yatırım yapabilmesi, kâr edebilmesi, üretim yapabilmesi gerek. Sosyal demokratlar bu noktada, bir iktidar koalisyonu yanında bir de ekonomik koalisyon kurmaya gidiyorlar. Bu da üçüncü uzlaşma. Diyorlar ki; "iktidar koalisyonumuzu ayakta tutabilmek için verimliliği ve üretkenliği, ayrıca sermaye birikimini sağlamamız lazım." Helmut Schmidt'in deyimiyle, "bugünün kârı yarının ücretleri olabilsin," diye. İşte sosyal demokratların ikilemi hep bu olmuştur: Bir yandan bölüşüm politikalarını, refah politikalarını geliştirerek iktidar koalisyonunu sürdürmek, öte yandan bölüşüm politikalarının üretkenliğe, kârlılığa, verimliliğe zarar vermemesini sağlamak.

Böylece, başlangıçtaki üretim araçlarının toplumsallaştırılmasına tedrici yollardan varmak fikri de tedrici olarak ortadan kalkıyor.

Evet, önemli sorulardan birisi bu. Acaba sosyal demokratlar kapitalist sistemi dönüştürmekten tamamen vaz mı geçiyorlar? Yoksa uzun vadeli, evrimsel bir şekilde hâlâ sosyalizm politikası güdüyorlar mı? Bugün bile İsveç sosyal demokratların programlarına bakıldığında, birçok sosyal demokrat partinin programına bakıldığında, en son amaç, nihai proje, halen sosyalizme geçebilmektir. Bunu da, sosyal demokrat çizgide işçi sınıfının bütünlüğünü korumaya yönelik politikalar üretip, bir noktada, İsveç sosyal demokratlarının yaptığı fakat başarılı olamadığı gibi, kârlılığı ve yatırımları engellemeden üretim araçlarını siyasi olarak kontrol ederek gerçekleştirmek istiyorlar. İsveç'te Meidner Planı'na göre arzulanan uzlaşma şuydu: "Biz özel mülkiyete ve piyasaya karşı değiliz. Yalnız, ücretliler fonu ve özyönetim yoluyla sendikanın üretim araçları üzerinde söz sahibi olmasını istiyoruz." Fakat bu başarılı olamadı ve 1976'da sosyal demokratlar bu nedenlerden dolayı iktidarı kaybettiler. Sonuç olarak diyebiliriz ki pratikte, uygu-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

lamada, sosyal demokratlar esas itibariyle, demokratik kapitalist sistem içinde refah politikaları gütmüşlerdir. Bunları küçümsememek lazım. Bunlar işsizlik, emeklilik, yaygın eğitim, konut, sağlık politikaları yoluyla bir refah toplumu yaratmışlardır.

Çok kabaca, çalışanlarla sermaye arasında bir dengenin sağlanmasını hedefleyen sosyal demokratların devlete çok önemli bir misyon biçtiklerini görüyoruz…

Birikim ile bölüşüm arasındaki uzlaşmayı sağlamak veya iktidar koalisyonu ile iktisat koalisyonu arasında uzlaşmayı sağlamak devletin müdahalesiyle oluyor. Ancak devletin aracılığıyla, bölüşüm ile birikim arasında bir koordinasyon, bir işbirliği, bir uzlaşma sağlanabiliyor. Bu aslında devlet ile piyasa arasında bir uzlaşmayı getiriyor. Yani devlet müdahale edecek, özellikle piyasanın kendi başına bırakıldığında doğabilecek dengesiz bölüşüm politikalarını engellemek için müdahale edecek, fakat aynı zamanda kârlılık, verimlilik, üretkenlik kıstaslarına zarar vermeyecek şekilde bölüşümü sağlayacak olan birikimi de destekleyecek.

Ama devlet bizzat ekonomik yatırımda bulunmayacak…

Bu değişkenlik gösteriyor. Avusturya'da büyük bir kamu sektörü var. İsveç'te yok. Fakat kamu sektörü olsa bile, bu piyasadaki kârlılık kıstaslarına göre işliyor. Burada üretim yapan birimin kamusal ya da özel olması pek önemli değil. Sosyal demokratlar için önemli olan, ister kamusal, ister özel olsun, sermayenin de toplumsal amaçlara yönelik olarak çalıştırılması. İsveç sosyal demokratları buna "fonksiyonel sosyalizm" diyorlar. Sermaye, toplumun refahına yönelik olarak çalıştırılıyor. Birikim bölüşüme dönüştürülüyor ama özel birikim önlenmiyor.

Bu refah politikasını sürdürebilmek için vergiler büyük önem arzediyor olmalı.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Evet, gerçekçi bir vergi politikası gerekiyor ve bunun kârlılık ve verimlilik politikalarıyla bağdaştırılması gerekiyor. Örneğin İsveç'te, uluslararası rekabet ortamında gerileyen endüstriyel sektörlerdeki işçileri hemen yeniden eğitimden geçirip uluslararası işbölümünde rekabet edebilecek sektörlere yönlendirmek, ayrıca uygun konut politikalarıyla işçileri değişik bölgelere gönderip, onları yeni sektörün icaplarına göre istihdam etmek gibi politikalar var. Buna "manpower management" diyorlar. Şunu anlatmak istiyorum: Bu örnekte olduğu gibi işçilerin yeniden eğitimi, konutlandırılmaları vs.; bütün bunlar vergilerle gerçekleşiyor. Fakat bu verginin karşılığında işçi ekonomiye yeniden verimli bir anlam kazandırıyor işçi. Böylece başta alınan vergi sonuçta ekonomiye verimlilik olarak giriyor. İşte söz konusu olan denge bu gibi yaklaşımları gerektiriyor.

Sosyal demokrat deneyimlerdeki devletin fonksiyonu sanki eski "reel" sosyalist ülkelerdeki fonksiyona yakın, teorik komünizmdeki "sönmesi gereken" devlet anlayışına oldukça uzak.

Ama "reel" veya "kolektivist" sosyalizmde bütün her şeyin devlet tarafından kontrol edilmesi var, piyasada kârlı çalışan birimlerle bölüşüm arasında bir denge kurulması sözkonusu değil.

Aynı olduğunu söylemedim zaten. İsterseniz tartışmayı Türkiye'ye taşıyalım. Örneğin Türkiye'de yenilikçi sosyal demokratlar Devlet Planlama Teşkilatı aracılığıyla devletin ekonomiye müdahalesini yanlış buluyorlar. Ya da Merkez Bankası'nın özerkleştirilmesi, KİT'lerin satılması tartışma gündemine yeni yeni giriyor sosyal demokraside. Bazı sosyal demokratlar ANAP'ın icraatına yakın şeyler telâffuz ediyorlar. Sizin çizdiğiniz çerçeve içerisinde DPT, KİT'ler gibi oluşumları sosyal demokratların tâ baştan reddetmelerinin şart olmadığı ortaya çıkıyor.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Zaten reddetmiyorlar. Örneğin, yine Batı sosyalizmine baktığımızda, planlama uzlaşma üzerine inşa ediliyor. Çok önemli bir noktaya geldik. Belki bir dördüncü uzlaşmadan sözetmemiz gerekecek. Önce devlet ile sivil toplumun uzlaşması. Sivil toplum burada örgütlenmiş toplumsal sektörler olarak alınırsa, sosyal demokratların plan anlayışı esas olarak, teknokrat ve bürokratların tepede yapmış olduğu, rasyonel gibi gözüken bir planı yukarıdan aşağıya empoze etmek değil, sivil toplum içinde örgütlenmiş olan sektör ve sınıfları bir araya getirip onlar arasındaki uzlaşmayı sağladıktan sonra, planın taraflarca destekleneceğine dair sözleşmeyi yaptıktan sonra, bir koordinasyon hareketine geçmektir. Batı'da, sosyal demokrasi konusunda hep hükümet, sermaye ve emek arasındaki bir üçlü ortaklıktan sözedilmiştir. Bu üçünün kendi aralarında vardıkları konsensüs üzerine yol gösterici planlamayı uygulamak.

Bu yöntem olarak nasıl gerçekleşiyor?

Bazı ülkelerde formel, bazılarında enformel olarak, periyodik biçimde işçi, sermaye ve hükümet kesimleri bir araya geliyorlar ve çeşitli iktisadi politikaları gözden geçiriyorlar. Bunlar yatırım politikaları olabilir, ücret politikaları olabilir, refah politikaları olabilir.

Avrupa'da sosyal demokrat partiler büyük ölçüde sendikaların bilfiil yeraldıkları kuruluşlar. Dolayısıyla masaya oturdukların-da "ikiye bir" şeklinde bir dengesizlik olmuyor mu?

Burada yine uzlaşmacılık ortaya çıkıyor. Hükümet sosyal demokratsa, kendi tabanları işçilere, ücretlilere dayanmasına rağmen, görüşmelerde bir hakem, bir uzlaştırıcı, bir koordinatör rolü oynuyor. Burada yine iktidar koalisyonu ile iktisat koalisyonu, bölüşüm ile birikim dengesi sorunu çıkıyor. 1970'li yıllarda sosyal demokratlar bu dengeyi kuramadıkları için bir krize girdiler. Bu krizi en hafif atlatan ülkeler Avusturya ve İsveç. Çok iyi örgütlenmiş

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

işçi ve işveren kesimleri olduğu için sosyal demokratlar İsveç'te işçilerden ücret politikalarında bazı fedakârlıklar yapmalarını bekliyorlar. Sağ hükümetlerin gelmemesi için 1970'lerde sosyal demokratlar fedakârlık ve disiplin politikalarına dayandılar. Kendi tabanlarını disipline etmek zorunda kaldılar.

Bu tür ekonomik politikaların gerçekleşebilmesi için çok geniş bir hak ve özgürlükler alanı olması gerekiyor. Demokrasinin sistemli bir şekilde işlemesi, katılımın çok yoğun olması…

Sosyal demokratlardan önce sosyalist partilerin de demokratik kanalları kullanmaya karar vermelerinde en önemli nedenlerden biri kendi tabanlarının çıkarlarını koruyabilmek için özgürlüklerin geliştirilmesi ihtiyacıdır. Sosyal demokratlar bu hak ve özgürlüklerin en önemli koruyucularından, çünkü sermayenin ekonomik gücü karşısında, kendi dayandıkları işçi ve küçük üreticilerin gücü, örgütlenmelerinden geliyor. Yani sermayenin ekonomik gücüne karşı sosyal demokratlar güçlerini örgütlenmeden, diğer bir deyişle örgütlenme özgürlüğünden alıyorlar.

Buradan, demokratik hak ve özgürlükerin gelişmediği ya da tehdit altında olduğu toplumlarda sosyal demokrat hareketlerin oluşmasının zor olduğu sonucuna varabilir miyiz?

Sosyal demokrat hareketin, örgütlenme özgürlüğünün olmadığı yerlerde gelişmesi bana pek mümkün görünmüyor.

Türkiye'de 12 Eylül'le birlikte yürürlükte olan sendika ve derneklere siyaset yapma yasağı gibi anti-demokratik koşullarda sosyal demokrasinin istese de gerçek anlamda varık gösteremeyeceğini söyleyebilir miyiz?

Doğrudur. Sosyal demokrasinin gelişebilmesi dernekler ve sendikalarla çok yakından işbirliği içinde olmasıyla ilgilidir. Türkiye'

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

de sosyal demokrasi denince, 1960'ların ortasında başlayan ve CHP'nin başını çektiği bir hareket geliyor. Fakat CHP, kökeni itibariyle Batı'daki sosyal demokrat partilerden çok farklı. Batı'daki sosyal demokratların sorunu azınlık partisi olmaktan çıkıp çoğunluk partisi olmaktı. İşçi sınıfı seçimsel planda çoğunluğa sahip olmadığı için, sorun bir kitle partisine dönüşmekti. CHP ise işçi tabanından doğan bir azınlık sorunundan değil fakat bürokratik bir parti olduğu için, 1960'ların ortasında, çok farklı bir kökenden gelmesine rağmen benzer bir sorunla karşılaşıyor: Azınlık bürokratik bir parti, nasıl çoğunluk partisi, kitle partisi olabilir? Bürokratik bir parti, gerçek anlamda bir halk partisi, katılımı sağlayan bir kitle partisi olmak için 1960'ların ortasından itibaren, o da küçük üreticilere ve emekçi kesimlere hitap etmeye başlıyor. Küçük üretici derken bu hem kentsel küçük üreticiyi kapsıyor, esnafı kapsıyor, hem de Türkiye'de sayısal olarak çok önemli olan küçük köylülüğü kapsıyor. 1960'larda, CHP seçkinci bir bürokrat partisi olmakla kitle partisi olmak arasındaki sancıyı yaşamıştır. CHP'deki bütün kopmalar işte hep bu sancılı döneme rastlar. CHP bir devrim partisi değildir, bir sınıf partisi de değildir. CHP hem demokratik yollardan iktidara gelmeyi benimsemiş, hem de kitle tabanını geliştirmeye yönelik bir halk partisi olmaya çalışmıştır. Fakat 1980 öncesi CHP'nin karşılaştığı sorun, iktidar koalisyonu ile ilgili uzlaşmayı kabullendikten sonra iktisadi koalisyon üzerindeki uzlaşmadaki ikilemleri ve tedirginlikleridir. İktidar koalisyonunun ayakta durabilmesi için gereken bölüşüm politikalarını destekleyecek üretim politikalarının olması lazımdır. CHP'nin ise, üretim politikalarında sermaye ve piyasaya karşı çekingen ve önyargılı bir tavrı olmuştur.

Bu önyargı karşılıklı galiba.

Tabii, karşılıklı, birbirlerinden şüphe duyuyorlar. CHP, Batı'da sosyal demokratların kurmuş oldukları iktisadi koalisyonu gerçekleştirecek, birikim ve bölüşüm arasındaki uzlaşmayı sağlaya-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

bilecek ne bir yaklaşıma, ne de kurumsal ve örgütsel organizmalara sahipti. CHP' nin temel sorunu, iktisadi koalisyonu kurmak konusunda, piyasa ve sermaye ile uzlaşmada, parti içindeki bölünmüşlüğünden, kararsızlığından kaynaklanan belirsizlik olmuştur. Özetle, devlet-piyasa, emek-sermaye uzlaşması konusunda CHP belirgin ve açık politikalar üretememiştir.

Bunun altında tek parti döneminden gelen devletçilik anlayışı da yatıyor olmalı.

Evet, devletçilik anlayışından kaynaklanıyor; bürokrasinin piyasa ve sermaye gruplarına karşı duyduğu kuşku ve güvensizlikten ileri geliyor. Yukarıdan aşağıya dayatılan bir planlama anlayışı da bu iktisadi koalisyonun kurulamamasına yol açıyor. 1970'lerin sonuna doğru, bir ara Milliyetçi Cephe koalisyonu krize girdiğinde, başta TÜSİAD olmak üzere, büyük sermaye CHP ile flört etmişti. Fakat o zaman işçi hareketinin kendi içinde bölünmüş olması, CHP'nin işçi tabanını kontrol edememesi, özellikle radikal işçi hareketinin böyle bir koalisyona karşı sert bir tavır alması böyle bir yakınlaşmayı önlemişti.

Orada DİSK anahtar bir rol oynamıştı.

Evet, anahtar bir rol oynayıp toplumsal sözleşmeye karşı çıkmışlardı. Sosyal demokrat hareketin Batı'da başarılı olmasının altında işçi hareketine hâkim olması yatıyor. İşçi hareketinin bölünmüş olduğu yerlerde sosyal demokratlar güçlü değiller. Örneğin Fransa ve İtalya'da. İngiltere'de de sendikalar zayıftır, tabanlarına pek hakim değillerdir, o yüzden sosyal demokratlar hep sağ ile iktidar değiştirmiştir. Türkiye sendikal hareket açısından daha çok İtalya ve Fransa'ya benziyordu.

Sosyal demokrasinin ideolojik zemini de pek yoktu galiba Türkiye'de. "Ortanın solu" yerine 1970 sonlarından itibaren "sosyal

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

demokrasi" ve "demokratik sol" kavramları dile getirilmeye başlandı. Ama kastedilen tam olarak sizin çizdiğiniz evrensel sosyal demokrasiye uymuyordu.

Çok doğru. Türkiye'deki hareket hiçbir zaman Batı'da anladığımız anlamda uzlaşmalara dayanmış, örgütlere dayalı bir sosyal demokratlığa dönüşmedi. Ben Türkiye'de gelişen harekete popülizm diyorum. Orta sol politikalar sosyal demokrat olmaktan çok, hep popülist nitelik taşımışlardır. Popülizmde karizmatik liderler, örgütlenmemiş kitleler ön plana çıkar. Sivil toplum zayıftır. O zaman üretilen "Karaoğlan" mitolojilerini hatırlıyorsunuz. Sosyal demokratlar söylemlerinde de üçüncü dünyacı bir popülizme kaymışlardır. Tamamen bölüşüm politikalarına dayanan, verimlilik ve üretim politikalarını ihmal eden, bir bölüşüm popülizmi ağırlık kazanmıştır.

Pastayı paylaşma…

Pastayı paylaşma ama aynı zamanda pastayı büyütmek gerekiyor.

80'lerde bir değişim oldu mu?

80'lerde de halen sosyal demokrasi popülizmden ayrışarak rayına oturmuş değil. Bir tarafta, DSP tamamen bir lider partisi, karizmatik lidere dayanan bir popülizm yapıyor. SHP ise yine hâlâ iktisadi koalisyon ve piyasayla olan ilişkisini, parti içindeki kilitlenmelerden dolayı açıklığa kavuşturabilmiş değil. Ben SHP'yi halen CHP'nin problemleriyle boğuşur görüyorum. Piyasaya karşı tavrı nedir? Piyasa ile devlet arasındaki koordinasyonu ve uzlaşmayı hangi mekanizmalar üzerine oturtacak, üretim politikalarıyla bölüşüm politikalarını nasıl bağdaştıracak? Bu konularda partinin içinde bir konsensüs olduğunu zannetmiyorum.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Öte yandan sağ partilerin, solun tekelinde olan bazı değerlere sahip çıktıklarını görüyoruz. Sadece büyümeyi değil, bölüşümü de daha fazla dile getiriyorlar; insan hakları, demokratik hak ve özgürlükler gibi olguları dile getiriyorlar. Böylece, bir tarafta daha kendi içinde bütünleşmesini sağlayamamış bir sosyal demokrasi varken, öte tarafta kendi iç sorunlarını pragmatik bir biçimde aşma becerisine sahip olan ve solun tekelindeki alanlara rahatlıkla uzanabilen, bunları belki de taktik icabı değil de sindirerek yapan bir sağ var. Böylece solun marjinalleşmesi gibi bir olay yaşanabilir mi?

Bölüşüm politikalarına özellikle DYP'nin sahip çıktığı doğru. ANAP başından itibaren birikime ve ihracata ağırlık verdi, bölüşüm politikalarını gözardı etti. DYP şimdi bu bölüşüm politikalarına sahip çıkıyor. Yalnız, geçmişte AP, bugün de DYP, patronaj ilişkilerine dayalı popülist partilerdir. Batı'da da sağ partiler bölüşüm politikalarını izlemiş olmakla birlikte, hiçbir zaman sosyal demokratlar kadar sistematik refah politikalarına ağırlık vermemişlerdir. Refah toplumunu Batı'da sosyal demokratlar kurmuştur. Türkiye'de kurumsallaşmış bir refah devleti yoktur. Sağ partilerin bölüşüm politikaları daha çok patronaj ilişkilerine dayanır.

Ama refah politikaları geliştirmemekle birlikte Türkiye için çok önemli bir hususu gerçekleştirdiler, tüketimi yaygınlaştırdılar. Bu tüketim toplumu haline gelme olgusu ister istemez bir refah toplumu yanılsaması yaratabiliyor.

Batı'da buna "popüler kapitalizm" deniyor. Bu tabii ki refah devleti değil. Alım gücü piyasada oluşuyor, uzlaşmaya dayanan bölüşüm politikaları söz konusu değil. İşte, borsanın gelişmesi, hisse senetlerinin satılması, KİT'lerin özelleştirilerek mülkiyetin yaygınlaştırılması gibi politikalar bunlar. Veya Türkiye'de olduğu gibi daha çok patronaj ilişkilerine dayanan, kurumsallıktan yoksun, himaye politikaları. Bu politikalar özel tüketimi teşvik etmiş, fa-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

kat ortak, paylaşılan, kamusal hizmetleri ihmal etmiştir. Refah toplumlarındaki kurumsallaşmış bölüşüm politikalarıyla ücretlileri ve işçi kesimini koruyan, kollayan politikalar değil bunlar. Örneğin, Bugün Türkiye'de sağlık politikası, doğru dürüst bir emeklilik ve işsizlik politikaları, derli toplu konut politikaları, eğitim politikası var mıdır?

Sosyal demokratların sağdan en temel ayrımı bunlar. Fakat bu noktaların öne çıkartılmasından ziyade güncel politik çekişmelere hasredilmiş bir sosyal demokrat propaganda hâkim bugün. İdeolojik ayrımlardan ziyade imaj ayrımları geçerli artık.

Doğru söylüyorsunuz. Bence de zorluklardan bir tanesi bu. Yatırım politikaları da aynı belirsizlikle karşı karşıya. Örneğin, SHP iktidara geldiği zaman ne gibi refah ve yatırım politikaları izleyecektir ve bu ikisini nasıl bağdaştıracaktır, bunlar belli değil. Seçimlere bir buçuk, iki ay kaldı SHP halen sessizlik içinde. Önemli noktalardan bir tanesi de partinin kendi içindeki iktidar çatışması ve partinin bu noktada kilitlenmiş olması.

Sosyal demokrat hareket Türkiye'de ancak, örneğin seçimlerden sonra siyasi partiler üzerindeki yasal engellerin kalkması durumunda hız kazanabilir diyebilir miyiz?

Hayır, "ancak öyle hız kazanabilir," diyemeyiz. Bunlar sosyal demokrat hareketin gelişmesi için gereklidir fakat yeterli değildir. Yeterli olabilmesi için sosyal demokrat parti olan bir partinin biraz önce değindiğimiz sorunlara, birikim ile bölüşüm arasındaki dengelerin nasıl kurulacağına, devlet ile toplum arasında yeni bir uzlaşmanın hangi mekanizmalar üzerine oturacağına dair sorulara açıklık getirmesi gereklidir. Bunu hem kendi içine sindirebilmeli, hem kamuoyuna duyurmalıdır.

Siz bu noktada umutlu musunuz?

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Ben bu noktada, seçimlerden önce, sosyal demokrat hareketin, özellikle SHP'nin, bir açıklığa kavuşacağını zannetmiyorum. Seçimlerden sonra, SHP üçüncü parti durumuna düşerse, zannediyorum yeni bir bunalım yaşayacaktır. Belki de böyle bir bunalımın sonucunda, sosyal demokrat hareket konsensüs yaratmaya yönelik politikalar üretmeye başlayacaktır. Bir şok yaşanması ihtimalini yüksek görüyorum.

Sosyal demokrat iktidarların olduğu ülkelerde garip bazı sorunlar ortaya çıkıyor. Örneğin İsveç'teki intihar ve alkolizm oranının yüksekliği ve yine aynı ülkede devletin vatandaşlar üzerindeki muazzam denetimi gibi.

Birincisi, bu intihar ve alkolizmin sosyal demokratlarla doğrudan ilişkili olduğunu sanmıyorum. Bu kültürel bir sorun olabilir, özel yaşantının çok uca vardırılmasından kaynaklanıyor olabilir. Bir de örneğin İsveç'te istatistik konusunda çok büyük hassasiyet var. Deniyor ki, diğer ülkelerde istatistikler bu kadar gelişmiş olmadığı için İsveç'in intihar ve alkolizm oranı yüksek görünüyor. İkinci nokta ise, sosyal demokrat iktidarların yarattığı örgütlenmiş toplum biçimlerinde bireyin özgürlüklerinin bir noktada kısıtlanmış olduğu doğrudur. Bu sorun aşırı örgütlenmiş toplumlarda ortaya çıkıyor. Bunun çözümü bence örgüt-içi demokrasidir. Partilerde, sendikalarda, derneklerde bu çok önemli bir sorun. Bunun çözümü örgüt-içi demokrasi kavramının geliştirilmesidir. Çünkü örgütlerin çok teknik, tamamen profesyonel kadrolara dayanan, tabanı dışlayan biçimlere dönüşmeleri mümkündür.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

KOREL GÖYMEN:
"ÖNCE DEVLETİN VE TOPLUMUN DEMOKRATİKLEŞMESİ"

Türkiye'de iyi kötü bir sosyal demokrat gelenek olmasına rağmen, bu hareket içinde ideolojinin çok ağırlıklı bir yer işgal etmediğini düşünüyorum. İşler daha çok pragmatizm ve karizmatik liderlerle yürüyora benziyor. Bir de particiliği neredeyse bir mesleğe döndürmüş insanlar var. Siz, sosyal demokrat harekete ideolojiler ve bunlara uygun politikalar üretmek amacıyla faaliyet gösteren TÜSES Vakfı'nın kurucularından ve başkanısınız. Aynı zamanda SHP MYK üyesisiniz. Siz ne düşünüyorsunuz saflarınızda ideolojiye bakış konusunda?

Türkiye'de sosyal demokrasinin, genel anlamda Batılı sosyal demokrasilerle bir amaç birliği içinde olduğunu ve giderek artan biçimde Batılı sosyal demokrat hareketlerin içinde bulunduğu çerçeve ve bunun içine yerleştirilen kavramlar ile Türkiye'deki sosyal demokrat hareketin evrensel amaçlarının birbirine yakınlaştığını söyleyebiliriz. Fakat evrensel amaçlar itibariyle giderek benzeşmeye başlayan bu çerçeve, tarihsel gelişmesi bakımından çok farklı. Şu andaki genel çerçevesi, öncelikleri açısından bakıldığında yine büyük farklılıklar gösteriyor. Bu evrensel amaçlara, belirli öncelikleri gözeterek varmada kullanılan araçlara baktığımızda da yine büyük farklılıklar var. Dolayısıyla ilk anda şu saptamayı yapabiliyoruz: Türkiye ve Batılı ülkelerdeki sosyal demokrasi son yıllarda evrensel amaçları itibarıyle giderek benzerlikler göster-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

miştir. Bu ilişki güçlenmektedir, bunu sağlayıcı mekanizmalar, bir yandan ikili ilişkilerin artması, yoğunlaşmasıdır —hem ülkeler bazında, hem de değişik hareketlerin ikili ilişkileri çerçevesinde— öte yandan bunların birlikteliğini sağlayan evrensel örgüt olan Sosyalist Enternasyonal'in ilgili komitelerinde aynı ilişkilerin yoğunluk kazanmasıdır. Anlamlı bir alışveriş gündeme gelmiştir. Dolayısıyla ideolojinin önemli bir boyutunu oluşturan evrensel amaçlarda bir yakınlaşma sağlanmıştır. Buraya kadar iyi. Ama olaya Sosyalist Enternasyonal'i oluşturan 60 küsur parti, asosiye üye niteliğinde olan 20 küsur parti, bu partilerin faaliyette bulunduğu 60'ı aşkın ülke ve bu ülkelerde sosyal demokrat hareketin gelişmesi olarak baktığımız zaman ciddi farklılıklar görünmektedir. Bunların arasında sentetik bazı kategorilere gidilebilir. Bir kere Batı Avrupa'daki sosyal demokrat, sosyalist partilerin çok büyük bölümü yaklaşık yüz yıl önce I. Enternasyonal'in ayrışması sonucunda ortaya çıkan bazı temel ideolojik farklılıklar üzerinde kurulmuşlardır. Bu farklılıklardan biri iktidara nasıl gelineceği meselesinde çıkmıştır. Çok basitleştirirsek "devrim mi, evrim mi?" ikilemidir. Stratejiyle ilgili çeşitli görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Giderek Batı Avrupa'nın çoğu ülkesinde Marksist kökenli, çoğu işçi sınıfı hareketlerinden güç alan ve onlarla bütünleşmiş durumda olan bu hareketler giderek ayrışmışlardır. Önemli bir kronolojik fark vardır. Bu olay 1880'lerin sonuna doğru ortaya çıkmıştır. Türkiye'de sosyal demokrat hareketin hangi tarihte başladığını kesin olarak belirlemek olanaklı değil. "Ortanın Solu" olarak bakarsak, 1960'ların ortaları, yani en azından 70-75 yıllık bir zaman farkı var. Bu, o kadar önemli olmayabilir. Bu arada bir parantez açarak, Kurtuluş Savaşı öncesi ve sonrasında, hatta Jön Türkler, Genç Osmanlılar dönemlerinde de sosyal demokrasi ve bunu çağrıştırabilecek sözcüklerin kullanıldığını biliyoruz. Hatta bu isimle kurulmuş, genellikle üç-beş kişiden oluşan partiler de var. Ama bunları Türkiye'de sosyal demokrasinin başlangıcı olarak nitelememiz olanaklı değil. 60'lı yıllarda "Ortanın Solu" hareketinin ortaya atılmasında temel etmenler neydi? Birisi iyimser bir

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

yorum: Osmanlı-Türk toplumunda öyle birikimler sağlandı ki bu düşünceler tabandan, organik bir şekilde tartışılmaya başlandı. Bunların tartışılmasını sağlayan bir başka faktör de Marksist kökenden gelen ve 15 milletvekiliyle TBMM'de temsil edilmeye başlanan Türkiye İşçi Partisi'dir, onunla başlayan rekabettir. Şematik bir analiz yapacak olursak ve TİP'in Marksist bir çerçevede faaliyette bulunduğunu düşünürsek, ortaya ilginç bir yarı-genelleme çıkar. Batı Avrupa'da sosyal demokrasi Marksist bir çerçeveden başlamış, gelişmiş, Türkiye'de ise bunun başlangıcı olarak niteleyebileceğimiz "Ortanın Solu" tartışmaları Marksist kökenli olduğunu iddia eden bir partiyle rekabet çerçevesinde doğmuş. Yani Marksizm'den doğmadığı gibi ona karşı bir önlem olarak ortaya çıktığı da söylenebilir.

Bu arada CHP'nin kendine yeni bir kitle tabanı yaratma çabası da var.

Tabii. O dönemi anımsıyorum. Tabandan, il başkanlarından gelen, yeni bir söylem, ideolojik bir çerçeve ile ortaya çıkma istemleri de vardı. Artık 1930'ların, herkesi, toplumun bütün katman ve sınıflarını içerdiği varsayılan halkçı çerçeve yeterli değildi.

Bu arada ideolojik donanımını tam sağlayabilmesini önleyen iki askeri darbe var.

Tabii, bu kesintileri de hesaba katarsak iş daha da güçleşmiştir. Şimdi Sosyalist Enternasyonal'a üye partilerin tipolojilerine dönecek olursak; ana gövde Batı Avrupalı sosyal demokrat partiler. Erfurt Deklarasyonu'nda Marksist mirası tam olarak reddedip kendi yollarını belirlemişlerdir. İkinci bir grup parti —bunun içine CHP de giriyor— ulusal kurtuluş savaşlarını organize eden, bunları başarıyla sonuçlandıran partilerdir. Genellikle çok farklı kökenlerden, kitle partileri olarak sınıf ayrışımını reddeden platformlarda ortaya çıkmışlardır. Sonradan kendi yollarını çizmiş-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

lerdir ve giderek sosyal demokrasinin evrensel ilkeleri dediğimiz çerçeveye kendilerini oturtma sürecini başlatmışlardır, bu süreç hâlâ devam etmektedir.

Bu partilere örnek verebilir misiniz?

Latin Amerika partilerinin bir bölümü bu çerçeveye giriyor. 1950'den sonra ortaya çıkan ve bugün Sosyalist Enternasyonal'a üye olan 20'den fazla Afrika partisi bu tipolojiye giriyor. Üçüncü kategorideki partiler de sömürgeciliğe karşı güçlü bir akımın temsilcisi olarak ortaya çıkmışlardır. Bunların bir kısmı ulusal kurtuluş savaşı vermek zorunda kalmıştır, bir kısmı ise daha yumuşak bir inişle, dünyada sömürgeciliğin tasfiyesi sürecine kendi ülkelerinde önderlik etmişlerdir. Gana'da, Gine'de, çoğu Afrika ülkesinde bunu görüyoruz. İkinci kategoride, özellikle Hind Yarımadası'ndan Asya partileri de var. Belki önümüzdeki SSCB'nin dağılması ve tasfiyesi sürecinde yine buna benzer bir kategorizasyondan sözetmek olanaklı olacaktır. Aynı şekilde bazı Doğu Avrupa ülkelerindeki partileri de toz duman yatıştıktan sonra bu kategoriye yerleştirmek mümkün olacaktır. Özetle hem tarihi gelişimi, hem toplumsal amaçları bakımından Sosyalist Enternasyonal'e üye olan partiler aynı kökenden gelmemektedir, aynı tarihsel gelişimden kaynaklanmamaktadır. Bu, onların birbirlerine kıyasla daha az ya da daha fazla sosyal demokrat oldukları anlamına gelmez. Sosyalist Enternasyonal bu tür bir tartışmayı anlamsız buluyor, çok farklı bir geçmişten geldiklerini vurgulamakla yetiniyor. Üçüncü bir konuya geçersek; evrensel amaçları benzeşmekle birlikte öncelikler bakımından aralarında ciddi farklar vardır. Bu konuyu daha iyi açıklayabilmek için "sosyal demokrasi hangi tür toplumda daha iyi gelişme olanağı buluyor, ideolojik berraklık hangi tür ülkelerde, hangi tür partilerde daha ziyade ortaya çıkabilmiş?" sorularına cevap aramak gerekiyor. Yine bununla ilgili bir başka soru: Hangi siyasal partilerde ideoloji kadroyla, liderle, üyelerle birlikte daha çağdaş bir çerçeveye oturabilmiş? Bütün bu

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

sorulara yanıt vermeye çalıştığımızda şunu görüyoruz: Sosyal demokrat partiler içinde bunları sağlayabilmiş olanlar daha çok gelişmiş, sanayileşme süreçlerini bir noktaya getirebilmiş toplumların ürünü. Örgütlü, eğitim düzeyi yüksek, büyük ölçüde kentleşmiş ve kentlileşmiş toplumların ürünü. Bu açıdan Türkiye'ye baktığımızda ortaya bir dizi ciddi farklılık çıkıyor. İyimser bir şekilde baktığımız zaman bile Türkiye sanayileşmesinin belirli bir aşamasına gelebilmiş. Sanayileşme süreci içinde veya birincil sanayileşmesini bir ölçüde tamamlayabilmiş diyebiliriz ama sanayileşmiş veya sanayi ötesi toplumu —başka kavramlarla dile getirecek olursak— sibernetik toplumu, bilgi toplumu özelliğini henüz kazanamamış bir ülke. Kişi başına düşen ulusal gelir rakamları, çeşitli tüketim göstergeleri, çeşitli iletişim göstergeleri, çeşitli sosyal göstergeler açısından baktığımızda Türkiye'yi sanayileşmiş bir toplum olarak nitelememiz pek olanaklı değil. Türkiye sanayileşmemiş bir ülke olabilir. Ama globalleşmeyle birlikte, özellikle de medyaların globalleşmesiyle birlikte, toplumlar arasındaki farklar ne olursa olsun, bütün dünyada aynı anda belirli imajlar, görüşler, anlayışlar, hep birlikte yaygınlaşıp benimsenebiliyor.

Batı'da sağ ile solun yakınlaşması ve politikanın artık imajlarla yürümesi olgusu var. Yani söylenenlerden çok söyleyenlerin şahsi bazı özellikleri öne çıkıyor. Türkiye'de de büyük ölçüde yine medyaların başı çekmesiyle bu olgular şöyle ya da böyle yaşanıyor. Örneğin politikada gelenekler altüst oldu. Düne kadar solcu bilinen bir kişi sağ bir partiden aday olabiliyor. Bu yakınlaşma içinde Türkiye'de sosyal demokratlar farklılıklarını nasıl dile getirebilecekler? Yani Süleyman Demirel'in "insan hakları, sivil toplum, sosyal adalet" dediği ve bunları söylerken pek de taktik icabı davranır görünmediği bir ortamda sosyal demokratlar farklarını nasıl ortaya koyabilecekler?

Dedikleriniz büyük ölçüde doğru. Bunlar birkaç kategoride ele alınabilir. Fakat Türkiye'de bir anlamda bunun altyapısı hazır de-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

ğil. Daha kırsal özellikleri çok belirgin olan bir toplum globalleşiyor. Şu anda bunun bütün çarpıklık ve garipliklerini yaşıyoruz. Sosyal demokrasinin en iyi biçimde geliştiği toplumların bir özelliğinin örgütlü olmak olduğunu söylemiştik. Örgütlü toplumları ikiye ayıralım. Bir, kırsal toplum özelliğini taşıyan birincil örgütlenmeler vardır. Bunlar akrabalık, hemşerilik, kabile, mezhep, soy, sop vs. esasları üzerinde yürür. Partilerde de ideoloji belirgin bir ağırlık taşımaz, politika bu ilişkiler ağı üzerinde yürür. Buna "müşterilik politikası, kliantelist politika" gibi adlar takılıyor. Türkiye bu çarpıklığı yaşıyor çünkü ağırlıklı olarak örgütsüz bir toplum diyebiliriz. Zaten sosyal yapısı, dokusu itibariyle bu tür güçlüklerle karşı karşıyayken 82 Anayasası'nın örgütlenmeyi zorlaştıran, hatta zaman zaman imkânsızlaştıran etkisi de bunun üzerine katmerli bir şekilde binmiştir. Türkiye'de bugün birincil dediğimiz örgütlenmeler egemendir, ikincil örgütlenmeler çok güdük kalmıştır. Bu ikincil örgütlenmeler insanların kırsal özellikleri üzerinde değil de, ilkeler, ideolojiler, meslek grupları, kırlılık-kentlilik üzerine yükselir. İdeolojik ve özyarar dengelerine dayalı, amaç birliğine dayalı çağdaş örgütlenmeler bizde çok zayıftır. Bu, sosyal demokrasinin toplumda sağlıklı olarak gelişmesini güçleştirdiği gibi sözünü ettiğimiz çarpıklıklara da yol açmaktadır. Kitle iletişiminin, bir anlamda farklılıkları yüzeysel de olsa azaltıcı, ortadan kaldırıcı, standardize edici, bu anlamda globalleştirici etkisi şekilsel olarak vardır, fakat bunun altyapısı, ideolojisi, örgütlülüğü olmadığı için, siyasetin temel fonksiyonlarından biri olan önce ayrıştırmak, arkadan bütünleştirmek işlevleri lâyıkıyla yerine getirilmediği için, partiler çağdaş teknolojiden yararlansalar bile içerikleri ve ideolojileri güdük kalmaktadır. Partinin ideoloğu görünümündeki birkaç kişi bütün bunları özümsemiş dahi olsa partinin genel gövdesine bunun yansıması çok sınırlı olmaktadır. Bu yüzden ideolojiden, belkemiğinden yoksun olan partiler, parti içi demokrasiyi gerçekleştirememektedir, hatta amaçlamamaktadır; liderler ön plana geçmektedir, onun için liderlerin kişisel özelikleri, ne yapıp, ne yapmadıkları ön plana geçmektedir; onun için bunu sorgu-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

layabilecek olan parti içi denetim mekanizmaları ya yoktur, amaçlanmamaktadır veya çalıştırılamamaktadır. Dolayısıyla çağdaş bir görüntünün altında büyük ölçüde kırsal bir toplumun ilkel, birincil örgütlenmeleri ve bunların bütün sınırlılıkları sırıtmaktadır. Bu yüzden insanlar, bütün bu ilkesizlik ve belkemiksizlik içinde çok rahatlıkla "dün dündür, bugün bugündür," diyebilmektedir; onun için çok inanmadan, çok yüzeysel bir şekilde belirli ideolojik öğeleri sunan ve savunur görünen siyaset adamları ertesi gün ilkesel olarak tam zıt bir çerçeveye sahip olan partilere futbolcu gibi transfer olabilmekte ve bunu mazur göstermeye çalışabilmektedir. Bir ölçüde mazur da gösterebilmektedir. Ayrı bir nokta da şu: Sosyal demokratları bir toplumda hangi sınıf ve katmanların desteklemesi gerekir? Emekçiler. İşte burada Türk sosyal demokrasisi için üçüncü bir sorun daha ortaya çıkmaktadır. Daha emeğin tanımında bu sorun doğmaktadır. Türkiye sanayileşmesini tam olarak tamamlayamadığı için klasik olarak emekçi sınıf olarak nitelenen sınıflar sayıca göreli olarak sınırlıdır, örgütlülük açısından —hele 82 Anayasası'nın etkilerini düşünürsek— güçsüzdür. Kendi ideolojilerini belirleyememişlerdir, kendi kimlik sorunları vardır. Böyle olunca sosyal demokrat partilerle değil organik ilişki içine girmek —ki bu zaten yasalarla yasaktır— kendi yetersiz sınıf bilinçleriyle onları yeterince destekleyememektedirler. Tekrar altını çizeyim: Hem nicel, hem nitel sorun vardır. Zaten 55 milyonluk bir toplumda sanayi yeterince gelişemediği için emekçi sınıf sayıca zayıftır, bir de örgütsüzlüğü ve bilinç düzeyindeki eksiklikler nedeniyle bir siyasal hareketin içine girip, etkili olup, ona yön verememektedir. Dolayısıyla sosyal demokratlar emeğin tanımını genişletmek durumundadırlar. Emeği yeniden tanımlarken yalnızca sanayi işçilerini değil, emeğiyle çalışan herkesi kapsamak gerekir. Tüm ücretlileri, hatta tarım işçilerini de katmak gerekir. Tabii ki hizmetler sektörünü, hem mavi yakalıları, hem beyaz yakalıları katmak gerekir. Çok daha farklı bir emek tanımı yapıp buna uygun politikalar üretmek gerekir. Bunun yanısıra Türkiye sosyal demokratlarının bölünmüşlük sorunu vardır. Yalnız iki parti olayı değil. Sosyalist ve

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

sosyal demokrat partiler kendilerini yeniden tanımlama yoluna girmişlerdir. Bu bir anlamda işi güçleştirmiştir, ama bir anlamda da solun birlikteliği açısından bazı yeni olanaklar da hazırlamıştır. Türk sosyal demokrasisinin gündeminde olan konu, toplumda bir dizi uzlaşmayı sağlamaktır. Batı'dakilerin işi bir anlamda kolay olmuştur, çünkü Batı'da gelişmenin belirli evrelerinde liberal sağ işlevini yerine getirmiştir. Değişik dönemlerde bu ülkelerde iktidara gelmiştir ve deyim yerindeyse oyunun kurallarını yerleştirmiştir. Hiç kimse, örneğin basket maçında futbol kurallarını uygulama kargaşasına düşmemiştir. Artık iktidarın nasıl el değiştireceği konusunda tartışma yoktur. Türkiye'de ise bu konuda tartışma hâlâ var, çünkü liberal sağ bir gelenek oluşmamıştır. Burada çok önemli bir noktaya değinmek istiyorum. Sağda ekonomik liberalizm anlayışı bir ölçüde yerleşmeye başlamıştır, fakat siyasette liberalizm kavramını Türkiye'de daha doğru dürüst benimseyememiştir. Bu hep sol partilerin sırtında bir küfe olmuştur. Dolayısıyla liberal ekonomiden bahseden, girişim özgürlüğünün sınırsız bir şekilde varolmasını savlayan sağ, hatta merkez partiler Türkiye'de siyasetin liberalleştirilmesi, bu alandaki özgürlüklerin genişletilmesi konusunda bir konsensüse varamamışlardır, bu süreç devam etmektedir. Türk solunun önündeki en önemli sorun böylece toplumun ve devletin demokratikleştirilmesidir, bu konuda sağdan yeterince destek görememektedir.

Türkiye'de sosyal demokrasinin gündeminin birinci maddesi demokratikleşme oluyor, o zaman.

Evet, birincisi kesin ve mutlak demokratikleşmedir. Bununla ilintili olarak sivil toplumun kurulması, yaygınlaştırılmasıdır. Sivil toplumu burada tabii ki bir askeri toplumun karşılığı olarak kullanmıyorum, devletten göreceli bağımsız, kendi ekonomik temeli olan, kendi kuralları, kurumları ve süreçleri olan toplumsal kesimler olarak kullanıyorum. Devletin yetkisi ve dışında bir hareket alanı, özgürlük alanı, kendi kurallarını tanımlama alanı olarak

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

tanımlıyorum. Bu sivil toplumu kurma hareketinin, özellikle Türkiye gibi ülkelerde önemli bir bölümü tabii ki toplumun sivilleştirilmesidir. Yani askeri kurumların kendi doğal görev alanları dışındaki etki ve yetkilerinin daraltılmasıdır. Bununla ilintili bir başka önemli nokta da rejimin nasıl el değiştireceğinin kurallarının toplumun uzlaşmasıyla saptanmasıdır ve bunun Anayasa metnine, yasalara, siyasetin yapılma geleneklerine yerleştirilmesi gerekir. Sivil toplum ve devletin demokratikleştirilmesi sözlerini daha iyi açmak için şunlar söylenebilir: Devlet-birey ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi gerekir. Devleti bir kutsal varlık olarak görmemek, vatandaşı devletin hizmetinde yaratıklar olarak görmemek, tam tersine devleti vatandaşın hizmetinde ve denetiminde görmektir. Beş seneden beş seneye seçimlerde de değil. Sivil toplumun örgütleri karşısında sürekli olarak hesap veren, denetlenebilen bir kurumdur devlet. İkincisi, yönetimin demokratikleştirilmesidir. Merkezi yönetimin bir takım yetkilerini, yerinden yönetim anlayışı içinde önce yerel yönetimlere devretmesidir; halkın denetlediği, halkın seçtiği yerel yönetimlerin de kendi etki ve yetkilerinin önemli bir bölümünü zaman içinde ve planlı bir şekilde sivil toplum kurumlarına terketmesidir. Sivil toplum kurumlarının da özgür bireyler tarafından sürekli denetlenebilen, yaygın katılım mekanizmalarıyla desteklenebilen bir konumda hizmet vermesi gerekir. Üçüncü bir nokta, demokratikleştirme konusu tabii ki kültür alanında olacaktır. Şu önemli soruyu sormak gerekiyor: Tekil kültür mü olacaktır, çoğul kültür mü? Bu Kürt sorunsalıyla da ilgili, bölgesel otonomi meseleleriyle de ilgili, çok kapsamlı bir olay. Yani egemen devlet, kutsal devlet ve onun güdümünde, onun kullanacağı bir temel araç olarak Türk-İslam sentezi mi olacaktır, Türkiye Cumhuriyeti bir ırk cumhuriyeti mi olacaktır, yoksa özgür insanların yaşadığı bir vatandaş cumhuriyeti mi olacaktır? Bunun içinde çoğulcu kültür yapıları bulunacak, bu bir tehlike olarak algılanmayacak, tam tersine kültür alanını ve toplumun tümünün yaşam biçimini zenginleştiren, renklileştiren bir avantaj olarak mı görülecektir?

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Buradan tekrar medyalara dönmek istiyorum. Politikada reklam çok önemli bir boyut haline geliyor. Sosyal demokratların da buna pek itiraz ettikleri söylenemez. İçlerinden medyaların kendilerine sunduğu imajla çıkış yapmak isteyenler de oldu. İdeolojik farkların pek telâffuz edilmediği veya yüzeysel olarak edildiği böylesi bir ortamda beceriklilik konusu öne çıkıyor. O noktada da Türkiye'de seçmenin gözünde iyice yerleşmiş bir kanı var: "Sağ beceriklidir, işbitiricidir ama sosyal demokratlar ülkeyi yönetmeyi beceremezler". Partiler pragmatist olmasa bile seçmenin pragmatizmi mevcut. Özetle, sosyal demokratların bütün ideolojik, örgütsel sorunlarının yanısıra, seçmeni ülkeyi yönetme kapasitesine sahip oldukları yolunda ikna etmeleri gerekiyor.

Bunu, deminki çerçeveyi bozmadan yanıtlamaya çalışayım. Türkiye'de sosyal demokratların, Batı'dakilerden en önemli farkı, gündemlerinin birinci maddesinin demokratikleştirme olması. Bunun bir boyutu da kitle iletişiminin özerk, özgür olmasıdır. Burada yapılması gereken teknolojiye karşı çıkmak değil, iletişim teknolojisinin partilere, bireylere, toplumlara sağlayabileceği avantajları reddetmek de değil. Önemli olan büyük ölçüde bunun içeriğini belirlemek. İletişim, demokratik, özgür, örgütlü, katılımcı ve çoğulcu kültüre sahip bir toplumun zenginliklerini yansıtabilmeli, onun sorunlarının tartışılmasını gerçekleştirebilmeli, seçim dönemlerinde de bütün bu çeşitliliği yalnız partiler ve amblemler olarak değil, onların ideolojilerinin ana boyutları, öğeleri, kurumları olarak seçmene yansıtıp, onların tercihlerini daha sağlıklı oluşturabilmelerine yardımcı olabilmeli. Dolayısıyla bizim ne SHP olarak, ne sosyal demokrat çerçeveyi düşünsel açıdan oluşturmaya çalışan insanlar olarak iletişim teknolojisine, bunların araçlarına bir karşıtlığımız olamaz. Nitekim TÜSES olarak bizim yaptırttığımız ilk çalışmalardan biri özgür bir radyo televizyon çalışmasıydı. Yine aynı mantığın sonucudur ki SHP, son olağan kurultayında, programında başka hiçbir değişiklik yapmadığı halde, Türkiye'de bu avantajları toplumun hizmetine sunabilmek için, ileti-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

şim alanındaki tekeli kırma yolunda programında değişiklik yaptı, hükümete somut öneriler getirdi. Ekonomide nasıl global bir entegrasyon hareketi varsa, nasıl çokuluslu şirketler kendi markalarını, tüketim ürünlerini dünya çapında aynı simgelerle, aynı reklamla, aynı cıngılla, aynı müzikle yerleştirmeye çalışıyorlar ve tüketicinin bilinçli bir tercih yapmasını büyük ölçüde engelliyorlarsa ve bu konuda hem ulusal, hem uluslararası çerçevede yapılması gereken şey tekelciliği kırmak, tüketicinin korunmasını sağlayıcı mekanizmaları geliştirmek, bu amaçla iletişim araçlarını etkin bir şekilde kullanmak ise siyasette de bu olmalıdır. SHP olarak yapmaya çalıştığımız, Türk siyasetinde bu tekelci mekanizmaları kırmaktır. Tekelcilik derken yalnızca kamu kuruluşlarını kastetmiyorum. Bugün özel olduğunu iddia eden televizyon da bizim sağlıklı bulmadığımız tekelci özellikler göstermektedir.

Ya beceriklilik konusu?

Avrupa'daki sosyal demokratların gündeminde aynı oranda olmayıp Türkiye'dekiler için çok önemli olan ikinci öncelik ekonomik gelişmenin sağlanması, sanayileşmedir. Sanayileşmede temel faktör artık mülkiyet olmaktan çıkmıştır. Türk sosyal demokratlarının gündeminden, devletin sahip olduğu, işlettiği ekonomi birimleri, kamu iktisadi teşekkülleri çıkmıştır. Mülkiyet de gündemde yoktur. Artık önemli olan verimliliğin ve üretkenliğin hangi mekanizmalar içinde sağlanıp tüketiciye ne tür bir çeşitlilik sağlanacağı, ulusal kaynakların en verimli ve üretken bir şekilde kimin tarafından ve nasıl kullanılacağı ve kullandırılacağı sorunsalıdır. Bu, sizin, sosyal demokratlara ve Türk soluna genellikle atfedilen becerisizlik dediğiniz olayın kısmi yanıtları arasındadır. Biz SHP olarak, devletleştirme, millileştirme ve bugün başlatılan özelleştirme çabalarına ne pahasına olursa olsun karşı çıkma durumunda değiliz. Bunun yerini verimliliği ve üretkenliği ön plana alan yaklaşımlar gelmiştir. Bu, geçtiğimiz iktidarın yaptığı gibi gelişmenin ve üretkenliğin gözardı edilmemesidir. Yani salt ticarete daya-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

narak, uluslararası ticaret kanallarını Türkiye üzerinden geçirerek, serbest bölgeler kurup bunun rantının bir kısmını sağlamaya çalışarak, başta turizm, bankacılık ve diğer sektörlerde olduğu gibi yalnızca hizmet sektörünü geliştirerek böyle bir kalkınmanın sağlanabileceğine ve bunun kalıcı olacağına inanmıyoruz. Bunun için programımızda bu ekonomik geliştirmeyi sağlamanın temel aracı olarak özel sektör vardır. Tekelci olmayan özel sektör vardır. Toplumsal uzlaşma çerçevesinde emeğin hakkını reddetmeyen özel sektör vardır. Bu mekanizmaların oluşturulmasına karşı çıkmayan bir özel sektör vardır. Yabancı sermayeyle gerektiğinde eklemleşebilen fakat ulusal bazı çıkarları da en azından başka ülkelerin düzeyinde gözeten bir özel sektör vardır. Tekelci eğilimler göstermeyen, bu anlamda çokuluslu şirketlere pazar kapatmaya, tüketiciyi tek yönde, çeşitsiz bırakarak koşullandırmaya çalışmayan bir özel sektör vardır. Bunun bir başka ucunda, otomatikman devletin sahip olduğu —atamadığımız, satamadığımız— ekonomik birimler vardır. Aynı mantık içinde devlet elindeki tekellerin de rekabete açılmasından yanayız. KİT'lerle ilgili programımızın ana hatları da şudur: Bir bölümü, ekonomik mantığı olmayanlar, sosyal maliyeti en aza indirgemeye çalışarak makul bir süre içinde kapatılmalıdır. Satın alacak kimse varsa satılmalıdır. Örneğin 283 kadar KİT'in iştiraki vardır. Bunun hiçbir ekonomik mantığı yoktur. Kamunun sermayesi son derece sınırlıdır, verimli kullanılmamaktadır. Satın almak isteyenler varsa, buyursunlar, alsınlar. Özelleştirme ise özelleştirme, hiçbir itirazımız yok. Geri kalan KİT'lerin ise, kimsenin almaması yüzünden, özerkleştirilmesinden yanayız. Devletin bunların mülkiyetine sahip olması, verimliliği ve etkinliği olumsuz yönde etkilememelidir. Bunlar piyasa mantığına göre, kendi personel politikalarına sahip olarak, kendi yatırım kararlarını üreterek, fiyat politikalarını kendileri saptayarak çalışmalıdırlar. Bunlardan bir bölümünün, koşullar uygun olduğu takdirde özelleştirilmesinden de yanayız. Ama bizim öngördüğümüz özelleştirme, blok satışları —özellikle yabancı sermayeye— içermemektedir. Sermayenin tabana yayılması ve bunun gelir dağılı-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

mını sağlayıcı bir araç olarak görülmesi gerekir. Menkul değerler piyasasına kote edilmelidir. Sermaye piyasasına karşı olmadığımız gibi geliştirmekten yanayız. Biz, beceriksizlik imajını, ancak ve ancak bunu ideolojik platformumuzun en önünde düşündüğümüzü, bu konuda somut neler yapmak istediğimizi halka anlatarak ve tabii daha iyisi de iktidar sorumluluğunu üstlendikten sonra bunun gereğini yerine getirerek silebiliriz.

Türkiye toplumunun tahlilini yaparken eskiden kalma, birincil cemaat örgütlenmelerinin hâlâ egemen olduğunu söylemiştiniz. Ama 80'lerden itibaren hızla bir tüketim toplumu haline gelmemizle birlikte muazzam bir bireyselleşmeye tanık olunuyor. Örneğin Doğu'da aşiret üyelerinin reislerinin gösterdiği partiye oy atacakları artık şüpheli. Aynı şekilde bir tarikat lideri bir partiyi desteklerken, aynı tarikatın önde gelen isimleri bir başka partiden aday da olabiliyor. Hatta büyük şehirlerde aile içerisinde karı-koca arasında farklı siyasi tercihlerin olduğu biliniyor. Örgütlenme, yapısallaşma bazına yansımasa da, tek tek bireylerde özgürleşmeye doğru hızlı bir akış var. Bu özellikle siyasal tercihlere yansıyor. Galiba bu noktada siyasi kadrolar toplumun biraz gerisinde kalıyorlar. Hâlâ Alevilerin oylarını almak için bazı söylemler geliştiriyorlar, hâlâ tarikatları oy deposu olarak görüyorlar.

Siyasal süreçler belki, ama siyasetçilerin toplumun gerisinde kaldığını pek sanmıyorum. Sizin söylediğiniz türde gelişmeler tabii ki var. Daha çağdaş, kentli toplumlara doğru bir geçişin olduğu hiç kuşku götürmez. Eski yapıların kısmen çözülmeye başladığı, insanların kendilerine kısmi bir özgürlük alanı yaratmaya başladıkları kuşkusuz. Ama bunun sınırlarını da, üstelik bunların aldığı yeni biçimleri de görmemiz lâzım. Buna "prizmatik toplumlar", hatta "prizmatik insanlar" diyoruz. Yani aynı bireyde bütün bu özelliklerin birçoğunu bir arada, birbirinden farklı, hatta birbiriyle çelişen birçok değeri, davranış farklılıklarını görmek mümkün. Bir yandan sizin söylediğiniz gerçekten oluyor, yani kırda feoda-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

lizm, yarı-feodalizm bir anlamda çözülüyor, bir yandan da kentleşme oluyor ama kentlileşme olmuyor. Kırda çözülen bazı yapılar, aynı biçimde olmamakla birlikte, kentte bu sefer yarı-feodal yapılar, örgütlenmeler olarak ortaya çıkıyor. Bu, partilerde de iç demokrasiyi çalıştırmaya engeller olarak öne çıkıyor, parti içi tercihlerde çıkıyor, parti içi saf tutmalarda çıkıyor, giderek toplumsal kesimlerde çıkıyor. İkili ve çelişkili bir süreç aynı anda devam ediyor. Kırda bazı çözülmeler oluyor, kentte yeni bileşimler ortaya çıkıyor. Bu şaşırtıcı da değil. İkinci Dünya Savaşı sonrasında bütün Akdeniz ülkelerinde ortaya çıktı ve hâlâ devam ediyor. İtalya, Yunanistan, Portekiz, İspanya'da, Mağrip ülkelerinde, Maşrek ülkelerinde var. İnsanlar fiziksel olarak kentlerde yaşıyorlar ama kır koşullarını çok andıran koşullarda, kırsal değerleri büyük ölçüde muhafaza ederek sürdürüyorlar yaşamlarını. Hiçbir şey değişmiyor değil, ama istenilen çağdaşlaşma ve ikincil tür örgütlenmeler birincilerin yerini yeterince hızla alamıyor. Kentlileşmenin, kentlileştirmenin kent ekonomisiyle, kentteki örgütlenmelerle, kentteki kültür politikalarıyla, kentte yeni yeni siyasal örgütlenmelerle ilgili boyutları var. Bunları geçiyorum. Bizim gündemimizde, sizin bahsettiğiniz globalleşme ve çok kutupluluktan tek kutupluluğa geçişle ilgili dördüncü önemli boyut, toplumsal uzlaşmadır. Bunun da çeşitli boyutları var. Toplumdaki çeşitli çelişkilerin çatışmaya dönüşmeden nasıl optimize edileceği —yani bu çelişkilerin demokrasi, bireysel hak ve özgürlükler, gelir dağılımı, ekonomik hak ve sorumluluklar ve kültür açısından nasıl optimize edileceği— sorunu. Kısaca bir-iki örnek vereyim. Bir temel çelişki ve fiili çatışma alanı tabii ki emek-sermaye çelişkisidir. Çağdaş toplumlarda bununla ilgili bazı çağdaş yaklaşımları, mekanizmaları gerçekleştirmek gerekiyor, emeğin hakkını koruyarak. Dolayısıyla bizim gündemimizde olması gereken ve olan önemli öncelikli konulardan biri bu. Bizde maalesef bu oyunun kuralları netleşmemiş. Hâlâ her seçimde seçim yasasını değiştirerek, oyunun kurallarını dar menfaat çelişkileri ve partilerin özyarar hesaplarına göre durmadan değiştirerek işi zorlaştırıyoruz. Uz-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

laşmaya dayalı bir anayasa metni hâlâ yaratamadık. Uzlaşmaya dayalı, ortak paydalarda buluştuğumuz kurumları yeterince yaratamadık veya güçlendiremedik. Emek-sermaye çelişkisinin dışında kır-kent çelişkisi, laik toplum-dinci toplum çelişkisi, tekil kültür, Türk-İslam Sentezi mi, egemen, kutsal devletin toplumun bütün katmalarına empoze etmeye çalışacağı kültür içerikli bir ideoloji mi, yoksa çoğulcu bir yapı mı? Bütün bunlar çözümlenmesi gereken konular. Bütün bunlar yalnız Türk toplumuna özgü değil, ama Batılı sosyal demokrat partilerin önceliklerinden çok daha farklı. Bunun yanısıra aynı derecede önemli olmamakla birlikte başka sorunlar da var. Bütün bu söylediklerimi, iç barışı koruyarak, dışarıda da maceradan uzak, barışçıl bir ortamda gerçekleştirmek istiyoruz. Sanayileşmeye evet, ama doğayı tahrip etmeden çevreci bir anlayışı da yansıtarak gerçekleştirmek. Toplumsal barış derken, bundan ayrı düşünülemeyecek bir başka konu silahsızlanma. Dış politikada iki kutupluluk yıkıldı ve yerine neyin getirileceği önemli bir sorun. ABD bu alanda, kendisini de şaşırtan bir şekilde rakipsiz kaldı. Bu beraberinde çok ciddi riskler getiriyor. Bölgesel riskler, global riskler getiriyor. Bir başka önemli konu kadın-erkek ilişkisi. Bir maçolar, magandalar toplumu olmaya devam mı edeceğiz, yoksa cinsiyetler arası eşitliği bir ölçüde sağlayacak bir yaklaşım içinde mi olacağız? Son olarak araçların ne olduğunu anlamamızda amaçların bir bölümü ipuçları veriyor. Kentleşeceksek, kentlileşeceksek, siyasal partileri çağdaşlaştıracaksak demek ki çağdaşlaştırılmış siyasal partiler önemli araçlardan bir tanesi. Örgütlü toplum, sivil toplumun geliştirilmesi diyorsak, demek ki sivil toplumun katılımcı kurumları bir diğer araç. Kadın-erkek eşitliği diyorsak, mutlak eşitlik olmasa bile fırsat eşitliği olarak bakıyorsak, demek ki örgütlü, bilinçli kadınlar bu amaçlara varmakta kullanılabilecek araç niteliğine de sahipler. Listeyi daha fazla uzatmayayım. Peki bütün bunlar, bu kadar farklı bir konum, bu kadar farklı bir tarihi gelişme, bu kadar farklı öncelikler ile birlikte ortak olan nedir? Ortak olan üzerinde yaşadığımız evrenin, kürenin geleceğidir. Buna hangi kavramlarla yaklaşıyoruz? Sos-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

yal demokratlar olarak buna üç temel kavram çerçevesinde yaklaşıyoruz: Özgürlük, eşitlik, dayanışma. Fransız Devrimi'nin ilkeleri aynen devam ediyor ama bunun içeriği değişmiş durumda. Kimse artık "liberté, égalité, fraternité" dediğiniz zaman 1789'ların çerçevesine bakmıyor, içi yeni kavramlarla, yeni süreçlerle doldurulmuş olarak bakıyor.

Ben Altı Ok'tan yalnızca cumhuriyetçiliğe değinelim istiyorum. Cumhuriyetçilikle demokratlığın uyuşamadığı anlar yaşandı, yaşanıyor. Sosyal demokrat kesim içerisinde birçok insanın da sahip olduğu bir anlayış var: "Cumhuriyetin temellerini koruma uğruna gerektiğinde demokrasiden taviz verilir." Türkiye Cumhuriyeti'nin temel kuruluş ilkelerine halel gelmemesi isteniyor ve bu cumhuriyet-demokrasi uyuşmazlığı başlıca iki konuda karşımıza çıkıyor: Laiklik ve Kürt sorunu. Devletin artık çıkmaz haline gelmiş olan Kürt sorununu şiddet yoluyla çözme yaklaşımı sosyal demokratlar tarafından tam olarak benimsenmese bile çok fazla da eleştirilmiyor. En son güneydoğudaki olaylar bir halk hareketine dönüşme eğilimi gösterdiği sırada Erdal İnönü Çankaya'ya çıktı ve ardından ünlü kararnameler uygulamaya koyuldu. Ayrıca tek tek bireylere baktığımızda "ülke bölünmesin" kaygısından hareketle, sorunların demokratik yöntemler içinde tartışılmasından uzak tavırlar olabiliyor. Bu toplumda çok yaygın bir tavır, sosyal demokratlarda da olabiliyor. Benzer bir tutumla laiklik konusunda da karşılaşıyoruz. Sizin partinize yakın öğretim üyelerinin türbanlı kızları yaka paça sınıflardan attıkları biliniyor. Yine 163. maddenin kaldırılıp kaldırılmaması konusunda birçok sosyal demokratın olumsuz tutum takındığı da bir gerçek. Kısacası cumhuriyetin temellerini koruma gerekçesiyle demokratik hak ve özgürlüklerden feragat etme, vazgeçme, hatta zaman zaman orduya göz kırpma gibi olaylara, bütününde olmasa bile sosyal demokrat hareket içinde de raslıyoruz.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Önce şekilsel olarak birkaç konuyu birbirinden ayırdedelim. Sık sık yapılan bir hata vardır. Her dönem kendi koşulları içinde değerlendirilmelidir. Siz kalkıp 1991'in koşulları içinde 1930'ların devletçiliğini tartışamazsınız. Tartışırsanız bilenlerin nezdinde gülünç duruma düşersiniz. "Atatürk sosyalist miydi, değil miydi? Neden sosyalist olmadı?" konusunu da tartışamazsınız. Altı Ok'tan biri olan ve 1936'da kabul edilen devletçilik gündeme getirildiği anda, dünyaya baktığınız zaman şunu görüyorsunuz. Avrupa'nın hemen hemen her yerinde otoriter rejimler var. Bu dönemin koşullarında "neden Atatürk çoğulcu demokrasiye geçmedi!" derseniz komik olursunuz. 1929'da dünya buhranı başladı, 1931-32 yılına kadar sürdü. İnsanların kendilerini yüksek binaların tepelerinden attıkları dönem. Sovyetler Birliği daha ilk planı olan elektrifikasyon planını neredeyse Türkiye ile aynı zamanda kabul etmiş. İnsanların gülünç duruma düşme özgürlüklerini kısıtlamak istemiyorum, ama bunu metodolojik olarak koymak gerek. İkincisi, bugün tabii ki laikliği de, devletçiliği de farklı bir biçimde ele alma zorunluluğu var. Sizin söylediğiniz iki örneğe sırasıyla değineyim. Laiklik bir süreç aslında. Bu, Atatürk Türkiyesi'nde belirli bir somut noktaya varmış; temeli din üzerine kurulu çok milliyetli bir Osmanlı İmparatorluğu'ndan laikliğin benimsendiği noktaya kadar bir süreç geçmiş. Bu süreç içinde Türk toplumu kabaca ikiye ayrılmış. Buna "sosyal ikilik" diyoruz. Bir yanda din üzerine kurulu bir imparatorluk, öte tarafta Batılı akımların etkisiyle geliştirilmeye çalışılan laik kurumlar. Sizin söylediklerinizden birkaç şeyi açıklığa kavuşturalım. Demokrasiyi savunmak, birtakım hak ve özgürlükleri, bu arada inanç özgürlüğünü savunmak, ayrı şeydir, kendisi demokrasiye inanmayan, öz inançları demokratik kurumlarla, süreçlerle bağdaşmayan, bir yandan inanç özgürlüğünü ve serbest örgütlenme özgürlüğünü savunurken öbür taraftan inanmama özgürlüğünü kabul etmeyen, kendisi otoriter, kendi içine kapalı, kendisi demokratik olmayan insanların ideolojisinin simgesi olarak kullanılan şeylere tavır almak ayrı bir şeydir. Siz istediğinizi başınıza geçirirsiniz, ama bu konuda en azından iki tane

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

sınırlılık vardır. Bunu başkalarına bir takım şeyleri zorla empoze etmenin simgesi olarak kullandığınız anda toplumdan bir tepki gelir. O artık bireysel özgürlüklerle sınırlı değildir. Bir başka şeyin simgesidir. İkincisi "kapalı kurumlar" denilen kurumlar vardır, bunların kendilerine özgü kuralları vardır. Kapalı kurum hapishanedir, hastanedir… Siz kalkıp bir ameliyathaneye, hijyeni inkar edip ideolojik bir simgeyle girip kapalı kurumların kurallarını inkar ederseniz kapalı kurumdan bir tepki gelir. "Ben hem subay olacağım ama sarıkla dolaşacağım," derseniz bir tepki gelir. Bunu da ayırmak lazım. Bunun özgürlüklerle alakası yoktur, bunun sivil toplumla da alakası yoktur. Biz sosyal demokratlar olarak —hepimiz değil ama çoğumuz— neyi savunuyoruz? Devletin dine olan bütün müdahalesi kaldırılmalıdır. Din, bugün olmasa bile zaman içinde cemaatlere devredilmelidir. Bu açıdan Diyanet İşleri Başkanlığı kaldırılmalıdır. Zaten orada Alevilik ve Sünnilikle ilgili örgütlenme sorunları var. 120 bine yakın din görevlisinin maaşları cemaatlerce karşılanmalıdır. Herkes inanç, ibadet, bu anlamda örgütlenme özgürlüğüne sahip olmalıdır ama bir de madalyonun tersi var; herkes aynı zamanda inanmama özgürlüğüne ve bunu ifade etme özgürlüğüne de sahip olmalıdır. İşte dinci kesimlerle laik kesimler arasında sağlanması gereken toplumsal uzlaşma bu bazda olmalıdır. İkinci verdiğiniz örnek Kürt sorunu. Kürt sorunu size daha önce saydığım bütün kavramlarla ilgili: Tekilci kültür olmasın, egemen bir kültür olmasın, kültür mozayiği olsun, kültürde çoğulculuk olsun dediğimiz zaman Kürt vatandaşlarımızı kastediyoruz. Cumhuriyetçilik ilkesiyle bu amaçlar arasında ideolojik olarak hiçbir çelişki yoktur. Cumhuriyetçilik ilkesi bu söylediğimiz şeyleri sağlamaya engel olmaz. Cumhuriyet olursunuz, federatif bir cumhuriyet olursunuz, bölgesel bir muhtariyet sağlarsınız. Bizim SHP olarak önerdiğimiz şu: "Yönetimi değiştirip bölge parlamentoları kuracağız," diyoruz. "Yerel vergi alma hakkı tanıyacağız," diyoruz. İnsanlar o bölgelerde neyi vergilendireceklerine kendileri karar verecekler, toplanan kaynakları bölgenin önceliklerine göre kendi seçtikleri insanların aracılığıyla kullana-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

caklar. Bunun cumhuriyetçilik ilkesine aykırı bir tarafı yok. Siz cumhuriyetçilik ilkesine şu açıdan karşı çıkarsınız. "Ben ne pahasına olursa olsun bağımsızlığımı ilan edeceğim ve birileri bana bunu vermezse, şu ya da bu şekilde, gerekirse silah zoruyla alacağım," dersiniz. O zaman zaten devlet denilen mekanizmayla, toplumun diğer kesimleri de buna tepkilerini başka türlü sergilerler. Biz SHP olarak şu noktadayız artık —"artık" diyorum çünkü bu noktada değildik, herkesin bunu can-ı gönülden benimsediğini de söylemem mümkün değil— bundan da ileri gidemeyiz: Biz diyoruz ki, "toplumda serbest örgütlenebilme, demokratik haklarını tam olarak, eksiksiz kullanabilme mantığı içinde ve barışçı bir şekilde ayrılıkçılığı savunan, gözeten bütün bireyler, kuruluşlar serbestçe örgütlenebilmelidir. Kendi siyasal partilerini kurabilmelidir. Yani ayrılıkçılığı düşünsel bazda savunan siyasal oluşumlar ortaya çıkabilmelidir, örgütlenebilmeli, serbestçe faaliyet gösterebilmelidir. Eğer bir bölgenin insanlarını veya genel olarak Türk toplumunu ikna edebilirlerse, buyursunlar etsinler." O zaman Sovyetler Birliği benzeri bir süreç başlayabilir. Ama "hayır ben bunlardan yararlanacağım, ama insanlar ikna olmazsa ben onları ikna etmesini de bilirim," mantığını benimseyemeyiz. Bunun cumhuriyetçilikle hiç alakası yok. Biri bana gelsin, cumhuriyetçiliğin neden engel olduğunu söylesin. Ben şimdiye kadar inandırıcı hiçbir şey duymadım.

Ama demokrasi zaten cumhuriyeti içermiyor mu?

Hayır demokrasinin çeşitli biçimleri var. O bir devlet biçimidir. Krallıkla demokrasi pekâlâ birlikte olabiliyor.

Ancak Türkiye için böyle bir şık artık yok. Böyle olunca Türkiye için demokrasinin telâffuz edilmesi cumhuriyeti de içermiyor mu?

Otomatikman değil ama koşullar itibariyle evet. Şu anda başka bir şey o kadar anlamlı değil.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

ŞÜKRÜ SİNA GÜREL:
"ALTI OK'U TARTIŞMAK DSP'NİN DEĞİL, SHP'NİN SORUNU"

Demokratik sol veya sosyal demokratik ortamı değerlendirebilmek açısından son günlerde bir Altı Ok tartışması başlatıldı. Bu, aynı zamanda bir CHP hesaplaşmasına dönüştürüldü. Tek parti döneminin CHP'si ile çok partili dönemin CHP'sini ve bugün gelinen noktada Altı Ok'u değerlendirebilir misiniz? Altı Ok bir tarihi değer olarak bir köşeye asılmalı mı, yoksa ona yeni değerler mi verilmeli?

Kuşkusuz CHP'nin devletin kurucusu parti olması, cumhuriyetin kurucusu olan bir siyasi örgüt olması, bugünden unutulacak, tarihe gömülecek bir nokta değil. Bundan daha önemli bir nokta var; bu Altı Ok'un gerçekten bir ulus yapısını oluşturmaktaki işlevini, böyle bir ideolojik çatının temel taşlarını oluşturduğunu da hiçbir şekilde unutmamak gerekiyor. Unutmamak gerekiyor ki, İkinci Dünya Savaşı öncesinin koşullarında devletçilik, laiklik ve diğer ilkeler gerçekten daha sonrasının sağlıklı işleyebilecek bir demokrasisinin temellerini de oluşturdular. Eğer Türk halkı bir ulus yapısına kavuştuysa ve onun ardından da devletçilik ilkesi doğrultusunda bundan sonra yapılacak iktisadi atılımlar için bir temel oluşturabildiyse, bu CHP'nin ideolojik yapılanması sayesinde oldu. Bunu unutmamak gerekiyor, ama dünya da değişiyor. Bunu da

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

gözardı etmemek gerekiyor. Dolayısıyla şimdi sosyal demokrat ya da demokratik sol partiler artık 1930'lu yılların koşullarıyla bugünkü dünyayı değerlendiremezler; başka ölçütler bulmak zorundalar. Dolayısıyla Altı Ok'un olduğu gibi korunması, hele Altı Ok ilkesinin içeriğinin olduğu gibi korunması sözkonusu değil. Ancak bunu CHP'nin mirasını devralmak isteyen bir siyasi örgüt olan SHP'nin başka türlü yapmaya çalıştığını, DSP'nin başka türlü yapmaya çalıştığını görüyoruz. Yani artık ortada olmayan bir siyasal örgütü devam ettirmek gibi bir kaygıdan hareket ederseniz, Altı Ok'u başka türlü değerlendirmeye çalışırsınız; böyle bir kaygınız yoksa bunu başka bir türlü yapmaya çalışırsınız. Dolayısıyla DSP içerisinde bir Altı Ok tartışması yok bugün. Belki sosyal demokrasinin artık çağın koşullarına uyum göstermeye çalışması yolunda bir tartışma, bir arayış sözkonusu ama, bu Altı Ok'un sınırlı kapsamı içinde bir tartışma değil. Galiba daha ziyade bu öteki partinin, yani SHP'nin bir sorunu. İsterseniz öncelikle benim bu altı ilkeden en önemli bulduğum devletçilik ve laikliği tartışalım, konuşalım. Örneğin devletçilik ilkesini 1930'lu yılların koşullarıyla bugünden düşünmek mümkün değil. Yani devletin iktisadi alanda artık küçülmesi gerektiğini, devletin iktisadi alana müdahalesinin ve en büyük girişimci olarak yeralmasının gerekliliğinin bugün sosyal demokrat platformda da o kadar geçerli olmadığını düşünüyorum. Yani özel girişimcinin sermaye birikiminin olmadığı koşullarda elbette devlet en temel alt yapı yatırımlarını, hatta elinde sermaye bulunmayan özel girişimcinin giremeyeceği alanlardaki yatırımları yapmak zorundaydı. Ama bugünkü koşullarda böyle bir durum yok. Hatta şöyle bir tartışma da oluyor, devletin özel girişimci gibi davranması, devletin doğasına da uygun olmuyor. Bürokratlardan girişimci olmuyor. Devlet ister istemez kamu yararını gözeterek girişimcilik yapmak zorunda kalacağı için, devlet girişimlerinin kârlılığı da olmuyor ve o olmayınca da devletin özel girişimle rekabet etme şansı da ortadan kalkıyor. Ama hiç unutmamak gerekiyor ki devlet, özellikle altyapı yatırımlarını yapan en büyük girişimci olarak şimdiye kadar çok önemli bir rol

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

üstlendi. Bu rolünü de belki yavaş yavaş tasfiye etmek zorunda. Yani iktisadi alandan en büyük girişimci olarak yavaş yavaş kendini çekmek zorunda. Burada tabii, çok özel sorunlar ortaya çıkıyor. Özelleştirme nasıl olacak, devlet elindeki yatırımları özel girişime nasıl devredecek? İşte burada galiba sosyal demokratların çok dikkatli olmaları gerekiyor. Çünkü şimdiye kadar ANAP iktidarı döneminde bu özelleştirme politikası son derece yanlış bir şekilde uygulandı. Yapılan şu oldu: Bir kere özelleştirmeye kârlı devlet girişimlerinden başlandı. Kâr etmeyen kuruluş özelleştirme programının ilk sıralarında yer almadı da en kârlılar ilk sıralarda yer aldılar. Bu aslında "artık devlet girişimci olmaktan çıkmalı" diyenlerin kendi kendileriyle çeliştikleri bir nokta da oldu. Çünkü o devlet kuruluşu kâr ediyorsa o zaman zaten girişimci işlevini sürdürüyor demektir. O zaman da neden önce onu özelleştirmeye konu yapıyorsunuz? Dolayısıyla galiba burada başka ilkeler saptamak gerekiyor. Şunu yapmak mümkün. Bir kere halka açılmadan özelleştirmeyi uygulamamak gerekiyor. Yani blok satış yöntemlerini, kapalı kapılar ardında, hangi ölçütlere göre olduğu belli olmadan pazarlıkla yapılan özelleştirmeleri engellemek gerekiyor. Bu yöntemden vazgeçmek gerekiyor. Kârlı olan şirketlere öncelik vermekten vazgeçmek gerekiyor. Onun yerine belki de en çok zarar edenleri, özel girişime kredi olanakları da sağlayarak, geniş halk katılımını, sermayesini bu işe kanalize ederek ve belki de satıştan ziyade uzun dönemli kiralama yöntemlerini devreye sokarak yeni özelleştirme yöntemleri geliştirmek gerekiyor. İktisatçı değilim, ama özelleştirmeyi ilke olarak yanlış bulmadığımı ama ANAP iktidarının yaptığı gibi bu işin bazı kayırmalara yol açacak şekilde de yapılmaması gerektiğini belirtmek istiyorum. Aslında devletçilik ilkesi sadece devletin, özel girişimin yapacağı işleri yapması anlamına gelmiyor. Devletçilik ilkesini bir yana bırakmak ya da devletçilik ilkesinden vazgeçmek, devletin Türk toplumu için oynayabileceği temel işlevlerden vazgeçmesi anlamına gelmemeli. Kamu yönetiminde devamlılık, istikrar bence göz ardı edilmemeli. Bakıyoruz, devleti küçültmek belki iktisadi

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

alanda mümkün ve gerçekçi bir bakış, ama devletin başka alanlarda küçülmesini doğrusu ben uygun bulmuyorum.

Mesela hangi alanlarda?

Mesela şu var: Öyle bir hale geldi ki siyaset ya da siyasal ortam, devleti küçülteceğiz diye dünyanın en ileri toplumlarında devletin üstlendiği birtakım işlevler de özelleştirmeye dönüştü. Bakıyorsunuz eğitim ve sağlık gibi, dünyanın en ileri ülkelerinde bile devletin vatandaşlarından topladığı vergilerle üstlendiği iki temel işlevi devlet bugün artık yerine getiremez hale geldi. Eğitim ve sağlık devletin yerine getirmesi gereken işlevler.

Yani devletin sosyal yönünün öne çıkartılması gerekirken çıkartılmadı…

Tabii, çıkartılmadı. Devletin sosyal yönünün öne çıkartılması, buna karşılık devletin iktisadi alandan yavaş yavaş elini çekmesi. Ama elini çekerken de şunu unutmamak gerekiyor. Dünyanın hiçbir yerinde pazar ekonomisine "serbest pazar ekonomisi" denmiyor. "Pazar ekonomisi" tamam, ama serbest pazar ekonomisi dünyanın hiçbir yerinde yok. Devlet belirli kuralları önceden koyar, ondan sonra pazar ekonomisi uygular. Dünyanın en ileri kapitalist ülkelerinde de pazar ekonomisi vardır, ama serbest pazar ekonomisi yoktur. Market economy derler, ama free market economy demezler. Demek ki burada devletin düzenleyici rolü son derece önemli.

Ne kadar düzenleyici olmalı? Ne kadar programa dönük olmalı, ne kadar olmamalı?

Türkiye'de yapılan uygulama "biz serbest piyasa ekonomisi uyguluyoruz," diyen iktidarlar döneminde, özellikle ANAP iktidarı döneminde son derece keyfi, kişisel kayırmalara yol açabilecek,

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

kuralların sık sık belirli özel girişimleri kollamak için değiştirildiği bir uygulama oluyor. Bunun önüne geçmek gerekiyor. Aslında, devlet düzenleyici olacaktır, devlet elbette kamu yararını gözeterek özel girişimin faaliyetlerini düzenleyecektir ve düzenleyici kuralları da öyle sıklıkla değiştirmeyecektir. Dolayısıyla devlet müdahalesinin sınırları, kamu yararı gözetecek biçimde kuralları uygulamak, kuralları sık sık değiştirmemek, bu arada kamu yönetiminde de istikrarı sağlamak ve kamu yönetiminde erozyona yol açmamak olmalıdır. Mesela, çok sıklıkla yüksek bürokratların değiştirildiği görülüyor, yine keyfi birtakım düzenlemelerle. Halbuki, dünyanın hiçbir yerinde bu olmuyor. Belki ABD'nde her seçim döneminden sonra en yüksek düzeydeki bürokratlar değişiyor, ama onların altında çalışanların değişmediğini görüyoruz. İngiltere'de böyle bir uygulama hiç yok. Yani kamu yönetiminde istikrar, devamlılık ve güvenilirlilik getirilmeli.

"İktidarı elinde bulunduranların kişilerin parti yararı, parti çıkarı yerine, kamu yararını öne çıkarmaları gerekir, bu anlayışın yerleşmesi temel şart" mı diyorsunuz?

Tabii. Ama bu anlayışı yerleştirmek için de şimdiden bir şey yapmak gerekir.. Bizde bürokrasinin hiçbir şekilde, kalitesiz olduğuna inanmıyorum. Dünyada en kaliteli bürokrasilerden birisine sahiptir Türkiye. Yeter ki onlara bir güvence verilsin ve bu güvenceyle birlikte kamu yönetiminde istikrar sağlansın.

Böylesi bir devlet mekanizması içerisinde demokrasinin daha da yaygınlaşması bakımından yerel yönetimlerin yeri ne olmalı? Payı ne kadar olmalı? Üstelik son zamanlarda valilerin, emniyet müdürlerinin de seçimle gelmeleri gibi tezler ortaya atılmaya ve tartışılmaya başlandı.

Valileri, kaymakamları seçerek iş başına getirmek için henüz çok erken olduğu kanısındayım. Türkiye'de yerel yönetimler, sonra-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

dan başlayan bir deneyim. Halbuki, dünyanın öteki demokrasilerine ve Batı demokrasilerine bakarsanız, demokrasinin halkın kendini yönetiminin başladığı ve olgunlaştığı yerlerdir yerel yönetimler. Bu açıdan, iş bizde biraz ters yürümüş. Gelişme biraz ters olmuş. Yerel yönetim deneyimimiz başkalarına kıyasla henüz çok yeni sayılır. Daha emekleme döneminde. Dolayısıyla her zaman yerel yönetimler eliyle halkın ya da o yörenin insanlarının kendi sorunlarına en sağlıklı çözümleri bulabildiklerini söylemek zor. Özellikle çevre sorunları açısından konuya baktığımızda yerel yönetimlerin her zaman çevreyi korumak doğrultusunda değil de, çevreden en kısa sürede en fazla yararı sağlamak doğrultusunda hareket ettiklerini de görüyoruz. Türkiye'deki yerel yönetim deneyi bundan sonraki yerel yönetim deneyimlerine çok fazla umutla bakmamızı sağlayacak düzeyde bir deneyim olmadı. Ama bunun da, tabii bir parça yine merkezden denetlenerek yürütüldükçe, sağlıklı bir deneyime dönüştürüleceğini zannediyorum. Dolayısıyla şu aşamada hele yönetsel yetkilerle donatılan birtakım yerel yöneticilerin seçime kadar işi götürmelerini çok sağlıklı bulmuyorum.

Peki böylesi bir durumda yerel yönetimlerin karar alma mekanizmaları sekteye uğramış olmayacak mı?

Kayırmaların ve kötüye kullanmaların önüne geçmenin tek yolu, bunları yapan insanların kendi kendilerini denetleyebilmesidir. Ama, bu aşamaya gelininceye kadar da birtakım kuralların ve denetim mekanizmalarının da hâlâ yürürlükte olması gerektiğine inanıyorum. Örneğin, siyasal yatırım amacıyla büyükçe bir köy belde haline getiriliyor ve üç gün önce seçimle iş başına gelen muhtar, sonra bu beldenin belediye başkanı oluyor ve ardından o beldenin imarıyla ilgili kararları da vermeye başlayabiliyor. Türkiye'de sağlıklı bir çevre bilincine henüz —belki bütün dünyada da ulaşılmadı ama— ulaşılabildiğini söylemenin zor olduğunu ifade etmek istiyorum. Dolayısıyla böyle bir yaşamda bütün yet-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

kilerin, çevreyle ilgili bütün yetkilerin, henüz olgunlaşmamış yerel yönetimlere tamamen devredilmesini çok sağlıklı bulmuyorum.

O zaman, "ne kadar demokrasi?" diye sormak gerekiyor sanıyorum. Ya da bunların anayasal ve yasal çerçevesi ne olmalı?

"Ben tamamen merkezden yönetilsin, her konuda merkez karar versin demiyorum," ama merkezden yönetimin koyacağı ilkelere de uyulsun. Merkezden yönetimin koyacağı ilkeler de zaten halkın kendi eliyle merkeze yollayacağı temsilcilerin yapacağı iş oluyor. Mutlaka her şeyin yerinden yapılması demokrasinin icabı demek de zor. Çünkü, her şeye hep birlikte karar vermemiz gerekiyor aslında. Bizim yaşadığımız çevreye uzak da olsa, Türkiye'nin hangi köşesinde ne yapılıyorsa hepimizi ilgilendiriyor. Dolayısıyla temel bazı ölçütlerin yine halkın merkeze kendi eliyle seçerek gönderdiği temsilciler tarafından konulmasında ve yerel yönetimlerin de bunlara uymasında yarar var.

Demokrasi denilen olgunun anayasal çerçevesini çizmeniz mümkün mü? 12 Eylül yönetiminin getirdiği anayasa hâlâ gündemin en çok tartışılan maddeleri arasında.

12 Eylül'ün Türkiye'ye, Türk halkına getirdiği anayasa ne çağın gerçeklerine, gereklerine, ne de Türk halkının isteklerine özlemlerine uyuyor. Bu anayasanın değiştirilmesi gerekiyor. Anayasa değiştirilirken de bütün demokrasilerin sahip olduğu ölçütlere uyulması gerekiyor. Yani temel hak ve özgürlüklerin artık kısıntısız şekilde Türk halkına tanınması gerekiyor. Bu temel hak ve özgürlüklerden yararlanma hakları da bu anayasa ile sağlanmalı. Siyasal örgütlenme özgürlüğü her açıdan herkese tanınmalı. Sendikalaşma daha da yaygınlaştırılabilir hale gelmeli. Memurların, tarımda çalışanların da sendika kurma hakkı olmalı.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Memurların sendika kurabilme hakkı dışında toplu sözleşme de yapabilmeleri gerekiyor sanıyorum. Çünkü şu anda bazı memur sendikaları kurulmuş durumda ama hiçbir işlevleri olamıyor.

Onu söylemeye bile gerek yok. Çünkü bakıyorsunuz Batı demokrasilerinde en sağdaki partiler bile ağızlarını açtıkları zaman toplu sözleşme hakkının demokrasinin baş koşulu olduğunu söylüyorlar. Toplu pazarlık hakkı bütün çalışanlara tanınmadıkça, temel hak ve özgürlüklerden yararlanabilmek de sınırlandırılmış oluyor.

Anayasanın uzun ya da kısa, geniş ya da dar olması gibi birtakım ölçütler üzerinde duruluyor. Anayasa nasıl olmalı? Dar ve belirleyici mi olmalı, yoksa ayrıntıya girerek birçok konuyu düzenleyici mi olmalı?

Aslında anayasanın ayrıntılı olmasına gerek yok kuşkusuz. Anayasalar, toplumların temel kurallarını saptayan metinlerdir ve ayrıntılı anayasalar çoğu zaman tepkisel ve düzenleyici olmaya gayret eden anayasalardır. Özellikle temel hak ve özgürlükler ve devletin toplumsal işlevi açısından anayasa sadece bir genel çerçeve getirmelidir. Onun dışında Seçim Yasası var, o da çok belirleyicidir. Siyasi Partiler Yasası var, sendikalarla ilgili düzenlemeler var. Bunlar da neredeyse anayasa kadar önemli düzenlemelerdir ve onların da çağın gereklerine uydurulması gerekmektedir.

Yani, "demokratik olmayan birçok yasanın yeni baştan ele alınması ve düzenlenmesi gerekir," diyorsunuz.

Mutlaka. Bu çok gereklidir.

Başta söylenmesine karşın üzerinde pek fazla durulmadı, onun için laiklik konusuna tekrar gelmek istiyorum. Tek parti döneminin laikliğe bakışı var, 70'li yıllarda Ecevit'in genel başkanı olduğu CHP'nin laikliğe bakışı var ve bir de bugün daha farklı bir ba-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

kış var. Özellikle Ecevit'in dine ve tarikatlara farklı yaklaşımı var. Yani, on, on bir yıl önce dine bakışla, bugün dine bakış arasında sol partilerde bir farklılık görülüyor. Bu açıdan laiklik olgusu, laiklik ilkesi nasıl değerlendirilmeli?

Laiklik ilkesi gerçekten yeniden gözden geçirilmeli ve bu konuda kişisel değerlendirmem şu: Kimsenin inancı başkalarını ilgilendirmez. Ancak, başkalarının kendi inançlarını devlete ve topluma empoze eder hale gelmelerini engelleyici kurallar koymak da gerekir. Benim laiklik anlayışımda, kimsenin inancına, ibadetine ve onu nasıl yapacağına karışmak doğru değil. Ama buna karşılık belirli bir grubun, çoğunlukta da olsa toplumun bütününe kendi inanç sistemini empoze etmesini, bunda diretmesini de engelleyici kurallar, düzenlemeler yapmak gerekir. Ne kadar azınlıkta olursa olsun, herkesin ibadet etme özgürlüğü olmalı. Bir de şekilcilikten büyük ölçüde kaçınmak gerekiyor. Başörtüsü konusu mesela sık sık gündeme getirildi. İnsanlar giydikleriyle belirli bir kalıba sokulmak ya da belirli bir köşede tutulmak istendiler. Bunun da doğru olmadığı kanısındayım. Üstelik, bunların ters tepkiler doğurarak, aslında laiklik ilkesinin doğru işletilebilmesini de engelleyebileceği kanısındayım. Dolayısıyla, devletin inanç alanına müdahalesi, ancak ve ancak, toplumun —biraz önce de söylediğim gibi— ne kadar büyük bir çoğunlukta olursa olsun, inançlarını bütün topluma empoze etmesini engelleyecek doğrultuda olmalı ve bununla sınırlı kalmalı. Örneğin, eğitimde bu son derece önemli. Eğitimde zorunlu din dersi kaldırılmalı. Zorunlu din dersi kaldırıldığı gibi, eğitimdeki bu ikilik de kaldırılmalı ve eğitimdeki birlik-bütünlük ilkesine ters düşen ve birtakım okullarda din eğitiminin sürdürülmesi ve bunun laik eğitimle eş tutulması uygulamasına da son verilmeli.

Batı demokrasilerinde sağ partilerin toplu pazarlık hakkından söz ettiklerini ve bunun vazgeçilmez bir hak olduğunu savunduklarını söylediniz. Bizde de sağ partiler, on yıl önce telâffuz etme-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

dikleri, etmeye çekindikleri birtakım kavram ve sloganları kullanıyorlar. İnsan hakları, sosyal adalet, gelirin eşitlikçi dağıtılması, sivil toplum gibi… Sağın bu değerleri kullanmaya başlamasını nasıl buluyorsunuz? Türk sağı bu kavramları benimseyerek mi kullanıyor, yoksa oy kaygısıyla kullanmak durumunda mı kalıyor? Ya da bunların sağ tarafından kullanılmaya başlanmış olması Türk demokrasisinin gelişimi açısından nasıl bir anlam ifade ediyor?

Galiba Türk sağı da Batı'daki sağa koşut olarak gelişiyor, bunu inkâr etmemek gerek. Bunların söylemlerine, sosyal adaletçiliğin, insan haklarının söylemlerine girmesi bile bence önemli bir gelişme sayılır. Tabii, söylemle uygulama arasında ciddi farklar oluyor, ANAP döneminde görüldüğü gibi. ANAP, güya orta sınıfı gözetecek bir parti olarak siyaset alanına girdi ama, sonuç olarak böyle bir şeyi yapmadığı görüldü. Ama, yine de Türk sağının da toplumdaki genel istek ve özleme bu biçimde yanıt vermeye çalışması bile kendileri açısından bir aşamadır. Dolayısıyla 1980'li yılların başında bütün dünya sağında moda olan, genel geçer olan Friedmancı iktisat uygulamalarına belki bundan sonraki dönemde yavaş yavaş son verilebilecektir. Sağ açısından da böyle bir gelişmeyi beklemek mümkündür.

Peki bu gelişmelerin ülke demokrasisine katkıları neler olabilir?

Türk sağı da Batı demokrasilerinin hepsinin benimsediği, birtakım önemli demokrasi kurallarını ister istemez benimseyecektir. Bugün bir Alman Hıristiyan Demokrat Parti, toplu pazarlığı ortadan kaldırmayı ya da toplu pazarlık hakkını bir parça kısıtlamayı düşündüğünü ima etse, Alman toplumunda kendisine aradığı desteği bulamaz. Belki Türk sağı da yavaş yavaş bu duruma gelecektir. Türk toplumunun olgunlaşmasıyla beraber, Türk sağının da olgunlaşması, bundan sonra toplumun genel özlemlerine daha çok hitabetmesi gerekebilecek, mümkün olabilecektir. Bu da kuşku-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

suz, bundan sonra siyasal alanda uzlaşmacı bir ortam yaratabilecektir. İki türlü siyasal ortam olabilir, bir tanesi kutuplaşma doğrultusunda işleyen bir siyasal sistem, öbürü ise uzlaşma doğrultusunda işleyen bir siyasal sistem. Galiba bizim siyasi geleneğimizde, kutuplaşma yönünde işleyen bir sistem var. Bunu değiştirmenin bir yolu da belki sağda ve solda temel bazı doğrultularda, ilkelerde uzlaşmayı sağlamaktır. Sağdaki gelişmeler, bunu sağlayabilir diye düşünüyorum.

Türkiye hem İslam Ülkeleri Konferansı'na üye, hem de Avrupa Topluluğu'na girmek istiyor. İki kesim arasında bir köprü konumundaki Türkiye'nin bu siyasi ve ekonomik yapı içerisinde yeri neresi olmalı?

Şimdi, galiba biz nasıl olmak istiyoruz, öncelikle onun cevabını vermek gerekiyor. Daha sonra dünyadaki yerimizi saptamak gerekiyor. Eğer Türkiye, laik-demokratik yapısını koruyup geliştirecekse —ki sanıyorum Türk halkının büyük bir çoğunluğu bunu istiyor— o zaman Türkiye'nin yöneldiği bütün ilişkilerde başarılı olmaması için bir sebep yok. Yani Türkiye'nin laik ve demokratik yapısını geliştirip, yerleştirmesi Türkiye'nin çok yönlü ve çeşitli bölgelerle kuracağı ve geliştireceği ilişkilere engel değil. Tam tersine, Türkiye'nin bu laik ve demokratik yapısını geliştirmesi ve sağlamlaştırması hem Batı ile, hem İslam ülkeleriyle, hem de kuzey ve doğusuyla ilişkilerini geliştirmesinde son derece yardımcı olacaktır. Çünkü, Ortadoğu'yla ilişkilerimize bakarsanız, Türkiye, Ortadoğu ülkelerinin pek çoğundan kendisini ayıran bu özellikler dolayısıyla bu bölgede biricik konuma, hepsinden ayrı bir konuma sahiptir. Bu Türkiye'yi Ortadoğu ülkeleri açısından da bir örnek durumuna sokmaktadır. Dolayısıyla Türkiye bu aşamada İslam Konferansı'na üye de olsa laiklik ilkesinden vazgeçmek niyetinde değildir, bunu belli etmiştir zaten ve bundan sonra da vazgeçmesine gerek yoktur. Ya da Türkiye Ortadoğu'daki demokratik yapıya sahip olmayan ülkelerle olan ilişkilerini geliştirecekse

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

kendi demokratik yapısından vazgeçmesi diye bir şey söz konusu değildir ve zaten ilişkilerin geliştirilmesi için bu bir yarar da sağlamayacaktır. Batı ile olan bağlantılarımıza bakarsak, Avrupa Topluluğu'na girmek isteyen bir Türkiye var, AT'nun Türkiye'ye koyduğu birtakım ölçütler var ve bunların bazılarına hiç itiraz etmememiz gerekiyor. Zaten, bizim kendimiz için mutlaka koymamız gereken ölçütler bunlar. Eksiksiz bir demokrasiye sahip olmak, iktisaden de ileri bir düzeye gelmek, zaten bizim kendi kendimize koymamız gereken hedefler. Dolayısıyla AT bunları bize söylediği zaman bizim hiçbir şekilde alınmamamız gerekiyor. Ancak, Batı'dan hiç de hoş karşılanmayan bazı ölçütler de getirildi. Bakıyorsunuz, "önce Yunanistan'la olan sorununuzu çözün, Kıbrıs sorununu halledin" gibi birtakım ölçütler de önümüze kondu. Türkiye'nin birtakım ulusal hedeflerinden fedakarlık ederek, bunlardan vazgeçme pahasına AT'nun kapısının zorlanması bence doğru değil ve yararı da yok. Özellikle de Kıbrıs konusunda. Ama biz zaten demokratik yapımızı sağlamlaştırdıktan sonra, iktisadi yapımızı da belirli bir düzeye getirdikten sonra AT ile yakın ilişkiler kurmamamız için hiçbir neden kalmayacaktır. Bize şimdi koymaya çalıştıkları, Türkiye'nin ulusal hedefleri ya da ulusal sorunları ile ilgili engeller, o zaman onlar için de çok fazla anlam ifade etmez hale gelecektir. Kuzeyimizle, Balkanlarla ve Sovyetler Birliği ile de bundan sonra geliştireceğimiz ilişkilerde yine Türkiye'nin kendisine koyduğu hedeflerle çelişen bir durum yok, yine Türkiye'nin önünde çeşitli olanaklar açılıyor Balkanlar'da da, Sovyetler Birliğinde de…

Karadeniz Ekonomik İşbirliği konusunda atılan adımlar var…

Tabii. Bunlardan hiçbiri ötekileri gölgeleyecek ana hedefler olmamalı. Biz "AT'nun kapıları bize kapandı," diye, ya da "uzun süre bize açılmayacağı belli oldu," diye bundan sonra birdenbire "asıl hedefimiz Karadeniz İşbirliği," demek zorunda değiliz. Ya da "bundan sonra artık biz Batı'ya sırtımızı dönüp Ortadoğu ile iliş-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

kiler geliştireceğiz," demek zorunda değiliz. Türkiye'nin çok yönlü hedefleri, temel gelişme hedeflerimizden de —toplumsal ve iktisadi— fedakarlık etmeden kovalanabilecek hedeflerdir.

Körfez Krizi ve ardından da Körfez Savaşı'nın patlak vermesiyle Türkiye'nin güney sınırlarına yakın bölgelerde hareketlilik iyice arttı ve yoğunlaştı. Irak'ın kuzeyinde özerk bir Kürt bölgesi oluşturulmak isteniyor, ama bu konuda Batı henüz ne yapacağına bir karar verebilmiş değil. Bütün bunların Türkiye'ye yansımasının yanısıra, güney-doğuda benzeri karışıklıklar da söz konusu. Kürt sorunuyla ilgili çok yoğun tartışmalar ve aynı zamanda da çarpışmalar var. Üstelik, Türkiye Irak'taki Kürt gruplarına yardım ederken, onlardan Türkiye'de faaliyette bulunan Kürt gruplarına sağladıkları yardımları kesmelerini istiyor. Böylesi bir kördöğüş yaşanıyor. Türkiye'nin gerek iç siyasi istikrarı, gerekse uluslararası ilişkileri açısından Kürt sorununa bakışı ne olmalı? Kürt sorunu sizce nasıl çözümlenebilir?

Kürt sorununa Türkiye'nin çözüm bulma şansı, Kürt sorunu bir insan hakları sorunu olarak ele alınırsa mümkün olabilir. Kürt sorunu eğer bir ulusal sorun olarak ele alınır ve öyle çözüm bulunmaya çalışılırsa, bu son derece kötü sonuçlar verebilir. Hem bütün Türkiye ve Türk halkı açısından, hem de kendisini Kürt sayan Türk vatandaşları açısından kötü sonuçlar verebilir. Körfez Savaşı'ndan bu yana ortaya çıkan gelişmelerde Türkiye'yi yönetenler son derece hatalı davrandılar. Kürt sorununun Türkiye'yi de kapsayan bir şekilde uluslararası alanda önemli bir Ortadoğu sorunu olarak yer almasına yol açtılar. Buna izin verdiler ve hatta bana sorarsanız ön ayak oldular attıkları birtakım adımlarla. Dolayısıyla, Türkiye Kürt sorununu kendi içinde bir insan hakları sorunu olarak ele alıp, olgunlaştıkça çözme şansına sahipken, bir anlamda bu şansı elinden kaçırır duruma geldi. Çünkü Kürt sorunu, Ortadoğu'nun temel sorunlarından birisi olarak uluslararası politika sahnesinde ve gündeminde yer almaya başladı. Böyle olunca, bunu

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

biz tersine çeviremezsek ve sorunu kendi insan hakları sorunumuz olarak ele almayı beceremezsek, o zaman korkarım ki, uluslararası alandan da bize bu konuda dayatmalar olacaktır. Sorun, bir uluslararası sorun olarak gündemde kaldıkça, bize de dayatmalar olacaktır. "Siz de bunu şöyle çözün," diye başka uluslararası sorunlarda başımıza geldiği gibi dayatmalar olacaktır. Dolayısıyla aslında Türkiye'nin hâlâ feodalizmi tasfiye edememiş bir bölgesinin sorunu olan bu sorunu bir ulusal sorun olarak ortaya çıkarmak, öyle savunmak, öyle algılamak bence çok büyük bir hatadır ve biraz önce de söylediğim gibi, hem Türkiye açısından, hem de kendisini Kürt sayan Türk vatandaşları açısından çok ciddi bir sorun yaratır.

Bu sorunun çözüme kavuşturabilmesi için, sadece insan hakları meselesi olarak yaklaşmak yeterli olabilir mi? Bölgedeki tartışmalar ve çatışmalar bu kadar ve böylesine kızışmışken.

Maalesef sorunun çok kötü bir aşamasına geldik zaten. Yapılan hatalarla sorun tam bir ulusal sorun olarak savunulur hale geldi ve hem de galiba genel olarak böyle algılanır bir duruma geldi. Bence önce bu algılamayı değiştirmek gerekiyor.

Bu nasıl mümkün olacak? Bu dediklerinizin gerçekleşmesi için neler yapılmalı, bunun politik tercihleri neler olmalı?

Bir kere herhalde Güneydoğu ve Doğu Anadolu'ya daha fazla özen gösterilmesi gerekiyor. Şimdiye kadar devletin doğuya ve güneydoğuya yaptıklarını küçümsemek mümkün değil, altyapı yatırımı olarak. Aslında bölgenin ürettiğine oranla çok daha fazlasını devlet oraya götürmeye çalıştı. Bunu inkâr etmemek gerekiyor. Ama buralarda oluşan sermayeyi batıya gelmekten ziyade buralarda kalmaya özendirmek gerekiyor, bu konuda bazı önlemler almak ve ayrıntılı bir program yapmak, oluşturmak gerekiyor. Özel girişimi doğuya ve güneydoğuya yöneltmek gerekiyor. Bu çerçevede de

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

GAP'ı düşünmek gerekiyor. GAP tamamlandığı zaman, eğer bu proje çok kapsamlı ayrıntılı ve bölge halkının yararına işler bir proje olarak düşünülmezse —ki galiba bu konuda büyük eksiklikler var— o zaman yine GAP'ın yarattığı değerlerin başka yörelere transfer olması söz konusu olabilecek. Hiç değilse GAP'ın yarattığı değerin, bölgenin kalkınması ve bölgedeki iktisadi, siyasi ve toplumsal yapıyı olumlu bir şekilde değiştirmek için seferber edilmesi gerekiyor. Tabii, bugünden yarına bölgenin bütün sorunlarına çözüm bulunabileceğini söylemek çok zor. Biraz zaman kazanmak gerekiyor, bu zamanı kazanmanın yolu da hiç değilse, aslında bölgesel bir sorun olan, bütün bölge halkını ilgilendiren bir sorunu ulusal bir sorun olarak algılamaktan çıkarmak.

Siz yine sorunun insan hakları sorunu olarak ele alınmasına geldiniz. Peki bu çerçevede yaklaşıldığında, Olağanüstü Hal Bölge Valiliği'nin konumunu ve şu anda bu olayların önlenmesi için kullanılan yöntemleri nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bence, bir yandan terörizme karşı önlem alınırken, bir yandan da bölge halkının devlete ezdirilmesinin önüne geçmek gerekiyor.

Bölgede her şey o kadar iç içe geçmiş ki bu ayrım nasıl yapılacak?

Çok hassas bir denge ama yöneticilik her zaman böyle hassas dengeler üzerine kuruludur. Yöneticilik kolay bir iş değildir, devlet yönetimi, mesela bir şirket yönetiminden daha zordur.

Bu noktada bir açmaz sözkonusu. Demokrasi denildiği zaman, her konunun, her görüşün tartışılıp savunulabilmesi, her görüşteki kişilerin bir araya gelebilmesi, örgütlenebilmesi, örgütlülüklerini serbestçe sürdürebilmesi gibi temel haklar sıralanıyor. Cumhuriyetçilik denildiğinde de ülke bütünlüğü deniliyor. Herkesin görüşünü savunabildiği ve örgütlenebildiği bir ortamda, güneydoğuda halen sürmekte olan görüşler çerçevesinde bir ör-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

gütlenme gerçekleştiğinde ve bu yapıyı meydana getirenlerin sonuçta "biz demokratik olarak kararımızı verdik ve ayrılmak istiyoruz," dediklerinde, demokrasi mi, cumhuriyetçilik mi, hangisi esas alınacak?

Hiçbir siyasal örgütlenmeye herhangi bir sınır getirilmesinden yana değilim. Neyi savunursa savunsun, her grup insan siyasal örgütlenme özgürlüğüne sahip olmalıdır. Dolayısıyla da bu bölgesel sorunu, bir ulusal sorun olarak ele alıp işi daha ileri götürmek isteyen gruplar da siyasal örgütlenme hakkına sahip olmalı. O açıdan benim bir tereddüdüm yok. Ben ayrılığı savunacak siyasal örgütlerin bile özgürce kurulabilmesi gerektiğine inanıyorum. Ama, ancak genel kurallar çerçevesinde faaliyet gösterebilirler, işleyişlerini cumhuriyetin kuralları sınırlandırır.

Siz, böylesi bir demokratik yapının oluşmasından sonra bir ayrılığın gündeme gelmeyeceğini söylemek istiyorsunuz sanıyorum.

Gündeme gelebilir, isteyen gündeme de getirebilir. Ama bu ayrılığı gündeme getirmek isteyenlerin, bunu savunanların siyasal gücünün bunu sağlayacak ölçülere varacağını sanmıyorum.

Sorunun demokratik koşullar içerisinde tartışılması, sertleşmenin ve kutuplaşmanın önüne mi geçecek?

Evet öyle. Hatta bugün görüyorsunuz, bir siyasal örgüt kuruldu, parlamentoya da gireceklerdi kendi başlarına ama olmadı. Şimdi bir başka siyasal partinin içinde de parlamentoya girecekler. Dolayısıyla kendi başlarına parlamentoya girmelerinde ve istediklerini savunmalarında da ben hiçbir sakınca görmüyorum. Bulabilecekleri siyasal desteği hep beraber görürüz ama demokrasinin kuralları çerçevesinde.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

EMRE KONGAR: "TÜM DÜNYA SOSYAL DEMOKRASİYE YÖNELİYOR"

Siz uzun zamandan beri sosyal demokrat olduğu bilinen bir kişiydiniz ama aktif politikaya girmemiştiniz. Sonunda tam seçimlerin arifesinde SHP'ye üyelik kaydınızı yaptırdınız, milletvekili adaylığı konusunda, sıradan bir aday olarak partiye bağlı olduğunuz cevabını verdiniz. Devlet memuru olmadığınız için istifa etmek gibi bir zorunluluğunuz da yoktu. Sizin bu tavrınızda bir şeylere itiraz var sanki.

Son derece doğru. 1991 seçimleri öncesi adaylık furyası sırasında, özellikle partilerin kendi deyimleri ve basının yakıştırdığı kavramlarla "makyaj tazelemesi" veya "vitrin düzenlemesi" denen faaliyetlerden rahatsızlık duydum. Aslında birtakım, gerçekten değerli politikacı, uzman ve örgüt liderlerinin, kendi değerlerini, parti farkı gözetmeksizin, en etkin bir biçimde —milletvekilliğini ve hatta bakanlığı garantiye alarak— değerlendirme çabalarını demokrasi adına çok büyük bir saygıyla karşılıyorum. Fakat aynı zamanda aydın haysiyetiyle parti politikası ve ideoloji ilişkileri açısından da kaygı duydum. Bu rahatsızlığımı vurgulamak ve topluma bir mesaj vermek için kalktım, bir adaylık güvencem olmadan, hiçbir yasal zorunluluğum olmadan, bir şey ifade ediyorsa 50 yıllık bir Emre Kongar kimliğiyle gittim, SHP'ye bir üye olarak kaydımı yaptırdım. Bir aydın olarak protestomun mesajı da şu: Türkiye'de aydın-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

ların sorumlulukları vardır. Bunun birincisi hiç kuşkusuz siyasaldır. Bu siyasal sorumluluk iki türlüdür. Birisi aktif siyasete katılarak, öbürü ise siyasal çizgiyi açıklayarak yerine getirilir. Ben SHP'ye üye olmakla iki sorumluluğumu birden yerine getirmeye çalıştığımı zannediyorum. Başta söylediğim, aydınların, uzmanların, örgüt liderlerinin tavırlarını eleştirirken birinci sorumluluklarını yerine getirmelerini takdir ediyorum, ikinci tür sorumluluktaki hatalarını, yani ideolojik kimliksizlik şeklindeki tutumlarını protesto ediyorum. Kısacası, bu kişilerin aktif politikaya girmeleri iki ayrı kazanç demokrasi için. Bir; geniş kitlelere, aydınların, uzmanların, liderlerin imajıyla seslenmek isteyen partiler demokrasiyi tabana yayıyorlar demektir. Tabandan bir destek arıyor ki onun tanıdığı ismi kadrosuna alıyor. İki; bu aydınlar, bu uzmanlar, bu liderler seçilip parlamentoya girdikleri takdirde, her ne olursa olsun, kaliteli insanlar oldukları için yasama koyucu ve ülkenin kaderinde en etkin organ olan Meclis'in kalitesi yükselecek. Bunu sevinçle karşılıyorum. Fakat bunu yaparlarken birdenbire çok ilginç bir şeyle karşılaştık: Herbiri kendi alanında uzmanlaşmış aydın veya liderler "ben Meclis'e girip bakan olayım da hangi partiden olursa olsun," havasına girdiler. Bu tabii insanların kendilerine saygısı ve imajlarıyla çok yakından ilgili. Bir insanın kendisine güveni ve saygısı çok fazlaysa, "ben her girdiğim yerde istediğimi yaparım," inancı varsa bunu tabii ben saygıyla karşılarım ama çok açık söyleyeyim, bunu biraz saflık olarak da görürüm. Çünkü sosyolog olarak derhal söyleyeyim; insan-birey iradesinden daha güçlü üç tane irade vardır: küçük grup iradesi, örgüt iradesi ve toplum iradesi. Bir insan kendi kişilik gücüne, uzmanlığına, benliğine dayanarak "ben hangi gruba girsem o grubu kendime benzetirim," veya "ben hangi örgütte olursa olsun istediklerimi yaparım," diye düşünüyorsa Türkiye'de biraz saflık ediyor demektir.

Son yıllarda, özellikle "duvarlar yıkılırken…" ibaresiyle başlayan, ideolojilerin öldüğü, can çekiştiği veya eski öneminin kalmadığıyla devam eden yeni bir söylem var. Birçok insan ideolojilerin

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

yerine zaten öteden beri varolan pragmatizmleri koymak istiyor. Öte yandan politikanın içeriğinin boşaltılıp bir imajlar mücadelesine indirgenmesine yönelik, bazı basın kuruluşlarının başını çektiği bir süreç var. Solcu bilinen insanların rahatlıkla sağ bilinen partilere geçebilmesinin büyük ölçüde bu saiklerle gerçekleştiğini düşünüyorum. Ama bu saiklerin sahici olup olmadıkları da epey kuşkulu.

Bir defa bu teşhisinize yüzde yüz katıldığımı söyleyeyim. İdeolojilerin ölmüş olmasından dolayı pragmatizmlerin şahlanışı, birçok insanın da buna kapılarak tercih yapıyor olduğu teşhisiniz doğru. Teşhis doğru ama olayın içinde yanlışlar var. O da şu: İdeolojiler iki türlüdür. Birincisi emirlerden ve nehiylerden, yap'lardan ve yapma'lardan oluşan katı ideolojiler. Örneğin İslam dini böyle bir ideolojidir. Marksizm tam böyle bir ideoloji olmamakla birlikte komünist partiler böyle partilerdir. Bu anlamda ideolojilerin ölmesinden söz ediliyorsa, gene ölüm değil de belki bir zayıflama söz konusudur. Ama ikinci tür dediğimiz ideolojiler yumuşak ideolojiler, tutarlı dünya görüşleridir. Bunların emir ve nehiyleri bu kadar sert değildir ama kendi içlerinde tutarlı bir dünya görüşünü yansıtırlar. Bunların bir bölümü imkânı yok bir araya gelemezler. Derhal günümüzden, sosyal demokrasi ile liberal demokrasiden örnek vereyim. Bunların her ikisi de toplumların refahına yöneliktir ama iki ayrı inanç sistemini yansıtırlar. Her ikisi de insana saygı gösterir, her ikisi de bireyin refahı ve mutluluğu için toplumun kalkınmasını ister. Fakat çok farklı yaklaşımları vardır. Liberal görüş diyor ki: "ben toplumu zengin ederim. Bu zengin etmenin yolu bireylerin rekabetinden geçer. Bu rekabet de en güzel dağıtım mekanizmalarını getirir. Bireyler rekabet içinde hem toplumu en zengin hale getirir, hem de en güzel dağıtımı sağlarlar." Gayet tutarlı ve geçerli bir ideoloji. Buna karşılık sosyal demokrat görüş diyor ki: "bir; toplumda yetenekler doğuştan aynı değildir. Yani bazı insanlar zeka özürlü doğar, bazıları kimi organları eksik doğar. Doğuştan Allah veya tabiat insanları eşit yaratmaz. İki; her

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

toplumun kendi işleyişi içinde bireylere eşit şans tanıma mekanizmaları aksar. Birtakım bireyler daha şanslıdır, bazıları daha şanssızdır. Zengin ailelerin çocukları daha iyi eğitim alır, daha iyi iş olanakları bulur, yoksul ailelerin çocuklarının eğitim olanakları kısıtlıdır." Hatta bir adım daha ileri gideyim, doğumda bile bu eşitsizlik vardır. Zengin ailelerin çocukları en iyi kliniklerde doğum yapar, yoksul aile çocukları ise daha kötü koşullarda doğar ve yaşama şansı düşüktür. Dolayısıyla bu acımasız rekabet koşulları içinde toplumların en zengin hale gelmesi ve o toplumun insanlarının en adil ve en mutlu biçimde paylaşım yapması mümkün değildir. O halde toplumlarda, tabiattan farklı olarak insanın ürettiği bir örgütlenme biçimi olan devlet ve sivil toplum kurumları, toplumun işleyişine müdahale ederek her insanın o topluma katkıda bulunmak üzere eşit şansa sahip olmasını düzenlemekle yükümlüdür. Artı, bu katkıda bulunan insanların aldıkları pay da bu katkıyla orantılı olmalıdır. Yani bölüşümde eşit işe eşit ücret ve adalet olmalıdır. Aynı işi yapan farklı insanlar, din, dil, ırk, renk, cinsiyet farklılıklarından dolayı haksızlığa uğramamalıdır. Bu yüzden sosyal demokrat görüş, daha en başta üretim, verimlilik aşamasında, bireylerin topluma katkılarının sağlanması aşamasında müdahaleyi yapıyor. Ayrıca mutlaka bölüşümde de müdahaleyi öngörür, ama daha en başta fırsat eşitliğini yaratmak için üretimde müdahaleyi öngörür. İşte ikisi de insanların mutluluğuna yönelik, taban tabana zıt iki görüş. Biri diyor ki: "hiç dokunmayın insanlara. Bırakınız birbirlerini yesinler, en doğru yolu böyle bulsunlar." Öbürü diyor ki: "bu vahşettir, bu orman kanunudur. Mutlaka en başta müdahale edeceğiz. Önce fırsat eşitliği sonra adalet sağlayacağız." Bu ideolojiler, demin örnek verdiğimiz İslam dini ya da komünist partiler anlamında sert değiller. Fakat yine de bu taban tabana zıt iki ideolojiden, birinden diğerine bir gecede geçmek, "bu ideolojiler arasında fark yoktur," demek çok yanlış bir şey. Burada iki olasılık var. Biri daha başta "bu ideolojiler arasında hiçbir fark yoktur" demiştir ve birinde görünmüştür, sonra öbürüne geçmiştir. Bir de, böyle düşünmemiştir, aradaki büyük farkı görerek önce

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

birinde yer almıştır, sonra pragmatik olarak kendisine daha iyi olanaklar sağlandığını gördüğü öbür ideolojiye kaymıştır.

Bu arada bir başka gerçek var. Son yıllarda dünyadaki değişimlere paralel olarak Türk sağı, özellikle Süleyman Demirel, solun tekelinde olduğu varsayılan birtakım değerlere sahip çıkıyor. Bunu taktik icabı yaptığını söylemek çok kolaycılık olur. Gerek insan hakları, gerek sivil toplum, gerekse de toplumsal eşitlik, sosyal adalet temelinde bazı yaklaşımlara hızla tırmanan bir biçimde el atması var. Öte tarafta solda da, eski seçkinci geleneğinde gözardı ettiği olgulara karşı bir ilgi uyanıyor. Sol ile sağın örtüşmesi, birbirlerine yakınlaşması gibi bir olay, merkeze doğru yakınlaşma, uzlaşmaya eğilim yaşanıyor…

Burada derhal üç kavramı birbirinden ayırdederek cevap vermeye çalışacağım: Bir, dünyada olanlar, iki Türkiye'de olanlar ve üç uzlaşma kavramı. İsterseniz ilk olarak en kolayından, uzlaşma kavramından başlayalım. Komplo teorilerine bağlı olarak "efendim uzlaşma kavramı saptırılıyor," filan demeyeceğim. Yalnız birçok insan tarafından bu kavramın yanlış kullanıldığını belirtmek istiyorum. Demokrasiler uzlaşma rejimleridir ama taviz rejimleri değildir. Demokrasilerdeki uzlaşma yalnızca temel hak ve özgürlükler konusundaki uzlaşmadır. Bir demokrasi içinde yaşamak isteyen insanlar, hangi düşüncede olurlarsa olsunlar, hangi örgütlenme biçimini savunuyor olurlarsa olsunlar temel hak ve özgürlüklere sahip çıkmalıdır. Bunun dışında uzlaşma yoktur. Tartışma vardır. Menfaatler vardır. İttifaklar vardır. İttifak uzlaşma demek değildir. Uzlaşma ancak demokrasinin temel kuralları üzerine olmalıdır. Demokrasi çoğunluğun rejimi olduğu için, eğer çoğunluğun yönetiminde temel insan hak ve özgürlükleri, yani azınlığın da bir dahaki seçimlerde iktidar olma hakkı üzerinde uzlaşmazsanız, diktatörlüklerin en korkuncu olarak çoğunluğun diktatörlüğü başınıza gelir. Türkiye'de bu kavram saptırıldı, "uzlaşma olsun, bütün partiler her konuda aynı fikre sahip olsun," diyorlar. Dünyadaki

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

gelişmelerle devam edeyim. Fikrimi anlatmak için izninizle iddialı bir şey söyleyeceğim. Bu söylediğime çok inanıyorum: Dünya iki bin yıldır geçirdiği siyasi, ekonomik ve kültürel deneyimlerden sonra tek bir ideolojiye doğru yönlenmektedir: sosyal demokrasi. Bunun iki akımdan geldiğini görüyoruz. Bir, liberal demokratik akım. Bu akım insanı yok edici bir vahşetin ormanını yarattığı için mutlaka müdahalenin gerektiğini gösteriyor. İkinci akım da komünist rejimler. Bu rejimler insan ve toplum yapısına aykırı biçimde müdahaleleci olduğu için belli özgürlük gereksinmesi yaratıyor. İşte biri müdahale öteki özgürlük gerekliliğini vurgulayan bu iki akımın birleşme noktası sosyal demokrasi olarak görünüyor. Yani mutlaka demokrasi ve mutlaka müdahale, bu ikisi bir aradadır. Bu anlamda dünyadaki gelişmeler, örneğin glasnost ve perestroyka olayı Marksizm'in çöküşünü değil, tam tersine Marksizm'in öngördüğü koşullarda —bir Paris Komünü' ne baktığınızda bunu derhal göreceksiniz— dünyadaki oluşumların yeni bir yorumunu getiriyor. Bu gidiş sosyal demokrasiye oturmak zorundadır. Buna karşılık Amerika ve Batı'ya baktığımızda da eski vahşi liberalizmin zaten söz konusu olmadığını, çok ciddi devlet müdahalelerinin bulunduğunu, rejimin gittikçe insanileştiğini ve sosyalleştiğini görüyoruz. Yani hem sağdan, hem radikal soldan sosyal demokrasiye doğru bir yakınlaşma var. İdeolojilerin bittiğinden ancak bu bağlamda sözedilebilirse belki bir tartışma ortamı bulunabilir. Ama bunun dışında gerek sağdaki liberal demokrasi, gerek soldaki sosyal demokrasi, yumuşak ideolojiler olarak farklı niteliklerini koruyor. Dünyadaki bu gelişme pek çok insanı aldatıp "ideolojiler ölmüştür, yaşasın pragmatizm" haykırışlarına yol açıyor, bu da yanlış. Çünkü her mekânda ve her zamanda sosyal demokrasinin uygulama biçimleri de değişik olacaktır. Kimi daha müdahaleci, kimi daha az müdahaleci. Hiçbir biçimde sağdaki ve soldaki ideolojik modellerin öldüğünü zannetmiyorum. En azından insanlar ve toplumlar ne yapacaklarını belirledikleri nirengi noktaları açısından ideolojileri kullanacaklardır. Türkiye'ye gelecek olursak, durum çok daha farklı. Türkiye'de çok önemli bir saptırma yapılı-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

yor. Türkiye'nin kendine özgü koşullarından dolayı yaşadığı tarih —buna Osmanlı, Atatürk ve çok partili rejime geçişimiz dahil— sanki bugün yaşanıyormuş gibi, tarihsel ve toplumsal köklerinden koparılıyor. Bugün ameliyat masasına yatırılıyor. Yargılanıp, kendisine karşı bir tavır alınması isteniyor. Bu olacak şey değil. Bu bilime, ideolojiye, gerçeklere aykırı. Fevkalade yanlış bir şey. Bunun en klasik örneği Atatürk dönemini bugünkü demokratik kurallara göre yargılayıp mahkûm etmektir. Bunun en klasik örneği Osmanlı Atatürk tarafından yıkıldığı için tüm bir İslam kültürünü, tüm bir İslam uygarlığını, zenginliğini, güzelliğini reddetmektir. Her tarihsel süreci, olguyu ve olayı kendi tarihsel süreç ve koşullarında görmek lazım. Tabii tarihsel süreçler yokolmuyorlar. Her toplum, gerek üretim biçimi olarak, gerek ideolojik yapı olarak üç ana eğilimi bağrında taşır: geçmişin kalıntıları, mevcudun egemenliği, geleceğin filizleri. Hem İslam'ı, hem Atatürk'ü yaşamış bir Türkiye'de bunların sentezine ister istemez gittiğimiz dönemlerde bu kavramlar, bu süreçler, kalıntılar-egemenler-filizler arasındaki bir yer arama, bir dönüşüm, bir oluşum kavgası sözkonusudur. Çünkü dünün egemeni bugünün kalıntısıdır, bugünün egemeni yarının kalıntısı olacak, bugünün filizi yarının egemeni haline gelecektir. Bu tartışmalar içerisinde tabii söylemler değişecektir, kavramlar değişecektir. Gerek toplum içindeki menfaat dağılımında, gerek güç ve kudret yapısında, gerek örgütlenme biçiminde, bu kalıntı-egemen ve tomurcuklar bir kaotik kavga içindeler. Ama bu, anlamsız, kötü ve boş bir kavga değil. Bu bir oluşumdur. İşte belki sosyal demokrasinin gerçek anlamı bu oluşuma sivil toplum mekanizmalarıyla ve doğrudan vatandaşın kontrol ettiği bir devlet aracılığıyla vatandaşın doğrudan katılmasını sağlayan bir ideoloji katkısı yapmasıdır. Sosyal demokrasinin Türkiye açısından önemini de burada buluyorum: İnsanlar ancak üretilmesine katıldıkları zaman, kararlar anlam kazanıyor, kuvvet kazanıyor ve uygulanabilir hale geliyor. Son zamanlarda, özellikle "1930'ların devletçiliğini savunan fosiller" lafı veya "eski Kemalistler" sözü ya da "liberal satılmışlar" suçlaması bütün bunlar, bu süreçlere, bu

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

kalıntılara veya bu tomurcuklara işaret ettiği oranda anlamlı. Ama onları yargılama anlamında taşıdıkları birtakım sonuçlar bakımından anlamsız. Ne Mustafa Kemal'i bugünün koşullarında yargılamak, ne de bugüne taşımak olanaklıdır. Kimse bundan yarar ummasın, olamaz zaten. Ama bu tartışmalar sürecek. İleride kendine Kemalist diyen insanların Türkiye'de ciddi yerleri olacağını düşünüyorum. Hele özellikle demokrasiyi düşünürseniz, hele özellikle laiklik ilkesini düşünürseniz. İslam'da olmayan bir yapının demokrasinin temeli olarak getirildiğini düşünürseniz. ANAP iktidarıyla birlikte Türkiye'de bir çelişkiler dönemi başlamıştır. Başta gelen çelişki, askerlerin çocuğu, ürünü olan, askerlerin yarattığı bir parti ve iktidar olan ANAP birdenbire anti-asker, anti-bürokrat, anti-müdahaleci bir söylemle ortaya çıkmıştır. Askerlerin devirdiği, askerlerin yokettiği rejimin ürünlerine karşı bir sivil söylemle saldırıya geçmiştir. Bu, aklın, mantığın, toplumsal gerçekliğin kabul edebileceği bir olay değildir. Benim gibi bir bilimadamını son derece tedirgin eden bir şeydir. SHP'ye üye olmamın altında böyle bir protesto da yatıyor. ANAP buna ek olarak başka kavram çelişkileri de getirmiştir, süreç çelişkileri getirmiştir. Örneğin sivilleştirme terimini sivil toplum anlamında değil anti-asker anlamında kullanmıştır. Daha da kötü bir şey yapmıştır, sivilleşme ile demokratikleşmeyi birbirine bilerek karıştırmış ve bir takım emekli generalleri alıp sivil üniforma giydirerek toplumu sivilleştirdiğini ve demokratikleştirdiğini iddia ederek iki türlü saptırmayı birden yapmıştır. O toplum ne sivil, ne demokratik toplum olmaktadır. Hatta daha kötüsü, örneğin Polis Yasası'nda yapılan değişikliklerle, Anti-Terör yasası gibi yeni yasalarla demokrasiyi daha da zedelemiştir. Değerler açısından da çok ciddi yozlaşmaya yol açmıştır. Burada sorduğunuz sorunun kalbine geleceğim. Şu mesajı topluma vermiştir: "Endüstriyel insan, kentli insan, sanayi toplumu insanı menfaatleri neredeyse ona inanan, kendi çıkarı için her türlü şeyi yapan çağdaş insandır, uygar insandır. Doğrusu da budur," demiştir. Bu saptırma o kadar ciddi boyutlara ulaşmıştır ki benim aleyhime, bu konuda, şu anda hükümette çok önemli bir görevde bulu-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

nan, aslında şahıs olarak namusuna güvendiğim, sevdiğim ANAP'lı bir bakan arkadaşımız takma isimle bir gazetede bir makale yayınlamıştır. Makale aynen şudur: "Sanayi toplumunun oluşması feodaliteden bağımsız yeni değerlerin oluşmasına da yol açmaktadır. Sanayi toplumu değerleri menfaate dayalıdır. Burada eski sert ideolojiler artık söz konusu değildir. Endüstri kentinin insanı menfaatin olduğu yerdedir. Burada eski ideolojik modelleri kullanmak yanlıştır…" Burada birtakım isimler sayıyor ve diyor ki "Emre Kongar da şu, şu, şu isimler gibi bu gerçeği görür de doğru yolu bulursa, biz böyle değerli bir bilimadamının doğru yolu bulmasından ancak sevinç duyarız. Yoksa kendisini tarihin karanlıklarına mı gömmek istiyor?" Böyle bir yazı var. Benim bu yazının yazılmasına neden olan suçum, ANAP iktidarının genellikle dünya sermaye çevreleriyle bütünleşmiş bir ekonomik yapıyı Türkiye'de uyguladığı, bu yüzden gelir dağılımını bozduğu, işçi örgütlenmesini engellediği yolunda bir analiz yapmış olmam. Bunu derhal katı, eski, komünist partilerin Marksizm'i yorumlamasıyla eş tutup çağdışı ilan ediyorlar. Değer değiştirme anlamındaki değersizliği, kamp değiştirme anlamındaki dönekliği çağdaş, uygar insanlık, demokrasinin ve endüstrinin gereği diye sunan bir makale.

ANAP'ın getirdiği çarpık demokratikleşme ve sivilleşme perspektifinden hareketle son yıllarda çok yaygın bir kullanım alanı bulan sivil toplum kavramının yanlış bir kullanılışına değinmek istiyorum. Sivil toplum vatandaşların kendi çıkar ve istemleri doğrultusunda özgürce örgütlenip ülkenin her türlü yaşamıyla ilgili kararların alınmasına aktif olarak katılmasından çok, aynı vatandaşların siyaset dışındaki günlük sorunlarını çözmek için kendi aralarında eğleştikleri bir mekanizma olarak sunulmak isteniyor.

Sivil toplum kavramının bu şekilde saptırıldığı çok doğru bir teşhis. Sivil toplumun bütün anlamı, vatandaşın kendisini yönetecek kuralları koyması ve etkilemesidir. Dolayısıyla yüzde yüz politi-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

kadır, yüzde yüz devlettir. Hangi anlamda? Politikadaki kanalları ve devletin işleyiş mekanizmalarını kontrol etmek anlamında. Sendikalar, meslek odaları, vatandaşların her türlü siyasi, mesleki veya herhangi bir özel konuda oluşturdukları örgütler, sivil toplum kurumlarıdır. Siyasal partiler sivil toplum kurumlarıdır. Saptırma çok basit bir yerden kaynaklanıyor. Sivil toplumun karşısındaki anti kavram nedir? Çok küçük bir azınlığın elindeki, çoğunluğa yabancılaştırılmış olan devlettir. Peki kötüye kullanılan devlet nedir? Kötü devlet, resmi örgütlenme biçimini belli mekanizmalarla ele geçiren küçük bir azınlığın, kararlara katılma ve bunları denetleme şansı bulunmayan bir çoğunluğu yönlendirmesidir. Çarpıklık zaten kötüye kullanılan devlet kavramından kaynaklanıyor. Bu yanlışlığı illa ideolojik çarpıklığa bağlamak gerekmez, cehalet de çok önemlidir. Örneğin 1980 ihtilalini yapanların kafasındaki devlet kavramı çok büyük ölçüde cehaletten, tabii önemli ölçüde de kötü niyetten kaynaklanan bir biçimde toplumdan ve insandan soyutlanan bir devlet kavramıdır. Çünkü kötü niyet bu kadar kötü ve bozuk bir devlet yapısı kurmaya izin vermez. Ne kadar kötü niyetli olursanız olun o devlet yapısını bazı şeylerle ilişkilendirirsiniz ki kontrol edebilesiniz. 1980'den sonra öyle bir devlet kuruldu ki insan yok. Böyle şey olmaz! Bütün temel hak ve özgürlükler, bütün örgütlenmeler sınırlanmış, bütün siyasal partiler sınırlanmış, yani devleti oluşturma mekanizmaları sınırlanmış. Kim bu devlet? Nasıl kontrol edecek? Klasik kötü örnek şudur: Siyaseti sendikaya, üniversiteye, memura yasaklıyorsunuz. Kala kala tüccar, esnaf, serbest meslek sahibi kalıyor politika yapacak. Siyasal partilerin kadın ve gençlik kollarını yasaklıyorsunuz, ilçe altı örgütlenmeleri yasaklıyorsunuz. Dolayısıyla tüm siyaset yapma yollarını yasaklıyorsunuz. Böyle bir devleti kimse kontrol edemez ki! Cehaletle kötü niyet birleşince de kötü devlet kapanın elinde kalıyor. ANAP iktidarında her seçime ayrı seçim yasasıyla girilmiştir. Her seçime ayrı yasayla gidiyor ve her seçimden sonra kendi anlayışını, yani ilkesizlik, değersizlik, oportünistlik, fırsatçılık anlayışını hâkim kılıyor. O zaman nereden ve nasıl geldiği

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

bilinmeyen bir avuç insanın denetimine bağlı oluyor devlet. Vatandaşı dış tehlikelere ve tabiata karşı korumak için icat edilmiş olan cop ve dipçik onun beyninde, vücudunda, orasında, burasında gezmeye başlıyor. Vatandaşı kalkındırmak için kurulmuş olan maliye bakanlığının eli onun cebinde, ciğerini sökerek dolaşıyor. Bu devlet yapısına askerlerin kalıntısı olarak el koyanlar, sivil toplum akımı karşısında, bunu yozlaştırmak için "siyaset başka şeydir, sivil toplum başka şeydir. Siz gidin mahallenizi güzelleştirme derneği kurun. Biz siyaseti yapalım," şeklinde sivil toplumla uzak yakın ilişkisi olmayan bir kavram kargaşası yaratıyorlar.

Sosyal demokrat harekette yalpalamalar, yerine oturmamışlıklar, bölünmüşlükler var. Buna benzer sorunlar var. Oy yüzdesi belli bir seviyede, bu seçimlerin ne olacağı hâlâ belli değil. Bunların bir dizi nedeni var tabii ama bunun temelinde evrensel anlamda sosyal demokrasi diye adlandırılan şeyin temel değerlerinin Türkiye'deki sosyal demokrat hareketin önde gelen kadroları tarafından bile tam olarak bilinmiyor, sindirilmemiş olması yatıyor. Biraz önce devlet için söz konusu ettiğiniz "kötü niyet, cehalet" gibi tavırlar burada da geçerli mi? Bunlara "zaten istememe, tahammülsüzlük" gibi tutumlar da eklenebilir. Sonuç olarak Türkiye'de sosyal demokrat bir hareket var ama Batılı anlamda bir sosyal demokrasi var mı, yok mu, çok şüpheli…

Meselenin kalbi burada yatıyor ama teşhisi doğru koyamamışsınız. İzin verirseniz bir adım geri gidip demokrasiye bakalım. "Önce demokrasi, sonra sosyal demokrasi," dersek her ikisinin de temelinde emekçi kitlelerin dünya sahnesine çıkışı yatar. "Burjuva demokrasisi" denilen şey yutturmacadır, yoktur öyle bir şey. Çünkü ciddi demokrasi ancak sanayileşmeyle ortaya çıkan büyük emekçi kitlelerin kırdan kopup sanayi tarafından emilerek kente gelmesi ve orada kan ve gözyaşıyla yoğrulup sanayileşmesi, yani kentlileşmesi sürecinde söz konusudur. Bu kitlelerdir dünya üzerinde demokrasiyi kuran, temel hak ve özgürlükleri getirenler. Ta-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

bii burada feodaliteden kapitalizme geçiş sırasında toprak ağalarına karşı tüccar ve sanayicinin savaşı ve kavgası da vardır. Ama bu çok hızlı geçmiş ve aşılmış bir aşamadır. "Bir adam, bir oy" ve "temel hak ve özgürlükler" şeklinde özetleyebileceğimiz demokrasi ise doğrudan doğruya emekçi kitlelerin kurduğu bir rejimdir. Nitekim demokrasinin yalnızca ve yalnızca bir sosyal demokrasi olarak anlam taşıması ve burjuva demokrasisi adı altındaki yutturmacanın demokrasiyle uzak yakın bir ilişkisinin olmaması da buna dayanmaktadır. Eğer demokrasi emekçi kitleler tarafından onların desteğiyle geliştirilmemişse orada demokrasi yoktur. Dönüp Türkiye'ye baktığımızda önce demokrasinin, ondan sonra sosyal demokrasinin niçin bir türlü yerleşemediğini çok açık seçik görüyoruz. Osmanlı Türk siyasal rejiminin sorunları gecikmiş ve geciktiği için, kendi içinde evrimleşememiş ve bu nedenle dünya kapitalizminin sömürüsüne konu olmuş ve böylece daha da gecikmiş bir endüstrileşmenin yokluğundan —varlığından diyemiyorum— kaynaklanır. Dünyada endüstrinin doğurduğu demokrasi egemen olurken Türkiye'de endüstrileşme olmadan, endüstrileşmeden ve kentleşmeden bağımsız bir siyasal kurum ve ideoloji ithalatı yapılmıştır. Bence demokrasinin ithal edilmesi iyi de olmuş. Aşama atlamış Türkiye. İlla o kan ve gözyaşını yaşamak zorunda değil. Bu bedeli ödemiş olanların ürettiği üstyapıyı almış getirmiş. Fakat onu önce kuracak, ondan sonra da yaşatacak kadrolar ve süreçler eksik olduğu için bu sadece iyiniyete dayalı olmuş. Bu süreç içinde birkaç terslik aynı anda oldu. Birincisi bu söylediğim ideolojik ve siyasal modelin, bunu üreten sınıflar, katmanlar ve insanlar olmadan alınması. Artı, endüstrileşmenin sonucu olması gereken kentleşme endüstrileşmenin hız olarak önüne geçti. Birdenbire kırlardan kentlere akın başladı, fakat sanayileşme yok. Dolayısıyla Batı'da gördüğümüz, sanayinin gelişmesiyle kırdan nüfus çekmesi olayı, Türkiye'de kırın nüfusu itmesi ve bu kırdan gelen nüfusun kentlerde toplanması ve kentlerde eriyememesi sonucunu getirdi. Bunun sonucunda kentleşme oldu, kentlileşme olamadı. Kentler büyüdü, ama orada yaşayan nüfus

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

kentli değil köylü nüfus oldu. Böylece demokrasi ve vatandaş bilinci gelişemedi. Bir sürü işsiz, güçsüz, lümpen adam kentlerde dolaşmaya başladı. Bunlara dayanarak demokrasicilik oynanmaya kalkıldı. Dünyanın hiçbir yerinde, Türkiye'de olduğu gibi işçi sendikalarının bir bölümünün sağda, bir bölümünün solda olduğu görülmez. ABD'de bile böyle değildir. Sendikalar sol görünen Demokrat Parti'yi destekler. Bu kargaşa ve süreçler yaşanmadığı için Türkiye'de demokrasi ve sosyal demokrasiyi oturtmakta güçlük çekiyoruz. Ne olsaydı? Bütün acıları çekse miydik? Hayır, kesinlikle bunu savunmuyorum. Bilâkis biz Atatürk ve başta İsmet Paşa olmak üzere arkadaşlarına, çok partili düzeni, laik düzeni getirenlere şükran borçluyuz. Çünkü onlar bize gerçekten çağ atlattı. Çağ atlatma budur. Yani bir endüstrileşme sürecini yaşamadan, bir işçi sınıfı yaratmanın kanını ve gözyaşını yaratmadan bunun sonucu olan üstyapıyı getirdiler. Onlara bir minnet borcumuz var. Fakat rejimin hakemi, yaratıcısı, üreticisi, denetleyecisi olan emek olmayınca bunu getiren insanların merhametlerine, ideolojilerine, kişisel namuslarına kaldı iş. Aslında bunlar örgüt ve birikim işidir. Şimdi de işte, sosyal demokrasi adına bir kişi çıkabiliyor, sosyal demokrasiyle uzak yakın bir ilişkisi olmayan bir tutum içerisinde, karizmasından yararlanarak tek başına bir partiyi götürebiliyor. Bütün beceriksizliğine ve yenilgilerine rağmen yüzde 10 oyu tek başına kontrol ediyor. Bir başka parti, bütün sosyal demokratları bünyesinde topluyor. Fakat bu toplanmayı belli bir ideolojik ve toplumsal kavgadan çıkarmak yerine, hatta tam tersine bir askeri dönemin kelleleri uçuran bir bölünmüşlüğünün üstüne yaptığı için, henüz bütünleşmesini ve tekseslileğini sağlayamıyor. Sağda bazı partiler, biraz önce anlatmaya çalıştığım dünyanın sosyal demokrat gidişinden etkilenerek sol programlar kullanmaya başlıyorlar. Böylece yeni seçmen kitleleri de bilinçsiz liderler, bilinçli saptırmalar ve askerlerin çok sıkıştırmasından dolayı henüz daha yeniden oluşamamış partileşme içinde 1991 yılında şaşkın bir biçimde sandık başına gidiyor.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Sosyal demokrat hareketin Türkiye'de tam oturmamış olmasının birçok nedeni var kuşkusuz. Ama ben bunların içinden, sosyal demokrat kadroların, sözünü ettiğimiz evrensel sosyal demokrasi ilkeleri konusunda yeterince donanıma sahip olmamalarının, kafalarının bu konuda net olmamasının çok önemli olduğunu düşünüyorum. Şöyle bir örnek vermek istiyorum. İsveç'ten bir sosyal demokrat gelse, partisini ve ideolojisini bilmeden bir Türk sosyal demokratıyla uzun uzun dünya ve Türkiye sorunlarını tartışsa, karşısındaki kişinin sosyal demokrat olduğunu kolay kolay anlayamaz.

Demek istediğinizi gayet iyi anladım. İlk defa bir konuda ayrılacağız. Bir kere vardığınız sonuçta ayrılacağız. Verdiğiniz örnekte tam tersi de mümkün. Hangisinin Türk, hangisinin İsveçli olduğunu bilmeden bir hakem ikisini de dinlese —Türkiye'de öyle beyinler var ki— birdenbire Türk tarafından olan sosyal demokratın, örneğin bir Willy Brandt türü dünya çapında bir sosyal demokrat lider gibi konuştuğunu görebilir. Türkiye'deki sosyal demokrat liderlere birey olarak baktığınızda, içindeki cehalet miktarının, bilgililik ve tutarlık miktarından daha az olduğunu görüyoruz. Tesadüfi bir örnekleme yapsak, lider olarak aptal ve cahil sosyal demokrat lider sayısı, akıllı ve bilgililerin sayısından daha azdır. Kısaca Türkiye'de sosyal demokrat liderler dünya çapında kişilerdir. Asıl olarak bir başka varsayımınıza hiç katılmıyorum. Bir insan ne kadar bilgili, akıllı, birikimli, dürüst olursa olsun, bir toplumsal süreç içerisinde ve bir örgüt içerisinde mutlaka sapmalar, yalpalamalar yapar. Tanım gereği bu böyledir, o kişi haksız olduğu için değil, toplumdan farklı olduğu için. Dolayısıyla Türkiye'de sosyal demokrasinin eksiği; bir, onu üreten emekçi kitlelerin deneyim eksikliği; ikinci olarak da artı ve eksi faktörler getiren bir biçimde örgüt deneyiminin eksikliğidir. Daha henüz 1960'ların ortasında "Ortanın Solu" kavramı çıkmıştır. "Ortanın solu Moskova yolu" diye karşılık görmüştür. Türkiye çok çabuk gelişiyor. 1965'lerde tepeden inmeci bir parti tarafından korkakça getirilmiş —

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

ama aynı parti demokrasiyi de tepeden inmeci olarak getirmiştir; CHP'ye haksızlık edilir— bir kavramın yaşı henüz 25 olmuştur. Bu 25 yıl içinde 1971'de bir darbe oldu. 1980'de bir darbe oldu. Bu ikisi de sol birikime, sol örgütlenmeye karşı oldu. Bir cinayettir askeri darbenin partileri kapatması ve mesela CHP'nin arşivine el koyması. Bütün toplum şu an DİSK'e yapılan cinayetle ilgilenirken —ki haklıdırlar— aynı ölçüde ciddi, hatta bana bakılırsa siyasi parti olduğu için daha ciddi bir cinayet CHP ve AP'ye karşı yapılmıştır. CHP'nin arşivi kamyonlarla alıp götürülmüştür. Zaten ülkede kitle tabanı olmayan, zaten insanların bilgilerine, merhametlerine, dürüstlüklerine bağlı olan bir siyasi hareketi, örgütlenme içindeki oluşumunda örgütleri önleyerek, örgüt kelleleri keserek engellerseniz 1991 yılında sosyal demokratların hâlâ SHP gibi bir parti içinde bir araya gelebilmeleri ve bir zamanlar sosyal demokrat hareketin liderliğine soyunmuş bir lider tarafından bir başka fraksiyonda bölünmesi bile bir bütünleşmişlik, bir "az bölünmüşlüktür." Bu şartlarda bu başarıdır. Kısaca, SHP'nin yaşaması bir mucizedir. Hemen kötü örnekleri görmeyelim. Kamuoyunun dikkatinden kaçmış bir isme dikkatinizi çekmek isterim: Aydın Güven Gürkan. Bu politikacı arkadaşımız, bir kere 1980 sonrası sosyal demokratlara yapılan en büyük hakareti temizlemiştir: 1980'de solu tamamen ezen idarenin en yüksek bürokratına sol bir parti kurdurulmuştur. Necdet Calp askeri bir rejimin başbakanlık müsteşarıdır. En yüksek bürokratıdır. "Sosyal demokrat olmak komünist olmaktan bile kötüdür," diyen bir rejimin bu memuruna Halkçı Parti kurdurulmuştur. Genel başkan yapılıp seçimlere sokulmuştur. Gürkan parti içi mücadele ile bu ayıbı temizlemiştir. Calp'ı devirip genel başkan olmuştur. Ardından bir bilgili, inanmış sosyal demokrat liderin yapacağını yapmış, sosyal demokratları daha geniş ölçüde temsil eden SODEP'le birleşmiştir. Liderliğine rağmen. Türkiye gibi "az olsun da benim olsun", "baş ol da soğan başı ol" örneği vecizelerin bulunduğu bir ülkede Gürkan gibi bir siyasi lider bu olgunluğu gösterebilmiştir. Türkiye'de sosyal demokratlar böyle insanları üretebiliyor, bunları görelim. Ama bu

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

hiçbir şey ifade etmiyor. Neden? Çünkü o örgütün geçmişi henüz yok. İleride SHP'nin, DSP ve Sayın Bülent Ecevit'le birleşmesi veya hesaplaşması sözkonusudur. Bu hesaplaşma olacaktır. Belki Sayın Ecevit'in partisi solun her türlü terimini ağzına almaktan da vazgeçecektir, sosyal demokrasiden de vazgeçecektir. Bugünkü görünüm de odur, her kesimden oy istemektedir. Belki seçmen birleştirecektir. Ya bir hesaplaşma ya da bir uzlaşma olacaktır. Bu sorun bundan üç-beş yıl sonra çözülecektir. İnşallah bir askeri müdahale yeniden olmaz ve işleri karıştırmazsa. Dünyada yaşanan süreçleri yaşamadan Türkiye'de bir şeyler yapmaya çalışıyoruz, işte ancak bu kadar olur.

Sosyal demokrat hareket içinde insanlar ideolojiye gerektiği ölçüde önem veriyorlar mı?

Yüzde yüz evet. Bunun hemen örneklerini vereyim. Türkiye'de büyük partiler içinde ideoloji ve politikanın önem ve değerini kavrayan tek parti SHP'dir —bu, Sosyalist Parti gibi zaten ideolojik değerleri olan partileri değerlendirme dışında tutan bir tespit. Bunun kanıtlarını söyleyeyim: SHP, bütün bu iç çekişmeleri sırasında, bunlardan bağımsız olarak bir vakfın kuruluşuna destek verdi. Aslında vakfı kurdu demek doğru değil, çünkü vakfı parti kurmadı, hem zaten bu yasal olmaz. Ama benim de dahil olduğum 51 kişi TÜSES'i (Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı) kurdu. Bu vakıf ideoloji üretiyor. Sosyal demokrat ideoloji üzerine en sağdan en sol kanata kadar, herkesin katıldığı tartışmalar yürütüyor. Dünya ile bağlantılar arıyor. Ayrıca ürettiği sosyal demokrat ideolojiye koşut politikalar formüle etmeye çalışıyor. Bunları da SHP'nin kullanımına sunuyor. İdeoloji o kadar önemli ki bunun için bir vakıf kurulmuş, bu vakıf ideoloji üzerine araştırmalar, yönlendirmeler yapıyor. Sonra bu ideolojiye uygun, topluma dönük somut ekonomik, sosyal politikalar üretiyor. Bunları partiye yolluyor. Parti bunları konuşuyor, tartışıyor, kendisine mal ediyor. Belki de seçim propagandalarında kullanılacak mal-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

zeme haline getiriyor. Bunun dışında parti içindeki çekişmelere bakarsanız, bunların zaman zaman ideolojik boyuta oturtulması yolunda çok ciddi çabalar görürsünüz. Oturtulduğu iddiasında değilim ama en azından hizip çatışmaları bile parti içinde çok ciddi ideolojik boyut arayışlarına tanıklık ediyor. Bu noktada sosyal demokrasinin genel anlamda ne olduğuna değinmek istiyorum. Sosyal demokrasinin birinci koşulu demokrasidir. Yani çoğunluk yönetimi zaten mekanizma olarak vardır. Mukaddes olan şey azınlıkta kalmış olanların bir dahaki seçimde çoğunluk olabilme hakkı ve olanağıdır. Bu ise ancak, başta yaşama hakkı olmak üzere tüm temel hak ve özgürlüklerin, yani kendini geliştirme hakkı, sağlık hakkı, örgütlenme hakkı, propaganda hakkı, siyaset hakkı, iktidar hakkının teminat altında olmasıyla gerçekleşebilir. Olmazsa olmazsa koşullardan biri de fırsat eşitliğidir. Ana karnında, hamile kadının beslenmesinden başlayarak fırsat eşitliği. Üç, gelir adaleti, çalışma adaleti. Eşit işe eşit ücret. Herkese fırsat eşitliği içinde eşit iş sağlayacaksınız ve aynı işi yapanlara aynı ücreti vereceksiniz. Dört, herkese sosyal güvenlik ve insanca yaşam güvenliği sağlayacaksınız. Tabiatın eksik bıraktığı sakatlar vb. ile toplumun eksik bıraktığı işsizler, alkolikler vb. insanca yaşama hakkına ve sosyal güvenliğe sahip olacak. Sosyal güvenliğin anlamı, herkesin insanca yaşayacak asgari geliri olması, ana rahmine düştükten itibaren herkesin ölene kadar eşit sağlık, eğitim imkânlarına sahip olmasıdır. Bütün bunlar ancak emek ağırlıklı bir endüstrileşme, kent değerlerine sahip insanların bulunduğu bir kentlileşme ve toplumun örgütlülüğüyle mümkündür. İdeal anlamda sosyal demokrasi endüstrileşmesini tamamlamış, kentlileşmiş, örgütlenmiş toplumlarda olabilir. Böyle bir toplum modeli ne kadar yakınsa sosyal demokrasi de o kadar uygulanabilir.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

HALUK ÖZDALGA: "KUTUPLARIN KALKMASI İŞİMİZİ ZORLAŞTIRDI"

Sosyal demokrasinin evrensel ilkeleri, ideolojisi konusuna geçmeden önce, 60'lı yılların ortasından itibaren Türkiye'de gelişmeye başlayan sosyal demokrat hareketin insan malzemesini tartışmak istiyorum. Bu hareketin taşıyıcıları evrensel anlamda bir sosyal demokrat harekete uygun kişiler mi?

Önce bir konuya değinmek istiyorum. Son zamanlarda bazı sosyal demokrat çevrelerde bu konular tartışılırken "sosyal demokrasinin evrensel ilkeleri" veya "evrensel sosyal demokrasi" gibi kavramlar kullanılıyor. Önemli gibi görünmeyebilir ama ben bu kavramların çok uygun olmadığı görüşündeyim. Evrensel demek, zamana ve mekâna bağlı olmadan her yerde, her zaman geçerli olan demek. Sosyal demokrasi evrensel bir hareket değil, tarihsel bir hareket. Belirli bir zamanda, ayrıca dünyanın belirli bir toprak parçası üzerinde, Batı Avrupa'da ortaya çıkmış bir hareket. Sosyal demokrasinin ilkeleri de evrensel değil. İçinde doğduğu kültüre ve zamana bağlı ilkeler. Bunlar tercihler veya değer yargıları olarak adlandırılabilir. Sosyal demokrasinin, çeşitli biçimlerde isimlendirilebilecek temel değer yargıları var. Nedir bunlar? Özgürlük, eşitlik, dayanışma… Ama bu ilkeler de evrensel değil. Zaman içinde içerikleri değişmiş. Örneğin eşitlik ilkesi başlangıçta daha çok siyasi eşitlik anlamında kullanılıyordu, sonra iktisadi

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

eşitlik, fırsat eşitliği gibi yorum farklılıklarına uğradı. Evrensel sosyal demokrasi kavramı, pozitivist ve doğa bilimselci anlayışın yanlış bir şekilde toplumsal olaylara uyarlanmasından kaynaklanmaktadır. Toplumsal olaylar, doğa olaylarından farklı olarak, tarihsel ve kültürel temellere dayanır. O nedenle de, evrensel yasalara ve kurallara sahip değildir. Newton'un yerçekimi yasası zamana ve coğrafyaya bağlı olmadan evrensel geçerliliğe sahiptir. Ama toplumsal olaylar tekildir ve evrensel yasalar yoktur. Bu çok önemli bir farktır. İnsan malzemesi konusuna gelecek olursak, bizim tarihi ve kültürel koşullarımız, bununla beraber bugün içinde bulunduğumuz somut koşullar var. Batı Avrupa'da sosyal demokrat hareketin ortaya çıktığı zamanki koşullar ve oranın kültürel geleneği Türkiye'dekinden farklı. Buradan hareketle Türkiye'de sosyal demokrasinin olamayacağını savunanlar da var. Ben o görüşe katılmıyorum. Türkiye'de özgürlükçü, toplumcu, adaletçi bir siyasi hareketin mümkün olduğunu söylüyorum. Bu kültürel tartışmalarda çok önemli bir boyut da İslam. Çünkü bizim kültürümüzü belirleyen en önemli unsurlardan biri İslam. Bu konuda da değişik yorumlar var. İslam toplumlarında demokrasi, sosyal demokrasi olabilir mi, gibi. Ben mümkün olduğunu zannediyorum. Fakat bu, tarihi gelişmesi itibariyle Batı'daki sosyal demokrasiyle aynı olmayacaktır. Zaten Türkiye'deki sosyal demokrat harekete baktığınızda, çıkışı ve gelişmesi farklı. Ama birbirine yakın veya ortak temel ilkelere bağlı, özgürlükçü, adaletçi, eşitlikçi bir sosyal demokrat hareketin, Türkiye'de diğer İslam ülkelerine göre daha fazla gerçekleşme şansı var. Çünkü modern dünya sistemiyle bütünleşme şansına en çok sahip İslam ülkesi Türkiye. Hatta öncülük rolü olduğu da söylenebilir.

Batı Avrupa'da işçi sınıfı hareketlerinden, Marksizm'den doğan, bu gelenek içindeki değişik kavgaların, tartışmaların sonucu olan sosyal demokrasi Türkiye'de cumhuriyeti kuran tek parti geleneğinin, çok partili hayat içinde muhalefette kalması dolayısıyla içine düştüğü açmazları aşmak için bulduğu bir yol.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Son zamanlarda gündeme gelen veya yeniden hızlanan bir Altı Ok tartışması var, sorunuz bununla da ilgili. Batı'daki sosyal demokrat hareket başlangıçta iki belirgin özellik taşıyordu. Birincisi, bu bir sınıf hareketiydi, işçi sınıfı hareketiydi. Her şeyiyle öyleydi. İdeolojisi de Marksist ideolojiydi. Sosyal demokrat partiyi destekleyenler, üyeleri, yöneticileri, kadroları çok büyük ölçüde işçi sınıfı içinden çıkan insanlardı. Münhasıran o sınıfın çıkarlarını savunan bir partiydi. Örneğin işçi sınıfı kökenli olmayan Avusturyalı lider Bruno Kreisky, sosyal demokrat hareket içine aydın olduğu için ne kadar zor kabul gördüğünü anlatır anılarında. Bizde de son zamanlarda ortaya çıkan popülist ve aydın düşmanı tavır nedeniyle değil, Batı'daki sosyal demokrat partilerin işçi sınıfı partisi olması nedeniyle öyleydi. Batı'daki sosyal demokrat partiler zamanla bu özelliklerini değiştirdiler, bir kitle partisine dönüştüler. İkincisi, bu partiler fikri planda Marksist partilerdi. Zaman içinde bu ideolojileri de değişti. Bugün artık Batı'daki hiçbir sosyal demokrat parti Marksist değil ve Marksizm sosyal demokrasi için bugün artık hiçbir şekilde belirleyici bir ideoloji de değil. Türkiye'deki sosyal demokrat harekete gelince, bunun başlangıcı olarak 1960'ları almak gerekir. Aşağı yukarı 90-100 yıllık bir gecikme, bir zaman farkıdır. Ve CHP'de çıkmıştır. Bu bir tarihi vak'a, CHP'yi beğenseniz de, beğenmeseniz de. Ecevit liderliğinde simgesini bulan hareketle CHP içinde başlamıştır. İşte Altı Ok tartışmasını ben bu CHP geleneğinin sorgulanması olarak görüyorum. Bu arada belirteyim, bu Altı Ok tartışmasını ilk defa başlatanlardan biri benim. 1980'de çıkarttığımız Toplumcu Düşün dergisinde Altı Ok'la ilgili tartışma yazım vardır. CHP geleneğinin sosyal demokrat açıdan sorgulanması anlamında bu Altı Ok tartışmasını önemsiyorum. Çünkü basit bir program tartışmasından ibaret değil. Alınacak tavır, sosyal demokrat hareketimizin değişmeye, yeniliğe açık, çağdaş, modern bir sosyal demokrat hareket olmasını belirleyecek, kendi tarihimizden ve koşullarımızdan kopuk olmayan bir sosyal demokrat hareket yaratmamızı sağlayacaktır. Bu tartışmada şu anda iki kuvvetli eğilim var. Bunlardan biri, 1960'la-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

ra kadar varolan anlamıyla Altı Ok'u ve CHP geleneğini savunuyor. Hâlâ devletçilik anlayışını, bu klasik anlayıştaki gibi ekonomide piyasa ekonomisi yerine merkezi planlamayı, devlet mülkiyetini savunuyor. Bireylerin ve toplumun çıkarlarından ayrı, bağımsız çıkarlara sahip bir yapı olarak görüyor devleti. Devrimciliği, toplumsal değişmenin tepeden inme, ani ve demokratik olmayan yöntemlerle gerçekleştirilmesi anlamında görüyor. Laiklik ilkesinin arkasında, dini, insanları yanlış yönlendiren bir afyon gibi ve "gericiliğin" başlıca kaynaklarından biri olarak görüyor. Bu anlamıyla Altı Ok ve CHP geleneği çağdaş sosyal demokrasiyi kesinlikle temsil etmiyor, bu doğru. Ama katılmadığım ikinci eğilime göre ise Altı Ok ilkeleri ve CHP geleneği tamamen reddedilmelidir. Bu gelenek, bu miras üzerine çağdaş bir sosyal demokrasi kurmanın mümkün olmadığını ve bir anlamda tamamen bir sil baştancılığı savunuyor. Bu da kendi tarihsel şartlarımıza, somut koşullara uymuyor. Dediğim gibi, CHP'yi ister beğenin, ister beğenmeyin, bu bir tarihsel olgudur, Türkiye'de sosyal demokrat hareket CHP içinden çıkmıştır. 1960'lara kadar olan klasik CHP ve onun temsil ettiği Altı Ok modern sosyal demokrasinin ilkeleriyle uyuşmuyor, buna katılıyorum. Ama düşünün ki, Batı Avrupa'daki sosyal demokrat partiler de birer sınıf partisiydiler, kitle partisine dönüştüler. Marksizm'i tek ideolojik gerçek kabul ediyorlardı, vazgeçtiler. Büyük bir dönüşümü gerçekleştirdiler ve çağdaş bir çizgiye geldiler. Bu, hiçbir zaman onların redd-i miras yapmaları anlamına gelmiyor. Bugün konuştuğunuzda, Batı'daki sosyal demokratlar kendi gelenekleri içinde Marksizm'in hâlâ önemli bir yeri olduğunu vurgularlar. Bugünkü uygulamalarına ışık tutan bir ideoloji olmamasına rağmen. Benim bu konudaki önerim şu: Tarihi bir olguyu reddetmemiz, yok saymamız mümkün değildir. CHP geleneğini ve Altı Ok'u layık olduğu tarihi perspektif içine yerleştirelim. Bu konuda yeni yorumların yapılabileceğini düşünüyorum. Örneğin klasik CHP anlamıyla halkçılık, çağdaş sosyal demokrasinin ilkelerine uymaz ama CHP'nin halkçılık ideolojisi içerisinde belki çağdaş eşitlik, adalet kavramlarının ipuçlarını bul-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

mak mümkün olabilir. Çağdaş sosyal demokrat hareket, ihtilalcilik anlamında devrimci değildir, ama zaten Altı Ok'ta bu ilke başlangıçta inkılapçılık olarak kullanılmıştı. Bu reformcu görüşe tamamen uyan bir ilkedir, yeniden yorumlanması mümkündür. Aynı şey laiklik ve cumhuriyetçilik ilkeleri için geçerlidir. Hatta devletçilik ilkesinin dahi bugün yeniden yorumlanıp benimsenmesi mümkündür. Bugün farklı bir devletçilik anlayışı gerekir. Çağdaş sosyal demokrasinin savunduğu devletçilik anlayışı sanayiden, ticaretten, imalattan devletin çekilmesini, küçülmesini; buna karşılık bir refah toplumunun gerçekleşmesine dönük kamu harcamaları yapan bir devlet halini almasını savunur. Siyasi planda ise, bireyin ve toplumların üstünde değil, onun hizmetinde bir devlet anlayışı olması gerekir. Devletçilik anlayışının yeniden yorumlanmasında fevkalade önemli ve yakından ilgili bir konu, kapsamlı bir reform çerçevesinde yerel yönetimlerin yeniden düzenlenmesi ve güçlendirilmesidir.

Türkiye'de bir Halkçı Parti olayı yaşandı. Bunun icazetli bir parti olduğunda insanlar kabaca hemfikirdiler. Sonra SODEP çıktı, veto edildi. Tüm sosyal demokrat hareketi bu iki parti kucaklayamadı ki DSP oluşumu ortaya çıktı. Bülent Ecevit'in karizması nedeniyle DSP'ye yaklaşan insanları bir kenara bırakırsak, SODEP'te, eski CHP'nin seçkinci, bürokratik, hatta darbeci geleneğinin temsilcilerinin büyük ölçüde toplandığını düşünen insanlar, çağdaş sosyal demokrasiyi oturtmak isteyen bazı aydınlar DSP'de bir araya geldiler. Fiilen yer almasalar bile belirgin destek verdiler. Ondan sonra da bir başka hayal kırıklığı yaşandı ve bu isimlerin büyük çoğunluğu eski desteklerini SHP'ye vermeye başladılar. Buradan şu sonucu çıkarıyorum: Çağdaş sosyal demokrasi lafını en çok telaffuz edenler biraz sahipsizler, varolan hareketler onları tam tatmin edemiyor. Buradan kalkıp günümüzdeki örgütlenmelere gelebilir miyiz? Sorunun kalbinde CHP mirası var…

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Dediğiniz büyük ölçüde doğru, katılıyorum. DSP deneyiminin tekrar ortaya koyduğu bir gerçek var: Dervişin zikri değil, fikri önemli olan. Önemli olan söylenenler değil, yapılan şeyler. Fakat sahipsiz olduğunu söylediğiniz, Türkiye'deki devletçi, tepeden inmeci olmayan, çağdaş sosyal demokrasiyi savunan insanlar bugün güçlü bir şekilde hiçbir partide temsil edilmiyorlar ama dün olduğundan çok daha fazlalar ve daha güçlü konumdalar. Eninde sonunda Türkiye'de sosyal demokrat hareketin, şu ya da bu partide bu fikri savunanlar tarafından sırtlanabileceğini ve başarıya götürülebileceğini görüyorum. Ekonomide piyasa ekonomisini savunan, fakat bunu çok güçlü sosyal politikalarla destekleyen, siyasette sivil toplumcu, örgütlenmede ise demokrat bir akımın sosyal demokrasiyi Türkiye'de başarıya götürebileceğini düşünüyorum. İkinci önemli unsur tabii örgütlenme. Bir partinin savunduğu fikirler ve program ne kadar doğru olursa olsun onu sosyal demokrasinin ilkelerine uygun bir örgütlenmeyle gerçekleştirmemesi durumunda başarıya ulaşabilmesi mümkün değil. Burada önemli bazı hususlar var. Biri liderlik konusu. Türkiye'de biz bunu beceremedik henüz. Tabii hepimiz parti içi demokrasiyi savunuyoruz. Bu, sosyal demokrasinin olmazsa olmaz koşuludur ama bununla beraber bir de liderlik gerekir. Aslında liderlik tarifi gereği demokrasiye uymaz. Çünkü tarif olarak lider, söylediğine uyulan kişidir. Sosyal demokrat hareketimizin liderlikle demokrasi arasında dengeyi bulabilmesi lazım. Bunun hiçbir kitapta tarifi yoktur. Tamamen bir sağduyu meselesidir. Fakat bu dengeyi bulamadığınız sürece başarılı olmanız mümkün değildir. Bir ikinci nokta, sık sık dile getirilen objektif zorluklar konusudur. "Türkiye'de işçi sınıfı çok zayıftır, onun için sosyal demokrat partiler güçlenemiyor," deniyor. Anayasal ve yasal engeller var, sendikalarla ilişki kurulamıyor, ocak-bucak örgütlenmesi yasak, vs… Bunlar tabii doğru, fakat bu yasal ve anayasal engellerden daha önemli sorunların bizim kendi içimizde olduğunu sanıyorum. Ocak-bucak örgütlenmesi yasak, kadın ve gençlik kolları yasak. Bu demektir ki partilerimiz küçük yerleşim birimlerinde tabela asıp resmi örgüt-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

lenme yapamaz. Fakat örgütlenmelerine hiçbir engel yoktur. Bugün kırsal kesime baktığımız zaman, iki tane sosyal demokrat partimiz vardır, SHP büyük ölçüde köylerde yoktur; Türkiye gibi büyük bir ülkenin bazı mevzi istisnaları dışında, köylerde pek yoktur. DSP'ye bakıyoruz, ocak-bucak örgütlenmesinin yasak olmasından şikayet etmeye hakkı yok, çünkü daha şehirlerde örgütlenmemiş. DSP'nin bugün Ankara, Gaziantep gibi büyük yerleşim merkezlerinde bile örgütü yoktur. Sendikalarla ilişki kurmak yasak. Doğru, bu yasak var, kaldırılması gerekir. Ama bu yasağa rağmen sosyal demokrat partilerimizin sendikalarla ve işçi hareketiyle, toplumun örgütlenmiş diğer kesimleriyle çok kuvvetli bağlar kurması mümkündür. Yapılmıyor. Bugün mümkün olan yapılmamaktadır, yapılamamaktadır. Bu yetersizlikleri yalnız partilerin başlarındaki yöneticilerine bağlamak istemiyorum, siyasi örgütlenme geleneğimizin olmaması asıl unsur gibi geliyor bana. Ama bugün yapılandan çok daha fazlasını yapmak da pekâlâ mümkün.

Sosyal demokrat hareket ideolojinin çok ağırlıklı olduğu bir hareket olmak zorunda, programı öne çıkmak zorunda. Sağda olduğu gibi tek başına pragmatizmle gidilmeyeceği de ortada. Ama son zamanlarda dünyada ve Türkiye'de politikanın içinin boşaldığı, imajların öne çıktığı görülüyor. Artık politikacılar pazarlanıyor, kılık kıyafetleriyle, içtikleri, yedikleriyle. Medya birinci derecede bir önem kazanıyor, bu olurken içerik boşaltılıp yüzeysel bir politika sunuluyor. Buna kimi sosyal demokratlar da gönüllü bir şekilde uyuyor veya uymak zorunda kalıyor. Politikanın şekil değiştirdiği bu ortamda, tam rayına oturamamış sosyal demokrat hareketler çok zor durumda kalmayacaklar mı?

Eğer bir siyasi parti net ve doğru tercihlere sahip değilse reklam şirketlerine tutsak olur. Siyasette propaganda çok önemlidir, bunun bir ayağı da medyayla doğru ve iyi ilişkiler kurmaktır. İyi, doğru, verimli, etkileyici propaganda tekniklerini kullanmaktır.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Bunları yadırgamıyorum. Ama seçim kazanmak, siyaset bundan ibaret sayılırsa bunun sonu hüsrandır. Sosyal demokratların güçlü bir programa sahip olmaları gerekir. Ben, fikir partilerinin veya ideolojilerin, siyasette öneminin azaldığı görüşünde değilim. Bunun tamamen tersi geçerlidir hatta. Türkiye bugün dev sorunlarla karşı karşıyadır. İçeride çözülmesi çok zor, büyük sorunlar vardır. Ekonomi çok ciddi rahatsızlığa uğramış vaziyette, enflasyonun altedilmesi lazım. Türkiye'de çok büyük bir gelir ve servet eşitsizliği var, bunun çözülmesi lazım. Bölgeler arası eşitsizliğin giderilmesi lazım. Dev bir Kürt sorunu var, bunun çözülmesi lazım. Nasıl çözüleceği belli değil. Bunların hepsinin ötesinde çok hızla değişen dünyada Türkiye'nin modern dünya sistemiyle doğru bir şekilde bütünleşmesi gerekiyor. Bunların çözülebilmesi için doğru tercihler yapmamız gerekiyor. Yirmi sene sonra Türkiye'nin geleceği nokta, şu içinde bulunduğumuz durumda yapacağımız tercihlere bağlıdır. Eğer yanlış kararlar verilirse yirmi sene sonra Türkiye çok daha zayıf ve dezavantajlı bir yere gelir.

Bu noktada bir başka husus ortaya çıkıyor. Eskiden Türkiye'de sağcı veya solcu olmak kolaydı, çünkü herkesin birtakım hazır sloganları vardı. Artık panorama biraz karışmışa benziyor. Solun tekelinde gibi görünen insan hakları gibi kavramlara sağ, bilhassa DYP sahip çıkıyor, bunu samimiyetle yapıyor olabilirler. Öte yandan ekonomik anlamda sosyal adalet konusunu da sağ zikreder oldu. Sağın kendini yenilemek isteyip, solun tekelindeki bazı değerleri yanına aldığı bir ortamda sosyal demokrasi farkını nasıl ortaya koyabilir?

Sağ ile sol arasındaki eski kutuplaşmanın daha önce olduğu şiddetiyle devam etmemesi anlamında söylediklerinizi doğru. Bazı ilkeler üzerinde dün olduğundan daha fazla mutabakat var. Bunu, sorunlarımızı daha iyi ve daha çabuk bir şekilde çözebilmemiz için çok olumlu bir gelişme olarak görüyorum. Ama sağ ile sol arasındaki görüş ayrılıklarının tamamen ortadan kalktığı veya ideoloji-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

lerin, fikirlerin önemini tamamen yitirdiği sonucuna varmamalıyız. Kutupların kalkmış olması, sosyal demokrat pencereden bakarak konuşacak olursak, sosyal demokratların işini de zorlaştırmıştır. Çünkü çok daha çetin bir rekabetle karşı karşıyalar. Aynı şey sağ için de geçerlidir. Rekabet kalkmamış aksine daha da zorlaşmıştır.

Ama şöyle bir gerçeklik de var: Türkiye'de sağ kadrolar soldakilerden daha becerikliler. En azından böyle bir intiba mevcut. Söylenenler üç aşağı beş yukarı aynı olunca, bu intiba nedeniyle insanlar tercihlerini sağdan yana yapabilirler.

Böyle bir intiba var ve kanaatimce bu intiba tamamıyla yanlış olmayan bir takım gerçeklere dayanıyor. Başlarda söylediğim gibi Türkiye'de sosyal demokrat hareketin ilk kıpırdanışlarının ortaya çıkışı 1960'lar. Genç bir hareket ve bugüne kadar büyük hatalar yapıldı. Tarihin penceresinden baktığınızda hoşgörüyle karşılayabilirsiniz bunları, ama vahim hatalar yapıldı. Türkiye'ye liderlik yapabilecek, sorunlarını daha iyi çözebilecek programlar ve kadrolar çıkartmakta çok başarılı olamadı sosyal demokrat hareket bugüne kadar. Ondan önce de zaten, tamamen yeniden yorumlanmasını önerdiğimiz bir CHP geleneği vardı. O da DP'ye karşı bir başarısızlığa uğradı. Seçmenin tercihlerinin o dönem o şekilde olmasını ben çok haklı, anlaşılır karşılıyorum. Bu intibaya katılıyorum. Şunu da söyleyeyim. Ben kendimi sosyal demokrat olarak görüyorum, ama Türkiye'de güçlü, başarılı bir sosyal demokrat hareket olacaktır diye mutlak bir kural da yok. Bunlar bizlere bağlı, Türkiye'de yaşayan ve kendisini sosyal demokrat olarak gören insanların yeteneklerine, becerilerine ve bu başarıyı sağlayıp sağlayamayacaklarına bağlı. Başarısız olursak sağ Türkiye'yi daha uzun bir süre idare edebilir. Ama ben, modern dünya sistemine Türkiye'yi götürebilecek hareketin en başarılı şekilde sosyal demokrat gelenek içinde çıkabileceğini düşünüyorum. Ama bunu başaramayabiliriz. Başarı hiçbir zaman yüzde yüz değildir.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Burada din konusuna geçmek istiyorum. Sol, din konusundaki katı geleneğini terkederse ve bu konuda halkı da ikna ederse, belirli seçmen kitlesine bir türlü ulaşamamak tıkanıklığını aşabilir gibi bir izlenim var. Bu insanlara bakıldığı zaman, onların ekonomik, sosyal açıdan savundukları sosyal demokrat politikalarla oldukça benzeşiyor. RP'nin programına, Anadolu'da DP-AP-DYP geleneğini izleyen çiftçi, esnaf gibi kişilerin çıkarlarına bakıldığı zaman sosyal demokrat taleplerle epey örtüşme var. Ama bu insanlar geleneksel olarak soldan ürküyorlar, bunun altında da solun dine karşı katı tutumu yatıyor. Sosyal demokratların karşısına iki yol çıkıyor: Geleneklerinde, onu yumuşatarak ısrar etmek veya dindar kitlelere güven vererek onları sağın tekelinden kurtarma çabası, ki Ecevit bunu biraz yapıyor.

Siz konuşurken aklıma gelen bir anımı anlatarak başlayayım sözlerime. Kısa bir süre önce, türban tartışmasının yapıldığı günlerde, bir akşamüstü, bir toplulukta sosyal demokrat bir arkadaşımla karşılaştım. Kendisi şu anda sosyal demokrasinin içinde oldukça önemli bir konumda. Üniversitede öğretim üyesiydi, kısa süre önce ayrıldı. Konu türban ve başörtüsü tartışmasına geldi. Bu arkadaşımız üniversitede ders verirken sınıfa başörtülü bir öğrenci girmek istemiş. "Kızı kolundan tuttuğum gibi sınıftan dışarı attım," dedi. Ondan sonra muzaffer bir komutan edasıyla "kız neye uğradığını şaşırdı," diye ekledi. Donakalmıştım. Sosyal demokratlarımızın köklü bir şekilde değiştirmeleri gereken pek çok inançları, görüşleri, yorumları var. Bunlardan biri de din konusu. Türban tartışması çok tipik. Kılık kıyafet, her şeyden önce kişinin özel, mahrem hayatının dışarıdan müdahale edilmemesi gereken bir parçasıdır. Bu konuda sosyal demokratlar arasında hâlâ çok vahim hatalar yapılıyor. Bu olayın bir başka önemi de var. Sosyal demokratlar arasında çok moda olan ve sıkça da yanlış kullanılan "sivil toplum" diye bir deyim var. Sivil toplumun en önemli unsurlarından biri dindir. Türbanı tamamen yanlış bir şekilde gericilik unsuru olarak görmek yerine, Türkiye'de bizim savunduğumuz özgür-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

lükçü hareketin önemli bir parçası olarak görmek gerekir. Eğer kopyacı olmayacaksak, kendi kültürümüz, geleneğimiz içinden bir sosyal demokrat hareket yaratacaksak dini iyi anlamamız ve onunla çok yakın diyalog kurmamız gerekiyor. Türkiye'deki kadın hareketi eğer şehirli, radikal, aydın kadınlarımızın hareketinden ibaret olmayacaksa İslam'ı çok önemli bir unsur olarak görmesi gerekir. Burada oportünizm yaptığım yok kesinlikle, olayın doğru bir perspektife oturtulmasını istiyorum. Bana göre, inanarak söylüyorum, üniversitelere türban veya başörtüsü takarak giden kadınların hareketi sosyal demokratlar tarafından desteklenmesi ve anlayışla karşılanması gereken bir insan hakkı, bir kadın hakkı hareketiydi. Bu şekilde bakılması gerekiyordu. Tamamen ters bir perspektiften bakıp abes argümanlar ürettiler. "Efendim biz kılık kıyafete karşı değiliz, ama türban gerici bir ideolojinin sembolü olarak takılıyor," dendi. Blue-jean de bir ideolojinin sembolü. Benim şu an giydiğim önden düğmeli basit kısa kollu gömlek de bir ideolojinin sembolü. Dini hareketlerle ilgili ikili bir ayrım yapılabilir. Bir yanda benim "şeriatçı" dediğim kesimler var. Bazıları buna "kökten dinciler" diyorlar ki ben o tabiri doğru bulmuyorum, tercüme kokuyor, Batı dillerinde kullanılan "fundemantalist" sözcüğünün çevirisinden ibaret. Bu kavramın dilimizde karşılığı şeriatçılıktır, yani siyasi İslam'dır. Tek mutlak gerçek olarak insan ve toplum hayatına, devlete İslam nizamını hakim kılmayı savunmaktır. Onun dışında bütün diğer İslami düşünceler, hareketler, tarikatlar, akımlar, partiler, dernekler var. Sosyal demokratlarımızın şeriatçıların dışında kalan tüm İslami akımlarla çok yakın diyaloğa girmesi gerekir. Bunu ben kesinlikle bir oy avcılığı unsuru olarak görmüyorum. Kendi toplumumuzu, kültürümüzü iyi anlayabilmek için bu şarttır her şeyden önce. Sosyal demokrat harekete gelmeseler, onlara oy vermeseler, onlarla aynı şekilde düşünmeseler bile İslami akımlarla diyalog şarttır. Bunların hepsine hoşgörüyle bakılması, tamamen bir serbestlik tanınması şarttır. Hatta siyasi örgütlenme düzeyinde şeriatçı akımlara dahi serbestlik verilmesi gerekir, bunlar fiili bir takım eylemlere

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

kalkışmadıkça. Bütün bunlar beraberinde dinin ne olduğuyla ilgili farklı bir perspektifi de getiriyor. Türkiye sadece sosyal demokrasi açısından değil, demokrasi açısından da tek müslüman ülke. Modern dünya sistemiyle en iyi şekilde bütünleşme imkânına sahip müslüman ülke. Türkiye'nin bunu gerçekleştirebilmesi bütün İslam dünyası bakımından da hayati önem taşıyor. Ama Türkiye geleceğe doğru yol alırken kendi kültürünün çok önemli bir unsuru olan İslam'la barış içinde olmalı. Çok partili hayata geçtikten sonra sağda DP-AP ve 80'den sonra ANAP-DYP geleneği vardır. Bu partiler radikal sol gruplar tarafından "gericilerle işbirliği yaptıkları" için sık sık eleştirilmişlerdir. Bu olaya biraz farklı bakmak mümkün. Bu partilerin dinci kesimlerle işbirliği yapmaları Türk demokrasisi için hayırlı olmuştur diye düşünülebilir. Çünkü tüm bu partilerin temelde şeriatçılığı temsil etmediklerini, çok partili demokratik rejimden yana partiler olduklarını düşünüyorum. Onlara karşı demokrasi, insan hakları gibi konulardaki bütün eleştirilerime rağmen. Eğer radikal aydınlarımızın önerdikleri gibi bu ana sağ çizgi İslami kesimi tamamen dışlamış olsaydı Türkiye'de şeriatçı akımlar lehine çok hızlı bir güçlenme imkânı ortaya çıkardı. Allahtan böyle yapmamışlardır. Onları sisteme entegre etmişlerdir ve bu demokrasi açısından iyi olmuştur, diye düşünüyorum. Tabii sağcı partilerin yaptıkları iyi olmuştur ama "bunun aynısını sosyal demokratlar da yapsın," demek istemiyorum. Fakat radikal aydınlarımızın katı anlayışlarının yumuşaması gerektiğini söylüyorum. Dine "ilericilik-gericilik" perspektifinden bakmak bizim ufkumuzu zenginleştirmeyecektir. Dini, toplumun ileriye doğru yapacağı hamleleri engelleyen bir gericilik kaynağı olarak, insanın zihnini uyuşturan ve sömürüyü kolaylaştıran bir afyon olarak görmek bizi doğru yerlere götürmeyecektir. Din, çok derin ontolojik nedenleri olan bir inanç sistemidir. İnsanın içinde, bazı basitleştirilmiş açıklama tarzlarının ileri sürdüğünden çok daha karmaşık ve derinlere uzanmış kökleri vardır.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Türkiye'de sosyalist grup veya şahısların sosyal demokrat harekete girip onun içinde sol kanat oluşturmaları ihtimali var mı sizce?

Bana zor bir ihtimal gibi geliyor. Tabii ki Türkiye'deki Marksist-Leninistler'in kendilerini sorgulamaları ve sosyal demokrat ilkeleri benimsemeleri benim için sevindirici bir gelişme olurdu. Fakat bu konuda ben çok iyimser değilim. Dünyadaki şaşırtıcı, başdöndürücü gelişmeler tabii Türkiye'de de etkili oluyor ama bunun etkileri izleyebildiğim kadarıyla oldukça zayıf. Bir spekülasyon yapayım: Hâlâ sosyal demokrasi içinde yer yer bulunan devletçi, merkeziyetçi ve kısmen tepeden inmeci gruplarla ittifaka girebilirler. Bunun siyasete yansıması nasıl olur, bilemiyorum.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

ASAF SAVAŞ AKAT:
"KEMALİZM TÜRK SOLUNU MUHALEFETE MAHKÛM EDİYOR"

İlk olarak yazılarınızda ve kitabınızda yaptığınız çok önemli bir yaklaşımınızı açmanızı isteyeceğim. Siz sosyal demokrat hareketi ağırlıklı olarak işçilerin ve aydınların taşıyıcılığını yaptığı bir hareket olarak görüyorsunuz.

Zaten tarih boyunca ideoloji ağırlıklı hareketlerin bir ayağının daima aydınlar olduğunu görüyoruz. Çünkü onlar olmadan kolay kolay ideoloji üretilemez. 19. yüzyıla baktığımızda, sosyalizmin hızla geliştiği Avrupa'da iki dinamik görüyoruz. Bir tarafta büyük bir sömürü altında, kötü şartlar altında yaşayan, mülksüzleşmiş işçiler ve bu kişilerin kendilerinin ayrı bir kategori olduklarının bilincine varmaları var. Öbür tarafta da kapitalizmin gelişimini, Avrupa'nın yaşadığı büyük dönüşümü anlamaya, açıklamaya çalışan ve bu süreçte kapitalizmle birlikte yeni yeni belirmeye başlayan eşitlik, özgürlük ideallerini toplumun tüm düzeylerine taşıyan düşünürler. Sosyal demokrat hareket bu iki dinamiğin kesişme noktasında oluşmuştur. Bir yandan yeni doğan işçi sınıfı kendi içinden siyasi liderler çıkarmıştır, öbür taraftan işçilikle hiç ilişkisi olmayan, aristokrat ya da burjuva kökenli ailelerin iyi okumuş çocukları da bu işin teorilerini üretmişlerdir. Sosyal demokrasi kuruluşu itibariyle böyledir ve hep bu temel ittifak içinde varolmuş ve gelişmiştir. Nitekim, Batı Avrupa'da işçilerin kendi sivil toplum örgütleri

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

olan sendikalar aracılığı ile sosyal demokrat partilere büyük ağırlık koyduklarını görürüz. Aynı anda kentsel aydın kesimlerin de büyük ölçüde sosyal demokrat hareketin yanında yer aldığını görürüz. Türkiye'de de olduğu gibi, öğretmenler, basından insanlar, fikir üretimi yapan, benim "çağdaş ruhban sınıfı" dediğim, toplumu anlamayı, anlatmayı kendilerine iş seçmiş insanların genellikle sola yatkın olduklarını görürüz. Türkiye'de de sosyal demokrat hareket aynı temel üstünde yükselecektir. SHP'de çok net bir şekilde gördüğümüz bir şey var: bir insan kendine sosyal demokrat deyince pat diye sosyal demokrat olmuyor. Kırk yıllık CHP'nin askerler tarafından kapatılmasıyla kurulan partiye sosyal demokrat diyorsunuz ama bir bakıyorsunuz, Ecevit de ayrıldığı için, Ecevit öncesi CHP olarak karşımıza çıkabiliyor. Sosyal demokrat projenin bir unsuru, dolayısıyla uluslararası sosyal demokrat hareketin bir parçası, onlarla aynı ilkeleri, aynı politikaları, aynı özlemleri taşıyan bir hareket ve parti oluşacaksa, bu da gene benzer bir ittifak bazında oluşacaktır.

İyi de SHP bu ittifaktan ziyade, meslekleri politikacılık olan kadrolardan oluşuyor.

Netice itibariyle CHP, taşra eşrafıyla bütünleşmiş bürokratik-seçkinlerin oluşturduğu bir merkez partisiydi. Kendine sosyal demokrat dedi diye kadroları değişmedi. Yalnız, 1970'lerde Ecevit hareketinin önemli miktarda aydını siyasetin içine çekmiş olduğunu unutmamak lazım. Bunların ideolojileri sosyal demokrattı, değildi, ayrı. Bunlar, büyük ölçüde üçüncü dünyacı ideolojiden etkilenmişlerdi. Bunları siyasete çekmesine rağmen esas ağırlık yine merkez bürokrasisi ve taşra eşrafı ikilisinde kaldı. Fakat özellikle 1977 seçimlerine baktığımız zaman seçmende bu dönüşümün olduğunu görüyoruz. Bu seçimlerde CHP gerek aydınlardan, gerek kentsel emekçilerden büyük oy aldı. 1978-79 deneyiminden sonra bu değişmişti. 1978-79'daki iktidar deneyiminin başarısızlığı ekonomik ve siyasi iflası getirdi. Nitekim, 1979 seçimlerinde, 1977'de

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

CHP'nin yanında olanların aşağı yukarı üçte biri onu terketmişti. Bugün de aşağı yukarı aynı şey geçerli. Belki partinin yapısı, Siyasi Partiler Kanunu ve Anayasa'dan kaynaklanan nedenlerle sosyal demokrat yapıya geçememektedir. Ama seçmen düzeyinde yine esas ağırlığı büyük ölçüde çalışan kesimler ve aydınlar taşıyacaktır sanıyorum.

Siz sosyal demokrat hareket içinde çok aykırı gözüken tartışmalar, sorgulamalar, eleştiriler başlatmak istiyorsunuz, hatta başlattınız. Özellikle son kitabınızla birlikte sosyal demokrat hareketin tüm noktalarını ele alıyorsunuz: gerek tarihle hesaplaşma, gerek Altı Ok konusu… Bana göre yönelttiğiniz eleştirilerin en temelinde sosyal demokrat hareket içinde parti içi demokrasinin zorunluluğundaki ısrarınız yer alıyor. Yani bu ideolojinin taşıyıcısı olan insanların kendi aralarındaki ilişkileri sorguluyorsunuz ki bu çok önemli. Çünkü bu insanların sadece söylediklerine bakan bir kimse geniş ölçüde yanılabiliyor.

Katılıyorum. Zaten sosyal demokrasinin sağ hareketlerden en önemli farkı da orada. Bence bir parti sosyal demokrat adına layık olmak için önce sosyal demokrat ideolojiye sahip olmalı. Ancak ideoloji yetmez. İkincisi, sosyal demokrat örgütlenme modeline sahip olması lazım. Bunlardan biri olmazsa o parti sosyal demokrat değildir diyorum. Sosyal demokrat bir parti iyi tanımlanmış bir kurumdur. İdeolojisi ve örgütlenmesiyle tanımlanmıştır. Türkiye' de kendisine sosyal demokrat diyen iki partinin de bu konuda zafiyetleri olduğunu görüyoruz. Örgütlenmedeki zafiyetler son derece büyük. DSP'deki SHP'ye nazaran daha büyük. İdeolojisinin ne olduğunu hiç bilmesek, tüzüğünü alsak ve insanlarını tanısak, bu insanların nasıl siyaset yaptıklarına baksak, SHP için söyleyeceğimiz bir merkez-sağ parti olduğudur. Hiçbir zaman bir sosyal demokrat parti demek aklımızdan geçmez. Yalnız burada bir noktayı tekrar vurgulamakta yarar var: Bu durumun bir nedeni de Türkiye'de devlet anlayışının siyasi partilere getirdiği sınırlama-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

lardır. Gençlik kolları, kadın kolları hemen akla gelenlerdir. Ama sendikaların partiye üye olamaması, sendika ile organik bağ kurulamaması, dolayısıyla işçi sınıfının, çalışan kütlelerin —sadece bireysel olarak değil, sivil toplum örgütleriyle birlikte— partinin içinde yer alabilmeleri, partiyi denetleyebilmeleri imkânı kalkınca, sosyal demokrat parti çok ciddi bir yara alıyor. İkinci olay devlet memurlarına getirilen siyaset tahditidir. O da partinin ikinci ayağının, aydınların —ki dünyanın her yanında bunların büyük bir kısmı kamuda istihdam edilir— partiye üye olmalarını engelliyor. Ayrıca aydınların da kuracakları dernekler aracılığıyla partiyle organik bağ kurmasını yasaklıyorsunuz. Dolayısıyla gerek aydın, gerek işçi kesiminin parti üzerindeki denetimi imkansız hale geliyor. Ne oluyor parti? DSP' de en belirgin örneğini gördüğümüz şekilde, parti yukarıdan aşağıya belirlenen bir sürece giriyor. Genel Başkan, merkez yürütmeyi seçiyor; merkez yürütme il başkanlarını seçiyor; il başkanları ilçe başkanlarını; ilçe başkanları da kendilerine üye seçiyorlar. Tersi olmuyor. Yani ahbaplar üye yaptırılıyor, memleketliler üye yaptırılıyor, naylon üyeler çıkıyor. Yani aslında partinin şu ya da bu şekilde seçmeni bile olmayan insanlar parti örgütlenmesinde etkili oluyor. Parti, seçmen kütlesinin denetiminden çıkınca, siyaset esnafının, geçimini siyaset aracılığıyla, örneğin belediyelerdeki iktidarlardan, merkezi düzeydeki iktidarlardan kazanan kadroların eline geçiyor. Bu kadroların partisi tabii ki bir partidir ama sosyal demokrat bir parti değildir. Söylemeye çalıştığım bu. DSP'de bu durum çok daha vahim, çünkü Sayın Ecevit, partiyi toplumdan tamamen tecrit etmeye çalışıyor. Bir liderin iradesi aslında parti. O lider iyiniyetli olabilir ama ortada parti yok. Bunun adına da sosyal demokrasi demek mümkün değil. Önümüzdeki dönemde Türkiye'de sosyal demokrat hareketin siyasi mücadelesi iki düzeyde yoğunlaşacak. Biri örgütlenme düzeyinde: partinin, demokrasinin işlediği, çalışanların ve aydınların yoğun katılımıyla, aşağıdan yukarıya işleyen mekanizmalar aracılığıyla iç kararların alındığı bir örgüt yapısına kavuşması mücadelesi. İkincisi de ideoloji düzeyinde: Kemalizm ve üçüncü dünya-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

cılık gibi sosyal demokrasi öncesi kalıntıların temizlenmesi ve çağdaş, modern bir sosyal demokrat partinin ideolojisinin oluşturulması mücadelesi.

Tam da bu noktada Batı'da yaşanan, Türkiye'de de gözlemlenen sağ ve sol partilerinin merkeze doğru kayıp yakınlaşmaları olayı var. Ortak değerler, özgürlükçü parlementer sistem, insan hakları, serbest pazar ekonomisi.. Bunları hemen hemen kimse reddetmiyor. Bunlardan insan hakları ve özgürlükler bahsi daha çok solun tekelinde gibi duran olaylardı. Sağ da bunlara sahip çıkmaya başladı. Bu aynılaşma sürecinde sosyal demokratları sağ partilerden farklılaştıracak hususlar ne olabilir?

Geriye bakarsak sol harekette iki ana kanat vardı: sosyal demokratlar ve komünistler. Komünistler ne diyordu? "Bizim liberallerle, muhafazakârlarla, hıristiyan demokratlarla hiçbir müşterek konsensüs noktamız yoktur." Solun büyük kanadı olan sosyal demokrasi ise "Hayır komünistlerin söylediği doğru değildir. Bizim liberallerle, muhafazakârlarla bir konsensüs alanımız vardır," diyorlardı. Neydi bu alan? Demokrasi ve açık piyasa ekonomisi. Başından beri, sosyal demokrasi için, liberalizm ile demokrasi ve açık ekonomi konusunda bir konsensüs vardı. Türkiye'nin özelliği, kendisine sağ ve sol diyen hareketler arasında bu konsensüsün yakın bir geçmişe kadar olmayışıdır. Türkiye'de sosyal demokrasi yeni bir oluşum. Bu hareketin öncüsü olduğunu iddia eden CHP'ye baktığımız zaman, 1960'lı ve 1970'li yıllarda bu konsensüsü göremiyoruz. Sol kesim demokrasiden rahatsızdır; açık ekonomiye de karşıdır. Gündemde "bu düzen değişecektir" sloganı, "kapitalist olmayan yol" arayışları vardı. 1990'lı yıllara geldiğimizde ise —tabii bunda Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'nde olanların çok büyük katkısı var— Türkiye solunun klasik sosyal demokrat platforma yaklaştığını görüyoruz. Türk solu 1960'lı, 1970'li yıllarda sosyal demokrat değildi. İdeolojisi sosyal demokrasinin evrensel ilkeleri ile çelişiyordu. Ancak 1990'lı yıllarda bu

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

noktaya gelebilmeye başlamıştır. 1980'li yıllarda demokrasi konusunda önemli adımlar atıldı. Daha 12 Mart'tan sonra, Ecevit demokrasi konusundaki konsensüsün önemini kavramıştı ama attığı adımlar yetersiz kalmıştı. Ne kadar yetersiz olduğu da 12 Eylül darbesinden bellidir. O zaman sağ ve sol arasında konsensüs olsaydı, darbe olmazdı. Neyse, 1980 darbesinin etkisiyle bu konuda konsensüs bayağı derinleşmiştir. Ama piyasa ekonomisi konusunda konsensüs yoktur. SHP'nin 1980'lerde, hâlâ 60'lı, 70'li yılların etkisiyle "kapitalist olmayan yol" diyebileceğimiz, devlet mülkiyetinin damgasını vurduğu bir kapalı ekonomiyi savunduğunu görüyoruz. 90'lı yıllarda Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle beraber bu iki konuda konsensüs alanı genişlemektedir. Bu bence sosyal demokratların farkının kalmadığı anlamına gelmez. Tam tersi bu konsensüs, artık sosyal demokrasinin olabileceğine işaret eder. Sosyal demokrasi bu konsensüsün bir parçasıdır. Evvela demokrasinin temel kurallarında anlaşacağız ki, bundan sonra liberal ve sosyal demokrat politikaları tartışır hale geleceğiz. Çünkü hiçbir zaman iktisat politikaları tartışılmamıştır Türkiye'de. İktisadi rejim, iktisadi sistem tartışılmıştır. Sosyal demokrasi bir iktisadi rejim alternatifi olarak gelmiyor karşımıza. Komünistler, üçüncü dünyacılar öyle. Saddam Hüseyin ayrı bir rejim kurduğu görüşünde. Kaddafi, Lenin, Stalin de aynı görüşteler. Sosyal demokratlar diyor ki: "biz mevcut siyasi ve ekonomik sistem içerisinde daha fazla özgürlük ve daha fazla eşitlik sağlayabiliriz. Daha eşitlikçi bir ekonomik yapı ve daha özgürlükçü bir siyasi yapı kurarız. Temel hak ve özgürlükleri daha zenginleştiririz, derinleştiririz, ekonomik eşitsizlikleri de azaltırız." Bu ancak demokrasi ve açık ekonomi konsensüsünden sonra varolabilecek bir ayrımdır, daha evvel varolamaz. Dolayısıyla bir merkeze kayma, aynılaşma gibi gördüğünüz şey aslında aldatıcıdır. Tam tersine, farklılıkların çıkması olanağı belirmektedir. Ondan evvelki alternatifler siyah-beyaz alternatiflerdi. Ya Rusya gibi olacağız, ya da Irak gibi, Libya gibi olacağız… Bir tarafta saçmasapan projeler vardır: "Kaddafi rejimi gibi, Humeyni rejimi gibi olalım," diyen saçmasapan anti-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

demokratik ütopik projeler.. Konsensüsün yokluğu o demek. Ne zaman ki demokrasi ve açık ekonomi konularında konsensüs olur, o zaman ayrı toplum projeleri rekabet edebilir. Özgürlük ve eşitliği derinleştiren proje sosyal demokratlarındır, bunlara ikinci planda yer veren proje liberallerindir. Farklılıklar somut politikalarda belirginleşir. Örneğin, azınlık hakları, işsizliğe yaklaşım, sağlık sigortası, eğitimde fırsat eşitliği gibi temel konularda ayrı düşündüğü biliniyor, fazla üstünde durmak ihtiyacı duymuyorum. Ancak, şunu vurgulamakta yarar var: Batı hep böyleydi. 1950 yılında da Batı'da demokrasi ve piyasa ekonomisi konusunda sosyal demokrasi ile liberaller arasında konsensüs vardı. Sonradan yakınlaşmadılar ki!

Ayrılıkların konsensüsle birlikte ortaya çıkması muazzam bir ideolojik bakış gerektiriyor. Türkiye'de sosyal demokrat hareketin taşıyıcıları olan insanlar bu teorik noktalarla fazla uğraşmayıp ülkede yıllardan beri süregelen sağ-sol ayrımı oyununu sürdürmeyi yeğliyorlar. Her türlü tartışmanın önünü tıkamaya çalışıyorlar. Kısacası sosyal demokrat hareket diye anılan çevrede ideolojik yönelim arayışı hakikaten var mı?

Var bence. Çok açık ve seçik olarak var. Siyaset esnafı bununla ilgilenmiyor olabilir ama sosyal demokrat hareketi SHP'deki siyaset esnafına indirgeyemeyiz. Bugün SHP ve DSP'de çok sayıda insan sosyal demokrat ideoloji tarafından mobilize ediliyor. Bu insanlar var, ideoloji de istiyorlar, fikir de istiyorlar; sosyal demokrasi öncesinin kalıntısı olarak gördükleri muhtevasız siyaset esnafına da karşı çıkıyorlar. Kısa sürede bir mesafe almak imkânsızdır derseniz, katılırım. Tabii ki meşakkatli olacaktır bu. Hiçbir solculuğu olmayan, raslantısal bir şekilde babası CHP'li olduğu için şimdi SHP'li olan bir sürü kadro da var. Bunların tasfiyesi ve yerlerine, bakış açısı, belli bir ideolojisi olan ve bu bakış açıları evrensel sosyal demokrasi ilkeleriyle kesişen insanların gelmesi zaman alacaktır. Ama başlamıştır. Bu arayış vardır. Yeterince güçlü

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

değildir ama yarın güçlü olacaktır. Bu hareketin, örgütlenmenin içindeki bu sosyal demokrat nüve geleceği temsil etmektedir, gelecek oradadır.

Deniz Baykal adaylığını koydu, kazanamadı. Bir daha aday olmaya hazırlanırken birdenbire ideolojik bir arayış lüzumu hissetti ve İsmail Cem'i ve onun üzerinden de bir ideoloji buldu. Bunu herkes biliyor. Buradan şu sonuca varılabilir mi? Bu ideolojik arayış denen olguya da pek itibar edilmemeli. Bu da siyaset esnafının elinde bir araç haline gelebiliyor.

İlk başlarda öyle olacağı ortada. Yalnız söylediklerinizi beni doğruluyor. Baykal'ın bir ideolojik muhtevayı muhalefetine ekleme zorunluluğu hissetmesi aslında artık ideolojinin önemli olduğuna işaret ediyor. Tabii ki birinci aşamada eski siyasetçiler de bu yeni ideolojik çizgiyi kullanmaya çalışacaktır. Kendi siyasi gelecekleri için dinamik kadroların arayışları ile bütünleşmeye, o dalganın sırtına binmeye çalışacaklardır. Bunun çaresi yok. Bir süre böyle gidecektir ama yavaş yavaş —bu işlerde sürat olmaz— bunu yaparken partinin ideolojik derinleşmesine de hizmet edeceklerdir. İsmail Cem'in verdiği mücadeleye Deniz Baykal'ın sahip çıkması yeni ideolojik perspektife çok yaygınlık kazandırmıştır. Sosyal demokrat optiğin normal olarak ulaşmayacağı yerlere, hem kamuoyuna, hem de sıradan partililere ulaşmasını sağlamıştır. Siyaset esnafı orada çok zor bir pozisyondadır. Parti içi mücadelede ideolojiyi kullandıkları ölçüde partinin ideoloji ağırlıklı bir parti olmasına hizmet etmekte ve kendi bindikleri dalı kesmektedirler. Yani öyle dinamikler yaratmaktadırlar ki, bu dinamikler uzun dönemde onların aleyhine işleyecektir. Mesela şu anda partide ideolojik bir çizgi olmadan siyasi mücadele vermenin zorluğuna iyi bir örnek Ali Topuz çizgisinin son kurultayda neredeyse elenmiş olmasıdır. Bu süreçte geri gitmeler olabilir, kaymalar olabilir. Bu böyle pat diye olacak bir olay değil, bir süreçtir. Çünkü her şeye rağmen partinin içindeki kadrolar ideoloji öğreniyorlar ama bir ta-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

raftan da yılların getirdiği parti içi uygulama deneyiminden geçiyorlar. Onu da öğreniyorlar. Yani naylon üye yazmayı, delege ağalığı yapmayı da öğreniyorlar.

Özellikle SHP içinde yeni birtakım ideolojik yaklaşımların kabul edilmesi, önemli sayıdaki kadronun ve hatta partinin varoluşunu tehdit etmiyor mu? Bunları kabul etmek, şimdiye kadar yaşanan süreçleri, edinilen kimlikleri, partinin kuruluşunu reddetmeye vesile olmaz mı? Böyle bir durumda, yıllar boyunca sosyal demokrat hareketle özdeşleşmiş bilinen insanlar, hatta kurumların ya her şeye sıfırdan başlamaları ya da büyük bir kızgınlık içinde eski konumlarında ısrar edip zaman içinde yok olmaları söz konusu olmayacak mı?

Elbette. Zaten bu yeni ideolojik arayışa karşı Kemalizm'den gelen sert tepki bu gerçeğe işaret ediyor. Sezgisel olarak görüyorlar ki, bu konular bir açıldı mı arkası çorap söküğü gibi gelir. Bunun için kaynakta durdurmaya, yılanın başını ezmeye çalışıyorlar. Çünkü çok belirgin bir şekilde tarih Türkiye'yi —sadece sosyal demokrasiyi değil, tüm Türkiye'yi— geçmişi ile hesaplaşmaya itiyor. Orada toplumun ve tarihin gerisinde kalmış suni bir yapı, gürültü patırtıyla, eski ilişkilerini ve kendini ayakta tutmaya çalışıyor. Yoksa içi bomboş. Bir fiskeyle yıkılacak kadar boşalmış bir yapı. Toplumla bağlantısı kopmuş, her şeyiyle çağdışı kalmış. Aşağıda ise moderni özleyen, moderni üretebilecek bir düzeye gelmiş taban var. Bir taban-tavan çatışması bu. Taban çok farklı. Bunu bildikleri için müthiş tepki gösteriyorlar. Türkiye'de bir sosyal demokrat hareketin oluşmasıyla beraber bütün eski yapılar, bütün eski tabular kırılacak.

O zaman da şöyle bir tehlike var sanki. Tabanın tazyiki sonucu tavan ya direnecek ya da bir başka çıkış yolu arayacak. Örneğin eski sosyalist ülkelerin tek parti yöneticilerinin önemli bir kısmı şimdi milliyetçi hareketlerin başını çekiyorlar.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Bunu Türkiye'de genelleştirmek zor, çünkü oralarda demokrasi yoktu; varolanın kurumlaşma düzeyi de doğallıkla bizim çok gerimizde. Türkiye'de demokrasi olduğu için seçmen düzeyinde rekabet var. Parti toplumun gerisinde kalınca oy oranı düşüyor. Oy oranı düşünce tabanın yukarıya olan baskısı daha başka yollardan kendini ifade edebilme olanağına kavuşuyor.

Fakat Ecevit'in son zamanlardaki, bir sosyal demokrasiye ne derece uygun olduğu şüpheli milliyetçi çıkışları var. Onun yaptığı bir başka kapıyı açmak anlamına gelmiyor mu?

Sağ ile rekabete giriyor. Yani "Demirel, Keçeciler yeterince milliyetçi değildir. Ben tam milliyetçiyim," mesajıyla çıkıyor. Bununla ne oy toplar bilemiyorum ama böylece Türkiye'de sosyal demokrat hareketin motoru haline dönemeyeceği ortada. Türkiye'de popülist-milliyetçi bir sağcı parti daha çıkar. O kadar. Adına istediği kadar demokratik sol densin; ne örgütlenmesiyle, ne ideolojisiyle sosyal demokrat projenin içinde yer alamaz. Sağ ile rekabetinde de başarılı olacağı çok şüphelidir. Ecevit Papandreu'ya özeniyor galiba ama arada Türkiye ve dünya çok değişti. Zafiyeti de orada.

Sosyal demokrat hareketin mükemmelleşmesi diyebileceğimiz süreçten bahsederken hep örgütlenme içi sorunlara değiniyorsunuz. Bu arada sosyal demokrasi ile doğrudan bağı olmayan milyonlarca insan sürecin dışında kalıyor. Bu insanlara hitap etmek için bu iç hesaplaşmanın bitmesi gerekecek galiba. Sonuçta kısa vadede bir iktidar görünmüyor. İdeolojinin berraklaşmasıyla, örgütlenmenin yeniden inşasıyla en geniş seçmen kitlesine ulaşabileceği için belirli bir vadenin geçmesi gerekiyor.

Aşağı yukarı böyle. Başka türlü olması da beklenemezdi. Çünkü önümüzdeki alternatifler neler? Kendine sosyal demokrat diyen bir popülist-Kemalist proje ile seçmenin önüne gitmek. Türkiye

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

buna itibar etmeyecek ölçüde siyasi olgunluğa sahip bir ülke. O zaman arada bir geçiş dönemi yaşanacak. Bu geçiş döneminde belli ki seçmen başka partilere oy verecek. Tarihi sorumluluk işte buradadır. Bu dönüşüm ne kadar yavaş olursa Türkiye o kadar uzun süre sağ iktidarlara mahkûm olur. Kemalizm'in Türk sosyal demokrasisine, Türk soluna koyduğu büyük ipotek buradadır. Kemalizm Türk solunu muhalefete mahkûm etmekte ve sosyal demokrasinin iktidara gelip toplumun ihtiyacı olan büyük reform çağını başlatmasını engellemektedir. Bu da onu ülkenin gelişmesinin önündeki önemli engellerden biri yapmaktadır. Geçmişin hurafeleri ve tabularına sıkı sıkı sarılan, çağın gerisinde kalmış bir ideolojiyi sıradan bir popülist söylemle birleştirerek bugün Türkiye'de iktidara gelmek mümkün değildir.

Deniz Baykal'ın çizdiği bir tablo vardı: "Ben gelirsem iktidara geliriz!"

İkna edici olmadığı ortada. Partilisini de ikna edemedi. Partilisi o gelirse iktidara ulaşılacağını görseydi seçerdi onu.

Seçimlerden sonra muhtemel bir DYP ile koalisyon, SHP içindeki ideolojik olgunlaşma sürecini olumlu mu, olumsuz mu etkiler?

Çok farazi bir soru. Seçimler olacak. Herhalde DYP birinci parti olacak. SHP ile koalisyon yapacak. Bu koalisyon kalıcı olacak. Bunları tahayyül etmek epey zor. Tek söyleyeceğim şu: Eğer SHP seçimlerden sonra iktidar ortağı olabilirse, sanıyorum ki SHP'nin içindeki çalkantı yapay bir biçimde durgunlaşacaktır. Bu nedenle, ilk istikrarsızlıkta daha büyük bir patlamayla sonuçlanacaktır. Böyle bir öngörüde bulunabilirim. Çünkü iktidara geldikten sonra bu çalkantının bir miktar durması normaldir. Eğer İnönü bu seçimler sonrasında başbakan ya da başbakan yardımcısı şeklinde iktidara gelmeyi becerirse, kendisine karşı bir genel başkan adayı ihtimali bence düşüktür. Dolayısıyla bu yapı sürecektir. Benim şu

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

ana kadarki çizgim şuydu: Ben bu dönüşümün İnönü'nün liderliğinde olmasını savundum. İnönü'nün de bunu yapabileceğini düşündüm ve açıkça söyledim. Son kurultay, gerek kamuoyunda, gerek bende İnönü'nün böyle bir dönüşümü yapabileceği konusunda kuşku yarattı. Şu anda kuşkularım azalmadı, tam tersine giderek artıyor. Mevcut trendlerde bugünden seçimlere kadar büyük sürprizler olmazsa, seçim sonrasında SHP'de parti içi çalkantıların artarak süreceğini öngörmek için kâhin olmak gerekmiyor. Gene de, "bu aşamada bütün bu söylenenler biraz farazi kalır," diyorum.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

ERCAN KARAKAŞ:

"SOSYALİZM BİZİM İÇİN HEP SOMUT BİR ÜTOPYA"

Politikada reklam şirketleri ve bazı basın kuruluşlarının, liderlerin imajlarını öne çıkartmasıyla birlikte siyasi partilerin programları, ideolojileri, savundukları değerler biraz geride kalıyor galiba.

Evet biraz geride kalıyor ve bu seçim döneminde bunu daha iyi görüyoruz. Örneğin sosyal demokrat partilerin seçim kampanyasının esası parti programını halka, seçmenlere anlatmak olmalıdır. Böylece parti, seçmenlere iktidara gelmesi durumunda gerçekleştireceği yenilik ve dönüşümleri anlatmış olur ve onların güvenini kazanır. Bence bu yöntemden vazgeçmemek gerekiyor. Seçim kampanyası sadece kadroların sunulması, sadece sloganlarla halka gidilmesi olmamalıdır. Bunlar belki parti programını, ideolojisini halka anlatmanın araçları olabilir; ama esas, partinin programı, fikri ve görüşleri olmalıdır. Onlara ağırlık verilmelidir. Bu yapılmazsa seçmen partiler arasındaki farkı da göremez hale gelir. Bunun demokrasiye de bir yararı olacağını sanmıyorum. Son tahlilde siyasi partiler belli toplumsal grupların çıkarlarını savunan örgütlerdir. Bu nedenle aralarındaki farkın görülmesi çoğulcu demokrasinin yaşaması için de gereklidir.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Bunun böyle olmasının nedeni halkın talebi mi, insanların program eksikliği mi, bu ikisinin çakışması mı?

Zannediyorum bizde özel bir durum var. Bizde program partisi olma bilinci tam olarak yerleşmedi. Bu maalesef solda da böyle. Özellikle sosyal demokrat solda böyle. Kurtuluşu daha çok bir liderden veya bir kadrodan bekliyoruz. Elbette tüm partilerde olduğu gibi sosyal demokrat partilerde de liderlik önemlidir, liderin de önemli işlevi vardır, ama asıl olan programdır. Bir parti yüzbinlerce, belki milyonlarca üyeden oluşur. Bir ideolojisi, dünya görüşü vardır. Partinin iktidarda neyi, nasıl değiştireceğini ve bunu hangi önceliklerle yapacağını önce kendi içerisinde açık tartışmalarla kararlaştırması gerekir. Ayrıca proje ve programlarını toplumla da, özellikle toplumun örgütlü kesimleriyle de tartışması gerekir. Bu yapıldığında, parti iktidara geldiği zaman somut hedeflerinin ne olduğunu ve bu hedeflere varmada güçlükle karşılaştığı zaman hangi toplumsal grupların arkasında olacağını, kimlerin kendisiyle dayanışma içinde olacağını bilir. Bu olmadan zaten sol bir partinin iktidarda başarılı olması mümkün değildir. 1977-78 Ecevit dönemi bunu göstermiştir.

Partilerin üzerinde yükseldikleri zeminin olgunlaşmamış olduğunu, eksikleri ve gedikleri olduğunu söyleyebilir miyiz?

Bence bir anlayış eksikliği var. Program partisi olmak, toplumun katılımıyla somut çözüm önerileri geliştirmek, bunları, halkın özümsemesini sağlayarak iktidar olmak; yöntemin bu olması gerekir. Ben halkın, programlara karşı olduğunu sanmıyorum. Tam aksine halk sorunlarına somut çözümler istiyor. Bu nedenle bizim siyasi geleneğimizde eksik olan program ve üye partisi olma anlayışıdır. Lider particiliği, kurtarıcılık bizde günümüze kadar gelmiştir, bundan hızla vazgeçmek gerekiyor.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Sosyal demokratlara dönecek olursak, esas sorun sosyal demokrat kadrolardaki anlayış eksikliği oluyor.

Sosyal demokrat kadroların "particilik" ve politika yapma anlayışındaki yanlışlık, eksiklik diyebiliriz tabii.

Tüm dünya çapında sosyal demokrasinin evrensel değerleri sizce nelerdir?

Sosyal demokrasi bir dünya görüşüdür. Bir ulusla sınırlandırılamaz, uluslararası bir harekettir, evrensel bir harekettir. İşçi sınıfı hareketi olarak doğmuştur ve bütün dünyada geçerli olan temel değer ve ilkeleri vardır. Bunlar; eşitlik, özgürlük, adalet, dayanışma gibi değerlerdir ve bugün bütün ülkeler için geçerlidirler. Sosyal demokrasi, eşanlamıyla demokratik sosyalizm, kalkınmış ülkelerin, ileri kapitalist ülkelerin bir lüksü olarak algılanmamalıdır. Tam aksine, gelişmekte olan ülkelerin demokrasi içinde gelişmesinin bir yöntemi olarak görülmelidir günümüzde. Sosyal demokrasinin evrensel ilke ve değerleri tüm ülkeler ve tüm insanlar için geçerlidir. Bu temel değer ve ilkelerin ışığında her ülkenin sosyal demokrat partisi kendi ülkesinin ihtiyaçlarına uygun programlar geliştirirler. Bu nedenle sosyal demokraside parti sayısı kadar program olması doğaldır. Sosyal demokrasinin hedefi esas olarak köklü reformlar yoluyla toplumu emekçiler lehine değiştirmek ve dönüştürmektir. Temel amaç; insanların eşit haklarla, özgürlük, dayanışma ve barış içinde yaşamalarını sağlamaktır. Reformlar konusundaki temel mesele şu: Bu reformlar birbirlerini tamamlayan reformlar mı olacaktır yoksa bölük pörçük, birbirleriyle ilintisi olmayan reformlar mı? Bence reformlar düzeni stabilize eden değil, düzeni emekçiler lehine değiştirmeye ve dönüştürmeye yönelik ve birbirini tamamlayan köklü reformlar olmalıdır.

Hedef ne?

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Gayet açık, demokratik sosyalizm. Günün birinde sömürüden, şiddetten ve baskıdan arındırılmış bir toplum ve dünya yaratmak.

Sınıflardan da mı arınmış?

Sınıflardan da gayet tabii. Çalışan çalıştıran farkını da günün birinde ortadan kaldırmak. Ama sosyal demokrasi bunun için bir süre öngörmüyor. Bunun için hazır değişmez bir reçetesi de yok. Bunu somut bir ütopya olarak daima gözönünde bulunduruyor, böyle bir toplum yaratmak istiyor. Bugün dünyada tartışılan, sömürüsüz bir topluma ve dünyaya ulaşmanın araçlarıdır. "Sosyalizm bitti" görüşünü doğru bulmuyorum. Sosyal demokratlar ütopyalarından vazgeçmiş değiller. Ütopya somut ve doğru. Bugün yapılan son 70 yılın uygulamalarının ışığında ütopyaya ulaşmanın politikalarının ve araçlarının gözden geçirilmesidir. Bugün tartışmalarını öyle görüyor ve öyle yorumluyorum.

Siz Türkiye'ye yakın bir tarihte döndünüz. Daha önce sosyal demokrasinin beşiği, anavatanı olarak adlandırılabilecek Almanya'da uzun yıllar yaşadınız ve aktif olarak Sosyal Demokrat Parti'de çalıştınız. Türkiye'ye gelir gelmez de sosyal demokrat politikaya aktif olarak girdiniz. Geçmiş deneyiminizden hareketle burada uyumsuzluklar, adaptasyon zorlukları yaşadınız mı?

Alman Sosyal Demokrat Parti'nin çeşitli kademelerinde on yıl kadar çalıştım. Bu parti Avrupa'nın en büyük sosyal demokrat partisi ve 126 yıllık bir geçmişi var. Oturmuş, yerleşmiş bir parti. Zengin bir tarihe ve çok zengin program tartışmalarına ve geleneğine sahip. Esas olarak da, başta işçiler olmak üzere, çalışan kesimlere dayanan bir parti. Bu parti kendi tarihi içinde çok büyük programatik dönüşümler geçirmiş. Kendisini sürekli yenilemiş. Bu nedenle 126 yıllık tarihi boyunca faşizm dönemi de dahil faaliyetini aralıksız sürdürmüş ve bugüne kadar gelebilmiş. Zaten sosyal demokrat partilerin, son 70 yıl içinde diğer sol partilerden bir farkı

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

da kendilerini yenileyebilmiş olmalarıdır. SPD de parti içinde çokseslilliği ve tartışmaları olağan kabul etmektedir. Parti içi tartışmalar, partinin gelişmesinin ve halkın özlemlerine yanıt vermesinin motoru olarak görüldüğü için parti kendisini yenileyerek bugüne kadar gelmiştir. Halen birçok eyalette iktidardadır ve federal hükümette de iktidar adayıdır. Avrupa'nın birçok ülkesinde sosyal demokrat partiler yaklaşık yüz yıllık bir geçmişe sahiptirler ve çoğu kez iktidardadırlar veya koalisyon ortağıdırlar. Türkiye'de durum biraz farklı. "Particilik" anlayışı ve parti çalışmaları konusunda çok önemli farklar var. Yedi yıl önce kuruluşu sırasında SHP'ye katılmamdan bir süre sonra bunu gördüm. Üyelik anlayışından, program anlayışına, parti içi mekanizmalara kadar her şey farklı. Bunu söylememiz gerekir. Tabii bunun nedenleri var. Türkiye'de sosyal demokrat hareket Batı'dakilere benzer şekilde işçi sınıfı hareketi olarak doğmadı, Marksizm'den esinlenerek gelişmedi. Onun çıkışı farklı. Kurtuluş Savaşı'ndan, Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan doğdu, temel ilkelerini Altı Ok'la tarif etti, günümüze kadar geldi. Kısacası kökende geçirdiği evreler de farklı. Ancak kökleri CHP'de olan bu hareket özellikle 70'lerden sonra evrensel sosyal demokrasiyle tanışmaya başladı. Özellikle Sosyalist Enternasyonal üyesi olduktan sonra —gerek CHP zamanında, gerek şimdi— sosyal demokrasinin evrensel bir hareket, bir dünya görüşü olduğu kavrandı ve ortaya bir sentez çıkmaya başladı. Ben döndüğüm zaman partide bu gelişmeleri yaşadım. Başlangıçta SHP'nin artık tüm dünyada bilinen sosyal demokrat görüş ve ilkeler doğrultusunda kendisini hızla yenileyeceğini umdum. Ama gördüm ki bu kolay olmuyor çünkü altmış yıllık bir gelenek var. O geleneğin elbette iyi tarafları da var, fakat sosyal demokrasiyle bağdaşmayan yanlış tarafları da var. Örgütsel anlamda bakılacak olursa; üyelik, örgütlenme, parti içi çoğulculuk, parti içi demokrasi, katılım, program anlayışı bakımından eksikler var. Bunları terketmek kolay olmuyor, çünkü insanların alışkanlıkları var. Örneğin hizipçilik. Hiçbir sosyal demokrat partide kişi adıyla anılan hizipler, grupçuklar yoktur. Fikir ve düşünceye dayalı kanatlar vardır.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Ilımlılar vardır, merkez kanat vardır, çevreciler vardır, sosyalizm hedefine önem verenler vardır, ama "şucular, bucular" diye bir hizip yoktur. Türkiye'de bunlar var ve bir çırpıda bunları bir kenara koymak kolay olmuyor, çünkü insanın kendini değiştirmesi — özel yaşamımızdan da biliriz— en zor olandır. Her şeye rağmen gerek geçmişte, gerekse son beş-altı yılda çok önemli değişimler yaşanmıştır. Bugün SHP Sosyalist Enternasyonal'in tam üyesidir. Kısa bir süre önce Sosyalist Enternasyonal'in 100 yıllık tarihinde ilk kez bir konsey toplantısı İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Bunlar gösteriyor ki Türkiye sosyal demokrat hareketi ve onun en büyük partisi SHP giderek evrensel sosyal demokrasiye daha da yakınlaşmaktadır. Tabii bunun bir yansıması olacaktır. Partimizin temel ilkelerine, programına, siyaset anlayışına, çalışma tarzına olumlu bir yansıması olacaktır. Nitekim oluyor da.

Sosyal demokrat harekette kadrolar, insanlar ideoloji arıyorlar mı, ideoloji tartışıyorlar mı? Program bazında değil de daha genel olarak, örneğin bu evrensel dediğiniz ilkeler sindiriliyor mu, yoksa olaya daha çok pragmatik açıdan mı yaklaşılıyor?

Partinin önemli ve dinamik bir bölümü tarafından ideolojiye gereken önem veriliyor ve partinin program ve çalışmasının bu ideolojiye uygun olması gerektiği söyleniyor. Ayrıca, özellikle Sosyalist Enternasyonal ile ilişkiler, dünya solundaki son gelişmeler, Türkiye'nin Avrupa Konseyi üyesi olması, Avrupa Topluluğu'na girmek istemesi, demokrasiye kaynaklık eden uluslararası sözeşmelerin hepsini gündeme getiriyor. Bugün sosyal demokratlar, örneğin anayasanın bile tek başına bir ülkenin meselesi olmadığını, uluslararası hukuktan da etkilendiğini, uluslararası sözleşmelerde yeralan temel hak ve görüşlerin orada korunması gerektiğini görüyor. SHP, modern, çağdaş, sol ideolojiye sahip bir parti olma yolundadır. Henüz partileşme süreci bitmiş değildir ama yön doğrudur.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Tüm dünyada sağ ile solun birbirlerine yakınlaştıkları, ayrımların artık belirgin olmadığı söyleniyor. Türkiye'de de aynı şekilde, solun tekelinde bilinen bazı slogan ve değerlere sağın, özellikle de DYP'nin sahip çıktığı görülüyor. Örneğin sosyal adalet, insan hakları… Sağın bu sahiplenişinde samimi olmadığını söyleyebilmek de pek kolay değil. Öte yandan sol da bugüne kadar ihmal ettiği alanlara uzanmaya çalışıyor. Böyle bir ortamda nasıl bir farklılık?

Bence demokrasi, özgürlükler, insan hakları gibi hedeflere sağın da sahip çıkar görünmesi veya sahip çıkması, eğer pratikleri de bunu gösteriyorsa olumlu bir gelişme. Bu aslında solun zaferi. Sol hareket, dünyada yüz yıldır bu değerleri savundu, bunlar için mücadele etti, bunlar için büyük acılar çekti, hatta bunlar için kan döküldü. Solun bu mücadelesi sonucunda uluslararası sözleşmeler ortaya çıktı. Tabii ki dünya ve Türkiye sağı bunları yok farzedemez. Bunlar insanların barış içersinde özgür ve mutlu yaşamasının koşulları haline geldi. Bu nedenle sağda bu değerlere sahip çıkmaya yöneliş varsa, bunu olumlu görmek gerekir. Ama "fark kalmadı" yorumu doğru değil. Farkın kalmaması için toplumda varolan sınıfların ve toplumsal grupların da ortadan kalkmış olması gerekir. Ekonomik yönden, gelir düzeyi, yaşayış biçimi bakımından bu farklar duruyor. O zaman sosyal demokrat bir parti kendi iktidarında yapacağı uygulamalarla esas olarak işçileri, emekçileri, dar gelirli insanları gözetecek, onların yaşamını kolaylaştırmaya, daha kaliteli hale getirmeye çalışacaktır. Farkın kalktığına ben inanmıyorum. Avrupa ülkeleri, gelişmiş refah toplumları oldukları için durum biraz farklı. Örneğin İsveç'de, sosyal demokrat parti uzun yıllar iktidarda kalıyor, programı doğrultusunda çalışanlar lehine birçok düzenleme yapıyor. Sosyal güvenliği tam olarak sağlıyor. Sağ bir partinin iktidara gelip "işsizlik sigortasını, herkes için sağlık sigortasını kaldırıyorum" demesi mümkün değil. Bunlar artık o toplumun kurumları haline gelmiş, insanların daha kaliteli ve güvenceli yaşamasının araçları olmuş-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

lardır. Sağ parti ister inansın, ister inanmasın bunlara sahip çıkmak zorunda kalmaktadır, çünkü geniş yığınların beklentisi böyledir. Ama bunun yanısıra sağ bütün ekonomik programlarında sermayeden yana düzenlemeler yapmaktan vazgeçmez. Aynı şekilde örneğin barış konusunda da sağ, sol gibi düşünmemektedir. Dünyada barışın kalıcı bir şekilde sağlanmasını sağ içtenlikle istiyorsa silah sanayiinden vazgeçmek zorundadır. Fakat böyle bir şeyi sağ cenahtan heyecanla savunan kimse yok. Ama dünyada barış hareketi, çevreciler hareketi geniş kitleleri etkilemeye başladığı zaman sağ da doğal olarak bu konularla ilgilenmeye başlıyor. Bunun en iyi örneği çevreciler hareketi. Başlangıçta sosyal demokratlar da çevre koruması konusunda çok yanlışlar yaptı. Ama sosyal demokratlar 10-15 yıl önce teknolojik gelişmenin de bir sınırı olması gerektiğini savunurken sağın böyle bir sorunu yoktu. Ama toplumda bir duyarlık ortaya çıktı ve bütün partiler ilgilenmek zorunda kaldı. Dünyadaki gelişmeler ışığı altında yeni sorunlar ortaya çıkıyor, yeni özlemler ortaya çıkıyor ve partiler de bunlara kayıtsız kalamıyor.

Sosyal demokratların çalışanlara yaslanmasından hareketle İstanbul örneğini ele almak ve bir başka noktaya gelmek istiyorum. İstanbul'daki işçi gerçeğinin yanısıra özelikle son on yılda önemi artan bir hizmet sektörü var. Bu insanların önemli bir kısmı okumuş insanlar. Teorik olarak, aynı zamanda bir aydın hareketi de olan sosyal demokrasinin bu kişileri kucaklaması beklenebilir. Ama ANAP'la beraber gelişimi hızlanan bu kesim daha çok pragmatik politikalara meylediyor ve Türkiye'de sağ daha becerikli göründüğü için tercihini örneğin ANAP'tan yana yapıyor. Belki bu seçimde bu tercih DYP'ye kayabilir. Sosyal demokratların büyük şehirlerde böyle bir sorunu olduğunu kabul ediyor musunuz?

Sosyal demokrat partiler Avrupa'da işçi sınıfı partileri olarak doğdu. Ama özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra programlarında ve

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

sosyal yapının değişmesi nedeniyle üye ve seçmen yapılarında değişiklikler oldu. Kendilerini işçi sınıfı partisi olarak tanımlamaktan vazgeçtiler, tüm çalışanların sosyal demokrat partisi haline geldiler. Elbette bunun içinde teknokratlar, aydınlar ve hizmet sektöründe çalışanlar da var. Bu aslında doğal bir gelişimdi. Çünkü sanayileşmenin başında çok güç koşullarda yaşayan sanayi işçilerinin sayısı hizmet sektöründe çalışanların karşısında giderek azalmaya başladı. Bizde de bu eğilim görülüyor. Zaten bizde sanayileşme tam olarak gerçekleşmediği için işçiler daima azınlıktaydı. Sosyal demokrat partiler günümüzde sadece işçi sınıfına dayanmıyor. Elbette onlar var, onların örgütlü kesimiyle partinin organik bağı var, ama diğer çalışanlar da —Türkiye koşullarında çiftçiler, küçük üreticiler, esnaf ve zanaatkârlar— sosyal demokrat partilerin kucakladığı toplum kesimleri. Burada önemli olan partinin, kimlerin partisi olduğunu ve programını bu kesimlere iyi anlatması ve onlar arasında bir dayanışma sağlamasıdır. Bunu sağlayabilirse o kesimlerin tümünden destek alabilir. ANAP'a o kesimlerden, aydınlardan, çok büyük destek olduğunu sanmıyorum. Elbette belli bir kesim destek vermiş olabilir. Bunun çok çeşitli nedenleri var. ANAP ilk seçimlerde askeri rejime karşı "sivil bir parti" gibi takdim edildi. Oradan başladı bu iş. Ama bence önemli olan o değil, 1983'den sonra ANAP'ın gerçek yüzü daha iyi anlaşıldı; bu partinin aslında 12 Eylül askeri rejiminin getirdiği hukuksal ve siyasal çerçeveyi devam ettiren bir parti olduğu görüldü. 1983'de yüzde 45 olan ANAP'ın oy oranı giderek yüzde 20'lere kadar düştü. Gerçek budur. Diğer yorumlar yani orta kesimin, aydınların ANAP'ı desteklediği bence doğru değil. Destek verenlerin birçoğu ise kendi işlerini daha iyi yürütmek için böyle yapıyorlar. Çünkü ANAP döneminde ne ekonomide tam bir rekabet var, ne fırsat eşitliği var. Bir hanedan anlayışıyla belirli insanlar kayırılıyor ve korunuyor. Bundan yararlanmak isteyen bazı kişiler de ANAP'la belirli ilişkileri sürdürmeye çalışıyorlar. Son tahlilde ANAP çözülen bir partidir ve 12 Eylül'ün son partisi olarak, diğer 12 Eylül partileri gibi kısa bir süre içinde siyaset sahnesinden silinecektir. Sorunuza dönecek olursak, Tür-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

kiye'de de sosyal demokrat parti tüm çalışanların partisidir. Ama 12 Eylül'ün getirdiği siyasal çerçeve partimizin bu yönde atılımlar yapmasını engelliyor. Çünkü bugün partilere memurlar, kamu çalışanları, öğretmenler, üniversite öğrencileri, öğretim üyeleri üye olamıyor. Bu, ülkede siyaseti daraltmak demektir. Toplumun dinamik kesimleri siyasi partilerde yer alamazsa o partiler nasıl gelişecek, o partilerde program anlayışı nasıl pekişecek? 12 Eylül belirli toplumsal gruplara siyaset yasaklarını getirirken daha çok solu, sosyal demokrasiyi zayıflatmayı hedefledi. Çünkü geleneksel olarak sağ partiler toplumun bu dinamik kesimlerine açılamamaktadır. Sağ partilerde üye partisi anlayışı da yaygın değil. Ama SHP'nin onlara ihtiyacı var. Ancak onlar 12 Eylül'ün yasaklarından dolayı partimizde yer alamıyorlar. Özellikle gençlik. Türkiye genç bir nüfus. Gençlerimiz de partilerde çalışamıyor. Yarının yöneticisi denilen gençlere partilerde siyaset pratiğini öğrenme izni verilmiyor. Bunlar, sosyal demokrat bir partinin partileşme sürecinin hızlanmasının önündeki zorluklar, engeller. 20 Ekim'den sonra oluşacak parlamento bütün bu yasakları ortadan kaldıracaktır ve o zaman SHP de partileşme sürecini sağlıklı bir biçimde tamamlayacaktır.

Bunların dışında sosyal demokrat hareketin CHP geleneği içinde yer almasının getirdiği sorunlar var. 60 ortasında "ortanın solu" dile getirildi, 70 sonlarına doğru sosyal demokrat olunduğu söylenmeye başlandı. Ama hep CHP bünyesinde. Bütün bir geçmişin mirası ağırlığını hissettiriyor. Gerek tek parti dönemi, gerek demokrasiye geçiş süreci, gerek 27 Mayıs dönemi üzerine tartışmalarda bazı insanlar SHP'yi muhatap alıp eleştiriyorlar, SHP de bu tartışmaların muhatabı olmaya pek fazla itiraz etmiyor. Erdal İnönü'nün genel başkan olması bile tek başına sürekliliği gösteriyor. Bu, sizce makul bir süreç mi?

Başlangıçta da söylediğim gibi Türkiye'de sosyal demokrat hareketinin kökeni işçi sınıfı hareketi değil. Marksizm'den esinlenme

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

de yok. Ulusal kurtuluş savaşına ve CHP'ye dayanıyor. Bu bir gerçek. Ancak CHP'nin tarihsel evrimini de incelediğimiz zaman çeşitli evreler görüyoruz. 1919-1923 arası milli mücadele ve cumhuriyetin kuruluş evresi. 1923-1946 arası ise devletle özdeşleşmiş olan CHP'nin tek parti dönemi. Sonra 1950-60 arası geliyor. Çokpartili sistem, kentleşme başlıyor. İşçiler, yerli sanayiciler gibi yeni toplumsal gruplar oluşuyor. CHP de kendini yenileme ihtiyacı duyuyor. Yeni destekler arıyor kendisine. Büyük kentlerde ortaya çıkan işçiler gibi yeni toplumsal gruplarla ilişki kurmaya çalışıyor. Bunun somut göstergeleri de var. CHP 1954'teki seçim bildirgesine iş yasasının değiştirilmesini, asgari ücretin getirilmesini, ücretli yıllık izin uygulanmasını alıyor. Toplumdaki gelişmeye paralel olarak CHP üye ve seçmen tabanını çalışanlardan oluşturmaya başlıyor. Onların haklarını savunmaya özen gösteriyor. Örneğin hâlâ tartışılan memurlara sendika hakkına CHP 1957 seçim bildirgesinde yer veriyor. 1959'da "en önemli değer emektir" sloganını kullanıyor. 1965'de ise yeni kimlik arayışı tam olarak ortaya çıkıyor. "Ortanın Solu" kavramı çıkıyor ve partide büyük tartışmalar başlıyor. 1972'de büyük bir bölünme yaşanıyor, bir grup milletvekili CHP'den ayrılıyor? Bu ayrılanlar partinin sol, hatta Marksist bir partiye dönüştüğünü söylüyorlar. Bu tutucu kanat, CHP'nin tek parti dönemindeki anlayış ve özelliklerini sürdürmesini istiyor ve partiyi bir devlet partisi olarak görüyor. Yani geleceği geçmişte arıyorlar. Buna karşın "Ortanın Solu" hareketi ile birlikte CHP (1965-77 arasında) gerçekten oldukça önemli gelişme gösteriyor ve oy oranı da ilk kez yüzde 40'ı aşıyor. Bütün olarak baktığımızda değişimin yönü çağdaş sosyal demokrasiye doğru oluyor. Bu nedenle biz sosyal demokrat hareketin tarihini CHP'de görüyoruz, ama CHP'nin çeşitli dönemleri olduğunu biliyoruz ve bu dönemler içerisinde sosyal demokrasiyle bağdaşmayacak yanlış uygulamaların yapıldığını da cesaretle söylüyoruz, söylemeyiz gerekir. Sosyal demokrat hareket özgürlüklerden, sendikal haklardan, insan haklarından yanadır, sosyal demokraside yasakçılık yoktur, tabu yoktur. Ama geçmişte belli dönemlerde bu

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

yasaklar konulmuştur ve uygulanmıştır, bizim bunları savunmamız elbette mümkün değildir. Ama geçmişte demokratikleşme, halkın yönetime katılması, Türkiye'nin çağdaşlaşması, sanayileşmesi yönünde atılan bütün olumlu adımlara da elbette sahip çıkmamız gerekir. Aslında bütün sosyal demokrat partiler, son yıllarda kendi geçmişlerinin eleştirel bir değerlendirmesini yaparak, kendilerini ve programlarını yenilemişlerdir. Bence Türkiye'deki eksiklik şudur: 1983'de sosyal demokrat hareket tekrar partileşirken geçmişin ciddi bir değerlendirmesini, eleştirisini yapmak imkânı yaratılmamış ve bu yapılmamıştır. Bu yapılmış olsaydı geçmişin yanlışlarından öğrenmiş olarak parti temel programını çok daha anlaşılır, çok daha somut, geçmişin yanlışlarıyla hesaplaşır biçimde ortaya koyabilirdi. Bundan çekinmemek gerekir. Halen bazı partililer bundan çekiniyor. Halbuki partinin gelişmesinin, ilerlemesinin, çağdaş, modern bir sosyal demokrat parti olabilmesinin yolu burdan geçiyor. Geçmişin eleştirel değerlendirilmesi SHP'yi tarihinden koparmaz, ancak tarihindeki belirli olumsuzlukların yükünden kurtarır.

Siz SHP'nin sol kanadından biliniyorsunuz. Almanya'da SPD'nin hangi kanadına yakındınız?

Bütün sosyal demokrat partilerde olduğu gibi Almanya'da da SPD'de sol kanat var ve bu çok güçlü. Ben sol kanat içindeydim. Oradaki sol kanadın gündemiyle bizim buradakinin gündemi bazı farklılıklar gösteriyor. Biz hem emekçi haklarına enerjik olarak sahip çıkılmasını hem de insan hakları ve özgürlükler gibi konularda daha büyük hassasiyet gösterilmesini ve aktif biçimde mücadele edilmesini savunuyoruz. Çünkü bize göre Türkiye'de sosyal demokrat bir hareketin birinci gündem maddesi siyasi demokrasinin eksiksiz olarak kurulmasıdır. Avrupa ülkelerinde siyasal demokrasi büyük ölçüde sosyal demokratlar eliyle gerçekleştirildiği için oradaki sol kanatın gündemi farklı oluyor. Sol kanat toplumda yeni ortaya çıkan sorunlara çözüm üretmekle yükümlü görüyor

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

kendisini. Örneğin teknolojik gelişmenin sınırsız olamayacağı, ekolojik dengelerin gözetilmesi gerektiği gibi sol kanadın aydın kesiminin yeni politikalar geliştirdiğini görüyoruz. Silahsızlanma ve barış, kadınların eşitliği, ekonomide demokratikleşmenin sağlanması, çalışanların işyerlerinde yönetime katılmaları, dünyada yeni adil bir ekonomik düzen kurulması gibi konular sol kanadın çalışma konularının başında geliyor. Sol kanadın bir özelliği de ideolojiye önem vermesi ve yaklaşımlarının ideolojik olmasıdır.

Bir de özellikle üçüncü dünyadaki olaylara karşı hassasiyet var.

Dünyadaki olaylarla elbette ilgili. Zaten sosyal demokrasinin evrensel bir ilkesi de uluslararası dayanışmadır. Avrupa'da sosyal demokrat partiler bu ilkeyi uzun yıllar ihmal ettiler. Ancak sol kanat politikacıları bu ilkeyi son yıllarda tekrar gündeme getirmeyi başardılar. Sol kanadın haklı olarak söylediği şudur: "Hiçbir ülke artık tek başına, kendi sınırları içinde demokratik sosyalizme ulaşamaz." Çünkü sorunlar globalleşmiş, uluslararası hale gelmiştir. Çevre koruması bunun en somut örneğidir. Silahsızlanma, güvenlik, enerji gibi konularda sosyal demokratların, ortak programlar üretmeleri istenmektedir. Bazı sol kanat politikacılar, dünyadaki açlık ve yoksulluğa Avrupalıların neden olduğunu açıkça söylemektedirler. Türkiye'de partileşme süreci hâlâ tamamlanamamış olduğu için parti içi kanatlar da tam olarak yerli yerine oturamadı ve işlevlerini tam olarak üstlenemedi. 1983'ten bu yana SHP içinde sol kanat hareketi değişik adlarla sürüyor. SODEP'de "Sendikacılar hareketi" olarak ortaya çıkan hareket, sonra SHP'de "İlkeli Birlik" daha sonra "Sol Kanat" ve şimdi "Yenilikçiler" diye ifade ediliyor. Bu da gösteriyor ki parti sosyal demokrat ideolojiyi ve örgüt yapısını tam olarak oturtamadıysa, kanatlar da sürekli arayış ve değişim içinde oluyor.

Sosyal demokrat hareketin partileşmesi nasıl gerçekleşebilir?

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Bugün sosyal demokrasinin ve dünya solunun önünde bir yenileşme, arzulanan hedefe ulaşmak için araçları ve politikaları gözden geçirme dönemi var. Sovyetler Birliği'ndeki sosyalizm denemesinden sonra gelinen noktada bütün dünya solu hem geçmişi, hem de geleceğin sosyalizminin nasıl olacağını tartışıyor. Türkiye sosyal demokratları olarak bu tartışmaların içinde olmalıyız. İşçi sınıfı hareketi 70 yıl önce iki kola ayrıldı: sosyal demokrat partiler, "Marksist-Leninist" partiler. Ayrılış sebeplerini biliyoruz ama şimdi gelinen noktada bir yakınlaşma var. Solun bu iki kolunun yakınlaşması bir konuda somutlaşıyor: İnsan hak ve özgürlüklerine dayalı çoğulcu demokrasi anlayışı. Bu olumlu bir nokta. Sosyal ve ekonomik akımda belirli farklılıkların olması ise doğaldır. Böyle bakınca solun temel konulardaki ayrımının 70 yıl sonra ortadan kalktığını ve bir birleşmeye doğru gidildiğini görebiliriz.

Bütün bu 70 senenin çelişkileri ve kavgalarından sonra böylesi bir birleşmenin yolları ve yöntemleri neler olabilir? Daha önemlisi birleşmeyi sağlayabilecek ana ilkeler neler olabilir?

Başta da söylediğim gibi sosyalizm ve demokrasi birbirinden ayrılamaz, olacaksa birlikte olacaklardır. Sosyalizm olmadan demokrasi derinleşemiyor, araya faşizm giriyor; demokrasi olmadan da sosyalizm gerçeklik kazanamıyor, çalışan insanların kendi yönetimi kurulamıyor. Bugün sol içinde canlı bir tartışma ortamı var ve biz sosyal demokratlar olarak "bu tartışmanın dışında kimse kalmamalı," diyoruz. Özgür ve açık tartışmalarla her şey sorgulanmalı ve geleceğin sosyalizminin nasıl olacağı ortaya çıkmalı. Geleceğin sosyalizmi geleceğin toplumuna da bağlı. İşçi sınıfının gelecekteki yeri ne olacaktır? Teknolojik gelişmenin sınırı ne olacaktır? Dünyadaki doğal kaynaklar ne olacaktır? Barış, silahsızlanma umudu gerçekleşebilecek midir? Bu soruların irdelenmesi geleceğin toplumunun özelliklerini de beraberinde getirecektir. Türkiyeli sosyal demokratlar bir yandan bu tartışmalara aktif olarak katılmalı, diğer yandan da SHP'nin çağdaş bir sosyal demok-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

rat parti olmasını sağlamalıdırlar. Yapılması gereken işlerin başında sosyal demokrat ideolojinin parti tabanınca kavranmasını sağlamak gerekiyor. Aynı şekilde bunun toplum tarafından benimsenmesini de sağlamalıyız. İkincisi, yeni sorunları gözönüne alarak programımızı sürekli yenilemekten kaçınmamalıyız. Program partisi anlayışını yerleştirmeliyiz. Üçüncü olarak örgüt yapısını güçlendirmeliyiz. Toplumda nasıl ki halkın siyasete aktif katılımını istiyorsak parti içinde de üyelerin parti siyasetinin belirlenmesine etkin katılımının mekanizmalarını oluşturmalıyız. Bunları yapmada iki engel var. Biri 12 Eylül rejiminin getirdiği yasaklardır. Bütün bu yasaklar kalktığı zaman sosyal demokrat parti örgütlenme açısından birçok sorunu aşmış olacaktır. Elbette düşünceye konulan yasakların da ortadan kalkması gerekir. Bugün Türkiye' de belirli konuları özgürce, korkusuzca tartışmak mümkün değildir. Örneğin özgürce ve korkusuzca tartışılamayan Kürt sorununa sağlıklı çözümler üretmek de mümkün olmayacaktır. Türkiye'de insanlar düşüncelerini açıkça ifade edemiyor, düşüncelerini yaymak için özgürce çalışamıyor. Bir yığın yasak, engelleme var. 20 Ekim seçimleri bu bakımdan son derece önemlidir. Türkiye'de yeni bir parlamento oluşacak, SHP iktidar olacaktır. Başta 12 Eylül anayasası olmak üzere, demokrasi yanlısı diğer partilerle mutabakat aranarak, askeri rejimin getirdiği bütün temel yasalar değiştirilecektir. Türkiye'ye, bugüne kadar yaşanmayan bir demokrasi ortamı gelecektir. Bizim SHP olarak hedeflediğimiz tam demokrasi, Türkiye'de hiçbir zaman yaşanmadı. Demokrasi Türkiye'de ya yarımdı, ya çeyrekti, darbelerden sonra da tamamen ortadan kaldırıldı. Bizim istediğimiz, insanların düşüncelerini özgürce ifade ettiği, bu düşünceler etrafında özgürce örgütlendiği ve örgütlü toplumun oluşabildiği bir demokrasidir. Bu gerçekleştiği oranda Türkiye sosyal demokrat hareketi de büyük ilerlemeler kaydedecektir.

Sizin dünya için söylediklerinizi Türkiye'ye taşırsak, solun iki kolunun yakınlaşması, hatta birleşmesinden, ben sosyal demok-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

rat hareketin kendi dışındaki solu bu tartışmalara çekeceği, hatta onu ortak örgütlenme içine çekeceği sonucuna varıyorum. Örneğin SHP ile SBP arasındaki farklar Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin sağ ve sol kanatları arasındaki farklardan pek farklı değil galiba.

Bugün solun birliğinin gerçekleşebileceği bir ortamın olduğunu düşünüyorum. Bunu geliştirmek gerekiyor. Cesaretli adımlar atmak gerekiyor. Solun iki kanadının 70 yıl sonra, uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınan insan haklarına, özgürlüklere dayalı bir çoğulcu demokrasi anlayışında bir araya gelmeleri yaşanıyorsa, bizlerin ayrı partilerde ısrar etmemizin gereği olmadığını düşünüyorum. Kendi içerisinde çoğulculuğu ve demokrasiyi yaşatan bir partide, insan haklarına ve özgürlüklere dayalı demokrasi anlayışında, geleceğin baskısız, sömürüsüz, şiddetten arınmış toplumunu kurma hedefinde birleşiyorsak diğer konular ayrıntıdır. Bir büyük kitle partisinde farklı görüşler ileri sürülebilir ve tartışılabilir. 2000'li yıllara giderken solun bölünmüşlüğünün felsefi ve ideolojik temeli yavaş yavaş ortadan kalkmaktadır. Bugün "SBP veya diğer sosyalist gruplarla farkınız ne?" diye sorarsanız ben önemli ideolojik ve felsefi farklılık yanıtı veremem. Ama tabii ki bir gelenek farklılığı var, geçmişte yaşanan farklı deneyimler var. Bunlar doğru. Herkes bir yerlerden geliyor ama gelinen noktada amaçta ve o amaca ulaşmada kullanılacak araç konusunda bir görüşbirliği var: demokrasi. Sonuç olarak dünyada ve bizde solun geniş kesimleri bir araya gelme şansına sahiptir ve ben bunun gerçekleşeceğini umuyorum. Örneğin İtalya'da büyük bir gelişme var. Avrupa'nın en büyük komünist partisi olan İtalya Komünist Partisi büyük değişimler yaşıyor ve Sosyalist Enternasyonal'e üye olmayı öngörüyor. Bu da gösteriyor ki çoğulcu demokrasiyi benimseyen sol partiler arasında uluslararası alanda yeni bir işbirliği ve dayanışma dönemi başlıyor.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

İSHAK ALATON:
"OLMAYAN PASTAYI NASIL DAĞITACAKSIN?"

Siz kendinizi kamuoyuna sosyal demokrat bir sanayici olarak takdim ettiniz. Ben ilk kez bununla yakın bir zaman önce karşılaştım. Sosyal demokratlığınız hangi tarihe dayanıyor?

Yakın bir zaman değil. Bunun kökeni şu fotoğrafta belli. 1951 yılında ben İstanbul'dan İsveç'e gittim. Kaynak işçisi olarak çalışmaya başladım. Bir sene sonra aynı fabrikanın teknik resim bölümünde vantilatör resimleri çizmeye başladım, bir sene de bu sürdü. Bir sene de bir başka fabrikada ihracat bölümünde çalıştım. İsveç'te üç sene kaldıktan sonra Türkiye'ye döndüm ve Üzeyir Garih ile beraber bir kolektif şirket kurdum. Başlangıcımız böyle oldu. Bir büroda iki kişi ve üç iskemle. İş büyüdü. İşin büyümesinin nedeni de Türkiye'nin o yıllardaki bakir durumu. Sorunuza dönersek, sosyal demokrasi bilinçli hayatımın daha başında yer etmiş bir husus. Ancak 60'larda, 70'lerde Türkiye'de öyle bir kutuplaşma var ki kendini solda gören insan sağın elini sıkmıyor, sağda olan insan da solcudan umacı gibi kaçıyor. Nitekim bundan dolayı insanlar birbirini öldürdü. Türkiye fikir alışverişi ve diyalog kurabilme bakımından çok ilkel bir ülke. Bir masa etrafında farklı fikirlerden insanların konuşabileceğini yeni yeni keşfediyoruz. 12 senelik bir mücadeleden sonra Ecevit'i nihayet davet ettirebildik TÜSİAD'a. Ben hep sosyal demokrattım, ama açık bir şekilde sosyal demokrat bir işadamı hüviyetim son dört-beş senede çıktı. Bu-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

nun nedeni bir taraftan Türkiye'deki ortamın daha liberal, daha mantıklı oluşu, diğer taraftan bunu acayip karşılayan insanların gittikçe azalması. Daha bundan bir yıl öncesine kadar çok önemli bir köşe yazarı benim sosyal demokratlığımı, biraz kinaye ve alayla eleştirmişti. "Nasıl olur, hem sosyal demokrat, hem işadamı?" diye sormuştu. Bu köşe yazarının mantığı o ki sosyal demokrat olmak için fakir olmak şart. "Varlıklı bir insanın sosyal demokrat olması mümkün değil," demek istiyor. Ya da varlıklı olduğun gün artık sosyal demokrat değil kapitalistsin. Bu kadar çapsız, bu kadar donuk, bu kadar mantıksız önemli, okunan köşe yazarlarımız var. Böyle bir ülkede de bir işadamının çıkıp "ben sosyal demokratım," demesi de zannediyorum cesaret işi.

Siz İsveç'teyken sosyal demokrat iktidarın parlak yılları galiba.

Süper yılları, evet. Çağdaş sosyal demokrasinin ne demek istediğini ben İsveç'te gördüm. Fiilen içinde yaşadım. 1932'de İsveç'te sosyal demokratlar iktidara geldiler ve 1976-82 arasındaki kısa bir devre hariç 60 yıl iktidarda kaldılar. Şimdi ise neredeyse düşecekler başka problemler dolayısıyla. Bu altmış yıl içinde çağdaş, akıllı, özel sektörü yanına alabilen sosyal demokrasi mucizeler yarattı. İsveç gibi petrolü olmayan, çok fakir olan, bu asrın başında patates bulamayan bir ülke dünyanın gelir olarak en zengin ülkesi oldu. Sosyal demokrasi bir refah toplumu yarattı. Ama hangi sosyal demokrasi? Benim bütün çabam "hangi sosyal demokrasi?" sorusunun Türkiye'de cevaplandırılması.

Evet, hangi sosyal demokrasi?

Bunun bir tek ilkesi var: Üretime karışmıyorsunuz. Üretimin herhangi bir yönüne dokunmuyorsunuz, üretimin mümkün olduğu kadar geniş bir rekabet ortamında oluşması için bütün engelleri ortadan kaldırıyorsunuz. Gümrük yok, sübvansiyon yok, devlet desteği yok. Her şey tam rekabet şartları içinde, dışa açık, yabancı

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

sermaye istediği kadar gelsin, borsadan istediği bütün hisseleri satın alsın. Kısaca üretimde devlet yok. Üretim oluştuktan sonra ise —işte bütün mesele bu— o üretimin mantıklı bir kısmını vergi olarak topluyorsunuz. Vergilendirme sistemi fevkalade sağlam, gelişmiş, akıllı, hem üretimin gelişmesine katkısı oluyor, hem de üretildikten sonra bundan payını alıp, bu payı altyapıya, eğitime, çocuk bakımına vs. aktararak refah toplumunu yaratıyor. Yani devlet üretimden sonra devreye giriyor. İşte ben bunu anlatmaya çalışıyorum. Dostlarıma "üretimden devleti çekin," diyorum. "Ne fark var?" diye soruyorlar. Fark çok basit. "Üretimden devleti kovun. Sizin çıkarınız devleti üretimde görmemektir," diyorum. Ama işlerine gelmiyor. Ne bugünkü hükümetin işine geliyor, ne yarın gelecek olan yönetimin işine gelecek.

Zonguldak grevi ile ilgili söylediklerinizyüzünden şimşekleri üzerinize çekmiştiniz.

Evet ama sonradan neler oldu. TÜSİAD toplantısından önce bir salonda oturuyorduk; Bülent Ecevit, Rahşan Ecevit, Ali Dönmez ve Füsun Koroğlu. Ali Dönmez bana diyor ki: "İshak Bey, siz bilmiyorsunuz, bize yakın olan tabanda ve halkta sizin çok saygın bir isminiz var. Çok seviliyorsunuz. Bu çok önemli, çünkü siz aynı zamanda kapitalistsiniz. Çünkü zengin bir insan olarak tabanda çok seviliyorsunuz." Bunun üzerine, "nasıl oluyor" diye biraz sohbet ettik. "Çünkü halk sizin mesajlarınızı anlıyor," dedi. Evet Zonguldak'ta halk yürüdü, "İshak Alaton buraya gelmesin," dedi ama sonunda ortaya çıktı ki, Şemsi Denizer bunları kuruyormuş. Denizer ne dese inanıyorlardı. Denizer diyordu ki: "İshak Bey kömür ocaklarının kapanmasını istiyor çünkü kendisi kömür ihraç ederek para kazanacak." Bu biraz çirkin. Benim derdim kömürden para kazanmak değil. Eğer öyle olsaydı böyle çıkmazdım. Başka dolambaçlı yollar bulurdum para kazanmak için. Bu kadar mantıksızlık ancak saygısızlıkla izah edilebilir.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Siz üretimde devletin hiçbir şeye karışmamasını sosyal demokrasinin en birinci ilkesi olarak görüyorsunuz. Ama Türkiye'de sosyal demokrat hareketin başını çeken kadroların önemli bir kısmı tek parti döneminin devletçi geleneğinden geliyor. Her ne kadar bazı eleştiriler varsa da örneğin SHP lideri, İsmet İnönü'nün oğlu; DSP lideri eski CHP'nin genel başkanı. Türkiye'de CHP geleneğinden çağdaş bir sosyal demokrasi ortaya çıkabilir mi?

Mümkün değil. Eski CHP geleneği ile çağdaş sosyal demokrasinin birlikte yaşaması mümkün değil. Ya birini bırakıp öbürüne geçeceksin veya "ben hem buyum, hem oyum," dediğin zaman durum sırıtıyor. Her ikisinde de. Yalnız Ecevit'te bir farklılık var. Yeniliğe daha fazla açık olduğunu ifade etme cesareti gösterebiliyor. SHP'de ise tam bir donukluk var. "Ben düne bağlıyım," diyor, "Altı Ok'u bırakmam," diyor. "Altı Ok'u bırakmam ama ufak tefek tadilatlarda bulunurum," diyor. Ufak tefek tadilat sana ne gibi bir avantaj verecek? Bunu izah edemiyor. Kendi donukluğu içinde kalıyor. Sorunuza dönecek olursak. İsveç'te devletin üretimde payı yüzde dörttür. Türkiye'de yüzde 55'tir. Fakat Türkiye'nin bir felaketi daha var, çifte felaket. Hem üretimin yüzde 55'i devletin elinde, hem bankacılık sektörünün yüzde 70'i devletin elinde. Orada aklınıza gelebilecek her türlü uygunsuzluklar oluşuyor. Her gün, her yerde ufak veya büyük uygunsuzluklar ve anormallikler oluşuyor. Bunları kontrol etmeniz mümkün değil. Politikacının eline oyuncaklar verip "al oyna," diyorsunuz. Dikkat edin Türkiye'de politika devletin elindeki üretim araçlarıyla oynamaktır. Yoksa uzun vadeli bir program içinde, örneğin "eğitime şöyle bir yenilik getirelim, savunmayı küçültüp modernleştirelim," gibi fikirler oluşmuyor veya basında görmüyoruz. Açın gazeteleri bakın, baştan sona kadar hangi KİT'te hangi bürokratlar neler yaptılar, neler söylediler, bunlar var. Bir garip ülke. Biliyor musunuz en çok neye şaşıyorum; bütün bu anormalliklere rağmen Türkiye'nin ekonomisi gelişiyor. Bazen düşünüyorum da mümkün değil, gelişmemesi lazım. Bu mantıksız sistem içinde Türkiye'nin

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

her geçen gün daha da batması gerekirdi, ekonomisinin çökmesi gerekirdi.

Bunun sihiri nerede?

Öyle kuvvetli bir ülke, öyle müthiş bir zenginlik var tabanda ki; özel sektör —bunun içinde kendine çalışan köylü de var, küçük esnaf da— ayağına bağlanmış gülleye rağmen koşuda başarılı oluyor. Bu gülle KİT'ler. Veya devletin ağırlığı veya devletin bankalardan çektiği. Ama bu gittikçe güçleşen, gittikçe kronikleşen önemli bir hastalığımız. Enflasyon öldürüyor. Dikkat edin hiçbir birikim olmuyor. Üretim yeni yatırımlara yetmiyor. Yeni yatırım yapılamayınca da işsizlik gittikçe problem haline geliyor.

Varolan koşullar içinde, önümüzdeki seçimlerde sosyal demokratların iktidara geldiğini varsayarsak, kaba bir deyimle ortada bir pasta olması lazım ki bunu adil bir biçimde bölüştürsün…

Olmayan pastayı nasıl dağıtacaksın? Oradan da bir başka netice çıkıyor. Sosyalizmde herkesi eşit kılıyorsun fakirlikte, yalnız küçücük bir nomenklatura veya aparatcıklar dediğimiz bir grup insan kendi imkânlarını istedikleri gibi geliştirebiliyorlar, ayrıcalıklı bir hayat yaşıyorlar. Çağdaş sosyal demokraside ise, eşitliği mümkün olduğu kadar refahta arıyorsunuz. Çocukların bakımı, okulların kalitesi, okuldan sonra iş bulma imkânları vs. yönünden mümkün olduğunca eşitliği temin etmek için üretimden aldığı kuvvetle, vergilerle bu sistemi geliştirmiş. Yani tamamen farklı iki sistem. "Hangisini tercih edersin?" diye soruyorum dostlarıma. "Eğer fakirlikte eşitliği tercih etmiyorsan, dikkat et şimdiye kadar hep bu düşüncedesin, sosyalist düşüncedesin, sosyal demokrat düşüncede değilsin." Sosyal demokrat olduğunu iddia eden bütün dostlarıma diyorum ki: "hayır sen sosyal demokrat değilsin, sosyalistsin. Çünkü devletin ağırlığının devamını istiyorsun. Devletin ağırlığının devam ettiği bir ortamda sosyal demokrasi gelişemez. Sosyal demok-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

rasinin gelişebilmesi için özel sektörün yaratıcılığına gözü kapalı inanman lazım. Bütün engelleri ortadan kaldırman lazım ki özel sektör koşsun. Bırakacaksın özel girişimci yaratsın ki sen ondan vergi toplayasın. Hem özel sektörü geliştirmiyor, önündeki engelleri kaldırmıyorsun, hem vergilendirme politikan çok karanlık, bir türlü onu da ortaya koyamıyorsun." Vergilendirme politikalarında öyle çarpıklıklar yaşıyoruz ki sosyal demokrat olduğunu iddia eden dostlarım arasında, isyan ediyorum bazen. Mesela bundan birkaç ay önce sosyal demokrat partinin bir sözcüsü kalktı bir gazeteye demeç verdi. "Türkiye'de esnaf, doktor ve avukatlar vergi kaçırmıyor," diyor. Röportajı yapan gazeteci diyor ki: "ama efendim istatistikler, defterdarlığın çıkardığı listeler gösteriyor ki doktorlar bir maaşlı kadar vergi vermiyor. Kuyumcular, esnaf vermiyor. Avukatlar sanki fakir hiç vergi vermiyorlar." Sosyal demokrat ekonomist üst düzey yönetici de diyor ki "vergi kaçıranlar holding patronları." "Allah allah" diyor bu sefer gazeteci, "holdinglerde vergi kaçırmak mümkün değil. Muhasebecisi onu ihbar eder. Vergi kaçıran holding olarak başı belaya girer," diyor. "Yok," diyor bu sefer sosyal demokrat yönetici, "holdingler, devletin çıkardığı tahvilleri satın alarak, bu tahviller vergiden muaf olduğu için vergi kaçırıyor." Bu çarpıtma, bu mantıksız izah bir sosyal demokrat partinin üst düzey yöneticisi tarafından ifade ediliyor, gazetelere geçiyor, kimse de itiraz etmiyor. "Yahu sen deli misin, sosyal demokrasi bu değil," demiyor kimse.

Söylediklerinizden çağdaş sosyal demokrasinin Türkiye'de olabileceği konusunda karamsar olduğunuz ortaya çıkıyor.

Tabii karamsarım. Hiç ümitvar değilim. Bu kadar çabadan sonra, bu kadar bağnaz, bu kadar kapalı, bu kadar kendi içine kapanık bir parti yönetimi beni korkutuyor. Çünkü bir taraftan ellerinde çok önemli bir alet var. TÜSES diye çok önemli bir araştırma kuruluşu var ellerinde. Çok akıllı insanların olduğu bir vakıf bu. Onların herhalde tesiri olmuyor diye düşünüyorum. "Acaba başka yolu ne

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

olabilir?" diye kendi kendime soruyorum. Bazen sosyal demokrat dostlarımı daha çok silkelemek için diyorum ki, "Sovyet Rusya' da olacaklar belliydi zaten. Nitekim oldu. Sovyet Rusya'da ve Doğu Avrupa'da silindi bu sosyalizm. O zaman kim kalacak, biliyor musunuz? Küba birinci, Kuzey Kore ikinci, Türkiye üçüncü." Niçin? Küba ve Kuzey Kore'de devlet yüzde 100, Türkiye'de yüzde 70. Bizim uyanmamız lazım. Sosyal demokrasi bu değil. Sosyal demokrasi boğayı boynuzlarından tutmaktır. Rusya bunu yaptı, boğayı boynuzlarından tuttu, "komünizm öldü," dedi. Rusya ve Doğu Avrupa şimdi kapitalizme geçmiyor, sosyal demokrasiye geçiyor. Bunun arayışında. Çünkü zaten geleneğinde tabana, halka hizmet götürme sistemi var. O sisteme, özel sektörün, girişimcinin önündeki engelleri kaldırma eklenir. Ama orada çok zorluklar var. Türkiye'nin Sovyet Rusya'daki problemleri yaşamaması için, daha yumuşak, daha kontrollu bir geçiş devresine başlayabilmesi için sosyal demokratların buna inanması lazım. Çünkü bugünkü yönetim bunu yapmıyor. Aslına bakarsanız bugünkü yönetimin özelleştirme hikayelerine çok fazla önem verdiğine inanmıyorum. Çünkü işlerine gelmiyor. Politikacının elinden oyuncağı alamıyorsunuz. Muhalefet de "aman bırakma, oynamaya devam et. Çünkü iktidara geldiğimde ben de oynamak istiyorum," diyor. "İktidara geldiğimde ben de suyun başına oturmak istiyorum. Ben de onun gelirlerini istediğim gibi dağıtmak istiyorum," diyor. Halk da sahnede oynanan bu oyuna bakıyor. Buna demokrasi deniyor.

Halkta yaygın bir korku var. "Sosyal demokratlar ne zamandır iktidar değil, devletin olanaklarından epey uzak kaldılar. Gelirlerse çok fazla yiyicilik olacak. Sağ ne zamandır iktidarda, en azından onlar alıştı. Daha az yerler." Nitekim sosyal demokratların kazandığı belediyelerle ilgili bir sürü şikayet ortaya çıktı.

Evet yaşadık, yaşıyoruz. Korkunç bir şekilde istismar edildi. KİT' ler ve bankaların yanı sıra çok daha önemli bir servet var Türki-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

ye'de, o da arazi sektörü. O da hoyrat ve çirkin bir şekilde yandaşlara dağıtılıyor. O daha beter. Bana sorarsanız gelen vuruyor, giden vuruyor, yeni gelen bir daha vuruyor. Öyle tuhaf bir yönetim şeklimiz var ki halkta yönetimi tenkit etme bilinci gelişmezken, "madem ki sistem budur ben de bundan bir pay alayım," zihniyeti gelişiyor. Asıl tehlike orada bence. Halkta bir yere varmak isteyen kimse, yandaş bulup bu haksız gasptan pay alma çabasına giriyor. Beni korkutan bu disiplinsizlik, bu inançsızlık, demokrasinin çarpık anlaşılması.

Türkiye'de yaşanan sosyal demokrasi gerçekliğini bir kenara bırakacak olursak, iş çevreleri evrensel anlamda sosyal demokrat bir hareketi Türkiye için kabul edebilecek noktadalar mı?

"Keşke Türkiye'de böyle bir sistem olsa," düşüncesi akıllarına asla gelmiyor. Varolan sistemin devamı çok daha cazip görünüyor işadamına. Ben de bunu garipsemiyorum. İnsanlar kendi menfaatleri yönünde düşünürler. Bazı nadir insanlar kendi çıkarlarına ters inançları ifade ederler. Ama zamanla onların sayısı da artar. Çünkü hakikatleri örtemiyorsun. Türkiye'de hâlâ korumacılık denen bir sistem var. Türkiye'de bugüne kadar sanayi geliştiyse bu hep yüksek gümrük duvarları arkasında oldu. Bunun da avantajlarını sanayici topladı, çünkü ne yaptıysa sattı. Kötü kalite de yapsa satıyor, iyi de yapsa satıyor. Tabii bu otomatik olarak daha iyiyi arama mecburiyetini o kadar empoze etmiyor. Niçin hâlâ bir Batı Alman buzdolabını, çamaşır makinesini Doğu İşhanı'ndan alıyorsunuz? Çünkü bir defa fiyatı çok daha pahalı değil, kaçak da geliyor, kalitesi çok daha yüksek. Belki Türkiye'de yapılanlar onlar kadar iyi ama bir peşin fikriniz var. Tüketici dediğimiz büyük kitle bundan zarar görüyor. Mantık diyor ki tüketicinin çıkarı dışarı açılma yönünde. Fakat Türk sanayicisinin işine bu gelmiyor. Gümrük duvarlarının yavaş yavaş indirilmesi durumunda itirazlar işitiyorsunuz. Feryat ediyor. "Malımı satamıyorum," diyor. Bir yerde haklı. Haklı ama çare gümrük duvarlarının yüksek tutulmasında değil,

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

zaman içinde sıfırlanmasında, Türk ekonomisinin dış ekonomiye entegre olmasında, burada yapılan malın dışarıdaki mal kadar iyi ve ucuz olmasında. Fakat bu mümkün değil, hiçbir zaman da mümkün olmayacak. Niçin? Çok basit bir sebepten. Çünkü Türkiye'nin sanayi girdilerinin çok büyük kısmı devletin tekellerinin elinde. Elektrik üretimi devletin tekelinde ve dışarıdaki fiyatın yüzde 40-50 üzerinde. Demir, aliminyum, bakır gibi hammaddelerin hepsi devletin elinde. Bu tekellerin fiyatları dünya satış fiyatlarının üstünde olduğu müddetçe —ki başka şekli mümkün değil. Çünkü hepsi kendi içlerinde hasta— bu KİT'ler yüksek fiyat tatbik ettikleri için kâr eder görünüyorlar. Ama bunun bedelini tüketici özel sanayiciye ödüyor. Çünkü özel sanayici yüksek fiyattan aldığı malı daha da yükselterek satıyor. Fanus içinde yaşayan suni bir ekonomiyle yuvarlanıp gidiyoruz. Fiyatlarımız yüksek, kalitemiz vasat, devletin tekelleri zaten belimizi büküyor. "Devletin tekellerini dış rekabete aç da normal fiyatlarda mal satsın," dedin mi Türkiye'yi batırdın, öldürdün. Zaten KİT'ler zarar ediyor, bu sefer iki misli zarar edecek, o zaman da enflasyon. Bana sorarsanız, en büyük hastalık işin prensibinde. Hiçbir KİT reform edilemez. Mümkün değil. Çünkü özel sektörün bir üretim aracı, bir fabrikası iki motivasyonla ayakta kalır. Önünde havucu vardır, bu kârlılıktır. Kârlılığa yetişmek için koşar. Bir de arkada kırbaç vardır. İflas etme tehlikesi. Eğer iyi çalışmazsa kırbacı yiyecek, iflas edecek. Devletin üretim aracında bu yok ki! Hiçbir KİT'in iflas etmesi mümkün değil. Bir KİT para kaybettiği zaman ne oluyor? Hiçbir şey olmuyor. Örneğin Petlas diye bir ucube, bir beyaz fil var; Petkim'in lastik fabrikası. 40 yıl öncesinin teknolojisiyle bir fabrika kurduk. Yüzlerce beyaz fil var Türkiye'de. Bir beyaz fil daha koyduk, kocaman hem de. Petlas'ın başındaki zevat diyor ki: "700 milyar zararım var. Dar boğaz giderme yatırımları yapmak için de 85 milyara ihtiyacım var. 785 milyar lira istiyorum." Hazine de bu parayı veriyor. Ben de diyorum ki: "benim bir lastik fabrikam olsaydı, hemen Ankara'ya gider bağırırdım. Ona 785 milyar lira veriyorsan bana da ver. Niçin ona veriyorsun da bana ver-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

miyorsun." Müthiş bir akılsızlık yaşanıyor Türkiye'de. Basit bir misal; Zonguldak kömür madenleri. Artık dilimizde tüy bitti. Sosyal demokrat dostlarıma çok basit bir şekilde anlatmaya çalışıyorum. Fakat hakikatleri görmek, özellikle sosyal demokratların işine gelmiyor. 42 bin kişi çalışıyor Zonguldak'ta. Hesap ettim, senede 900 milyar lira alıyorlar. Bir an için bu madenciliği durdurduğumuzu kabul edelim. İnsanları da o madenlerde gömerek, öldürerek, hasta ederek çalıştıracağımıza tarlaya gönderelim. Tarlalarında kendileri için üretim yapsınlar. Aynı zamanda da yeni meslekler edindirmek için onlara yardımda bulunalım. Fakat bu arada —çok önemli— maaşını ödemeye devam edelim. 900 milyarı sanki çalışıyorlarmış gibi vermeye devam edelim. Üretim yok tabii. Üç milyon ton kömür yok. Onu da ithal et. Fiyatı belli. Şimdiki fiyattan sat. Oradan da bir miktar para kazanıyorsun. Benim yaptığım hesaplar tetkik edildi ve doğru oldukları ortaya çıktı. Devletin elinde bugünkü parayla 2,5 trilyon lira birikiyor. Hem işçiye 900 milyar ödüyorsun, hem kömürü ithal edip satıyorsun, hem de elinde 2,5 trilyon lira oluşuyor. O kapalı madenlerde, o deliklerde, o tünellerde o parayı çarçur etmiyorsun. Yalnız işçiye verdiğin para değil ki! Dekovili var, direkleri var, elektrik sarfiyatı var, var oğul var. 2,5 trilyon bugünkü parayla 500 milyon dolar. Korkunç bir para. Devletin bugünkü açığı 25 trilyon. Yalnız bu Zonguldak problemi senin bütçe açığını yüzde 10 azaltıyor. Enflasyonun yüzde 70 ise, bunun yüzde 10'u eksiliyor. Anlatıyorsun. Bakan anlıyor, mühendis anlıyor, sosyal demokratı anlıyor, herkes anlıyor, fakat kimse buna bir çare bulmak için harekete geçmiyor. Niçin? Çünkü kaygılar var. Buna dokundun mu "İshak Bey işçinin emeğine göz koydu." Yahu İshak Bey işçinin emeğine göz koymuyor, mantığını izah etmeye çalışıyor. Diyor ki, "eğer bir üretim merkezinde girdi çıktının altındaysa zarardasın, çare ararsın. Ama girdi beş, çıktı bir ise, dört kaybediyorsan, delisin. Bunun çaresi yoktur. Bunu hemen durdurman lâzım. Yoksa insanlar sana güler." Nitekim İngilizler gelip rapor verdiler ve güldüler. "Dünyanın hiçbir yerinde böyle bir durum yok" dediler.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Üstelik çalışma şartları felaket. Onun için sosyal demokratlara diyorum ki hep "ayıptır, insanlara yazıktır." Değişmeyi sevmiyor Türk milleti. Türk milletinde böyle bir tutuculuk var. Statükoya müthiş bir bağlılık var.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

YAKUP KEPENEK:
"PİYASA EKONOMİSİNİ HİÇBİR ZAMAN YADSIMADIK"

SHP, öncesinde yer alan Cumhuriyet Halk Partisi'nin bir devamı mıdır, yoksa bir reddi midir, ya da CHP'nin bazı olumlulukları üzerine inşa edilmiş yeni bir yapılanma mıdır?

Benim SHP'de Genel Sekreter Yardımcılığı yaptığım dönem 1986-87 dönemidir. Bu dönemin Türk siyasal hayatı için ilginç bir özelliği vardır. SHP'nin kendi örgütü eliyle kendi programını yaptığı dönemdir. SHP örgütü ilçe yönetimlerinden başlayarak, il yönetimlerinden geçerek, nihayet kurultayda bir program hazırladı. SHP Programı denilen program işte budur. Bu da, sanıyorum, Türkiye'de yapılan ilk örgütlü program çalışması, sürecidir. Sorunuzun özüne gelelim şimdi. Kuşkusuz her toplumsal, siyasal koşul kendi sonuçlarını verir, kendine özgü bir politika üretilmesini ve uygulanmasını zorunlu kılar. Bu bakımdan SHP, geçmişteki CHP'nin birçok bakımdan devamı sayılırsa da, birçok bakımdan da kesinlikle devamı sayılmamak gerekir. Çünkü 1920'lerin Türkiyesi'nin toplumsal, ekonomik koşulları, iç ve dış siyasal konjonktürü ile 1990'lı yılların Türkiyesi'nin yapısı çok farklıdır. Dolayısıyla, farklı dönemlerde farklı yaklaşımlar izlenmesi gerekir. Ayrıca bu sosyal demokrasinin de bir özelliğidir. Eski CHP'nin de sosyal demokrat ideolojiden kaynaklandığını söylemek, iddia etmek de gerekmiyor. Dolayısıyla farklı dönem, düzen ve uygula-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

malardan gelen farklı iki sürecin eklemlenmesi sözkonusudur. Bildiğiniz gibi, CHP'nin 1960 ve özellikle 1970'lerde "Ortanın Solu" ya da demokratik sol bir çizgiye gelmesi, o günlerin toplumsal gelişmelerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır, bunların bir devamıdır. 1990'lı yıllarda ise, durum çok farklı bir düzleme gitmiştir ve gitmektedir. Çünkü, Türkiye 1980'li yılları, askeri bir darbeden çıkışın sancıları ile birlikte yaşıyor. 12 Eylül, ANAP rejimi dediğimiz, ister faşizan, ister yarı-faşizan deyiniz, bu rejimin tasfiyesinde belli aşamalardan geçiliyor, belli hızlanma ve yavaşlamalar oluyor. SHP 80'li yılları bu düzlemde, bu kavga ile geçirmenin hem olumlu, hem olumsuz yönlerini yaşıyor. Dolayısıyla, Kurtuluş Savaşı sonrasında dışa karşı mutlak bağımsızlığı, içerde de, bir anlamda, sınıfsız ve tek partili anlayışı temsil eden CHP ile 90'lı yıllarda faşizan bir yapıdan çıkışı savunan, demokrasinin yerleşip kökleşmesinde ve emek ağırlıklı bir yapıyı temel alan SHP arasında, özde de, biçimde de farklılık olmak zorundadır. Bu farklılığımız da vardır. Yine de SHP, eski CHP geleneğinin temeli üzerine bazı yönleriyle tümüyle oturuyor, bazı yönleriyle ise oturmuyor. SHP'nin üzerinde oturduğu temel yönler şunlardır: Birincisi ulusal bağımsızlık, gerçi 1920'li yılların kıskançlığı duyulmasa bile, Avrupa'da sınırların ortadan kalktığı bir dönemde bu duyulmasa bile, yine de ulusal bağımsızlık. Bu SHP'nin özellikle askeri harcamalar düzleminde, dış bağlantılar düzleminde CHP'den miras alması gereken temel noktalardan biridir. Bir başkası, ilki kadar önemli sayılması gereken bir başka nokta da, laik cumhuriyettir. CHP'nin 1920'li yüzünde tümüyle olgucu, pozitivist felsefenin izleri vardır. Cumhuriyetin düşünce temelinde de pozitivizm vardır. Bu düşünce çizgisi, yaşamda, gerçek mürşit, yol göstericinin bilim ve fen olduğu sonucuna ulaşır. DTCF'nin duvarına işlenen Atatürk'ün bu sözleri, SHP'nin de sahiplenmesi gereken temel bir doğruyu göstermektedir. Eğer bunu hiç kimsenin dinini, felsefi ya da başka türden düşüncesini yadsımadan toplumsal bir öğe olarak öne çıkarabilirseniz, bu önemli bir katkıdır. Ama buna bağlı ve ek olarak, bunun bir uzantısı olarak, din ve devlet işlerinin ayrılması,

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

insan-insan ilişkilerine, toplumsal yapıya, yönetim yapısına din kurallarının değil, çağdaş gelişmelere uygun toplumsal, yasal diğer ilke ve kuralların geçerli olması ilkesi ortaya çıkar. Bu çok önemli bir ilke. SHP'nin CHP'den bunu da devralması gerekmektedir. Bir üçüncü öğe var; tek partili bir yapıdan gelmekle birlikte CHP, geçmişte, Türkiye'de demokratikleşmenin yolunu açmıştır. Özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra eksiklikleriyle, yanlışlıklarıyla da olsa ortaya çıkan çok partili rejimi, demokratikleşme özlemini CHP'nin taşımadığı söylenemez. SHP, 1940'lı yıllarda ortaya çıkan demokratikleşme özlemini sahiplenmek, çağdaş bir yapı içerisinde en köklü bir biçime götürmek zorundadır. İşte bunlar CHP'den gelen öğelerdir. SHP'nin yapması gereken bunları yeni öğelerle beslemektir. Bunun yolu da sınıfsal ya da sol özü koymaktır. Sol öz de SHP'nin programında belirttiği gibi emek ağırlıklı kitle partisi olmaktır.

Bir de CHP ve onun mirası denince akla hemen gelen Altı Ok var. Son kurultayda da hemen hepsinin üzerinde ciddi tartışmalar oldu. Sizin, CHP'nin oklarla simgelenen ilkeleri hakkındaki değerlendirmeleriniz nelerdir?

En baştan şunu söylemek istiyorum: Ben hiçbir şeyi tabu olarak görmüyorum, her şey tartışılabilir, tartışılmalıdır. Hele çağımızda tabulara yer yok. Ancak, 12 Eylül ANAP rejiminden çıkılması gereken, bunların tasfiye edilmesi gereken bir dönemde SHP'de başlatılan Altı Ok tartışmasını zamansız buluyorum. Bunu en baştan söylemem gerekiyor. Çünkü tartışılacak çok önemli, güncel sorunlar var; insan hakları var, sendikal haklar var, bu soygun-talan rejiminin tasfiyesi var. Bunlar varken, Altı Ok'u tartışmak bana biraz gereksiz gibi geliyor. Şimdi, geçmişte Ecevit ve demokratik sol üzerinde Özgür İnsan çevresinde çalışan öbür arkadaşlar, bizler, Altı Ok'un yeniden yorumlanması yolunda çabalar harcadık. Bu yapıldı, büyük ölçüde yapıldı. CHP'nin 1977 programında, "Ak Günlere" bildirgesine Altı Ok konulmuştur. İlkelerin yeni yo-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

rumları vardır. Onları burada tekrar etmeyeceğim. Şunu söylemeliyim, Altı Ok dahil her şey tartışılabilir, yeniden yorumlanabilir. Yine de, şu da unutulmamalı; Altı Ok'un içerdiği doğruları, okları, tabucu olmamak koşuluyla içeriğini yenilemek, tartışmak koşuluyla sahiplenmekte çok büyük bir terslik yoktur.

Ancak tek parti döneminin devlet yapısı…

SHP bunları savunmuyor ki. Devlet yapısının demokratikleşmesini, özgür bireyi, demokratik devlet savını SHP en başından beri savundu, şimdi de savunuyor.

Ama devletin küçülmesi, yerel yönetimlere daha fazla ağırlık verilmesi savları da partinizden geliyor.

Bunlar başka şeyler. Bunlara gelelim. SHP programında da bunlar var. İsterseniz devletçilik ilkesiyle tartışalım bunları. Devletçilikte işin bir ekonomik, bir de siyasal tarafı var. Türkiye'de, ne ölçüde liberal, piyasa ekonomisine inanan, özel sermaye yanlısı olursak olalım, kendimize özgü, özgül koşullardan doğal bir devletçiliğimiz var. En büyük zenginlerimizin anılarını okuyun, devletten nasıl destek aldıklarını çok iyi görürsünüz. Pek çok sermayedarımız, kamu iktisadi teşebbüslerini nasıl "velinimet" saydıklarını hiç çekinmeden ve tam bir açık yüreklilikle belirtirler. Şimdi, Türkiye'nin o günkü koşulları içinde devletin yerli üretimleri artırmak için, sanayileşmek için böyle kurumları oluşturması gerekliydi ve bunlar oluşturulmuştur. Devletçiliğin ekonomik boyutu geçmişte kaldı. Eğer ekonomik devletçilikten söz edilecekse, bu, gelişmiş ülkelerdekine benzer şekilde, teknoloji üretimi, yeni teknolojilerin alımı ve bunun programlanması olabilir. Programlamadan kasıt, üniversitede nitelikli işgücü yetiştirilmesinden, uygulama alanına geçilmesine kadar her şeyin programlanması ve zaman içinde yayılmasıdır. Devlet bunu da kendisi yapmaz, genel çerçevesini çizer. Bunun planlamacılıkla alakası yoktur. Bakınız,

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Türkiye'de 60 milyon insan bir şeyler üretiyor. Bu üretim süreci içerisinde teknolojiye yakınlık büyük önem taşıyor. Önem de, giderek, teknolojinin yerli üretimine kayıyor. Benim söylemek istediğim ise şu; Türkiye'nin bir kısım sanayi dallarında teknolojik anlamda katkı yapabilmesinin programlanabilmesi gerekiyor. Şunu söyleyebilmeliyiz, biz, önümüzdeki beş yılı, Türkiye'nin, örneğin elektroniğin bir dalında ya da mikrobiyolojide veya hızlı ulaşımda teknolojiyi yakalaması için programlıyoruz. Sonra bir başka alanda program yapılır. Bunu devlet yapacak değil. Devlet bunu ortak şirketlerle, teşvikler vererek, yerli ve yabancı katkıları alarak, üniversite programlarını buna göre ayarlayarak yapacaktır. Bundan sonra devletin ekonomiye katkısı böyle olacak. Bu, dünyanın gelişmiş ülkelerinde, hatta gelişmekte olan Güney Koresi'nde de böyle, bu ülkeler teknolojiyi yakalama, önünde olma yarışı içindeler. Türkiye de teknolojiyi bir yerlerinden yakalamak zorundadır. Bu iş, mülkiyet ayrımı yapmadan ulusal düzeyde olmalı. İşte bu, devletin bundan sonraki dönemde ekonomik boyutu olabilir. Devletin küçülmesinin bundan başka ikinci bir alt öğesi daha var. Bugün gelişmiş ekonomilerde, ulusal gelirin vergileme payı oranı Türkiye'deki oranın neredeyse iki katıdır. Türkiye'de ulusal gelirin yaklaşık yüzde 20'si vergi alarak alınıyor. Yunanistan'da oran bunun iki katıdır, yüzde 40 dolayında vergi alınıyor. Neden? Çünkü Yunanistan'da, başka ülkelerde, özellikle kuzey ülkelerinde "sosyal devlet" anlayışı hakim. Devletin sosyal işlevleri çağımızda büyük önem taşıyor. Türkiye'nin de en eksik olduğu noktalardan biri budur. Bu nedenle SHP, emek ağırlıklı bir parti olma niteliğine de uygun olarak, sermaye gelirlerini daha yüksek oranlarda vergilendirmek zorundadır, vergi kaçaklarını engellemek zorundadır. Kaynak yaratmanın başka yolu yoktur. Bunlar işin ekonomik boyutu. Gelelim siyasi boyutuna. Şimdi Türkiye' de devlet gerçekten demokratik değildir. Eğer yanılmıyorsam geçen ay içinde, İstanbul'da 11 yurttaşımız infaz edildi, sorgusuz, sualsiz öldürüldü. Bu tür bir yönetim mantığının egemen olduğu bir yapı, demokratik değildir. Türkiye'de yapılması gereken, dev-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

leti demokratikleştirmektir. Televizyonda izliyorsunuz, dünyanın en büyük gizli servislerinin arşivleri sokağa atıldı. Oysa Türkiye'de kontr-gerilla tartışması bile yapılamıyor. Bu devlet yapısının nasıl kaskatı olduğunun bir göstergesidir. Demokratik olmadığının bir göstergesidir. Düşünebiliyor musunuz, Türkiye'de üç askeri darbe oldu ve devletin güvenlik birimi bunlardan hiçbirini sivil hükümete bildirmedi. Böyle anlayış olmaz. Bunlar demokratik denetim mekanizmasının içine alınmalıdır. Düşünün ki, istihbarat teşkilatının en üst düzey görevlileri birbirleri hakkında gizli raporlar yazıyorlar, bunlar kamuoyuna yansıyor. Genelkurmay Başkanı ile mahkemelik oluyorlar, kendi iç kavgaları nedeniyle, vs. vs. Bunlar, bize Türkiye'de devletin halktan ne kadar kopuk, ne kadar uzak ve nerelerde olduğunu gösteren en önemli belirtilerdendir. Bu nedenle, SHP' nin siyasal alanda devletin tam demokratikleşmesi için devletin kendi denetiminde olmayan hiçbir biriminin olmamasını sağlaması lazım. İki, SHP'nin, devlet yönetim birimlerine seçimle gelmeyi savunabilmesi lazım.

Bu söylediklerinize valiler, emniyet müdürleri de dahil mi?

Şimdi, diyelim okul müdürleri, rektörler. Bunları bile şu anda seçemiyoruz. Ama bunun aşamalı gerçekleştirilmesi lazım. İnsanların seçtikleri eliyle yönetilmeye alışması lazım. Validen ayrılıp, belediye bizi yönetir mantığına 30-40 yıldır henüz gelebilmiş değiliz. Anadolu'da insanları hâlâ vali yönetir, kaymakam yönetir, belediye başkanı yönetmez. Demokratikleşmenin sonuçları alınabilsin, görülebilsin diye bu anlayışı değiştirmek lazım. Bu demokratik devlet yapısını yeniden kurumlaştırmak lazım. Bununla şunu kastediyorum; bizde devlet anlayışı halka hizmet anlayışı ile işlemiyor, bu şekilde kurulmuş değil. Yukarıda birilerine hizmet anlayışı vardır. Seçimle gelinen yerlerde de, belediyelerde de büyük ölçüde bu vardır: başkana hizmet. Devlet dairelerinde memurlar sanki üstlerine çalışıyorlarmış gibi bir durum var. Bunu tersine çevirip, kapıya gelene, yani halka hizmeti ele alan bir anlayışı ege-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

men kılmak gerekiyor. Bu biraz da halkın çabası ile olacaktır. Halkın istemeyi öğrenmesi gerekiyor. Bunlar karşılıklıdır, halkın istemesi, sizin ona sunmanız gerekiyor. Bunlar da işin siyasal boyutu. SHP tüm bunların açık savunucusudur, tüm programından da bellidir.

Sağın daha önceden konuştuğu, sosyal demokratların da açıklıkla ifade etmeye başladığı, hatta daha soldaki bazı örgütlenmelerin bile sözünü eder olduğu bir kavram var: serbest piyasa ekonomisi. Öte yandan SHP'nin, TÜSİAD ile görüşmesi tabanda bazı tepkiler yarattı. Siz, SHP'nin TÜSİAD ile bağlantısını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Rekabetçi, serbest vs. piyasa ekonomisi, sosyal demokrasi için en başından bu yana öyle çok yadsınan bir şey değildir. Sosyal demokrat ya da aynı anlama gelmek üzere demokratik sosyalist veya İngiltere ve İspanya'da olduğu gibi işçi partilerinin egemen olduğu yerlerde piyasa ekonomisi geçerlidir. Türkiye'de de piyasa ekonomisinin olmadığı bir dönem yoktur. SHP'nin tartışması gereken ya da diğer partilerden farklı olması gereken nokta şudur; Türkiye'nin üretim güçlerini, insanın verimliliğini arttırması gerekiyor. Bunun için de teknolojiyi yakalaması gerekiyor. Şimdi, piyasa ekonomisi, "piyasa göstergedir ve her şeyi belirler, her şey burada başlar ve biter," anlamına gelmemelidir. Piyasa ekonomisi bu değildir. Bunun ötesindedir. Bunun ötesi ise şudur; toplum yöneticileri eliyle, özellikle, sermaye kaynaklarının kullanımında, tahsisinde düzenlemeler yapmak durumundadır. Aynı şekilde işgücü kaynaklarına da yapar. Bizim okul, eğitim dediğimiz nedir? Üretken insan yetiştirme olayıdır. Bunu esas itibariyle kim yapıyor? Toplum, yani devlet yapıyor. Sosyal demokrat anlayışta şu var; sermaye tahsislerinde, sermayeyi üretken alanlarda tutabilmek, üretken alanlara yönlendirmek. Devletin yapması demek değildir bu. Bu türden önlemler almak şunu sağlamak amacını taşır: daha çok yatırım yapılsın, verimliliği daha yüksek alanlara yatırım

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

yapılsın ve gelişme sağlansın. Bu temel tahsisleri yönlendirmek gerekir. Bunu piyasa ekonomisine bırakamazsınız. Gelişmiş ülkeler de dahil, hiçbir ülke, teknolojinin gelişimini piyasaya bırakmıyor. Ama bizim bir başka sorunumuz da var. Biz üretkenliği arttırmak zorundayız. Tarımda, sanayide, hizmetlerde bireyin üretkenliğini arttırmak zorundayız. Bu ise yalnızca fiyatları esas alan bir anlayışla gerçekleşecek bir şey değildir. Sosyal demokratlar burada gündeme geliyor. Yoksa öbür süreçlerde fiyatları gösterge alma anlamında piyasa ekonomisi elbette geçerlidir. Ama, büyük ölçüde teknolojinin ve sermaye tahsisinin gerekli olduğu alanlarda, devletin yönlendirici olması lazım. Öncülük etmesi gerekir ve bundan da korkmamak gerekir. Öte yandan TÜSİAD ile ilişkilere gelince; bence, her siyasal parti bu türden derneklerle, örgütlerle ilişki içinde olabilir, olmalıdır. SHP'nin TÜSİAD ile görüşmesini olumlu veya olumsuz eleştiriye alırken, SHP'nin kendi düşünsel temeli gereği emekten yana olması, emekten yana dernekleri önde tutması gerekir veya onlarla ilişkilerini güçlendirmesi gerekir. Hatırlayacaksınız, 12 Eylül'le birlikte bütün derneklerin siyaset yapması yasaktı —ama TÜSİAD serbestti. Tepkiler galiba biraz da bundan kaynaklanıyor. Yoksa herhangi bir derneğe karşı tepkisel olmanın hiçbir mantığı yok.

12 Eylül'den sonra kurulan sosyal demokrat partilerin CHP'nin dine ve kurumlarına karşı katı tutumunu olduğu gibi sürdürmediklerine ilişkin bir izlenim ediniliyor. Sizin bu konudaki, din, dinin yönetimi, kurumlarının durumu konularındaki yaklaşımınız nedir?

Din nesnel bir olgu, toplumsal bir olgu. Yalnız, en başta söylediğimiz gibi insan-insan, insan-toplum ya da kamu yönetim yapısı düzleminde din kurallarının egemen veya geçerli olmaması gerekir. Geçmişte bu toplum bundan çok çekti ve bence bir takım sıkıntılarını hâlâ çekiyor. Dinle ilgili her türlü eylem, girişim, örgütlenme vs. bu dine bağlı olanlarca bir arada yapılır. Yani din, bi-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

reyle Allah arasındaki bir ilişkidir. Aynı inanışı seçenler bir araya gelirler ve bununla ilgili faaliyetler yaşarlar. Bununla devletin uzaktan yakından ilgisi yok. Ben, bu anlamda, devletin bu alanda herhangi bir faaliyette bulunmasını gereksiz görüyorum. Ama bu "Diyanet İşleri'ni kapatırım," anlamına gelmiyor. Bu, bana çok önemli bir soru gibi gelmiyor. Diyanet İşleri dinle ilgili genel bir çerçeve ya da büro olarak veya şimdiki gibi bir daire olarak kalabilir. Ama Türkiye'de yapılan o değil. Farklı, kötü uygulamalar var. Mezhep ayrılıklarını körükleyen bir tavır olduğuna dair işaretler var. Devletin bunu hiç yapmaması lazım. Devletin bırakın mezhepleri, farklı dinler veya inanmayanların, hepsinin üzerinde olması lazım. Doğrudur, bu ülkede yaşayanların yüzde 99'u müslümandır, yüzde bilmem şu kadarı da şu mezheptendir gibi laflar söyleniyor ama bu, devlet yönetiminde belli bir Müslümanlık anlayışının, belli bir mezhep anlayışının egemen olması anlamına gelmez. Tam tersine, onları kendi yerinde, cemaatinde bırakmak, o cemaatin çalışmalarının da topluma zararlı olmayacak şekilde sürdürülmesine hiç engel olmamak gerekir. Yani dini orada bırakmak, devlet anlayışına, kamu yönetimine hiç karıştırmamak, sokmamak gerekir. İşin özünün bu olması gerekir. Değişik mezhepler, dinlere inananlar, inanmayanlar olabilir, çoğulcu bir toplumda bunu yapmamak lazım.

Türban konusu da geldi bir ara gündeme.

Bence, giyim-kuşamla, biçimle ilgilenmemek gerekiyor. Herhangi bir tartışmada önemsememek gerekiyor. Ona ilişkin kuralları toplum kendi koyar. Diyelim siz şortla Kızılay'a giderseniz, ayıplanırsınız ya da ayıplanmazsınız. Yani toplumun kendine özgü kuralları vardır. Toplum yapısını, ahlâkını zedeleyici kurallar da zamanla değişebilir, başka şeyler olur. Ben türbanı bir giyim aracı olarak hiçbir şekilde yadsımıyorum. Ama türban eğer kamu yönetiminde ve insan ilişkilerinde egemen kılınmak istenen bir siyasal amaçla kullanılıyorsa, ben bunu yadsırım, yanlış bulurum, çün-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

kü başından beri söylediğim anlayışa ters. Din kurallarını devlet yapısında egemen kılmak isteyen bir anlayışı hiçbir bakımdan, demokrasi anlayışım, diğer anlayışlarım bakımından doğru bulmuyorum.

Mezhep ayrılıklarından sözettiniz. Ben de oraya gelmek istiyordum. Sosyal demokratlar bu ayrımın yoğun olduğu İç Anadolu bölgesinde, Sünni kesimden oy almakta zorlanıyorlar. Bunu aşmak için ne yapmak gerekiyor?

Tersinden de düşünülebilir: Neden sosyal demokrat anlayış Alevi kesimden daha çok oy alıyor? Bu, galiba, onların daha önce sözünü ettiğim laiklik ilkesine daha yakın, daha sıcak, daha kolaycı şekilde bakmalarından kaynaklanıyor. İşin özü bu. Sosyal demokrat partiler din ya da herhangi bir düşüncenin bir çıkar aracı olarak kullanılmasını yeğlemezler, isteyemezler. Oysa pek çok yapıda, sözünü ettiğiniz o bölgelerde, din bir çıkar aracı olmuş. Yani, biraz daha soyut söylersek, din, insanın insanı sömürmesinin yöntemlerinden bir tanesi olmuş. O nedenle karşı çıkmak gerekiyor ya da daha doğrusu o nedenle oy alınamıyor, çünkü bu sosyal demokrat anlayışa ters düşüyor. Toplumda birçok insan var, inanır, ibadetini yapar ve laikliğe inanır. Bunu çıkar aracı veya toplumda konum için bir araç olarak kullanmaya gitmez, kullanmaz. Oy alamamamızın nedeni budur; dinin bir çıkar aracı olarak sosyal demokratlar tarafından benimsenmemesi, oysa başkaları tarafından benimsenmesi, savunulmasıdır.

"Sosyal demokratlar bu konuya diğerlerinden daha farklı yaklaşıyor ,"diyorsunuz. Ama bu arada, sağ ise solun, sosyal demokrat kesimin daha önce ve daha yoğun olarak kullandıkları kavramları kullanmaya başladı: sosyal adalet, eşit gelir dağılımı, insan hakları gibi. O zaman sosyal demokrat ne yapmalı, yeni bir biçim mi kazandırmalı, yeni yaklaşımlar mı oluşturmalı ya da varsa bu kavramların kullanımı arasındaki farkları mı ortaya koymalı?

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Şimdi insan hakları dediğimiz olayın bir siyasal boyutu var bilindiği gibi. Ama bir de toplumsal boyutu var. Yani sosyal demokrat anlayışa göre seyahat özgürlüğü var demek yetmez, eğer bireyin seyahat etmesine yetecek olanakları sağlarsanız öyle bir özgürlük vardır. Bunun gibi, sosyal demokrat anlayışa göre, konut dokunulmazlığı esastır demek yetmez, adamın konutu yoksa dokunulmazlığın anlamı da yoktur. Dolayısıyla, sosyal demokratlar işin toplumsal boyutunu, gelir boyutunu da hesaplar. Şimdi, sağcı partiler, bu doğrultuda politika geliştiriyorlarsa, işin gelir özüne bakmak lazım, toplumsal özüne bakmak lazım. Biz açıkca şunu diyoruz: Biz, emek gelirleri ile sermaye gelirleri dengesinde emek yararına çaba harcarız. Memurlar da sendikalaşmalıdır. Örgütlü emek karşılığını almalıdır. Şimdi, sağcı partiler bunu söyleyemezler. Bu ciddiyetle koymuyorlar. Dolayısıyla, siyasal haklarla ekonomik hakların bütünlüğü ve yaşama, uygulamaya geçirilmesi sosyal demokratlar açısından önemlidir. Sağdaki arkadaşlar eğer bunu yapıyorlarsa gayet iyi. Bu süreç demokratikleşme ile birlikte gelişecektir. Sosyal demokrat düşüncede, insanın insan tarafından sömürüsünün zaman içinde, demokratik süreçlerle ortadan kaldırılması vardır. Sosyal demokrasinin düşünce temeli budur. Eğer sağcı partiler bunu savunuyorlarsa gayet iyi.

Erdal İnönü'nün son SHP kurultayında söylediği sözler var. Kurultay'ın yalnızca Türkiye için değil, tüm dünya sosyal demokratları için önemli olduğunu, onlara yol gösterici olacağını söylüyordu. Buradan hareketle size şunu sormak istiyorum; Türkiye'de oluşan sosyal demokrat anlayış, dünyanın öteki gelişmekte olan ülkeleri için bir gelişme, kalkınma modeli olabilir mi?

Türkiye'de sosyal demokrasi çok zor bir ortamda doğdu. Komünizmin hain sayıldığı, düşman ilan edildiği bir sağ zemine karşı oluştu. Bu nedenle de Türkiye'de sağ siyasetin ekseni, temeli olan anti-komünizmden çok çekti. Komünist blokta olan gelişmeler, sosyal demokrasinin Türkiye'de savunulduğu şekliyle evrensel

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

geçerliliğini, bir anlamda, biraz daha net bir biçimde kanıtlamış oluyor. Dolayısıyla, sağ kesim Türkiye'de artık politikalarını komünizm düşmanlığına dayalı bir şekilde yürüterek, sosyal demokratları baskı altında tutamaz. Gerçi yeni düşmanlar yaratmak sağın karakteridir. Onların ne tür düşmanlar yaratacaklarını bilmiyorum. Bu din olabilir, ırkçılık olabilir, mezhepçilik, şovenizm olabilir, başka şeyler olabilir. Bunlar özellikle azgelişmiş ülkelerde, demokrasinin yaygınlaşıp, kökleşmesini engellemek için düşman yaratma işini beceriyle yapıyorlar. Bunu kimin için söylüyorum? Türkiye, büyük sermaye kesimlerinin yeni düşmanlar yaratmasına izin vermeyen bir biçimde demokratikleşme yönünde büyük ve önemli adımlar atmak zorundadır. Ben buna çok büyük önem veriyorum. Demokrasiyi de bu anlamda çok önemsiyorum. Demokrasi olduğu zaman sosyal içeriği kendiliğinden geliyor. Adam gidiyor, özgürse, "ben açım," diyor, pankartını açıyor ya da "sağlık hizmeti istiyorum," diyor ya da "bu mahalleye yol istiyorum," diyor. Bunlar ancak demokratik bir ortamda yapılabilir. Yalnızca siyasal değil, aynı zamanda ekonomik içeriği ile de demokratikleşme gündemimizin birinci maddesidir. Şimdi biz bu doğrultuda örnek olabilir miyiz? Bir takım arkadaşlarımız, özellikle Ortadoğu'ya örnek olunabileceğini söylüyorlar. Bir kısım arkadaşlarımız, başka yerlerde olabileceğimizi söylüyorlar. Bir kısım arkadaşlarımız da, Sovyetler Birliği'nden ayrılan cumhuriyetler için örnek olabileceğimizi söylüyorlar. Ama ben bunları çok fazla abartmamak gerektiğini düşünüyorum. Çünkü her toplumun kendine özgü koşulları vardır. Temelde ekonomik ya da siyasal gelişmeler topluma özgü bu koşullardan çıkar, oradan genişler. O nedenle, azgelişmiş ülkelerin Türkiye'yi örnek alması istenen, dilenen bir şey ama o ülkeler, toplumlar bunu kendi koşullarına, kendi becerilerine ya da insan düşüncesinin anlayışına, gelişmesine göre yapacaklardır.

Uzunca bir süredir Türkiye'nin gündeminden düşmeyen artık kendisini çok sıcak olarak ortaya koyan bir Kürt sorunu var.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Yöntem olarak sizin konuya bakışınız nedir? Çözüm yolları neler olabilir?

Benim görebildiğim kadarıyla, ülkemizde etnik anlamda bir birliktelik, bir içiçelik sağlanmış durumda. Benim görebildiğim, anlayabildiğim kadarıyla, bugün Diyarbakır'dan çok İstanbul'da Kürt var, Ankara'nın belli yerlerinde var vs. Aynı şeyler diğer etnik gruplar için de geçerli, Çerkezler var, Lazlar var, başkaları var. Bugün ekonomik anlamda bir içiçelik var. Geriye ne kalıyor? Siyasal durum, kimlik meselesi sorunu kalıyor. Hiçbir ülke, hiçbir bünye ülke bütünlüğünü kolay kolay tartışmaya açamaz. O başka bir sav. Ülke bütünlüğü, ülke sınırları meselesini, hele günümüz koşullarında tartışmaya açmanın fazla yararlı olacağını sanmıyorum. Kürt önderlerinden, eğer yanılmıyorsam Musa Anter'in güzel bir yazısı vardı bir zamanlar bir dergide, "biz bir dağ devleti olarak Güneydoğu Anadolu'da devlet kuracağız. Marmaris, Köyceğiz ve benzeri gibi yerleri Türklere mi bırakacağımızı sanıyorsu-nuz?" diye bitiriyordu. Şunu söylemek istiyorum, ben birlikte yaşamayı nesnel ve gerekli olarak görüyorum.

Bunun koşulları nasıl sağlanacak. Güneydoğu'da bir PKK olayı var, yaşanmakta olan bir süreç var ve bu yüzden sürekli kan akıyor.

Ben başından beri şunu savunuyorum; temel nokta şu, önce biz, Kürtçe şarkı söylemek, Kürt kimliğini tanımak vs. —ki bunlar açıldı artık— bunu kabul etmek durumundayız. O iş bitti. Gerçi hukuk uygulamanın arkasından geliyor ama, hiç kimseye Kürtçe şarkı söylüyor diye bir şey söylenmiyor. Ama ne oluyor, polis çekiyor silahını, Kürtçe konuştu diye iki tane adamı öldürüyor. Toplumsal terslikler oluyor. Bunu düzeltmekte, bence birkaç tür önlem almakta yarar var. Bir kez, genelde çok tepki yaratmayacak, yumuşak bir yaklaşıma ihtiyaç var. Çok tepkiden şunu kastediyorum; şimdi siz Kürtçenin tümüyle yasak olduğu, Kürtlere "Dağ

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Türkleri" denildiği bir zamanda, hem Kürt kimliğini kabul edeceksiniz, hem de diyelim televizyonda, Kürtçe yayın yapacaksınız yahut bir üniversitenizde Kürtçe eğitim yapacaksınız. Bunlar hemen yapılacak şeyler değil. Zaman içinde, demokratikleşmeyle birlikte ve yumuşak yapılması gereken şeylerdir. Neden? Çünkü öbür kimselerin tepkisini almamak için gerekmektedir. Daha doğru bir söyleyişle, çıkacak tepkiyi dengeleyecek bir biçimde yapmak gerekir. Şimdi biz ne istiyoruz? Dayanışma ve barış istiyoruz. Nerede? Kürtler, Türkler, Lazlar, her kim yaşıyorsa bu ülkede, onlar arasında. Bunu sağlamak için genelde yumuşak bir yaklaşıma gereksinme var. Devletin görevi bu özgürlükleri, örneğin Kürtün Kürtçe şarkı söylerkenki özgürlüğünü korumaktır. Görevi budur. Gelelim işin esas öbür tarafına, sizin sözünü ettiğiniz PKK olayı ve benzerlerine. Ben samimi bir kanımı söyleyeyim, Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerinin geçmişte Güneydoğu'daki ekonomik ve toplumsal yapıyı düzeltme yönünde çok eksikleri, çok büyük yanlışlıkları var. Bakınız, ben iktisatçıyım, son on yıldır yatırımlarımızı büyük ölçüde GAP'a yaptık, varsa yoksa GAP. Peki, bu GAP sonucu ortaya çıkacak üretim artışı, ortaya çıkacak öbür ekonomik gelişmeler, çalışmalar ve bunun getirisinin o yöre halkına ne yararı olacağını biz tam olarak biliyor muyuz? Tartışıyor muyuz? Biz GAP ve benzeri bir yaklaşımla Güneydoğu insanını, bir kez, ekonomik özgürlüklerine kavuşturmak zorundayız. Ekonomik özgürlük, bağımsızlık önemlidir. Bu, bireyin, ailenin ekonomik özgürlüğü, bağımlılıktan kurtulması anlamındadır. GAP ve benzeri projelerle feodal, yarı-feodal yapının kalıntısının ortadan kaldırılması lazım. İşin özünde bu var.

İşin bir başka yakası daha var. Cumhuriyetçilik ve ilkeleri anlayışıyla demokrasi tartışması geliyor ön plana. Cumhuriyet demokrasiye, tartışmaya evet diyor, ama iş Misak-ı Milli sınırlarına gelince dur diyor. İlkelerinin sınırları, ilkelerinin kendileri arasında bir çelişki var gibi görünüyor. Bu ikileme, eğer sizce burada bir ikilem varsa, nasıl yaklaşıyorsunuz?

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Eğer, yöre halkı özgür iradesiyle ayrı bir devlet kurmak istiyorsa ve benzeri bir şey yapmak istiyorsa Misak-ı Milli'nin ne anlamı var, diyorsanız, sizi anlıyorum. Ben demokratik düşünme anlayışını savunuyorum. Özgürlüğün tartışılması benim işim. Bu ülkenin bir aydını, yapının bir parçası olarak şunu söyleyeyim; Güneydoğu'da ayrı bir Kürt devleti kurulması sorunu her şeyden evvel o yöre insanının vereceği bir karardır. Onların, kendilerinin karar vermesi önemli. Başka bir şey daha önemli, bir taraftan diyoruz ki, buralarda feodal yapı var, 10-20-30 köy birilerine bağlı, bunu da biliyoruz. Ayrıca Güneydoğu'da bireyin özgür iradesi meselesi çok da geçerli değil. Ben en baştan ekonomik özgürlük derken bunu söylemeye çalıştım. Yani, eğer birey özgür iradesine sahip değilse, iradesini bir halk oylaması veya bir başka türle belli etmesi sözkonusu değildir. Ne olacak o zaman? Oradaki birkaç eşraf, ağa ya da toplumdaki belli güç odaklarının isteğine, tutumuna göre bir siyasal sonuç çıkacaktır. Şimdi eğer demokrasiyi savunuyorsak, önce oradaki bireyin ekonomik özgürlüğünü sağlamasını, yani iş sahibi olmasını, gelir sahibi olmasını, kısaca oradaki feodal ve yarı-feodal yapının ortadan kaldırılmasını savunmak zorundayız.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

ŞAHİN ALPAY:

"BİZDE SOSYAL DEMOKRASİ MARKSİZMDEN DEĞİL ONA ALTERNATİF OLARAK DOĞDU"

İlk olarak sormak istediğim soru şu. Sizce Türkiye'de sosyal demokrat hareket ile sosyal demokrat ideoloji ne kadar örtüşüyor?

Ben sosyal demokrat partilerimizin henüz çağdaş anlamda sosyal demokrat bir platforma oturmadıkları kanısındayım. 12 Eylül döneminden sonra partilerin yeniden örgütlenmelerinden bu yana sosyal demokraside bir kriz, bir tıkanıklık yaşanıyor. Bu bunalım; çeşitli liderlerin ya da partilerin sosyal demokrat hareketin önderliğini ele geçirme mücadeleleri şeklinde tezahür ediyor. Ama bence bunalımın derinde yatan nedeni, siyasi platform, dilerseniz, ideolojiyle ilgili. Bu bunalımı incelemeye girişirsek, işe CHP'den başlamak gerekiyor. CHP, çok ilginç bir parti. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu. Bu kurucu rolünde çağa uygun birçok görüşü benimsiyor, Batılılaşma ve laikleşme yönünde çok önemli reformlar yapıyor. Daha sonra da kendini çağdaş fikirlere uydurmada büyük başarı gösteriyor. Bakıyoruz, İkinci Dünya Savaşı sonunda CHP, çeşitli kısıtlamalarla da olsa, demokratik rejimi, çokpartili düzeni getiriyor. Bunda dünya koşullarının zorlamasının da payı var, ama çağdaş fikirlerin etkisi bence daha büyük. 1960'ların ortalarında CHP'yi yeniden yenilenme arayışı içinde görüyoruz. Bu kez CHP, seçkinci geleneğinden sıyrılma, "demokratik sol" ya da "sosyal demokrat" bir kimlik kazanma arayışı içinde

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

görülüyor. 1970'lerin ortalarında demokratik sol bir parti olduğu resmen kabul ediliyor, Sosyalist Enternasyonal'e üye oluyor. Ama bu büyük ölçüde lafta bir sosyal demokrasi. 12 Eylül rejiminden çıkıldıktan sonra sosyal demokrat kesimde yine bir yenilenme, geride kalan dönemin fikri ve siyasi mirasını gözden geçirme ihtiyacı duyuldu. Neydi bu miras? CHP'nin hayli devletçi, milliyetçi, seçkinci bir mirası vardı. Sanıyorum Bülent Ecevit'in yeni bir program, yeni bir örgütlenme modeli, yeni bir parti önerisiyle ortaya çıkması da bu ihtiyaçtan kaynaklandı. Aslına bakarsanız DSP ekonomide devleti değil, piyasayı esas alan; her alanda çoğulculuğu savunan, çağdaş anlamda sosyal demokrat platforma yakın bir programla ortaya çıktı. Fakat zamanla Ecevit'in programıyla, söylediklerıyle yaptıkları arasında büyük bir benzemezlik görüldü. Ecevit'in hayli devletçi ve milliyetçi fikirleri savunmaya devam ettiği gözlendi. Yeni tip bir örgüt kurmak niyetinde olmadığı anlaşıldı. Maalesef DSP, Osman Bölükbaşı'nın Millet Partisi örneğinde bir kişi partisi olarak kaldı. Böyle olunca, CHP geleneğinin SHP çevresinde toplanacağı kesinlik kazandı. Ama bu toparlanma bir türlü dengeye ulaşamadı. Ben bunu, SHP'nin liderlik değil, program, platform, "fikir" sorununu çözememiş olmasına bağlıyorum. Yenilenme, yenilik talepleri ve önerileri var, ama neyin yenileneceği konusunda doğru bir teşhis konabilmiş değil. Bu yenilenmenin fikirlerde, programda yenilenme olması lazım… SHP'nin Türkiye'de çok güçlü bir reformcu geleneğin temsilcisi olduğuna; kendini yenilemesiyle hem siyasi özgürlüğe hem de ekonomik eşitliğe önem veren bir siyasi platformu başarıya götürebileceğine inanıyorum. Bu yenilenmenin gerçekleştirilebilmesi açısından CHP'nin düşünsel mirasının tartışılması gerekiyor. Bu tartışma da, en verimli olarak Altı Ok'un yeniden değerlendirilmesi temelinde yürütülebilir.

Tüm tartışmaları Altı Ok temelinde yürütmek kısır olabiliyor. İsterseniz önce, çağdaş sosyal demokrasi derken neyi kastettiğinizi açıklayın. Sizin başta İskandinav ülkeleri olmak üzere Avrupa

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

sosyal demokrat hareketini yakından izlediğiniz biliniyor. Sosyal demokrasinin evrensel ilkelerini dile getirirseniz, buradan Altı Ok'un değerlendirmesine geçmek daha kolay olabilir.

İzin verirseniz önce bir noktaya değinmek istiyorum. Fikirlerin toplumları değiştirmede başka herhangi bir etkenden daha ağırlıklı rol oynadığını düşünüyorum. Türkiye 150-200 yıldır bir Batılılışma hareketi içinde. Bu da, esas olarak, kaynağı Batı'da olan bazı fikirleri benimseyen aydınların sırtında giden bir süreç. Tanzimat görünüşte Batılılaşma yanında kişilerin temel haklarının tanınması yolunu açmış. Batılılaşma hareketi daha sonra bir İslam toplumuna, kendine göre bir laiklik getirmiş. Ardından Batılılaşmanın demokratikleşme, çoğulcu bir rejimin yerleşmesi anlamına geldiği inancı yerleşmiş. 1960'lardan itibaren Batı'dakilere benzer siyasi akımlar iyice ayrışmaya başlamış. DP-AP geleneği, yerel birtakım özelliklerle birleşerek, liberal-muhafazakâr felsefeyi temsil eder hale gelmiş. CHP'de ise siyasal ve sosyal liberalizmle, demokratik sosyalizm fikirlerinin bir karışımı olan sosyal demokrasi fikirleri uç vermiş. 1960'larda Türkiye'de sosyal demokrasi fikrinin ortaya atılması biri içeride biri dışarıda iki önemli gelişmeye bağlı görünüyor. İçte Marksizm o güne kadar görülmemiş ölçüde güçlü bir entelektüel akım durumunda. CHP'nin sosyal demokratlaşması bir bakıma Marksizm'e alternatif olarak çıkma ihtiyacından kaynaklanıyor. Yani bizde sosyal demokrasi Batı'daki gibi Marksizm kökenli olmadığı gibi, Marksizm'e bir tepki niteliği taşıyor. Dışarıdaki önemli gelişme ise Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin 1959 Bad Godesberg programıdır. Denilebilir ki bu programla birlikte, iktidara oynayan Kuzey Avrupa sosyal demokrat partilerinin tümü, sanayinin devletleştirilmesi ve planlı ekonomi tasarılarına son verdiler. Bad Godesberg'den sonra Batı sosyal demokrasinin iki temel dayanağı oldu. Birincisi liberal, özgürlükçü, çoğulcu demokratik düzene bağlılık. İkincisi, özel mülkiyete dayalı piyasa ekonomisinin temel çerçeve olarak kabul edilmesi. Bizim 1960'larda ithal ettiğimiz sosyal demokrasi ger-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

çekte sosyal demokrasinin Marksizm'den arınmış, piyasayı esas alan bu liberal yorumudur. Bu yorum giderek Avrupa'nın güneyindeki sosyalist ve sosyal demokrat partiler tarafından da benimsenmiş, genellikle düzen eleştiricisi muhalefet partileri konumunda olan bu partilere de iktidar yolu açılmıştır. Ne yazık ki bizde sosyal demokrasinin çağdaş, liberal yorumu bir türlü yerleşemedi. Bunda CHP'nin devletçi ve merkeziyetçi geleneğinin çok büyük bir rolü olmalı. Günümüzde Batılı sosyal demokrat partilerin tümü, piyasa ekonomisini esas almaktadır. Özel mülkiyetin kamulaştırılması, devletleştirilmesi değil yaygınlaştırılması, kullanımının parlamento tarafından denetlenmesi esastır. Çağdaş sosyal demokrat partilerin hiçbiri, sosyal demokrasiyi bir sınıf hareketi olarak yorumlamıyor. Özgürlükçü demokrasi ve piyasa ekonomisi çerçevesinde, daha özgür ve daha adil bir toplumun adım adım gerçekleştirilmesine yönelik reformcu bir platformu savunuyor. Bu reformcu platformu benimseyen tüm toplum kesimlerinin desteğini almaya çalışıyor.

İsterseniz çağdaş sosyal demokrat platform açısından Altı Ok'u tek tek değerlendirelim. Bu oklardan devletçiliğin tartışılmasının artık çok fazla anlamlı olduğunu düşünmüyorum. Artık bu ilkeyi ya hiç kimse kullanmıyor ya da kullansa bile, ona ekonomide devletçilikten ziyade, devlete duydukları saygının sembolik bir ifadesi anlamını yüklüyor…

Ben devletçilik tartışmasının aşıldığını düşünenlerden değilim. Tanıdığım kadarıyla sosyal demokrat hareket içinde, devleti toplumun ortak çıkarlarının temsilcisi olarak gören yaygın bir eğilim var. Toplumsal sorunların devletin her alanda büyümesiyle, merkeziyetçi önlemlerle çözülebileceği inancı oldukça köklü. Kamu çıkarı ile devleti özdeşleştiren, eşitleyen bu inanışın eleştirilmesi ve terkedilmesi gerekiyor. Gördüğünüz gibi ben devletçiliği, dar ekonomik anlamıyla almıyorum. Sosyal demokrat harekette 1960'lardan itibaren bir anlayış değişikliği oldu. Artık siyaset devletin

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

elinde olursa kamu çıkarı yerine gelir anlayışı büyük ölçüde terkedildi. Kişinin devlet tarafından çiğnenemeyecek temel hakları olduğu, toplumun giderek daha geniş ölçüde örgütlenerek siyasi işlevleri devletten devralması gerektiği anlayışı yaygınlaştı. Kısacası, özgürlükçü ve çoğulcu bir siyasi düzen anlayışı hayli sağlamlaştı. Fakat özgürlükçü ve çoğulcu bir siyasi düzenin, ancak özgürlükçü ve çoğulcu bir ekonomi ve kültür düzeni üzerinde varolabileceği fikri, sosyal demokratlar arasında henüz sindirilebilmiş değil. Türkiye'de devletin üretimden ticarete, bankacılıktan kültüre, eğitimden sağlığa ekonominin hemen her alanında üstlendiği yükü taşıyamadığı, bu aşırı yükten kurtarılması gerektiği, bu yükü topluma devretmesi gerektiği görülemiyor. Devletin siyasette olduğu gibi ekonomi ve kültür alanında da küçülmesi gerektiği anlaşılmış değil. Dolayısıyla ben devletçilik tartışmasının aşılmış olduğu kanısında değilim.

Devletçilik tartışmasından kolaylıkla halkçılığa geçebiliriz. Anahtar kavram da herhalde katılım olmak durumunda.

Halkçılık ilkesi de önemli bir tartışmanın çıkış noktası olabilir. CHP'nin halkçılığı, kabaca, toplumu bir bütün olarak gören bir anlayış. Toplumun farklı kesimlerinin birbiriyle çelişen farklı çıkarları olduğu gerçeğini gözardı eden bir anlayış. Halkçılık ilkesinin tartışılması, bence sosyal demokratların liberallerden ve Marksistlerden nerede ayrıldıklarını ortaya koymak açısından anlamlı bir tartışma. Liberaller, "Her şeyi piyasaya bırakırsak, görünmeyen bir el, uzun vadede tüm çıkarlar arasında bir ahenk, uyum sağlar," diyor. Buna karşılık Marksistler toplumun uzlaşmaz çıkarlara sahip sınıflardan oluştuğuna, buradan kalkarak proletaryanın iktidara gelip burjuvaziyi ortadan kaldırması gerektiğine inanıyorlar. Sosyal demokratların ise bu iki radikal yaklaşımdan ayrılan, sentezci bir yaklaşımları var. Sosyal sınıfların "akşamdan sabaha" ortadan kalkmayacağı, kaldırılamayacağından hareketle, sınıflar arasında hem mücadele hem de işbirliğine dayanan bir iliş-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

kinin kaçınılmaz olduğunu savunuyorlar. Çoğulcu bir siyasi ve iktisadi düzenin ancak özel mülkiyet temelinde işleyebileceği kavrayışından hareketle, özel mülkiyetin ilgası yerine, bu hakkın kullanımının parlamento ve sendikal hareket tarafından sınırlandırılmasını esas alıyorlar. Sosyal demokratlar "evet, toplum sınıflara bölünmüştür; bunların hem çelişen hem de ortak çıkarları vardır" anlayışı temelinde bazı siyasal bilimcilerin "demokratik korporatizm" dedikleri yaklaşımı benimsediler. Bunun belki en iyi örneği İsveç'te görüldü. Devlet, işçi ve işveren temsilcileri bir masa etrafında oturuyorlar ve diyorlar ki, "biz aynı toplumda yaşıyoruz ve önümüzde iki temel sorun var: ekonomik gelişmeyi ve sosyal adaleti sağlamak. Bunları özgürlüklere saygılı bir çerçeve içinde çözmeliyiz. Bunu ancak birlikte başarabiliriz." Böylelikle hem kalkınmanın gerçekleştirilmesi, hem de yaratılan refahtan hakça pay alınmasında devlet, işçi ve işveren örgütleri ortak sorumluluk yükleniyor. Pastanın nasıl büyüyeceğine ve nasıl paylaşılacağına birlikte karar veriyorlar. Sınıfların varlığını, bunların uzun vadede ortadan kalkabilecek ya da değişime uğrayacak olgular olduğunu kabul etmek ve savaş değil, işbirliği yapmalarını sağlamak; sosyal demokratların sınıflararası ilişkilere temel yaklaşımı bu. Bu açıdan bakıldığında, halkçılık yerine "dayanışma" ilkesi, sosyal demokratların felsefelerini çok daha iyi açıklayabilir.

Devrimcilik herhalde en kolay eleştirilebilen oklardan biri. Ancak bu devrimciliğin anlamı çok net değil. Bu kavramın toplumda birtakım olguları topyekün, katı bir biçimde değiştirmeyi mi, yoksa reformları mı çağrıştırdığı yeterince tartışılmıyor. Kelimenin aleni anlamına sosyal demokratlar çok fazla saldırıyorlar, ama CHP'deki bu ilkenin o kadar yalınkat bir devrimcilik olmadığını, daha çok reformizm olduğunu düşünüyorum.

Bu benim için en ilginç tartışmalardan biri. CHP, bu ilkeyi "inkılapçılık" olarak saptamış. Döneminde daha çok siyasi düzende köklü değişiklikleri içeren bir anlamı var. "İnkılapçılık" yerine öz-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

türkçe "devrimcilik" kavramının kullanılmaya başlamasıyla birlikte bir anlam kayması oluyor. Marksizm'den de etkilenen bir yorum hâkim oluyor. Bu yorum CHP dışındaki solda düpedüz siyasi iktidarın demokrasi dışı yollardan ele geçirilmesi anlamına geliyor. Ecevit'in başında olduğu CHP içinde ise "düzen değişikliği" sloganıyla ifade ediliyor. Temelinde de şöyle bir anlayış, felsefe yatıyor: "Eğer aklımızı kullanarak, iyi bir toplumun nasıl olması gerektiğine ilişkin bir şablon çıkarabilirsek ve toplumu kısa bir sürede bu şablon uyarınca baştan aşağı değiştirebilirsek, yeryüzünde cenneti gerçekleştirebiliriz." Tüm "devrimci" anlayışların ardında böylesi bir rasyonalist ve pozitivist yaklaşım var. Bu anlayışın sorgulanması ve reddedilmesi gerektiğini düşünüyorum. Basit bir şekilde açıklamaya çalışırsam, bir defa toplumlar fevkalade değişken olduğu için herhangi bir dönemde, her hangi bir toplumla ilgili çözümlemelerimiz kısa sürede geçerliliğini yitirebiliyor. İkinci olarak —burada kaçınılmaz olarak komünizm deneyimlerine atıfta bulunmak gerekiyor— toplumu bir şablonla değiştirmenin, akşamdan sabaha tüm sorunları halletmenin mümkün olmadığını artık insanlık çok iyi biliyor. Sovyetler Birliği'nde komünistler Marksist bir şablonu uygulayarak, toplumu baştan aşağı değiştirmenin en önemli deneyini uyguladılar. 70 yıl sonra kurulan düzenin, amaçlananın tümüyle tersi sonuçlar verdiği görüldü. Bu yapay düzenin birkaç sene içinde dağılıp gittiğini, kimilerimiz üzülerek, kimilerimiz de ibret alınması gereken bir ders olarak izliyoruz. Bu deneyimin de ortaya koyduğu gibi toplumdaki yoksulluk, adaletsizlik, baskı, sömürü gibi kötülükleri toptan bir "düzen değişikliği" ile, bir hamlede ortadan kaldırmanın mümkünü yoktur. Toplumsal kötülükleri ortadan kaldırmak için toptan değil, adım adım, parça parça uygulanacak bir sosyal mühendisliğe ihtiyaç var. Yani geçerli olan yöntem devrimcilik değil, reformculuktur. Bu yöntemi kullanarak demokratik toplumlar her alanda büyük başarılar sağlamışlardır. Bu başarılarda en büyük pay sosyal demokratlara aittir. Özetlersek, sosyal demokrasi şöyle bir anlayışa dayanır: Toplumdaki kötülükleri ancak tek tek, adım adım gide-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

rebiliriz. Toplumu ancak uzun vadeli bir çalışmayla ahlaki ilkelerimize, değerlerimize uygun hale getirebiliriz. Bunu yaparken kullanacağımız araçlar da günün koşullarına toplumun gereklerine göre değişebilir. Değişmeyen, özgürlük ve eşitlik ilkeleri, idealleridir. İlginçtir ki, Türkiye'de artık kimse "düzen değişikliği" lafını etmez oldu. Bu noktada önemli bir ilerleme sağlandı. Bunun için "devrimcilik" ilkesinin yerine kolaylıkla "reformculuk" ilkesini koyabiliriz.

Türkiye'de birçok insanın laikliğe bakışının değiştiği, zor ve sancılı da olsa, birtakım direnişlerle karşılaşılsa da böyle bir gelişme olduğu gözleniyor. Sağcı politikacılar da, özellikle Ecevit'in şahsında sosyal demokratların dine yaklaşımlarındaki önemli değişimi gözlüyorlar. Din silahının sağın elinden alınması durumunda Türkiye'nin oy haritasının da epey değişebileceği ortada. Türkiye'de sayıları milyonlarla ifade edilebilecek büyük bir grup seçmenin, ekonomik-politik konularda sosyal demokratlara çok yakın olmakla birlikte, dine bakış konusunda örneğin RP'yi ve hatta DYP, ANAP gibi partileri tercih ettiği görülüyor. Kısaca, laikliğin ne anlama geldiğinin tartışılması yanında, bunun doğrudan siyasete yansımasını da gözönüne almak gerekiyor.

Ben CHP'nin ve SHP'nin din ve laiklik konusunda izledikleri politikanın bu partilere oy kaybettirdiği kanısında olmadığım gibi, sosyal demokrasinin Türkiye'de iktidar olabilmek için laiklik konusundaki tavrını gözden geçirmesi gerekeceği düşüncesine katılmıyorum. Oy getirir veya götürür, laiklik konusuna demokrasi açısından yeniden bakılması gerektiğini savunuyorum. "Devletin dini denetlemesi" şeklinde tanımlanabilecek laiklik anlayış ve uygulamasının Türkiye'de belki bir dönem için kaçınılmaz olduğunu düşünüyorum. Ama Türk toplumunun bu sorumluluğu devletten yavaş yavaş devralacağı bir olgunluğa eriştiği kanısındayım. Sivil toplum-devlet tartışmaları bağlamında devletçi yaklaşımları eleştirdiğim gibi, mutlak bir sivil toplumculuğu da benimsemiyo-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

rum. Toplumla devlet arasında doğru bir denge kurmamız gerektiğini düşünüyorum. Bugün bu denge devlet lehine çok fazla bozuktur. Ekonomide devlet ağırlıklı düzeni toplum lehinde yeni bir dengeye oturtmalıyız. Siyasette, topluma katılma yollarını açarak, dengeyi toplum lehine çevirmeliyiz. Aynı şekilde laiklikte de cemaatlerin daha çok söz sahibi olduğu yeni bir devlet- toplum dengesine gitmek zorundayız. Yani Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kaldırılması, devletin din eğitiminden elini çekmesi, devletin din yükünü sırtından atması, dinin cemaatlere bırakılması yönünde adımlar bence Türkiye'nin demokratikleşmesi açısından önümüzdeki dönemin kaçınılmaz adımlarıdır. Bu adımların uygulanmasına geçmeden de iyice düşünüp tartışmalıyız. Bu konuda da "akşamdan sabaha" bir çözüm üretilemez. Adım adım gitmek zorunluluğu vardır.

Milliyetçilik bahsinde, sosyal demokrasinin enternasyonalist olduğu söyleniyor. Öte yandan dünyadaki gelişmelerin de altı çizilerek, artık milliyetçilik ilkesinin terkedilmesi gerektiği belirtiliyor. Yalnız yine aynı dünyada globalleşmeyle birlikte milliyetçilik eğilimlerinin de görülmedik ölçüde tırmandığı görülüyor. Sosyal demokratların bu ilkeyi bir kenara bırakmaları biraz acelecilik olmuyor mu?

Ben aynı kanıda değilim. Sosyal demokrasinin temelinde sahip çıkılması gereken bir enternasyonalizm ilkesi var. Sosyal demokratlar gerek Marksist dönemlerinde, gerekse sonrasında hiç milliyetçi olmadılar. Yurtseverliği savundular, ama milliyetçiliği asla. Ülke içinde barış ve dayanışmayı savundukları gibi, uluslararası düzeyde de barış ve dayanışmayı savundular. Marksist-Leninistler'in sınıflar arasında düşmanlık ve çatışmayı körüklerken, milliyetçilerin de milletler arasında düşmanlık ve çatışmayı körüklediklerini düşünüyorum. Benim gördüğüm kadarıyla demokrasinin gelişip yayıldığı çağdaş dünya, insanları bölen, düşmanlıkları körükleyen ideolojilerin mahkûm edilmesi gereken bir

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

dünya. Bunun için Türkiye'de de sosyal demokrasiyi milliyetçilikten arındırmamız gerekiyor. Gerçekten dünyada bir yandan bütünleşmenin, bir yandan da yerel kültürlerin ve milliyetçiliğin kendini giderek daha çok hissettirdiği bir dönem yaşanıyor. Amerikalı ünlü sosyolog Daniel Bell, bu çelişkili olayı ulusal devletin kriziyle açıklıyor. Ona göre, ulusal devletler giderek önem kazanan uluslararası sorunlara yanıt veremeyecek kadar küçük; yerel, bölgesel sorunları çözemeyecek kadar büyük kaldılar. Ulusal devletler, dünyanın ekonomide, iletişimde, her alanda giderek bütünleşmesi; insanlığın savaş, çevre kirliliği gibi ortak sorunlar karşısında birlikte hareket etme zorunluluğunu duyması ile giderek yetersiz kalıyor. Birleşmiş Milletler ve öteki uluslararası örgütlenmelerin beklenmedik ölçüde güç ve önem kazandığı; süper devletlerin bile BM çerçevesi içinde iş görmek zorunluluğunu hissettiği bir dönemi yaşıyoruz. Ulusal devletler uluslararası sorunları çözmede yetersiz kaldıkları gibi, yerel, bölgesel sorunları da çözemez hale geliyor. Örneğin Doğu Anadolu'nun, Güneydoğu Anadolu'nun ya da Batı Anadolu'nun sorunlarını Ankara'dan çözmek giderek daha güçleşiyor. Daniel Bell'in bu çözümlemesinin çağdaş dünyanın gerçeklerine önemli ölçüde ışık tuttuğunu düşünüyorum. Böyle çelişkili iki eğilimin, bir yanda globalleşmenin, öte yanda yerelleşme ve milliyetçiliğin güçlendiği bir dünyada milliyetçiliğe karşı tutum ne olmalı? Ben uzun vadede kazanacak olan eğilimin globalleşme olduğuna inanıyorum. Globalleşme uzun vadede insanları giderek daha "ortak" hale getirecek; dil, din, kültür, bölge farkları giderek dünya toplumunun bir çeşitlilik ve renk unsuru haline gelecek; milliyetçilik temelinde yürütülebilecek düşmanlıkların "altyapısı" ortadan kalkacak diye düşünüyor ve umutlanıyorum. Ama kısa vadede milliyetçiliğin canlandığına kuşku yok. Bunu dünyanın dört bir köşesinde yaşıyoruz. Eğer bu milliyetçilik her ulusun, milliyetin ya da etnik grubun kendi kimlik ve kültürünü korumak ve geliştirmek talebi olarak ortaya çıkıyorsa, demokrasi ve insan haklarının bir gereği olarak bunu saygıyla karşılamak gerekir. Ama eğer bu milliyetçilik insanları, halk

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

gruplarını birbirine düşman hale getiren ya da bir ulusun diğerine hükmetmesini savunan bir ideoloji haline dönüşüyorsa, bununla mücadele etmek gerekir, diye düşünüyorum. Güçlenen globalleşme ve canlanan milliyetçilik akımları bağlamında Türkiye'ye baktığımız zaman, sosyal demokrat hareket açısından Türkiye'nin Avrupa Topluluğu ile bütünleşmesini savunmanın fevkalade önem taşıdığını düşünüyorum. Türkiye demokrasisini, insan haklarını, laikliği ve ekonomik kalkınmasını güven altına almak için elbette ki öncelikle kendisine güvenmeli. Ama AT üyeliğinin tüm bu amaçlar açısından önemli bir destek getireceği açıktır. Bu açıdan Türk sosyal demokratları arasındaki milliyetçilikten kaynaklanan, gelişmiş ve demokratik Avrupa toplumlarıyla bütünleşmeye korkuyla bakan, adeta Batı düşmanlığı yapan tavırları son derece endişe verici buluyorum. Ama Türkiye'yi yalnızlığa ve kendine mahkûm etmeye yönelik bu tutumların kazanamayacağına inanıyorum. Türkiye'de milliyetçiliğin arzettiği başka bir tehlike, yavaş yavaş daha büyük bir serbesti içinde tartışmaya başladığımız Kürt sorunu ile ilgili. Ben, her ulusun kendi kaderini tayin, yani ayrı bir devlet kurma hakkı olduğunu düşünenlerden değilim. Dünyada her etnik gruba bir devlet kurma hakkı tanınacak olursa, içinden çıkılamaz bir durumla karşı karşıya kalırız. Ama Kürt sorununun, bugüne kadar yapılmaya çalışıldığı gibi "Ne mutlu Türküm diyene" sloganıyla ifade edilen, bu ülkede yaşayan herkes Türktür anlayışı ile bir çözüme ulaşamayacağı açıktır. Sosyal demokrat hareket Kürtlere etnik kimliklerinin tanınması, kültürel haklarının verilmesini öngören bir platformu benimsemek zorundadır. Bu, demokrasi ve insan haklarının bir gereğidir. Kürtlerin etnik kimliklerinin ve kültürel haklarının tanınması, Türkçe'nin resmi dil ve eğitim dili olmasına; Türkiye'nin üniter devlet yapısına engel değildir. Komünizmin son yıllarda su yüzüne vuran ideolojik iflası maalesef ülkemizde milliyetçiliği canlandıran başka bir etken oldu. Birçok eski Marksist-Leninist ayakta kalabilmek için milliyetçiliğe sarıldı. Bu milliyetçilik demokratikleşme açısından ihtiyaç duyduğumuz barış ve mutabakat ortamına karşı en

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

büyük tehdit. Ben PKK hareketinin temelinde böyle bir şoven milliyetçilik gördüğüm gibi, bunun çok vahim bir şoven Türk milliyetçiliği reaksiyonu doğurma tehlikesinden de endişe duyuyorum. Dolayısıyla Kürt sorununu bir an önce barışçı, uygar, demokratik bir çerçeve içinde çözmenin yolunu bulmalıyız.

Benim cumhuriyetçilik ilkesini tartışmak istediğim bağlam sizin bu milliyetçilik değerlendirmenizle epey örtüşüyor. Türkiye çok çarpıcı bir örnek yaşadı. Profesörler laiklik adına yürüyüşler yaptılar. Ama aynı profesörler ülkede yaşanan demokrasi ihlallerine, insan hakları ihlallerine pek ses çıkarmadılar. Cumhuriyetin, devletin bekası için onların gözünde, zorunlu hallerde demokrasiden ödün verilebiliyor. Ama laiklik gibi, ülkenin ve devletin bölünmez bütünlüğü gibi cumhuriyetin en temel ilkelerine yöneldiğini varsaydıkları bir tehdit karşısında hemen harekete geçebiliyorlar. Şimdi bunun iki yönü var: Birincisi Türkiye'de demokratlığı içermeyen bir cumhuriyetçilik ortaya çıkabiliyor. İkincisi, demokratlık cumhuriyetçiliği de kapsadığı için artık cumhuriyetçilikte ısrarın anlamı kalmıyor.

Profesörlerin laikliğin ya da ülke bütünlüğünün tehdit altında olduğunu düşündüklerinde yürüyüş yapmalarını saygıyla karşılamak gerekir. Bunlar demokratik katılım yollarıdır ve bizde katılım eksikliği vardır. Fakat, belirttiğiniz gibi, aynı hassasiyeti demokrasi ve insan hakları konusunda göstermemeleri bence daha derindeki bir probleme dikkat çekiyor. Benim gördüğüm kadarıyla sizin demokrasiyi dışlayan cumhuriyetçilik olarak ifade ettiğiniz eğilimin özünde yatan seçkincilik. Sosyal demokrat hareketi de kapsayan ve aşılması gereken yaygın bir seçkinci anlayış var Türkiye'de. Her konuda karar vermeye seçkinleri yetkin gören; halkın, sıradan insanların oyunu, tercihlerini hiçe sayan bir anlayış. Tabii, sosyal demokrat saflarda seçkincilik yanında başka bir hatalı eğilimin de yaygın olduğunu unutmayalım. O da popülizm. "Doğruyu yalnız halk bilir; halkın tercihi her zaman doğrudur,"

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

şeklindeki anlayış. Hem seçkinciliğin hem de popülizmin eleştirilmesi ve terkedilmesi gerekiyor. Seçkinciliğin ve popülizmin yerine özgürlükçü demokrasi, yani hiçbir çoğunluğun çiğneyemeyeceği temel hak ve özgürlüklerle sınırlı demokrasi ilkesini yerleştirmeliyiz.

Bu noktada sosyal demokrasinin kadrolarına ve kitle tabanına geçebiliriz.

Evet. Öncelikle şunu belirtmek isterim. Çeşitli demokrasi teorileri var. Ben, bugünkü aşamada demokrasilerin elitler arası rekabete dayanan demokrasiler olduğu kanısındayım. Batı'da böyle, Türkiye'de de büyük ölçüde böyle. Farklı elit kesimleri, toplumun karşı karşıya olduğu sorunlar konusunda farklı çözümler öneriyorlar; seçmenler de bunlardan birini tercih ediyor. Sosyal demokrat partiler de öteki partilerle böyle bir çerçeve içinde rekabet ediyorlar. Liberalizmin özgürlük ideali ile sosyalizmin eşitlik idealinin bir sentezini savunuyor; bu ideallere koşulların elverdiği ölçüde, reformcu bir yaklaşımla varmayı hedefliyorlar. Dolayısıyla sosyal demokrat hareket de gerçekte bir kitle hareketi olmaktan çok bir elit hareketidir. Bizim gibi toplum örgütlenmesinin çok geri olduğu ülkelerde özellikle böyledir. Bu bağlamda dikkate almak gereken ikinci bir husus, politikanın giderek daha büyük ölçüde bir uzmanlık işi haline gelmesi; giderek teknokratik bir nitelik kazanması. Sonuç olarak vurgulamak istediğim, sosyal demokrat partilerin gerek halkın önüne koyacakları siyasi platformu belirlerken, gerekse öngördükleri politikaları uygulayacak siyasi kadroları seçerken özellikle usta olmaları gerektiği. Bunlara ekleyebileceğim başka bir husus daha var. Demokrasiler bir konsensüse doğru gidiyor. Bu konsensüsün temelleri piyasa ekonomisi ve özgürlükçü demokrasi. Partiler arasında farklılaşma bu temellerin dışına kayıyor. Böyle bir ortamda sosyal demokrat partiler öteki partilerden nasıl ayrılıyorlar? Sağcı partiler, üretimi, refahı, kalkınmayı vurgularken, temel hakları ve sosyal adaleti ikinci

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

plana atabiliyorlar. Sosyal demokrat partiler ise refahın nimetlerinin adil bir biçimde paylaşılmasını, temel hakların korunmasını en az refahın arttırılması kadar önemli hedefler olarak savunuyorlar. Türkiye'de de geleneksel anlamda sağ ile solu ayıran temel noktalar buralarda toplanmaya başlıyor.

Ama son yıllarda Türkiye'de sağda insan hakları, sosyal adalet gibi kavramların sık sık öne çıktığı görülüyor.

Doğru. Toplum gittikçe daha katılımcı hale geliyor. Okur-yazar oranının yükselmesi, iletişim-televizyon devrimi sonucu Türkiye'de hiç küçümsenmeyecek bir bilgilenme ve bilinçlenme var. Seçmen artık eskisi gibi değil. Örneğin 1950-60'larda Türkiye'de insanlar kanaat liderlerinin, en geri kalmış bölgelerde toprak sahiplerinin, nüfuzlu kişilerin gösterecekleri yönde oy veriyordu. Sanıyorum artık toplumun giderek küçülen bir kesimi böyle davranıyor. İnsanlar hiç değilse aile çerçevesi içinde, kendileri için en uygun alternatifin hangisi olabileceği konusunda doğru ya da yanlış bir muhasebenin içine girdiler. Böylece seçmenlerin yalnızca demokrasi ve piyasa ekonomisi konusunda değil, insan hakları ve sosyal adalet temelinde de siyasi partileri "ortaya" doğru yönelmeye zorlayan bir rekabetin içine ittikleri söylenebilir. Bu ortamda daha önce de değindiğim, politikanın gittikçe daha çok teknokratlaşması olayı gündeme geliyor. Örneğin, enflasyon herkesin sorunudur. Üstün parti, bu sorunu nasıl çözebileceği konusunda seçmeni ikna edebilen partidir. Zannediyorum, oy verirken, kimin ne yapmayı önerdiğini önemseyen toplum kesimi giderek genişliyor. Kabaca kentliler ve eğitimliler olarak ifade edilebilecek olan bu kesim, seçimlerin sonucunu tayin edici kitle haline geliyor. Çoğu yalan yanlış yapılan kamuoyu yoklamalarında da ortaya çıkan "kararsız" kitle, bize babadan devralınan tercihe göre oy verenlerin azaldığını gösteriyor. Bu durum, partilerin gittikçe zorlaşan bir "piyasada" mücadele verdiklerini, oyları kazanmanın gittikçe daha güçleştiğini gösteriyor.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Buradan da sosyal demokrat partilerin seçmen kitlesinin ne olduğu sorusuna varıyoruz…

Bir sosyal demokrat partinin adına layık olabilmesi için elbette ki öncelikle çalışanların, ücretle geçinenlerin oylarını alabilmesi gerekir. Bunun için de onlara öncelikle çalışanların çıkarlarını temsil ettiğini gösterebilmesi, kanıtlaması gerekir. Yoksa kimse "anasının karnından" sosyal demokrat doğmuyor. Türkiye koşullarında sosyal demokrasi, çalışanların örgütlenmesi üzerindeki yasakları, çalışanların örgütlerinin siyasi partilerle ilişki kurmaları üzerindeki yasakları, 12 Eylül mirasını temizlemek zorundadır. Sosyal demokrasinin savunduğu piyasa ekonomisi ücretlilerin örgütlü olmadığı, grev hakkına sahip olmadığı bir ortamda yürüyemez. Ama çalışanlar ve örgütleri de ekonominin işleyebilmesi için işverenlerle ortaklıkları olduğu bilinciyle davranmalılar. Çok karmaşık bir toplum yapısı karşısındayız. Sanayi öncesinden bilgi toplumuna kadar uzanan bir sosyal yapımız var. Sosyal demokrasi, tabii ki öncelikle çalışanların oylarını kazanmaya çalışacak, ama bütün toplum kesimlerinin oyları için de rekabet etmek zorunda. Aksi takdirde iktidar olamaz.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

ERTUĞRUL GÜNAY:
"HALKA RAĞMEN HALK HAREKETİ DEĞİLİZ"

Siz Cumhuriyet Halk Partisi'nde politika yapmış, milletvekili olmuş, 1980'de 12 Eylül'den üç gün önce CHP'nin kuruluşunun 57. yıldönümünde 33'ler Bildirgesi'ne imza atmış bir kişisiniz. Şu anda da yine SHP'de politika yapmaktasınız. Bu açıdan CHP geleneğini nasıl değerlendiriyorsunuz? SHP, CHP'nin üstlendiği misyonların ne kadarını taşıyor, ne kadarını sahipleniyor, ne kadarını değiştirdi, ne kadarını yenileştirdi? Bu değişimin nedenleri neydi?

Bugün CHP, Türkiye'de sosyal demokrasinin tarih kaynağı olarak değerlendirilen bir siyasal kuruluştur. Ama CHP, başka bir misyonla başlayıp sonra zamana uygun evrimleşmelerle kendini geliştirmiş ve sağlamlaştırmış bir partidir. Devlet kurmuş olması niteliği ile de özgün bir partidir. CHP başlangıçta ve bütün tarihi itibariyle sosyal demokrat denilebilecek bir parti değildir. Her zaman yeniliğe, değişime açık olmuş, zaman zaman halka rağmen bunu uygulamaya çalışmış, halkla devlet arasındaki tartışmada daha çok devlet görünümünü vermiş, başka tür bir tarih çizgisinin partisidir. Ancak, özellikle 60'lardan sonra Türkiye'de başlayan olağanüstü yeniden düşünme fırtınası içinde, bu düşünmeden etkilenmiş, bu toplumsal devinimden yeni katkılar elde etmiş ve kendisini yeniden gözden geçirmiş bir partidir. İşte, o noktadan itibaren sosyal demokrat özlemlere yaklaşmıştır.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

İsmet İnönü'nün deyimiyle "Ortanın Solu" kavramının ortaya atılmasıyla birlikte değişim başlıyor, farklı yapı oluşuyor, öyle mi?

Evet, 1965'lerde ortaya atılan "Ortanın Solu" kavramı, sonra 1970'lerde ortaya atılan "yeni CHP" kavramları CHP'yi sosyal demokrasiye yaklaştırmıştır. Ama sosyal demokrasinin evrensel değerleri, parti yapısı ve gelenekleriyle zaman zaman tartışmaların olduğu, zaman zaman uyumsuzlukların olduğu ve bunların olmasının da doğal olduğu bir partidir CHP. Biz, CHP'yi bir tarih kaynağı, bir tarih formu, bir tarih çizgisi olarak reddetmiyoruz, ama tümüyle ona bağlı kalmak, onda tıkanıp kalmak veya onun kalıbı içinde kalmak gibi, olmayacak bir hayal içinde değiliz. Bizim CHP'ye bakışımız, tarihimizi değerlendirme çerçevesi içindedir. İnsanlar sosyal demokrasiye değişik anlayışlardan, yaklaşımlardan ya da değişik mücadelelerden gelebilirler. Batı'da olduğu gibi bizde de işçi hareketlerinden, Marksizmin değişik yorumlarından, doğrudan doğruya hümanizmden ya da farklı ahlaki anlayışlardan, dinsel inançlarından ötürü sosyal demokrat olabilirler. Sanıyorum Willy Brandt'ın böyle bir sözü vardı: "Bütün bu farklı noktalardan insanlar sosyal demokrasiye gelebilirler," diye. Ulusal kurtuluş hareketlerinden sosyal demokrasiye gelinebilir, emperyalizme karşı mücadeleden, sömürüye karşı mücadeleye ve sosyal demokrasiye gelinebilir. Biz, biraz böyle bir çizgiden geliyoruz: Bir ulusal kurtuluş savaşı, ardından cumhuriyetin kuruluşu, cumhuriyet çerçevesi içinde yenileşme, ardından çoğulcu demokrasiye geçiş… Bizim tarihimiz içinde, çoğulcu demokrasiye geçiş noktasında belki Demokrat Parti'den de esintiler var. DP, Türkiye'de çoğulcu demokraside, ilk belirgin halk hareketidir. Türkiye'de iktidarın ilk defa halk gücüyle değişmesinin simgesi olmuş bir partidir. Bu parti, halkın iktidar olabileceğini, halkın devlette değişiklik yapabileceğini kanıtlamıştır. Gerçi sonrası üzerine ciddi tartışmalar olabilir ama çıkış noktası itibariyle bu çok önemlidir. Popülizm anlamında DP'den zaman zaman etkilendiğimizi hissediyorum. Türk solunda çok yaygın olarak görülen bu özelliğin,

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

popülizmin, kaynaklarının CHP'den çok DP'de olduğu görülüyor. Bu konuda CHP'den çok DP'den etkileniyoruz. Bugünkü sosyal demokrasi, 60'lardan hemen sonra, belki de CHP'den çok, Türkiye İşçi Partisi'nden etkileniyor. TİP, Türkiye'nin gündemini değiştirerek, ulusal kaynakların halk yararına işletilmesi, gelir dağılımı adaletsizliği gibi birtakım ekonomik; emperyalizmden kültür emperyalizmine gelerek kültürel bağımlılık gibi kavramları gündeme getirmiş bir anlayış olarak sosyal demokratlar ve diğer bütün sol üzerinde etkili olmuştur. İşte, bugünkü sosyal demokrat hareketin tarihinde, gerisinde bunlar var: CHP, DP, TİP ve sonra Ecevit'le birlikte "yeni CHP". Tüm bunlar bugünkü sosyal demokrat akımı etkileyen, oluşturan, olgunlaştıran faktörler olarak geride duruyor. CHP bütün bunlardan birisi. Bugün sosyal demokrasi bütün bunlardan esinleniyor, bütün bunların olumluluğu üzerinde yol almaya çalışıyor. Bunların tümünden etkilenmeyen bir siyasal akım, halk akımı, halk hareketi olamaz. CHP'nin burada olumlu değerleri var. Belki bugün, yeni bir sosyal demokrat anlayış içerisinde yadırgayabileceğimiz, yeniden gözden geçirilmesi, hatta bazılarını tarihsel bir anı olarak köşeye koymamız gereken unsurları var. İşte bizim CHP'ye bakışımız bu çerçevededir. Biz, sosyal demokrasinin, Türkiye'de bir teorik tartışma olmaktan öte iktidar mücadelesi aracı olmasına çalışıyoruz. Sosyal demokrasiyi bir gerçekliğe, geçerliliğe oturtmaya çalışıyoruz. Sosyal demokrasiyi bir halk gücü olarak iktidara ulaştırmaya çalışıyoruz. Bunu yapmaya çalışan bir akımın kendi tarihindeki bütün olumluluklardan izler taşıması çok güzel bir olaydır. Sosyal demokrat yaklaşım olarak böylesine bir güzellikten güç aldığımızı sanıyorum.

CHP'nin bir simgesi vardı: Altı Ok. SHP son kurultayda bu Altı Ok'u derinlemesine tartıştı. İnönü, Baykal ve diğer konuşmacılar konu üzerinde görüşlerini dile getirdiler. Ancak bu Altı Ok arasında olmazsa olmaz denilen bir tanesi var, o da "laiklik". CHP'nin de SHP'nin de ambleminde yer alan bu ok, laiklik oku, nasıl değerlendiriliyor?

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Altı Ok CHP'nin kuruluşundaki simgesi değil. Daha sonra, 1930'lu yıllarda simgeleşmiş. Altı Ok, 30'larda çok belirginleşmiş, hatta anayasa hükmü haline gelmiş, CHP'nin kalıcı bir işareti haline dönüşmüş bulunan ilkeler bütünüdür. Bugün SHP'nin hem amblemine hem programında Altı Ok'un izlerini görmek mümkün. Parti amblemi Altı Ok'u çağrıştırır. Parti programında da Altı Ok'a bir bölüm ayrılmıştır. Ancak, CHP'nin 30'lu yıllarda yazdığı, anlatmaya çalıştığı Altı Ok'la bugünkü Altı Ok arasında derin ayrılıklar vardır. 30'ların sınıfları reddeden, popülist yaklaşımıyla, bugünkü halkçılık anlayışı arasında ciddi ayrılıklar vardır. 30'lu yılların tek partili cumhuriyet anlayışıyla, bugünkü çoğulcu toplumun cumhuriyet anlayışı arasında derin ayrılıklar vardır. Keza, 30'lu yılların devletçilik anlayışıyla, bugünkü devletçilik anlayışı arasında da derin ayrılıklar vardır. Bu farklılıkları diğer noktalara da, milliyetçilik, devrimcilik, laiklik ilkelerine de taşımak mümkün. Bugün SHP'nin ambleminde ve programında Altı Ok'un bulunması aslında biraz tarih saygısından ileri geliyor. SODEP'in kuruluşunda Altı Ok yoktu, programında da Altı Ok yoktu. Bunların yerine sosyal demokrasinin evrensel ilkeleri vardı. Halkçı Parti'de Altı Ok vardı, HP biraz daha rejim tarafından müsaadeye mazhar olduğu için çağrıştırma amacı ile Altı Ok'u almıştı. Birleşme sırasında Altı Ok hem işaret olarak, hem de bir ilkeler bütünü olarak ambleme ve programa girdi. Ancak yeniden yazıldı. Altı Ok'un içeriği sosyal demokrasinin evrensel ilkeleriyle çatışmaz bir niteliğe dönüştürülerek yazıldı. Ayrıca SODEP programında yer alan başka ilkeler, SHP programının temel hükümleri olarak korundu: Özgürlük, eşitlik, dayanışma, emeğin üstünlüğü, katılımcılık, demokrasi ve üreticilik… Yani, Altı Ok temel ilkeler olarak korundu, ama bireye ve topluma yönelik temel amaçlar olarak SODEP'in ortaya koyduğu tüm bu ilkeler SHP'nin programında da korundu ve geliştirildi. Bizim programımızın asıl, temel ilkeleri nelerdir derseniz, bireye ve topluma yönelik olan bu evrensel ilkelerdir. Altı Ok bizim için bir tarih fonudur, arkamızdaki bir resimdir, geldiğimiz yeri işaret eden bir resimdir. Bu nedenle, Altı Ok

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

ne tümüyle atılmalı, ne de tabu sayılmalıdır. Altı Ok yeni ilkelerle beslenmeye çalışılmıştır, değişecektir. Örneğin, bugün programda bir alt başlık olan çevrecilik gelecekte SHP'nin programında temel ilke olarak yer alacaktır. Barış düşüncesi çok temel bir hedef ama belki de temel bir ilke olarak programa girecektir. Yarın başka ilkeler de çıkacaktır. Nitekim, 1976 Programı'nda da Altı Ok vardı, ama özgürlük, eşitlik, dayanışma, emeğin üstünlüğü, gelişmenin bütünlüğü, halkın kendini yönetmesi gibi altı yeni evrensel ilke ona eklenmişti. Programın asıl özünü oluşturan bu ilkelerdi. Altı Ok'a böylesine genel bir bakıştan sonra laiklik ilkesine gelmek istiyorum. Cumhuriyetin kuruluşunda laiklik ilkesiyle ilgili ciddi tartışmalar var. Cumhuriyetin gelişinin bir özelliğini vurgulamak gerek; yalnızca tekçi yapıyı, saltanatı yıkarak gelmemiş, ayrıca saltanatın güç almaya çalıştığı dinsel anlayışı da yıkarak gelmeye çalışmış. Cumhuriyet hem saltanatla hem de hilafetle mücadele ederek gelmiş. Saltanatla, hilafetle mücadele ederek geldiği için de zaman zaman bunlara karşı acımasız, hoşgörüsüz olmuş, çoğulculuğun gerektiği hoşgörüyü göstermekten uzak kalmış. Bazen de "hilafetle mücadele ediyorum, onun Türk toplumundaki köklerini ortadan kaldırmaya çalışıyorum," derken halkın dinsel inançlarıyla çatıştığı, uyumsuz hale geldiği, kavga ettiği noktalar olmuş. Yani kendi yapısını oluşturmak isterken zaman zaman halka rağmen olma noktasına ulaşmış. Bu, bütün dünyada tek parti yönetimleri için sözkonusu olmuştur. Yenilik yapmaya çalışan, toplumda köklü değişiklikler, devrimci atılımlar yapmaya çalışan bütün radikal yönetimler, bir anlamda Bonapartist yönetimler için halkla karşı karşıya kalma durumu sözkonusu olmuştur. Cumhuriyet de böyle yapmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarının geleneğinin izlerini daha sonra CHP sürdürmüştür. CHP miras olarak bunun yükünü hep taşımış, bugüne SHP'ye, sosyal demokrat anlayışa gelmiştir. Ancak, biz bu noktada farklıyız. Biz bir halk hareketiyiz. Halka rağmen bir halk hareketi değiliz. Halk için, halkla kaynaşarak, halkın içinden varolarak, onu dışarıdan dönüştürerek değil, halkla beraber, onu iktidara taşımaya çalışan bir

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

halk hareketiyiz. Bulunduğumuz coğrafyanın, kıtalar arasındaki dengenin, halkımızın kültür yapısının, geleneklerinin çok farkındayız ve bütün bunlardan kopmadan, içinden dönüştürmeye çalışarak bir yere varmaya uğraşıyoruz. Bu nedenle laiklikle ilgili yaklaşımımız artık, Cumhuriyetin ilk yıllarındaki katılığı içinde değildir ve olamaz da. Artık, insanlara inançlarıyla ilgili bir baskı yapılamayacağını çok açıklıkla söylüyoruz. İnsanlara inançlarıyla, inançlarına uygun davranmakla ilgili baskı yapılmamalıdır. Çünkü biz çoğulculuğu savunuyoruz. Devlet artık insanların nasıl düşüneceğine, nasıl inanacağına, nasıl davranacağına, nasıl ibadet edeceğine karışamaz. Bu, devletin bütün alanlarında olduğu gibi inanç alanlarında da böyledir. Bu rahatlıkla, bu hoşgörüyle, bu yeni yaklaşımla bakıyoruz. Laiklik yorumumuz, cumhuriyetin ve CHP'nin ilk yıllarındaki laiklik yorumundan ciddi biçimde farklıdır. Şu andaki laiklik yorumumuz çoğulculuk gereklerine, demokrasi gereklerine uygun bir laiklik yorumudur: inanca saygı, inanca uygun davranmaya saygı! Çünkü çoğulcu toplum içinde insanların farklı düşünmeye, farklı inanmaya ve farklı davranmaya hakları vardır. Böyle bir hak ve özgürlük vardır.

Bu noktada şeriat yönetimi konusu geliyor gündeme. Çünkü yapılan yorumlar Anayasa ilkeleri arasında yeralan laiklik kurumunun, şeriatçı akımların örgütlenmelerine engel olarak, önemli bir işlev yüklendiği yolunda. Sizin bu konudaki değerlendirmeniz nedir?

Bu konuda genelde Türk solunun içinde, özelde sosyal demokratlar içinde farklı bakışlar olduğunu biliyorum. Örneğin biz 163. maddenin kaldırılmasını ciddi ciddi savunduk, oysa hem SHP'nin içinde, hem de bizden daha sol kesimlerde 163. maddenin kalkmamasını hararetle savunanlar vardı. "Düşünce özgürlüğü tamam, inanç özgürlüğü tamam, ama bu madde gelirse şeriat gelir," diyenler vardı. Bu, "bana göre özgürlük" demektir: "Özgürlük, ama bana göre, benim inançlarıma uygun olarak özgürlük." Oysa

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

kendine güvenen bir demokrat anlayış böyle düşünmez, halkın özgür seçim hakkı olduğuna, özgür inanma ve davranma hakkı olduğuna inanır. Eğer halk bir şeyi seçecekse, ondan korkmaz. Biz, bütün bu özgür tartışma ortamı içinde, özgürlükçü düşüncenin, çoğulcu düşüncenin ötekileri altedeceğine inanıyoruz. Ben kendi payıma buna inanıyorum. Bu bakımdan, laiklikte hoşgörünün, şeriat getireceğine ya da somut olarak söylersek, 163. madde gibilerinin kalkmasının bir din yönetimi getireceğine ben inanmıyorum. Korkmamak gerekir. Eğer toplumda böyle bir yönetim isteyen insanlar varsa bunlar kendilerini ifade edebilmelidirler, biz de bunun doğru olmadığını, yanlış olduğunu söyleyebilmeliyiz. Onlar bize zor kullanmamalıdırlar, biz de onları zorla, yasakla, baskıyla, cezayla susturmamalıyız. Yani, karşılıklı hoşgörü, insanların karşılıklı farklı görüşlerine güvenebilmeleri, bunları anlatabilmeleri ve bu görüşler etrafında örgütlenebilmeleri, işte demokrasi budur. Bunun azı olmaz, çoğu olmaz, düşüncelerin yanlıştır diye sınırlandırılması da olmaz, aksi tutum kendine güvensizliğin ifadesidir.

Benzeri bir tartışma da devletin yapısı ve devletçilik ilkesiyle ilgili olarak yapılıyor. Cumhuriyeti kuranların örgütlendiği, tekci, her şeyi yönlendirme güdüsüyle donanmış, her alanda belirleyici olma hedefi olan bir devlet mekanizması yerine daha küçük, yerel yönetimlere ağırlık verecek, belirleyicilikten çok yönlendirici olacak bir devlet modeli ve ilkesi tartışılıyor. Sizin bu tartışmadaki konumunuz nedir?

Türk siyasetinin önümüzdeki günlerde gündeme getireceği, hatta gündemde baş köşeyi alacak olan, üzerinde uzun uzun düşünüp tartışacağı çok önemli bir kavram, devlet. Bugün temel kurumlarıyla, yapısıyla ortada duran devlet bundan yaklaşık 70 yıl önce cumhuriyetin kurulduğu yıllarda, kendisinden öncekine göre oldukça yeni bir yapıydı. Daha çağdaş, daha insana saygılı bir yapıydı, daha hukuka bağlı bir yapıydı belki de. Ama bütün kurumlar eskiyor. Zaman içinde bütün kurumlar aşınıyor, değişimin ge-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

risinde kalıyor. Hele bu kurumlar çağa kendini uydurmak gibi özel bir çabaya girmeyip tam tersine bir tutuculuk içinde davranırsa, bu aşınma, bu yıpranma, bu eskime çok daha hızlanıyor. Bugün Türkiye'deki devlet bütün kurumlarıyla, tümüyle eskimiştir, köhnemiştir, yıpranmıştır, hatta yer yer çürümüştür. Devlet insandan ayrı, soyut, ulaşılmaz, tartışılmaz, kutsal bir varlık değil, böyle bir şey yok. Devlet, insanlardan ibaret, eninde sonunda insanların oluşturduğu kurumsal bir yapıdır, bir işleyiştir, bir işleyişler bütünüdür. Bugün Türkiye'de devlet, adliyesiyle, vergisiyle, eğitimiyle, kültürüyle, ordusuyla, sağlığıyla, aklınıza gelen bütün yapılarıyla insanın, toplumun, çağın gereklerinin gerisindedir. Artık toplumun ihtiyaçlarına yetişmiyor. Bu kadar merkezi bir yapı, bu kadar ağır işleyen bir yapı, bu kadar baskıcı bir yapı, bu kadar her şeye hükmetmeye çalışan ama hiçbir şeyi yönetmeyi beceremeyen bir yapı işleyemez ve işleyemiyor nitekim. Zaman zaman siyasetin tıkandığından ya da siyasal partilerin çözümlerinin halkı bütünüyle ilgilendirmediğinden söz ediliyor. İşte burada temel tartışma noktası budur, devleti tartışmamız gerekiyor. Artık bu devlet yapısının bir başka anlayışla, aşağıdan yukarıya bir başka süreç tarafından değiştirilmesi gerekiyor. Bir başka devlet modelinin, bir başka yeniden yönetim modelinin ortaya getirilmesi gerekiyor. Bunu cesaretle yapmadığımız için, devletin bütün kurumlarıyla, bütün işleyişiyle yeniden yapılanmasını tartışmadığımız için halk, kim söylerse söylesin, söylenen her şeyin bu köhnemiş devlet yapısı içinde eriyip gideceğini, çözümlerin derde çare olmayacağına inanıyor. Bu nedenle de çözümler halka yeterince inandırıcı gelmiyor. Diyorlar ki, "güzel bir şey söylüyorsunuz ama, söylediğiniz, bu köhne yapı içerisinde yok olur gider, öylesine bir grift yapı var ki, siz de bu yapı içerisinde erir, kaybolur gidersiniz". İşte bu yapıyı tümüyle değiştirmek gerekiyor.

Devlet yapısının değiştirilmesine ilişkin neredeyse ortak bir kanı var, ancak burada önemli olan yöntem sorunu. Nasıl sorusu ortaya çıkıyor hemen.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Bu yapıyı aşağıdan yukarıya bir süreçle değiştirmek gerekiyor. Bu kadar katı merkezi bir yapı yerine, desantralizasyon esası üzerinde yeni baştan bir yapı öngörmek gerekiyor. Herkesi yaşadığı birimde söz ve karar sahibi yapacak yeni mekanizmaları öngörmek gerekiyor. Burada çok önemli araçlardan biri yerel yönetimler. Devletin, yerel yönetimlerin demokratikleşmesi, saydamlaşması anlayışı üzerinde insanla, yurttaşla ilişki alanları kurması gerekiyor. Bugünkü yerel yönetim yapısı devlet yapısı gibidir. Yurttaşlar arasında yapılan bir araştırma okumuştum bir yerde, sonuçları çok ilginç. Şöyle ki, yurttaşlara "yakın çevrenizde devlet kurumları olarak ne görüyorsunuz, ne düşünüyorsunuz?" diye soruluyor; "karakol, Sümerbank ve belediye" diyorlar, örneğin. Eğer, belediye devleti çağrıştırıyorsa, iş tümüyle sakattır. Belediye başka bir şey çünkü, halkın örgütlenmesi, ama o kadar merkezi yapının izdüşümü olarak gözüküyor ki, o kadar merkezi yapının esasları üzerinde örgütleniyor ki, o kadar merkezi yapıya benziyor ki; belediye görevlisinin üniformasından, belediye başkanının emniyet müdürü gibi davranmasına kadar… O kadar birbirine benzer yapı içinde, o kadar ulaşılmaz ki, halkın sorunlarının çözüm yeri olmaktan o kadar uzak ki, devlet olarak algılanıyor. Oysa çok önemli bir araçtır. Bugünkü devlet yapısını zorlamak, çağdaşlaştırmak ve yeni baştan oluşturmak için çok önemli bir araçtır. Bu kadar büyük ve ulaşılmaz belediye yapıları yerine, insanları yaşadığı ölçekler içinde etkili kılabilecek yeni ölçekler, yeni yapılar bulmamız gerekiyor. Semtlerde, mahallelerde, köylerde seçilmiş insanları yetkili kılmamız gerekiyor. Belediyelerde meclisleri, kent meclisleri, parlamentoları haline ulaştırmamız gerekiyor. Şu anda, devletin içinde bir yerel yapı olarak, il genel meclisi var. Bu her tasarrufu valinin, dolayısıyla merkezi idarenin denetimine bağlı güya bir seçilmişler örgütü. Aslında bir seçilmişler dekoru; valinin, merkezi idarenin arkasında oturan bir demokrasi dekoru. Böyle şey olmaz, seçilmişlerin yetkili olması, söz ve karar sahibi olması gerekiyor. Sadece ilde olması da yetmez. Türkiye'nin idari yapısının temel yönetsel birimi olan ilçelerin de bir özgür yerel

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

meclisinin olması gerekiyor. Şu anda ilçelerde böyle bir yerel meclis yapısı yok. İlçelerden temsilci seçiliyor illere gidiyor. Oysa, belli bir coğrafyası ve ekonomik bütünlüğü olan ilçelerin kendi kaynakları üzerinde tasarruf imkânları, bunları kullanmak üzere de söz ve karar sahibi olmaları gerekiyor. Mahallelerden, semtlerden, ilçelerden illere kadar bütün bu seçilmiş insanları çoğaltır ve bunların yetkilerini arttırır, işlev sahibi kılarsanız ağır ağır ortaya başka bir devlet yapısı çıkmaya başlar. Yerel yönetimler sağlıkla, zabıtayla, asayişle, trafikle ilgili olarak bir yerel hükümet haline dönüşmeye başlarlarsa bugünkü köhnemiş, baskıcı, her şeyi tepeden bir merkezden kontrol etmeye çalışan devlet yapısı yerine, insanların kendi bulundukları alanda, kendilerini yönettikleri özgür, çoğulcu yeni bir yapı çıkar ortaya. Türkiye'nin artık bunları düşünmesi lazım. Artık valinin halk tarafından seçilmesi konusunun gündeme gelmesi gerekiyor. Son defa Güneydoğu'ya gittiğimde, orada böyle taleplerle karşılaştım; seçilmişlerin yetkilerinin arttırılması, valilerin halk tarafından seçilmesi ve bölge halkından olması gibi. Hemen ciddi şekilde itiraz ettim, çünkü bir bölgede böyle olması yetmez, bence bütün Türkiye'de böyle olması gerekir.

Bu söylediğiniz türden yapısal değişim bugünden yarına gerçekleşebilecek bir değişim değil. Ancak sürecin uzunluğu da hemen başlanmasını gerektiriyor. Bu anlamda da, partinizin yerel yönetimlerin çoğunluğunda işbaşında olması anlamında bir şansı var. Acaba sizin ya da yerel yöneticilerin bu yolda bir çalışması, bir hazırlığı var mı?

Elbette. Bugünkü yerel yönetimlerin çerçeve yasası olan 1580 sayılı belediyeler yasası 1930 tarihlidir. 1930 yılının Türkiyesi tek parti Türkiyesi'dir. Nüfusu 100 bini aşan kent merkezi sayısı on civarındadır. Oysa, 60 yıl sonra, bugün, Türkiye nüfusunun büyük çoğunluğu kentlerde yaşıyor. Artık Türkiye çoğulculuğun sancılarını çekiyor. Çoğulculuğu kurumlaştırmaya çalışıyor. Bu yasay-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

la kentler yönetilmez, toplum yönetilmez, demokrasi olmaz, yerel yönetim olmaz. Bu yasanın değiştirilmesi ile ilgili çok ciddi çalışmalarımız, projelerimiz var. Sadece bu yasa da değil, tümüyle belediyeleri, il genel meclisini kapsayan, ilçe genel meclislerini de öngören bir çerçeve içinde bütün yerel yönetimler, kısaca yerel demokrasi ve buradan giderek devletin yeniden yapılanması çerçevesinde çalışmalarımız var. Anayasa önerimiz var. Türkiye'ye yepyeni bir anayasa önerimiz var. Biz bu önerimizin sadece özünü açıkladık, bunu bilerek yaptık. Çünkü bir siyasal akım topluma yukarıdan aşağıya bir anayasa yazarak vermez. Üzerinde uzlaşılabilecek ana hatları, temel ilkeleri sunar. Biz bunu yaptık. "Eğer bu ana hatlarda uzlaşıyorsak, gelin hep birlikte bunları açalım," diye öteki partilere, bütün topluma çağrıda bulunduk. Yarın tek başımıza iktidar olursak ve tabii bu iktidar bize tek başımıza anayasayı değiştirme gücü verse bile, biz bu uzlaşma arayışlarımızı sürdüreceğiz. Yani kafamızda sancıları olan bu sorunlara ilişkin, dağarcığımızda, dosyamızda, masamızda çalışmalarımız var.

Toplum tasarılarınızda demokrasi hedefi en belirgin özellik olarak ortaya çıkıyor. Ancak beraberinde başka bir soru geliyor akla; ilkeleri belli olan bir cumhuriyetle sizin tasarılarınızdaki demokrasi anlayışı. Bunlar çatıştığında tercihiniz nedir, ya da bir öncelikler sıralaması yapsanız hangisini ön plana çıkarırsınız?

İfade ettiğiniz tarzda bir öncelikler sıralamasına gerek olmadığını sanıyorum. Cumhuriyet bizim varmış olduğumuz bir aşama, bin türlü gailenin, savaşın içinden çıkarak bir noktaya getirmişiz ve bugün artık bütün bir toplumun ortak değeri. Cumhuriyeti bu nedenle başka şeyle kıyaslamamıza gerek yok bence. Ancak içeriklendirmemiz, çağdaş kılmamız, toplumun taleplerine uygun hale getirmemiz gerekiyor. Bu da, çoğulcu demokrasi demektir. Türkiye 1923'den 1946'ya kadar önce bu yolda uzun çileler yaşadı, ardından 1946'dan sonra 40 yıl bunun kurumlaşması için başka çileler yaşadı, hâlâ tam kurumlaşabilmiş değildir. Çoğulcu demok-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

rasi karşımızda bir hedef olarak duruyor. Bu seçimlerle birlikte 12 Eylül'le ciddi bir hesaplaşma olabileceğini, olması gerektiğini düşünüyorum. Getirilecek, Türkiye'nin önüne konacak olan temel değerin de bütün kurumlarıyla, kurallarıyla, bütün hoşgörüsüyle çoğulcu demokrasi olduğuna inanıyorum. Bunun cumhuriyetle yarıştırılması gerekmiyor bence.

Ancak tasarılarınızdaki demokrasi anlayışının sınırları cumhuriyetin ilkelerinin sınırını zorlayacak gibi. Örneğin, cumhuriyetin coğrafi sınırları, Misak-ı Milli sınırları, demokrasi içindeki tartışmaların sınırını oluşturacak. "Tartışmaya evet ama işte bu sınıra kadar, Kürt sorunu ancak buraya kadar tartışılabilir," denecek.

Ama bu söylediğiniz başka bir şey. Bu cumhuriyetten kaynaklanan bir şey değil. Bu, Türkiye'de değişik kesimlerin devlete, toplum yapısına ve devletin bütünlüğüne nasıl baktıklarına ilişkin bir şey. Demokrasi olursa, farklı çözümleri olan insanlar bunları söyleyeceklerdir. Farklı çözümleri olan insanların bir kesimi, cumhuriyetin temel niteliklerinden birisi devletin ve milletin bölünmezliği ilkesine karşı çıkabilecektir. "Ben bunu istemiyorum," diyebilecektir. Ötekiler ise, "hayır bu vazgeçilmezdir, bizi bir arada yaşatan ve yaşattıkça güzelleştirecek olan temel bir ilkedir," diyebilecektir. Bu düşünceler bir özgürlük ortamı içerisinde tartışılacak ve bir sonuca varacaktır. Ben burada, cumhuriyetle demokrasi arasında bir kavga görmüyorum. Eksiğimizi, özgürlüğümüzün ve demokrasimizin olmamasında görüyorum. Demokrasi içinde bütün bunlar tartışılacaktır. Cumhuriyet de tartışılabilir. Cumhuriyetin temel değerleri, temel ilkeleri dediğimiz kavramları da tartışılabilir. "Cumhuriyetin özü, temel ilkeleri değiştirilsin mi?" tartışması demokrasi içinde yapılabilir. Biz de demokrasi olsun diyoruz, zaten.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Peki Kürt sorununun çözümü için de benzeri bir yöntemi savunur musunuz?

Elbette. Türkiye, devletin bir zaman egemen olan tüm alanlardaki tekçi yapısı içinde, aslında bir tarih ve kültür zenginliği sayılabilecek olan kavramlarını, kurumlarını, varlıklarını bastırdı. Yine, cumhuriyetin, Osmanlının içinden bir orijine bağlı millet çıkararak bir devlet kurma anlayışı ölçüyü kaçırdı. Aslında bu devlet, farklı orijinden ama aşağı yukarı aynı tarih çizgisinden gelen, aynı coğrafyada yaşayan insanlar arasında, birlikte kurulmuşken, bunlardan birinin ötekini kendi içinde eritmeye çalışması, birinin ötekini inkâr etmesi gibi haksız boyutlara vardı. Oysa, 2000 yılına gidiyoruz, dünyada her değer kendisini koruyor, her değer kendisiyle ilgili bir hak iddia ediyor. Dünyanın çeşitli ülkelerinde insanlar varolan ama yokolmaya yüz tutmuş dillerini korumaya çalışıyor. Bizse, cumhuriyet olarak, devlet olarak bir dönem varolan ve çok yaygın olan bir dili yok saymaya kalkışmışız. Bunun bir yerde tıkanacağı, bir yere çıkmayacağı belliydi. Nitekim, öyle de oldu. Şimdi bunun sıkıntılarını yaşıyoruz. Şu anda, biz sosyal demokratlar olarak, Türkiye'de insanların farklı etnik kökenden, Türk, Kürt, Arap, Laz köklerinden gelmesini bir sıkıntı vesilesi saymıyoruz. Geçmişin yanlışları yüzünden şu anda sıkıntı olduğunu görüyoruz. Oysa bu farklılıkları yok etmek yerine, bu farklılıkların Türkiye'nin kültürü, geleceği, büyüklüğü için önemli bir kaynak olduğunu düşünüyoruz. Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolusu'nda yaşanan sıkıntılar, büyük bir anlamda Kürt sorunu, hepsi demokrasiyle çözümlenecektir. Demokrasi içinde insanlar kendilerini, kendi kültürel ve tarihsel kimliklerini ifade edecekler, kendileri ile ilgili her türlü özgürlüğü rahatlıkla yaşayacaklardır. Kendilerini ifade ettikleri özgür ortamda da bu sorunların çoğu kalmayacaktır.

Peki, gün geçtikce hızlanan ve ağırlaşan bölgedeki silahlı çatışmanın önüne de aynı yöntemle geçilebilir mi?

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Demokrasiyle geçilir. Silahlı çatışmanın önüne ancak demokrasiyle geçilir. Çünkü şiddetin bir mantığı var. Şiddet şiddeti besliyor. Yani bir taraf "yoktur böyle bir sorun," deyip, varolan bir iddiayı zorla bastırmaya çalışınca, öteki taraf da ona zorla cevap vermeye kalkışıyor. Karşılıklı zorlama, şiddet, silahlı çatışma bir yanda devleti, bir yanda da farklı arayışları olan toplum kesimlerini içinden çıkılmaz biçimde bir tuzağa, dar bir sokağa sürüklüyor. Bunun çıkışı yoktur. Çıkışı demokrasidir. Bunun çıkışı insanların ne istediğine bakmak, insanların isteklerini söylemesine fırsat vermektir. İsteklerin şiddete başvurmadan söylenmesine izin verdiğinizde, demokratik bir tartışma başlayabilir ve insanlar istedikleriyle ilgili olarak karar alma hakkına sahip oldukları zaman ise sorun biter. Bütün bu yaşadığımız sorunların çözümü, insanların istemlerini, dertlerini demokratik bir ortamda ifade edebilmeleri, bununla ilgili özgür karar süreçlerinin yaratılmış olmasıdır. Bundan başka çıkış yoktur. Dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir güç, şimdiye kadar, bir düşünceyi, bir inanç akımını ya da bir halk hareketini kaba kuvvetle, şiddetle, anlayışsızlıkla bastıramadı. Kaldı ki, bu Türkiye'de çok haksız bir nitelikte. Çünkü ben Türk-Kürt kavgası diye bir şey hatırlamıyorum. Belki devlette var böyle bir şey, ama halk içinde var mı, köyler, kasabalar, kentler birbirleriyle bu farklılık nedeniyle hiç kavga etmişler mi? Yok böyle bir şey. Devlet elini sokmadığı ya da dışarıdan el sokulmadığı zaman halk arasında böyle bir şey hiç yoktur. Hepsi farklı etnik kökenden gelen bu insanlar yüzyıllardır bu topraklarda birlikte yaşıyorlar. Türkiye'de tek farklı etnik köken Türk ve Kürt kökenleri midir? Bir karıştırırsak, bin tane farklı etnik köken gelir. Bence, işte bu, Türkiye'nin zenginliğidir. İnsanımız bu nedenle güzel ve zekidir.

Bir başka önemli sorun da Alevi-Sünni karşıtlığı. sosyal demokratlar, taraflardan birinden, Sünnilerden, özellikle İç Anadolu' daki yerleşim birimlerinde oy almakta zorlanıyor. Önümüzdeki seçim stratejisi için bu potansiyelden yararlanmak üzere bir şeyler düşünüldü mü, bu potansiyel bir hedef olarak belirlendi mi?

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Türkiye'de hilafetten cumhuriyete, ardından çoğulculuğa geçişte, inançları daha fazla baskı gören ve horlanan kesimler hep özgürlükten, demokrasiden, cumhuriyetten yana olmuşlardır. Özellikle birçok Türk boyu arasında yaygın bir inanç olarak ortaya çıkan Alevilik anlayışı, daha ileri kesimlerde, siyasette kendisine yer aramıştır. Partiler de bunu çok hoşgörmüşler, özümsemişler, onun üzerinde örgütlenmeyi kolay saymışlardır. CHP'de de olmuştu, Şimdi SHP'de de böyledir. Aleviler de çok haklı olarak partiyle kaynaşmış görünüyor. Ama Anadolu'da siyasi, ticari nedenler gibi başka başka nedenlerle farklı toplum kesimleri arasında bazı yarışmalar, kıskançlıklar, çekişmeler vardır. Eğer bir parti içindeyse, karşı kesimin kendisinden fazla olmasını siyasi, ticari, kişisel nedenlerle istemiyor. Eğer karşı taraf orada fazla ise, kendisine başka parti arıyor. Dengeyi kurmamız gerekiyor, hem de hiç birini itmeden kurmamız gerekiyor. Aslında dünyanın dinleri tartıştığı 2000 yılına geldik. Aleviliğin, Sünniliğin neyi ifade edeceğini çok düşünüyorum. Sosyal demokrat partiler içinde olağanüstü şekilde bir hoşgörü var, fakat garip bir biçimde de, mezhepler konusunda olağanüstü bir bağnazlık var. Din konusunda hiç kimse bu kadar özenli, dikkatli davranmıyor ama mezhep tartışması açılınca, herkes birdenbire dinini, mezhebini, inancını garip bir biçimde hatırlıyor. Bunlar aşılacak. İnsanlar birbirini anlayacak, birbirini dinleyecek, böyle ayrılıkların yapay olduğu, çok eskiden geldiği, artık günümüzde bir şey ifade etmediği anlaşılacak. Bir sosyal demokrat olarak benim için sadece insan bir şey ifade ediyor. İnsan Türk olabilir, Kürt olabilir, Arap, İngiliz, Amerikalı olabilir ama önemli olan insan ve insani değerlerdir. İnsanın Alevi, Sünni, Süryani, Katolik, Ortodoks, Ateist olması hiç önemli değil, insan olması önemlidir. Bir insanın bir etnik kökenden ya da mezhepten gelmesi onu ne erdemli ne de önemli kılar. İnsan bu önemi ve erdemi kendi özünde taşıyor. Eğer bunlar varsa, inancı, etnik kökeni ikinci planda kalıyor. Bunları artık aşmak gerekiyor. Türk solu, sosyal demokratlar, sosyalistler, demokratik sosyalistler bunları aşmanın savunucusu olmalılar. Artık bunları aşalım, bu kavramla-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

rın dışından bakmaya çalışalım, artık doğrudan doğruya insana bakmaya çalışalım. Ben aşmış bir insanım, hiç de marifet değil. Tevfik Fikret, galiba 1915'lerde söylüyor: "Milletimle bir beşer, vatanım ruhi zemin". Bundan 80 yıl önce! Ama, Türkiye'de sosyalistler, Türk solu, sosyal demokratlar bunu hâlâ telaffuz ediyorlarsa, "milletim bütün insanlıktır, vatanım bütün dünyadır," diyemiyorlarsa öteki partilerden, öteki gruplardan öteki siyasi anlayışlardan ne farkımız kalır, Allah aşkına?

Sağın da temel çıkış noktası tek başına insan aslında. Ancak sağ daha önceleri insanın toplumla ve toplumsal kurumlarla olan ilişkilerinde, sosyalleşmesinde sessiz kalıyordu. Oysa şimdi sağ, insan haklarını, sosyal adaleti, telâffuz ediyor hatta sloganlaştırıyor. Sizden şunu öğrenmek istiyorum; bu değişim Türk siyasal hayatının gelişiminin bir sonucu mu, yoksa sağ partilerin seçmenin, geniş kitlelerin, taleplerini görerek hazırlanmış sıradan bir seçim stratejisi mi?

On yıldır medyanın egemenliğinde yaşıyoruz. Bir sihirli kutu evimizin orta yerinde her akşam, hepimizin kafasına reklamlardan başlayarak bir şeyler şırınga ediyor. Dünyada da son çeyrek yüzyılda, özellikle de son on yılda bu böyle. Yine görsel basın olağanüstü bir etki yapıyor. Bütün bu etki altında da "sol tıkandı" gibi bir kavram ortaya atılıyor. Bana kalırsa, "sağ tıkandı". Kim şimdiye kadar savunduklarını değiştirmek zorunda hissediyor? Sağ hissediyor. Ben 1980 öncesi parlamentoda, bütçe komisyonunda Maliye Bakanı'nın "Türkiye'de kim gelir dağılımı adaletsizliği var diyorsa, o komünisttir, vatan hainidir," dediğini hatırlıyorum. Şimdi 80'lerden sonra Süleyman Demirel "Türkiye'de ciddi bir biçimde gelir dağılımı adaletsizliği vardır," diyor. Söylemini değiştirmek ihtiyacı hisseden sağ. Çünkü sağ şimdiye kadar Türkiye'de halkı aldatıyordu, gerçekleri söylemiyordu, gerçekleri olağanüstü bir biçimde çarpıtıyordu. Şimdiyse, biraz içlerindeki ayrılıkların nedeniyle, biraz da toplumun kültür düzeyinin yüksel-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

mesiyle, çelişkilerin çok artması nedeniyle, ayağını daha gerçeğe dokundurmaya, boş söylemler yerine insanların günlük hayatlarını ilgilendiren alanlara değinmeye başlamak zorunda kaldı. Gelir dağılımının iyileştirilmesinden, insan haklarından, refahtan, toplumsal adaletten söz ediyor. Bunlardan söz ediyor diye, tüm bunlar bizim elimizden çıktı mı? Hayır, bunların hepsinin sahibi biziz. Türkiye'de onlar bu sorunlardan söz ediyor diye bu sorunlar çözüldü mü? Hayır, çözülmedi. Türkiye'de gelir dağılımı adaletsizliği artarak sürüyor. İnsan hakları, arada bir onlar söylüyor diye, insan haklarıyla ilgili bütün sorunlarım çözüldü mü? Çözülmedi, arttı. 80'den bu yana çok fazla arttı. 1982 Anayasası'nın olduğu bir yerde, insan haklarının "i"si yoktur zaten. Toplumsal adaletten arada bir söz ediyorlar diye, işçi, memur falan diyorlar diye bütün bu alanların sorunları ortadan kalktı mı? Hiçbirisi kalkmadı, hepsi duruyor, hepsi önümüzde. Biz, onlar bunları söylüyor diye, ne söylemekten vazgeçeriz, ne de "eyvah, onlar söylüyorlar, bizim söyleyecek sözümüz kalmadı," deriz. Bunları söylemeye devam etmeliyiz. Onların gündeme getirmediği yeni sorunları da biz toplumun önüne koyarız. Örneğin biz, bundan 5-10 yıl önce çevre dediğimiz zaman, bu alanda olağanüstü bir duyarsızlık vardı. Şimdi anlamaya başladılar, daha yeni Çevre Bakanlığı kuruldu, Türkiye'de barış diye bir kavram yargılandı. Barış kavramını savunanlara bir başka ülkenin ajanı, dünyada bir başka görüşün yayıcısı gözüyle bakıldı. Oysa, bugün dünyada barış çok temel bir kavram olarak yükseliyor. Bizim cesaretle yeni düşünceleri, tartışmaları, önerileri, değerleri ortaya çıkarmamız, sergilememiz gerekiyor. Hep göreceğiz, sahibi arkadan gelecektir, sahibi sonunda sahip çıkmaya çalışacaktır. İnsanlık değişiyor, gelişiyor. Dünya değişiyor, gelişiyor. Biz hep yeni değerler bulacağız, ortaya koyacağız çünkü insan sürekli isteyen, doymak bilmeyen, sürekli daha iyisini arayan bir varlık. İnsanın bu arayışı bizi hep ileri yöneltecek. Sağ da hep arkadan gelecek.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Bir de sağın evrensel bir umacısı vardı: komünizm geliyor. Bu tehdit dünyadaki konjonktürel gelişmelerle önemini, korkutuculuğunu yitiriyor. Sağın, "komünizm geliyor" sloganını demirbaş kayıtlarından düşmesi sosyal demokratlar için kısa vadede, önümüzdeki seçimlerde bir avantaj olacak mı?

Evet, artık o öcüleri kalmadı, bakalım bundan sonra ne bulacaklar? Şimdi, reel sosyalizm Sovyetler Birliği'nde talihsiz bir deney yaşadı. Reel sosyalizmin böylesine hüzünlü bir sona varması, dünyada kendini sol, sosyalist olarak niteleyen insanlarda, kim ne derse desin, bir burukluk yaratıyor. Zaten solda, aklı başında insanlar sosyalizm ütopyasının bir köylü toplumunda, olmayacak bir yerde denenmeye kalkmasını bir talihsizlik olarak görmüşlerdir. Aslında, biraz da bilinen sona vardı. Galiba Nazım'ındır: "Sosyal, ekonomik şartların zaruri neticesi bu deme, bilirim. O dediğin nesnenin önünde kafamla eğilirim. Ama bu yürek, o bu dilden anlamaz pek" diyor, sanırım Bedreddin Destanı'ndaydı. Yani, "bu böyle olmazdı, bunu ben biliyordum," diyor. Sayın Aybar'ın sözüdür, "Sovyetler'de olay zaten olmamıştı bir türlü". Olağanüstü bürokrat bir devletti, olağanüstü katı merkeziyetçilikti, bir sınıfın, devlet sınıfının toplum üzerinde tahakkümü gibi gözüküyordu. Birçok değer, güzellik üretmiş, refaha, eşitliğe yönelik birçok şey sağlamış olabilir. Ama insan üzerinde devlet baskısı çok gözüküyordu. Olmamıştı. Parti modelinden, başlangıçtan ve yeşermeye çalıştığı topraktan, coğrafyadan ötürü olmamıştı. Bunu anlıyor insan. O tarlada, o toprakta o tohum yeşermezdi. O kültürsüzlük ortamında, o köylülük ortamında oradan sosyalizm zor çıkardı. Nitekim çıkmadı da. Bir de tabii, dünya kuşatması var. İnsanların da tek tek hataları var. Bunu anlıyorum ama, bir şey çok belirginleşiyor; benim gibi sosyalizmin ancak demokrasiyle, özgürlükle olabileceğini düşünenler haklı çıktılar. Hiçbir şey adına insana baskı yapılamaz, insanın talepleri ertelenemez, insan ezilemez, susturulamaz, sindirilemez. Her canlının yaşayacağı bir iklim vardır; kauçuk, mandalina, mısır hepsi bir başka iklimde yetişir. İnsanın

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

da yaşayacağı iklim bana kalırsa demokrasidir. Bu nedenle, komünizm denilen bu sosyalizm denemesinin ortadan kalkmasının ardından özel bir sevinç ya da özel bir hüzün duymak yerine olayı gerçek boyutlarıyla değerlendirmeliyiz. Bence, dünyaya kendimizi anlatmak konusunda olanaklarımız genişlemiştir.

Yani olumlu olarak etkilemiştir denilebilir mi?

Bundan yararlanmalıyız. Olumsuzluk için ağlamaya değer mi? Böyle bakmalıyız. Çünkü siyaset sürekli bir umuttur. Siyaset karamsarlık üzerine bina edilemez.

Ben şimdi de ekonomiye gelmek istiyorum. Son dönemde çok kullanılan, sağdan sola bütün yaklaşımların önüne ya da arkasına bir sözcük takarak kullandığı bir kavram: serbest piyasa ekonomisi. SHP de bunu kullanıyor. SHP bir yandan, emekten yana bir parti olduğunu iddia ediyor, programında da buna yer veriyor, öte yandan sermaye çevreleriyle ilişkilerini koruyor. Bu çerçevede baktığınızda, SHP serbest piyasa ekonomisine ne kadar bağlı ya da ekonomik program anlayışı serbest piyasa ekonomisine bağımlılık olarak değerlendirilebilir mi?

Bizim programımızda oldukça açık bir değinme var. Diyor ki, "serbest piyasa ekonomisinin rekabeti belirleyiciliği, yarışma, arz ve talep dengesi açısından önemli bir belirleyicidir. Bu gözardı edilemez. Ama hiçbir kuralı olmayan bu serbest piyasa gelir dağılımını bozucu, toplumsal yozlaşmayı hızlandırıcı, bölgeler arası dengesizliği, varsa, arttırıcı olumsuz nitelikleri de vardır. Bunu da gözardı edemeyiz." Bizim ötekilerden farkımız budur. Biz serbest piyasa ve piyasa diye bir olayı görüyor ve kabul ediyoruz. Ama bunun olumsuzlukları da vardır. Bu olumsuzlukları gözardı etmediğimiz için de, partimizin programı, global anlamda bir "demokratik planlama" denilen bir büyük planlamaya da inanırız diyor. Bu geçerlidir. Ben de buna inanıyorum. 80'den sonra birkaç tane

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

fetiş ortaya çıktı. Bunlardan biri de "piyasa"dır. Piyasayla ilgili bir olumsuz söz söylediğiniz zaman hemen "üçüncü dünya solcusu, geri kalmış" gibi bin tane nitelemeyle karşılaşıyorsunuz. Ama başka bir gerçek var; piyasa ekonomisi, ekonomik ve toplumsal kurumları oturmuş ülkelerde işlevini daha rahat sürdürebilen bir mekanizmadır. Oysa bin tane adaletsizliğin, haksız yarışmanın olduğu, bin tane karalamanın, dengesizliğin, çürümenin, kokuşmuşluğun olduğu ve el altından bin tane müdahalenin, koruma, kollama müdahalelerinin olduğu bir ortamda yürümüyor ve ciddi biçimde sıkıntılar yaratıyor. Dengesizlikleri, eşitsizlikleri, kötülükleri arttırıyor. O yüzden piyasayla ilgili bir karalama içinde olmamakla birlikte bir genel planlamanın, bir stratejik planlamanın Türkiye gerçekleri içinde hâlâ geçerli olduğuna inanıyorum. Partimizin ve programımızın bakışı da budur. Bu sorun bir anlamda devletçilik tartışmasını da gündeme getiriyor. Ben, devleti tümüyle insanların özel yaşamından çıkarmaktan yanayım. Devlet yatak odamıza, okuduğumuz dergiye, kafamızın içine karışmamalıdır. Öte yandan, devletin sosyal hizmetler ve yatırımlar alanında yapacağı çok şeyler var. Devlet artık, sağlığı, eğitimi bir sorun olmaktan çıkarmalıdır, çocukların gelişmesinin, yetişmesinin önündeki bütün engelleri kaldırmak ve bu gelişmeyi sağlayacak önlemleri almak zorundadır. Yani bazı alanlarda devlet belki de çoğalmak zorundadır. Türkiye'de bölgelerarası olağanüstü bir dengesizlik var. Eğer ekonomiyi, toplumsal kalkınmayı tümüyle serbest piyasaya terkederseniz bu dengesizlik giderilebilir mi? Kim gider Güneydoğu'da, Doğu'da yatırım yapar? GAP, devlet olmasaydı olur muydu? Eğer ekonomide bir global demokratik planlama olmasa Güneydoğu'da ve Doğu'da, ihtiyacını duyduğumuz ve yapacağımız özel, öncelikli kalkınma planları yapılabilir mi? Bunu özel sektör yapar mı? Serbest piyasanın kâr arayışı yapar mı? Doğu'ya gider mi, bir fabrikayı, bir iş alanını, bir büyük yolu açar mı? Hayır, açmaz. Onun için gerçekçi olmak gerekiyor. Siyasette, insan yaşamında fetiş yoktur. "İnsana tanıdık olan hiçbir şey bana yabancı değildir," Marx'dı galiba bunu söyleyen. Bir de, bir başka

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

söz var; Goethe, "bütün teoriler, hayat ağacının yeşil rengi karşısında kül rengi kalır," diyor Faust'ta. Yani serbest piyasa diye bir söylem tutturup saatlerce konuşmak mümkün. Ama bir de toplum gerçeği var. Onun yarattığı sıkıntılar var ve biz bunları görmek zorundayız. Devletle ilgili bin tane olumlu ya da olumsuz şey söylenebilirama bunlarak-kara gibi değildir. Olağanüstü kötülüklerin anası olabilecek devlet, olağanüstü iyiliklerin de anası olabilir. İyiliğin ve kötülüğün birbirinin içinde olduğunu görerek konuşmak gerekiyor. Türkiye gerçeklerinde böyle bir dengeye ihtiyacımız olduğunu düşünüyorum.

İnönü, son kurultayda, bu kurultayın bütün gelişmekte olan ülkeler ve onların sosyal demokrat partileri için yol açıcı bir unsur olacağını söyledi. Bu sözleri, sosyal demokrat anlayışın, yeni yapılanmanın gelişmekte olan ülkeler için bir gelişme, kalkınma modeli olabileceği şeklinde yorumlayabilir miyiz?

Bizim sosyal demokrat anlayışımızla Batı'da, özellikle Kuzey ülkelerinde sosyal demokrat anlayışların çıkış noktaları, şu andaki gelişmişlik düzeyleri, kalkınma hedefleri ve olanakları arasında büyük farklılıklar var. Biz biraz daha Akdeniz'e benziyoruz. Bizde sosyal demokrat örnekler aranırken, genellikle kuzeye bakılıyor. Oysa, bana göre, İspanya, İtalya, Yunanistan coğrafyasına, insanına, tarihine benziyoruz. Hatta biz onlardan da biraz farklıyız. Bir ayağımızla daha Asya'da, bir ayağımızla da Afrika'ya benzeyen Ön Asya'dayız. Müslüman bir toplum üzerindeyiz. Ne kadar Avrupalı olmaya çalışırsak çalışalım, böyle bir tarih kökümüz var. Bu bakımdan, bizim yaratacağımız çoğulcu bir demokrasinin kurumlaşması ve sosyal demokrasinin toplumsal hedeflerine ulaşması örneğinin çok öğretici olacağına inanıyorum. Daha doğrusu çok etkileyici olacağına inanıyorum. Bu Ön Asya, Afrika, Latin Amerika, Güney Asya için olumlu bir referans olabilir.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

EK 1

SHP'DE "YENİ SOL"UN TÜRKİYE PROGRAMI

İSMAİL CEM

AÇIKLAMA

Bu metin, SHP'li üyelerin, örgütlerin ve milletvekillerinin bir süredir geliştirdiği çalışmaların ve tartışmaların özetidir. Bu çalışmalar, Antalya Milletvekili Deniz Baykal'ın öncülüğündeki "Yeni Sol" siyaset platformunda gerçekleşti. İstanbul Milletvekili İsmail Cem tarafından düzenlenip, özetlenerek yazıldı.

SHP'deki Yeni Sol'un, Türkiye'ye ve parti kamuoyuna sunmakta olduğu Değişim Programı üç amaç taşıyor:

– Yeni Sol'un SHP'yi geliştirmeye, büyütmeye ve bütünleştirmeye dönük çalışmalarını, partililerin tartışmasına ve katılımına açmak; SHP yönetimlerinin yararlanabileceği bir düşünce platformunu partiye sağlamak;

– SHP'deki Yeni Sol'un görüşlerini Türkiye kamuoyuna duyurmak, kamuoyunun eleştirileri ve katılımıyla bu görüşleri geliştirmek;

– Parti-içi yarışmayı, bütün çağdaş sol partilerde olduğu gibi, düşünce temellerine bina etmek; içinde bulunduğumuz kongreler ve Kurultay döneminde Yeni Sol adaylarının yer aldıkları siyaset platformunu oluşturmak…

Sunduğumuz bu metin, Türkiye'de Değişim ve SHP'de Değişim başlıklarını taşıyan iki bölümden oluşuyor. Bu özetmetinde, SHP'lilerin zaten bildiği ortak düşüncelerden çok, yeni yaklaşımlara yer verilmesine çalışıldı.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

GİRİŞ

Türkiye'nin sosyal demokratları olarak, sosyal demokratların SHP'si olarak, kendimizi geçmişimizle tarif etmeyi sürdürecek miyiz?

Solculuğumuzu, emeğin kitle partisi kimliğimizi, sosyal demokrasinin evrensel söylemini gözardı ederek, tek parti döneminin anlayışlarında direnecek, ilkeleriyle yetinecek miyiz?

Son kamuoyu yoklamalarında, sağcı DYP'nin ardından gelen % 21'lik bir parti gözükmek, parti olarak eksiklerimizi aramaya bizi yöneltmiyor mu? DSP'nin Trakya ve Karadeniz'de, hele İstanbul'da bize yaklaşmakta olması, bizi kaygılandırmıyor mu?

Sosyal demokrasinin tüm partilerinde temel olan eşitlik, barış, dayanışma ilkesini SHP'nin Altı Ok'una eklemeyi neden düşünemiyoruz? 2000'li yılların Türkiyesi'ni 1930'ların ideolojik çerçevesine sığdırmaya mı çalışmaktayız?

Hiçbir sol, sosyal demokrat ve eş anlamıyla demokratik sosyalist partinin ilkeleri arasında yer almayan "devletçilik" (Etatism) ile; sol partilerin değil, sağcı partilerin geleneksel ve evrensel tanımı, ilkesi olan "milliyetçilik" (Nationalism) ile, sosyal demokrasinin yetinebileceğini, serpileceğini mi sanmaktayız?

Partimiz bir yolağzında. Doğru görmek, iyi düşünmek, sağlam karar vermek zorundayız:

SHP'yi, geçmişin ve eskinin, eskiyen partisi olarak mı bırakacağız? Türkiye'nin, toplumun ve solun hızla aştığı bürokratik ideolojide, aşırı merkeziyetçilikte, buyrukçu ve yasakçı anlayışlarda mı kalacağız? Kişiliksizliğe, düzenle uyuma, "sağ ve sol ayrışımının modası geçti, sol eskidi" diyenlerin renksizliğine mi boyun eğeceğiz?

Yoksa, SHP'yi çağdaş sosyal demokrat parti niteliğine, çağdaş sol ve demokrat kimliğine mi kavuşturacağız?

Türkiye'nin yönetimini, sağcılara ve sağcılarla koalisyon ortaklığı adaylığını şimdiden açıklayan solculara mı tevekkülle terkedeceğiz?

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Yoksa, solun ve değişimin öncüsü olabilmiş, kitlelerin gönlünde yer etmiş yepyeni bir SHP ile, halkın iktidarına mı yürüyeceğiz?..

Karar, biz SHP üyelerinindir.

SHP'yi, Yeni Sol'un kulvarında yenileştireceğiz.

Halkın, adaletin, çağın, barışın ve emeğin doğrultusunda, Türkiye'yi değiştireceğiz.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Birinci Bölüm

TÜRKİYE'DE DEĞİŞİM

I. SİYASETİN PROGRAMI

Toplumu, partilerle ve parlamentoyla barıştırmak…

(a) Sorun:

Türkiye'nin siyaset kurumu, tüm organlarıyla hastalanmış durumda.

– Parlamento çalışmıyor ve ülke sorunlarına çözüm üretmiyor. Parlamentonun mevcut anlayışları ve mekanizmaları, "demokrasi öncesi" dönemde biçimlenmişti. Hükümet çevresindeki bürokrat-teknokrat kadronun her şeyi belirleyip, kararları Meclis'e tebliğ etmesiyle; milletvekillerinin bir tür onaylama işleviyle sınırlanmasıyla sistem oluşmuştu. Çağın değişmesine, ekonominin ve toplumun "yaygın katılımı ve kollektif çözüm üretimini" bir "zorunluluk" haline getirmesine rağmen, parlamento eski konumunda kaldı. Verimsiz ve çözümsüz göründü. Toplumdaki saygınlığını büyük ölçüde yitirdi.

– Siyaset kurumunun diğer unsuru olan partiler de, anlayışları ve mekanizmalarıyla geçmişte kaldılar. Siyasetçi, adeta ayrı bir kast oluşturarak, halktan koptu. Siyaset, seçkin bir zümreyi (siyasetçiyi) memnun etmek, ona şanşöhret paylaştırmak, siyasilere — meclis ve belediye düzeyinde— ikbâl sağlamak gibi bir işlev içinde görüldü.

– Sonuçta, çağın hızına yetişemeyen, çözüm üretemeyen, kendi içine dönük bir siyaset kurumu, parlamento modeli ve partiler düzeni, toplumun gerisinde kaldı. Toplumsal gelişmeyi ve ekonomik büyümeyi hızlandırıcı değil, yavaşlatıcı bir faktöre dönüştü.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

(b) Öneri:

–Parlamentonun çalışma düzeni, tümüyle ve kökten değişmelidir. Çağdaş, işlevsel ve üretken parlamentoların çalışma yöntemleri incelenerek, Türkiye gerçeklerinde bunlar yorumlanarak, parlamento yeniden inşa edilmelidir. Parlamento dışından ve içinden "katılımın" ve çözüm üretmenin mekanizmaları oluşmalıdır.

– Parlamento çalışmasında ağırlık ve öncelik "Genel Kurul" dan alınarak, "İhtisas Komisyonları"na verilmelidir. (Batı ve Kuzey Avrupa ülkelerinde, ABD Kongresi'nde olduğu gibi).

– Komisyonlar sürekli toplanmalı ve toplantılar basına açık olmalıdır. "Öneri, rapor, tartışma, karar" mekanizması, katılıma ve sentez yaratmaya dönük özelliklerle yeniden oluşmalıdır. İlgili Bakanlar, Komisyonlar'a düzenli bilgi vermeli, sorgulanmalıdır. Milletvekili çalışmasının Komisyon'da yoğunlaşması nedeniyle, Meclis Genel Kurulu yılın belirli dönemlerinde ve sınırlı sürede toplanıp, Komisyon kararlarını tartışarak yasallaştırmalıdır.

– Komisyonlar'daki çalışma düzeni, hem milletvekilinin katkısına ve katılımına açık olmalıdır, hem de Meclis dışındaki uzmanların ve ilgili meslek birimlerinin eleştirisine ve katkısına sistemli biçimde imkân tanımalı, bunu özendirmelidir. Çağdaş toplum, siyasetçinin "tek başına" alacağı kararlarla yöneltilemeyecek kadar karmaşık bir yapıya sahiptir.

– Siyasal partilerin toplumdan kopukluğunu gidermek, birer "kast" görünümü almalarını önlemek için, onları hayatın her alanıyla, düzeyiyle ilişkilendirmek gerekiyor. Partiler, toplumun her faaliyetinde (fabrikalarda, meslek odalarında, vb.) temsilcileri ya da birimleriyle var olabilmelidir. Bütün gelişmiş Batı demokrasilerinde olduğu gibi. Böylece, toplumla iç içe yaşayan, toplumun titreşimlerini duyan, onun özlem ve istemlerini parti mekanizmalarına aktarabilen bir yapı oluşmalıdır. Siyaset özgürleşmelidir.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

II. GELİŞMENİN PROGRAMI

Kayıt-dışı ekonomiyi, kayıtlı ekonomi kesimine entegre edebilmek…

(a) Sorun:

Ekonomi, varolan ve varolabilecek gücü ölçüsünde üretemiyor. Ekonomiye sağlıklı ve yeterli kaynak bulunamıyor. Sağlıksız ve yetersiz kaynak, savurgan destek politikalarının ve siyasallaşmış KİT'lerin körüklediği bütçe açıklarının kapatılmasında büyük ölçüde tüketiliyor. Dolayısıyla, pahalılık daha da büyüyor. Verimlilik ve akılcılık gündemde yok. İşsizlik ve eşitsizlik artıyor. Sağlıksız ekonominin faturasını öncelikle ücretliler, maaşlılar, dar gelirliler ödüyor.

(b) Öneri:

Türkiye ekonomisinin yarıya yakın bölümüyle kayıt-dışı olması, temel bir sorundur. Aynı zamanda, bir çözüm sürecinin başlayabileceği alandır. Kayıt-dışı ekonomi, yani, devletin kayıtlarına geçmeyen ekonomik faaliyet: Bu büyük kesim gizli üretiyor, ticaretini kayıt-dışı yapıyor, kazancını gene kaydın dışında tutuyor. Tabiatıyla, vergi de vermiyor. Bundan ötürü, Türkiye'deki vergi kaçakçılığı % 50 dolayında hesaplanıyor. Devlet meşru alacağının yarısını toplayamıyor. Tüccar ve serbest meslek sahibinin ödediği ortalama verginin işçininkiyle "aynı düzeyde" olması da parasızlıktan ağlaşan bir toplum kesitinin, kayıtlardaki gelir düzeyinin çok üzerindeki bir tüketimi sergilemesi de, bu saklanan ekonomiden kaynaklanıyor. Ekonomiye çekidüzen verecek bir yenileşmenin çıkış noktası, kayıt-dışı ekonomiyi, kayıtlı ekonomi kesimine entegre edecek süreçtir.

Kayıt-dışı ekonominin inanılmaz büyüklüğü, hem enflasyonun hem de eşitsizliğin temel nedenleri arasındadır. Vergi kaynaklarının ancak yarısına sahip çıkabilen bir devlet, giderlerini ve bütçe açığını para basarak karşılamaktadır. Enflasyonu körüklemek-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

tedir. Enflasyon, eşitsizliğin ve halkı parasızlaştırmanın başlıca nedenidir. Ayrıca, devlet, kayıt-dışı ekonomiden alamadığı kaynağı, kolay para toplayabildiği emek kesimlerinin vergilerini ağırlaştırarak sağlamaktadır.

Kayıt-dışı ekonomiyi kayda geçirmek, bütün gelişmiş ülkelerde büyük ölçüde başarılmıştır. Çeşitli yöntemleri vardır. Örneğin, menkul değerlerin (hisse, tahvil, çek, vb.) hamiline değil, belli bir değerin üzerindeyse isme yazılması (dolayısıyla, kayda geçirilmesi zorunluluğu) üretim ve ticaretin kayıtsız bölümüne —dolayısıyla vergi kaçağına— etkin ceza getirilmesi (örneğin, ABD'deki ölçülerin uygulanması); gayri menkul alım-satımında objektif ve gerçekçi değerlendirmeyle vergi alınması; kayda geçmek zorunluluğunun artması ve denetlenmesi, vb.

ENFLASYON: Türkiye, on yıldan beri enflasyona uyarlanmış ekonomi modeliyle yaşamaktadır. Hastalığın bünyeyi sarmış olması, enflasyonu "tek başına" ele alıp kısa sürede iyileştirme imkânını ortadan kaldırmıştır. Enflasyon, büyüme, döviz dengesi, işsizlik, eşitsizlik sorunlarını birlikte düşünmenin zorunluluğu vardır. Çünkü bunlardan sadece birini kökten çözmek, diğerlerinde kötülemeye yol açabilmektedir. Sonuçta, kökten çözüldüğü sanılan konu, daha da ağırlaşarak geri gelebilmektedir. Örneğin, enflasyonu % 70'den hızla % 25'e indirmek belki mümkündür. Ancak, bu yapıldığında, büyüme oranının % 10'dan % 2'ye inmesi, dolayısıyla işsizliğin ve işsizlik kaynaklı eşitsizliğin artması, üretimdeki azalmanın enflasyonu tekrar yükseltmesi söz konusudur. Bu nedenlerle, temel politika, adı geçen beş ana sorunu "optimum" çizgide ve tümüyle cevaplamaya dönük bir ortalama, bir sentez olmalıdır. Yetersiz kaynakları büsbütün yetersiz kılan ve enflasyonu körükleyen başlıca faktör, bütçe açıklarıdır. Bütçe açığının bir nedeni, sorumsuz ve savurgan devlet harcamalarıdır. Bu önlenmelidir, önlenebilir. İkinci ve önlenmesi zor neden, KİT (Kamu İktisadi Teşekkülleri) açıklarıdır.

MÜLKİYET: Mülkiyet, KİT, özerkleşme, özelleşme, sosyalleşme (millileşme) politikaları şöyle öngörülebilir: Sosyal demokra-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

sinin —ya da eş anlamıyla— demokratik sosyalizmin, mülkiyet konusunda saplantıları yoktur. Emeğin ve toplumun çoğunluğunun ekonomik yararına ise, bir kamu mülkü —örneğin, bir KİT— özelleşebilir. Aynı yarar doğrultusunda, bir özel mülk ya da ticaret (örneğin, silah sanayii ve ticareti) sosyalleşebilir. Temel ölçü, toplum çoğunluğunun ekonomik yararıdır.

Konumu ve işlevi bakımından elverişli olan bütün KİT'ler, kural olarak, özerkleşmelidir. Siyasetin ve bürokrasinin ipoteğinden çıkarılmalıdır. Mülkiyeti topluma ait, piyasa kuralları içinde çalışan işletmelere dönüşmelidir. Bu anlayışın başarılı örnekleri ülkemizde vardır. Özelleştirme gerekliyse, bu işlem, bir özerkleşme ve gerçek değerin borsada belirlenmesi sürecinin sonunda yapılmalıdır.

PİYASA: Devlet, ekonominin büyük hedeflerini koyup temel doğrultuları belirlemelidir. Piyasanın düzenleyici işlevi ancak kısa ve orta vadede etkili olur. Uzun vadeyi öngörmek, toplumun ortak iradesine bırakılmalıdır. Devletin piyasalara müdahalesi "yasaklayıcı" değil, destekleyici ve korumacı olmalıdır. Yatırım, verimlilik ve rekabet desteklenmelidir. Çoğunluğun yararları ve tüketici, özel yararlar karşısında korunmalıdır.

Türkiye'de çağdaş bir ekonominin hukuk altyapısı kurulmuş değildir. Mevcut yasalar, düzensizliğe, verimsizliğe, vergi kaçakçılığına, borç takıp ödemeyene, hileli iflasa prim vermektedir. Namus ve çalışkanlık cezalanmaktadır. Ticaret Kanunu, Ceza Kanunu, İcra-İflas Kanunu, Bankalar Kanunu, Sermaye Piyasası Kanunu, Ödünç Para Verme İşleri Kanunu, çağın ihtiyaçları, verimlilik ve ahlak esaslarında düzeltilmelidir.

İŞSİZLİK: İşsizlikle mücadele devletin temel bir politikası ve kaygısı olmalıdır; yatırımın ve büyümenin bir işlevi, bir sonucu şeklinde öngörülmelidir. Ekonomik verimliliği bulunmayan sun'i işler yaratarak işsizlikle mücadele edilemez. Böyle bir yaklaşım, israf ettiği kaynak nedeniyle, orta vadede yaratılabilecek iş imkânından çok daha azıyla yetinilmesine neden olur.

İşsizlik sigortası, ölçülü ve sınırlı bir yaklaşımla, "pilot" uygu-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

lamalardan başlatılmalıdır. İlk adımda, uygulamaya katılan gönüllü işletmeler düşünülebilir. İşyeri bazında öngörülecek bir işveren payı ve bu düzeydeki devlet katkısıyla, işyeri fonları SSK bünyesinde oluşabilir; uygulamaya katılan işyerlerinin işçileri sigortalanır. Bu uygulamayı benimseyen işyerleri, topluma duyurulabilir. Bu deneyim sonuçları değerlendirilerek, genelleşme kademeli olarak başlatılabilir. Kaynakların sağlandığı ölçüde, uygulamanın alanı ve ölçüleri büyüyebilir.

EŞİTSİZLİK: Eşitsizlikle mücadele, birbirleriyle bağlantılı çok sayıda politikanın ortak hedefi olmalıdır. Verimsiz devlet harcamalarının kısılıp bütçe açıklarının azaltılması, en büyük eşitsizlik faktörü olan enflasyonu geriletir. Kayıt-dışı ekonominin küçültülmesi ve akılcı KİT politikaları, devletin "eşitlik yönünde" yararlanabileceği kaynakları arttırır: Devletin sadece "ücretleri yükselterek" değil, çok daha sağlıklı bir yöntemle, "emekten kestiği vergileri düşürerek", eşitliğe katkısı söz konusudur.

TARIM: Tarım, üç gerçeğin ya da zorunluluğun çerçevesinde yorumlanabilir: (1) Amaç, kırsal nüfusun tarımda mutlu olması ve kendini geliştirmesidir. (2) Tarımsal ürünlerin "piyasa değeri" genellikle düşüktür; bütün dünyada olduğu gibi, fiyatların desteklenmesi gerekir. (3) Bu desteklemenin sağlıksız ölçüler ve düzenlemelerle yapılması, çok önemli bir enflasyon faktörüdür. Temel ölçü, çiftçiye sağlıklı bir hayat düzeyinin sağlanması ve dünya-Türkiye piyasaları olmalıdır.

Tarım planlaması çerçevesinde, şu hedefler öngörülebilir: Tarımın temel birimini "Aile işletmesinin" oluşturması; kırsal alanlarda hayatın kalitesini yükseltecek kurumların yeniden düzenlenmesi; köylünün devletle ve devlet kurumlarıyla ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi; geçerlikte olduğu yörelerde derebeylik düzenine son verilmesi; insanların orman için değil, "ormanların insan için varolacağı" çağdaş bir işletmeciliğin orman köylerine sağlanması…

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

III. EŞİTLİĞİN PROGRAMI

Gerçekten "imtiyazsız" ve "kaynaşmış" bir toplum olabilmek için…

Sosyal demokrasi, özgürlük ve eşitliği bütünleştirmek iddiasıdır. Türkiye'nin sosyal demokrat (ya da eş anlamıyla, demokratik sosyalist) hareketi, bu iddiaya özellikle sosyal ve ekonomik boyutuyla yeterince sahip çıkamamıştır. Bu durumun, Türkiye'deki sosyal demokrasinin temelindeki sol kültür eksiğinden kaynaklandığı söylenebilir. Bizdeki sosyal demokrasinin emek dünyasıyla organik bağlarının bulunmayışı ve parti görevlerinde emeğin temsilcilerine çok az yer verilmesi, eşitlik boyutunun sığlığına yol açan diğer nedenlerdir

(a) Sorun:

Türkiye, insanlarının eşitsizliği ile tanımlanıyor. Sosyal sınıflar, hayat tarzları ve bölgeler arasında uçurum oluşuyor. Bir yere varabilmek için ya para, ya arka gerekiyor…

(b) Öneri:

Eşitsizliğin en zalimi, çocuklara yaşatılandır. Eşitliğin öncelikle takip edileceği alan, çocukların yetişme ve eğitim ortamıdır. Amaç, "ailenin maddi güçsüzlüğü", "sosyal ortam" gibi faktörlerden çocuğu elden geldiğince bağımsızlaştırmaktır. Bu bir siyasal duyarlılık sorunu olduğu kadar, bir kaynak sorunudur.

Eğitim kurumlarının kendi aralarındaki kalite farklılığı, çocukları hayata eşitsiz başlatan temel faktördür. Bu farklılığı yüksek bir düzeyde ve mümkün olduğunca ortadan kaldırmak, devletin temel görevidir.

Dar gelirli kesitlerin çocuklarına yaygın burs sistemi yüksek eğitim için sağlanmalıdır. Türkiye'de toplam ailelerin yaklaşık % 20'si ücretle çalışanların ailesidir. Üniversite mezunları arasında işçi çocuklarının oranı ise %2 dolayındadır. Burs sistemi, öncelikle işçi çocukları için öngörülebilir.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Paylaşımı belirleyen bütçe ve vergi politikaları eşitsizliği azaltan başlıca yöntemlerdir. Türkiye'nin öncelikli sorunu mevcut vergileri arttırmak değil; vergi kaçağını önlemektir. Bu yapılabildiği ve kayıt-dışı ekonomi, kayıtlı ekonomiye entegre edildiği ölçüde, emek gelirlerinin vergisi düşürülebilir; yaygın tüketimdeki KDV oranları indirilebilir; sosyal harcamalara kaynak bulunabilir.

Toplu tüketim, sosyal demokrasinin geleneksel iddiası ve başarısıdır: İnsanların birey olarak değil, toplu olarak ve gelir düzeyinden bağımsız olarak ortaklaşa gerçekleştirdiği tüketim modelidir. Kültür hizmetlerinin yaygınlaşması, sürekli eğitim, sağlık hizmetleri, toplu taşımacılık gibi.

Devlet ve toplum, fırsat eşitliğini ve bu eşitlik içinde bireylerin yükselme çabasını desteklemek durumundadır. Daha fazla okumak isteyen genç, atılım yapmanın eşiğindeki küçük işletme ya da teknik eğitimini arttırmak isteyen işçi, toplumun sağladığı ek imkândan yararlanmalıdır.

Yasal ve siyasal eşitliğin yanı sıra, çok önemli bir eşitlik boyutu kadınlara sağlanmalıdır. Kadının hayatı paylaşması için, aile düzeninde kadının erkekle eşit olabilmesi için yaygın bir anlatım ve propaganda kampanyasına, anlayışlarda devrime gidilmelidir. Türkiye kadınlarının en az yarısı, hayatın sadece külfetini paylaşmaktadır.

IV. DEMOKRASİNİN PROGRAMI

"Sivil toplumun" gecikmiş doğumu ve demokrasinin bir "hayat tarzına" dönüşmesi...

(a) Sorun:

Türkiye, tarihsel olarak tekçi, buyrukçu, aşırı merkeziyetçi, bürokratik bir yapılanmaya sahip. Birey, devletin vesayeti altında tutulmuş. Böyle kalmaya alıştırılmış. Bu yapılanmayla ne çoğulculuk gelişiyor, ne de çağdaş demokrasi olabiliyor. Bireyin özgürlüğü, mutluluğu, üretimi, yaratıcılığı sınırlanıyor.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

(b) Öneri:

Resmi devletin ve organların dışında yer alan "sivil toplum", yani, okul-aile birliklerinden, sendikalara, "tüketiciyi koruma" hareketine, "güzelleştirme derneklerinden", dayanışma yahut ortak ilgi topluluklarına kadar tüm yurttaş beraberlikleri özendirilmeli ve geliştirilmeli; ülkenin kararlarına her düzeyde katılabilmeli. Bu sivil toplum kurumlarının kendileriyle ilgili, yöreleriyle ilgili kararları vermesi, kararlara katılması ve resmi devletin karar mekanizmalarını etkilemesi sağlanmalı.

Sivil toplumun özelliği, sıradan yurttaşın sivil kurumlar aracılığıyla ülkede etken olması, resmi devlet karşısında edilgenlikten çıkarılmasıdır. Türkiye'nin sıradan yurttaşları, devleti paylaşmalıdır. Türkiye'nin insanları, devletin vesayetinden kurtulmanın erginliğine sahiptir.

Demokrasinin yerleşmesi ve gelişmesi, onun bir hayat tarzı olarak toplumun her biriminde, her düzeyinde özümsenmesine bağlıdır. Partilerde, okullarda, derneklerde, ailede, vb. Bu "hayat tarzının" temel unsurları olan özgürce tartışıp, uygarca uzlaşma yeteneği, farklıların birlikte yaşayabilme özelliği, karşıtların meşruluğu anlayışı, hoşgörü ve sentez kavramları, sistemli şekilde topluma ulaştırılmalıdır. "Demokrasi eğitimi", en yaygın ve yaşamsal eğitime dönüşmelidir. Anayasanın, yasaların, sendikaların ve bütün kurumların çağdışı yasaklardan kurtarılması süreci, bu eğitimle bütünlenmelidir.

Anayasadaki ve diğer yasalardaki tüm demokrasi dışı hükümler tek tek belirlenip hukuk sisteminden atılmalıdır.

Türkiye, demokrasinin en güzeline layıktır. En gelişmiş demokrasilerde ne varsa, Türkiye'de de olacaktır. Bizim için demokrasi, mutluluktan, ekonomik kalkınmaya kadar her amacın vazgeçilmez ön koşuludur.

Türkiye, işkence tartışmalarından, iddialarından artık tümüyle kurtulmalıdır. Bu amaçla, sorgulamanın her aşamasında, sanık, beraberinde avukatını bulundurabilmelidir.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

İnsan haklarını güvenceye alan tüm uluslararası anlaşmalara Türkiye katılmalı; katıldıklarının hükümlerini özenle uygulamalıdır.

Çok büyük bir toplum kesitinin, işçilerin hayatı paylaşmasını engelleyen ve hiçbir çağdaş toplumda eşi benzeri kalmamış olan "45 saatlik yasal çalışma süresi", (fazla mesailer saklı kalmak üzere) mutlaka kısalacaktır. Haftada 45 saat çalışan bir işçinin, tabiatıyla, ne ailesine, ne kendisini geliştirmeye, ne de "yaşamaya" vakti kalır. Bu süre, Avrupa'da "en fazla" 40 saattir. Birçok ülkede 35 saate inmiştir, inmektedir. Türkiye'de her yıl bir saat eksilerek 40 saate ve üçüncü yıldan itibaren 5 günlük çalışma düzenine geçilmelidir. Devlet dairelerinde 1974'den beri olduğu gibi.

V. TOPLUMSAL BARIŞIN PROGRAMI

Birbirine düşmanlaştırılmış hassasiyet kümeleri arasında anlayış, hoşgörü ve diyalog kanallarını açabilmek; farklılığımız içinde birlikte yaşamanın güvencesini, laikliğin demokrat yorumunda bulabilmek…

(a) Sorun:

Türkiye, çok keskin bir farklılaşmayı, "ikiliği", tarihten devralmıştır: Toplum, inançları, değer yargıları, hayat tarzları, kültür ve sanat tercihleri, eğlence biçimleri, hatta giyim-kuşam özellikleriyle birbirine zıt olan hassasiyet kümelerine bölünmüştür. Başka ülkelerin doğal farklılaşmalarının çok ötesinde, adeta "iki ayrı dünyadan" söz edilebilir. Bu farklı hassasiyet kümeleri arasında anlayışsızlık duvarları yükseltilmiştir. Yönetimlerin de yanlışlarıyla, bir çeşit doku uyuşmazlığına olay dönüşmüştür. Toplumsal dinamizmi, birikimi ve enerjiyi adeta yarıyarıya eksilten bu süreç sonucunda, birbirini dışlayan, anlamaya çalışmayan, fırsat bulunca diğerini ezen iki karşıt hayat tarzına toplum bölünmüştür.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

(b) Öneri:

Değişik hayat tarzlarının birbirini "anlamaya" yöneltilmesi için, bilinçli, planlı, yaygın bir çabaya ihtiyaç vardır. Karşıt hassasiyet kümeleri arasında bir anlayış ve diyalog sürecini başlatmak, Türkiye'nin temel politikaları arasında olmalıdır. Toplumun kendi farklı hassasiyetleri içinde bütünleşebilmesi için, SHP'nin ortaya net bir tavır ve program koyması gerekiyor.

Bu tavrın temel taşı, laikliktir. Cumhuriyetin özü ve bizim ilkemiz olan laiklik. Ancak, laiklik, geçmişin "yasakçı", "dışlayıcı", "baskıcı" yorumundan çıkarılmalıdır. Laikliğin çağdaş, çoğulcu, özgürlükçü ve demokrat yorumuna Türkiye artık ulaşabilmelidir. Laiklik, bütün hassasiyetler için "kendi özgürlüklerinin güvencesi"; kimsenin, onların tercihlerine baskı yapamayacağının göstergesi olmalıdır. Laiklik, barış içinde birlikte yaşamanın temel kuralına dönüşmelidir. Aşırı bir örnek verilirse, laiklik, çarşaflı kadınların çarşafını yırtmak ya da başörtüsüyle uğraşmak değildir. Çağdaş ve demokrat yorumuyla laiklik, başörtüsü kullananın bu tercihinin de, kullanmayanın tercihinin de ortak güvencesi olabilmelidir.

VI. GÜNEYDOĞU'NUN PROGRAMI

Irkçı ayrımcılığın, ırkçı baskının ya da ırk bazındaki çözümlerin tuzağına düşmeksizin, Türkiye'nin bütünlüğü içinde farklı etnik yapıların ve kültür kimliklerinin varlığını ve varolma hakkını tanıyabilmek…

(a) Sorun:

Güneydoğu'nun sorunu, sadece ve tek başına bir ekonomik sorun değildir. Aynı zamanda etnik özellikler de taşıyan, kültür ve kimlik boyutları bulunan, sınıfsal özellikleri de olan karmaşık bir sorundur.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

(b) Öneri:

Türkiye, insanların dil, gelenek, kültür farklılaşmasını toplumun bütünlüğü içinde ortaya koymalarından korkmamalıdır. Devletin, bu farklılaşmaları yasaklar koyarak engellemesi de, özendirmesi de yanlıştır. Devletin, vatandaşlarının etnik ayrışımlarında tercihi ve rolü olmamalıdır.

Çağdaş düşünce, insanı bir olarak görür, temel ölçü olarak insanı alır. Irk bazındaki ayrışımlar ve çözümler, geri toplumlara ve faşist düşüncelere özgüdür. Sol bir anlayışın, yani bizim temel ölçülerimiz ekonomiktir ve sınıfsaldır. Bu çerçevede, her vatandaşın kendi etnik özelliklerine ve kültürüne sahip çıkabilmesi sol düşünce açısından insan haklarının doğal bir uzantısıdır.

Güneydoğu'nun feodal yapılanması ve ağalık düzeni yıkılmadan, bu bölgede demokrasiden ve insanların özgür tercihinden söz edilemez. Öncelikle bu geri düzeni ve onun ilkel sosyal bağımlılık örgüsünü değiştirmeye dönük bir toprak reformu uygulamaya konmalıdır.

VII. KİŞİLİKLİ TÜRKİYE'NİN PROGRAMI

Türkiye, el yordamıyla meydana getirilmiş, sıradan bir ülke değildir. Yedi yüzyıllık geçmişi, kültür ve deney birikimi, uluslararası düzeyde söylenecek çok sözü bulunan bir toplumdur…

(a) Sorun:

Geleneksel dış politika yetersiz ve geçersiz gözüküyor: "Batı Avrupa ile bütünleşmek, Avrupa Topluluğuna katılmak" ideali boşlukta kalıyor. Ortadoğu'ya dönük çekingen hatta izolasyonist politikalar yararımıza değil, zararımıza işliyor.

(b) Öneri:

Türkiye'nin Avrupa Topluluğu'na katılması, bir saplantı olmaktan çıkarılmalıdır. Bu amacın dış politikamızda yegâne eksen ol-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

ması artık doğru değildir. Türkiye'yi aralarına istemeyenlerin arasına ille de gireceğiz diye ısrar etmek anlamsızdır, hatta küçültücü olmaya başlamıştır.

Türk dış politikası, Avrupa'da yeni beraberlikler ve ekonomik işbirliği alanları geliştirmelidir. Balkan ittifakı, Karadeniz ekonomik beraberliği, Sovyetler'e ve Doğu Avrupa'ya ekonomik açılımlar gibi. Ortadoğu ile ekonomik ilişkilerin gelişeceği bir serbest ticaret bölgesi için Türkiye öncülük yapabilir.

Ortadoğu politikalarında ve Güney komşularımızla ilişkilerde, barış ve karşılıklı saygı temel ölçülerdir. Ancak bu ölçüler, yeni bir anlayışla yorumlanmaya muhtaç gözükmektedir. Geçmişin "edilgen" yaklaşımları ve izolasyonist politikaları geçmişe terkedilmelidir.

Dış siyaset gerçeğinde rastlanmayan "işlerine karışmayalım" anlayışını ne kadar sürdürürsek sürdürelim, Güney komşularımızın ve Ortadoğu ülkelerinin bizim hem de, içişlerimize sürekli karıştıkları açıktır. Rabıta olayı hatırlardadır. Türkiye'ye sızan silahlı gruplar komşu topraklarda eğitilmekte, mevzilenmektedir. Aşırı dinci ideolojiler gene komşularımızda paketlenip Türkiye'ye gönderilmektedir. Bir su sorunu eşikte gözükmektedir, vb.

Başkalarının iç dengelerine ve içişlerine el atmak değil elbette. Ama Türkiye, Ortadoğu'yla çok daha yakından ilgilenmek, kendi ekonomik ve tarihsel gücü oranında bir etken olmak, barışçı ve geliştirici bir işlev taşımak durumundadır.

Bir milyar dolayında insanı kapsayan İslam geleneğine sahip toplumlar arasında, çağı paylaşmak iddiasını taşıyan tek ülke, Türkiye'dir: Cumhuriyet, çoğulcu demokrasi, çağdaş hayat tarzı, laiklik, kadın-erkek eşitliği, bedensel cezaların yasalarda bulunmayışı, sadece Türkiye'nin topluca sahip olduğu özelliklerdir. Bu niteliğiyle, Türkiye özgün bir modeldir.

Türkiye modelini barışın ve diyaloğun kanallarından Ortadoğu'ya taşıyıp tanıtmak, Türkiye'nin Ortadoğu toplumlarına karşı sorumluluğudur; bölgede sahip çıkacağı çok önemli ve yenileştirici, insancıl işlevdir.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

İkinci Bölüm

SHP'DE DEĞİŞİM

GİRİŞ

Sosyal demokrat partiler, toplumun tümüne seslenen, tümü için çalışan, değişik sosyal yapıdaki insanların ayrıcalıksız ve birlikte varolabildiği kitle partileridir.

Ancak, sosyal demokrasiyi sosyal demokrasi yapan, onun sosyal ve sınıfsal özüdür; tarihsel emek boyutudur; bu çerçevedeki idealleri, temel tercihleridir; son tahlilde, taşıdığı emek misyonudur.

Sosyal Demokrat sıfatı laf olsun diye, şan olsun diye alınmadığına göre, Sosyal Demokrat Halkçı Parti'deki sorunların özü buradadır; çözümü de buradadır.

SHP, kendi kadrolarında, kaygılarında, siyasal öncelik sıralamasında, doğrultusunda ve hedeflerinde bu "öze" çok daha ciddiyetle sahip çıkmak durumundadır. "Partili olmanın" heyecanını ve kıvancını ancak bu ortamda geliştireceğini, ideallerini yaşatacağını, kendi kimliğini ancak burada bulacağını bilmelidir.

Aksi halde, sosyal zeminine hâlâ oturtulamamış bir siyaset düzeninin, gölge oyunlarını andıran köhne bir siyaset sahnesinin, sosyal temellerinden kopuk biçâre bir aktörüne dönüşebilir. Çağdaş bir parti değil, hele çağdaş bir sol parti hiç değil, … ötekiler gibi bir parti kimliğine yakınlaşır.

SHP'nin ve SHP'lilerin kendilerine biçtiği kimlik, bu değildir.

Türkiye, siyasal düzeninin özelliklerini 19. yüzyıldaki çerçevesinden çıkaracaksa, siyaseti doğal ve çağdaş zeminine, sosyal önceliklerde farklılaşmanın kulvarına çekilebilecekse, bu, SHP'

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

nin önündeki tarihsel bir görevdir.

Türk siyaseti, bir ittihatçı - itilafçı kavgasının bıktırıcı tekrarı olmaktan kurtarılacaksa, SHP'nin çağdaş demokrasiye katkısı buradadır.

"… Ne yapalım, Türkiye'nin şartları dünyadakilerden çok farklı,"

"… Ne yapalım, SHP'nin şartları öteki sosyal demokratlarınkinden çok değişik", denmesin: Şartlara teslimiyet, o hep yakındığımız çarpıklığın, eşitsizliğin, üretimsizliğin, çapsızlığın Türkiye'deki kalıcılığına teslim olmaktır.

Şartlar, kendilerine teslim olalım diye değil, onları değiştirelim diye vardır. Siyaset, hele sol bir siyaset, öncelikle şartları değiştirmenin iddiasıdır.

Bütün bunlardan ötürü, SHP'nin kongreleri ve Kurultay'ı hayati önem taşıyor. Bu kongrelerde, Statüko ile Değişim yarışıyor.

SHP, ya sosyal demokrasinin özünden hareketle ve sosyal demokrasinin idealleri yönünde büyük bir yürüyüşü başlatacak, ya da, ciddi ve tarihsel bir gecikmenin sorumluluğu altında kalacaktır.

Meselenin özü budur.

Mesele, SHP'nin kendi siyasal misyonunu, isminin başında taşıdığı sıfatta, sosyal demokraside öncelikle görebilmesidir…

SHP'DE DEĞİŞİMİN PROGRAMI

I. Geçmişin değil, geleceğin partisi olabilmek…

SHP'yi büyütmek ve yeni seçmen kitlelerine açılmak için, daha az eski ve daha çok yeni olmalıyız. Eskiyle sürekli çağrışım yapan, kendini geçmişin sembolleriyle tanımlayan, geleceğini, geçmişte aradığı izlenimini veren bir sol, özgücüne kıyasla çok dar bir alana ve çok sınırlı bir seçmene kendini sıkıştırmış demektir.

Çağdaşlık, yenileşme ve değişim, solun bizatihi kendisidir.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Yakın tarihimiz derslerle dolu: CHP, parti içindeki tutucuların "reddi miras yapılıyor" itirazları arasında, devlet partisi kimliğini geçmişe bırakıp, halkın partisi kimliğine dönüştüğü için, yeni kitlelere açılabilmişti.Yenileşmenin ve değişimin öncüsü olabildiği için, "birinci parti" konumuna ulaşmıştı.

Yani, geçmişte çakılıp kalmak yerine, geliştiği, değiştiği ve kendini yenilediği için…

II. Daha az "uyumun", daha çok "değişimin" partisi olabilmek…

Sol partilerin büyümesi, mevcut düzene uyum göstermenin değil, ondan farklılaşmanın sonucudur. SHP olarak "değişim" iddiamızı ve başkalarından "farklılığımızı" çok daha açık, net ve somut biçimde ortaya koymak, savunmak durumundayız.

Bizim özelliğimiz, gücümüz ve üstünlüğümüz, başkalarının kendi sosyal ve sınıfsal öncelikleri bakımından yapamayacaklarını, bizim, sosyal ve sınıfsal önceliklerimiz sayesinde yapabilecek olmamızdır.

SHP'nin sol özünden kaynaklanan bu farklılık ve üstünlük, yeterince ortaya konabilmiş ve ondan yeterince yararlanılmış değildir. Bu özümüzle bağlantılı öneriler ve çözümler, bizim siyasetimizde ve mesajlarımızda çok daha ağırlıklı ve net olmalıdır.

III. Solculuğumuza ve demokratlığımıza daha fazla sahip çıkmak…

Kendi kimliğimizi yeterince öne çıkaramıyoruz. Sol ve demokrat olmanın gereğini yapmakta, avantajını kullanmakta geri kalıyoruz. Sosyolojik özellikleriyle belki bizden fazla biz olan kitleler, ancak çok küçük bölümüyle bize destek ve oy veriyor. İşçi, köylü, küçük esnaf, memur… Bunlara, sınıfsal beklentileriyle değil ama, çağdaşlık ve demokrasi özlemleriyle bize yakın olanları ekleyiniz. Nüfusun % 80'ini bulursunuz. Oysa oyumuz % 20'ler düze-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

yinde gözüküyor. Demek ki bir yanlışımız var. Yanlış, solculuğumuza ve demokratlığımıza yeterince sahip çıkmayışımızda…

Kendi sol kişiliğimizi bütünüyle ve açıkça ortaya koymaksızın, sosyolojik ve sınıfsal özellikleriyle solda olan bir kitleye büyük ölçüde ulaşmak ve oy almak mümkün değildir.

Bizim gibi Demokrat sıfatını taşıyan bir parti, geçmişin tek parti dönemindekileri hatırlatan bürokratik anlayışların yansıması olamaz. Sosyal demokrasi, her şeyden önce, halka güvenmek ve inanmaktır. Tüm çözümleri merkezden, devletten bekleyen anlayışlar karşısında, sosyal demokrasi, sivil toplumun ideolojisidir.

"Merkezci devlet solculuğu" geleneğinden hâlâ tümüyle kurtulamamış olmamız, partimizin ufkunu, etkinlik alanını ve seçmen kitlesini daraltmıştır.

IV. Partimizi, sağ ve sol sapmalardan sakınmak…

Ciddi bir sosyal demokrat partinin en büyük düşmanı, sağ ve sol sapmalardır; tutucu, gerici eğilimler; goşizmdir. Bu hastalıkların çeşitli türleri, farklı farklı biçimlerde sol partilere musallat olabilirler: Bağnazlık, dışlayıcılık, ırkçılık, bölgecilik, McCarthy'cilik, marjinalleşme, dernekleşme, vb.

SHP'yi sağ ve sol sapmalardan sakınmanın temel aracı, ideolojik sağlamlıktır. Siyaset mücadelesi öncelikle ideoloji zemininde kazanılır. Ya da kaybedilir.

İdeolojisine soğuk bakan, ideolojiden kaçınan bir sosyal demokrasi, toplumdaki büyük sentezleri oluşturmak şöyle dursun, kendi partisinin içinde bile düşüncelerin sosyal demokrat sentezini kuramaz.

V. Partide demokrasiyi, üretkenliği ve bütünlüğü sağlayabilmek…

SHP'nin en değerli kaynağı, kendi üyeleridir. Parti kararlarının oluşumuna üyelerin sistemli ve düzenli biçimde katılımı, kendi

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

birikimini partiye katması mutlaka sağlanmalıdır. Bunun, bütün sol partilerde yıllardır başarıyla uygulanan yöntemleri vardır.

Partililerin Dayanışma Merkezi, ayrı birim olarak hem genel merkezde hem de tüm illerde kurulmalıdır. Partililer arasındaki yardımlaşma, bu merkez aracılığıyla düzenli ve sürekli kılınmalıdır. Genel seçim yaklaşıyor. Sürekli görev yapacak Seçim Merkezi en kısa zamanda oluşmalı, tüm illerle bağlantılı şekilde çalışmaya başlamalıdır. Sosyalist Enternasyonal'in ölçülerine göre, başarılı bir seçim kampanyası iki yıl sürekli ve düzenli çalışmayı gerektirir.

Emeğin parti yönetimlerindeki eksikliği, partimizin ve sosyal demokrat kimliğimizin zaafıdır. İşçi üyelerimizin parti görevlerine gelebilmesi için bir anlayış ve uzlaşma zemini mutlaka oluşmalıdır.

Gençlik, partimizden uzak duruyor. Gençlerle ilişki kurmak, yaygın bir "sempatizan" topluluğu oluşturmak gerekiyor. Gençlik konusunda özel, sürekli ve ciddi bir uzmanlık birimine ihtiyaç var.

Seçimle gelen, seçimle gidecek sözünü son Kurultay'da verenler, bu sözlerini tutmadı. "Görevden almanın" yeni ve acımasız yöntemleri de oluştu. Bu yanlışları elbirliğiyle partimizin çöp sepetine fırlatmak, ortak görevimiz olmalıdır.

İl ve ilçe "yönetim kurulu", "delegasyon" seçimleriyle, Parti Meclisi seçimleri, nisbi seçim yöntemiyle yapılmalıdır. Sentez alışkanlığı partide geliştirilmelidir. Listelerin düşünce temelinde yarışmasını özendiren —ve birçok sol partide kullanılan— yöntemler kullanılmalıdır.

İlçe yönetim kurullarının 9 üyeyle sınırlanması, büyük ilçelerde sorun ve kadro yetersizliği yaratıyor. İlçe nüfusuna göre, 11, 13 kişilik ilçe yönetim kurulu düzenlemesi öngörülmelidir.

Son ve en önemli nokta: Bütün çağdaş sol partilerde olduğu gibi, siyaseti "düşünce zeminine" bina etmeliyiz; düşünceleri yarıştırıp, sentezler kurabilmeliyiz.

Aynı partinin insanları olduğumuz bilinciyle, birbirimize sahip çıkmalıyız…

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

EK 2

GÖZÜNAYDIN TÜRKİYE

Demokratik Sol Parti Seçim Bildirgesi'nden

ÖNSÖZ

Demokratik Sol Parti, 20 Ekim 1991 seçimlerine "GÖZÜNAYDIN TÜRKİYE" diyerek giriyor.

Çünkü Türk ulusunun gücüne ve Türkiye'nin olanaklarına güveniyor.

Bu gücü ve olanakları gereğince değerlendirebilecek bir iktidarla, Türkiye'nin kısa sürede, ANAP iktidarında sürüklendiği darboğazlardan kurtulup esenlik yoluna çıkabileceğine güveniyor.

Demokratik Sol iktidarın bunu sağlayabileceğine güveniyor. Kısacası, Demokratik Sol Parti, hem Türk ulusuna ve Türkiye'ye, hem de kendine, kendi sağlıklı yapısına, çağdaş ve tutarlı doğrultusuna güveniyor.

Onun için, bu seçimlere girerken, DSP, ülkemize "GÖZÜNAYDIN TÜRKİYE" diye sesleniyor.

Çok partili rejimde, ekonomik ve sosyal konularda partilerin değişik politikaları, seçmenlerin değişik tercihleri bulunması doğaldır. Fakat bunların üstünde bazı temel ulusal konular vardır. O temel ulusal konularda, ulusun tümü veya tümüne yakını, sağcılık, solculuk ayrımını aşarak birleşir. Öyle bir birleşme olmadan zaten ulus olunamaz.

Günümüz Türkiyesi'nde, temel ulusal konuların başında, ulusal birliğimizin dışardan kışkırtılan bölücü akımlara karşı pekiştirilmesi geliyor.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Ulusumuzun üzerinde birleştiği bir başka konu demokrasiye gerçeklik kazandırılmasıdır.

Ulusal birliğin de demokrasinin de güvencesi olan laikliğin, inançlara tam saygıyla bağdaşarak korunması konusunda da ulusumuzun büyük çoğunluğu birleşmektedir.

Güncellik kazanan bir başka ulusal konu ise hızla değişen dünyada Türkiye'nin güçlü ve etkili bir ülke konumuna gelmesidir.

Bu dört temel ulusal konunun hepsinde, Demokratik Sol Parti her sınavdan geçmiştir; ödünsüz mücadele vermiş ve vermektedir.

Onun için, önümüzdeki seçimlerde DSP, bu dört temel ulusal konuda kendi duyarlılığını paylaşan herkesin oyunu ve desteğini istemektedir.

ULUSAL BİRLİK

DSP'nin ulus kavramında ve milliyetçilik anlayışında, ırk ve soy ayrımcılığının da din ve mezhep ayrımcılığının da yeri yoktur. Kaldı ki Türkiye bağlamında "Türk" adı, bir ırkın değil, değişik ırklardan ve soylardan gelen, değişik din veya mezheplere bağlı olan; ama yüzyıllar boyunca bu topraklarda kaynaşıp bütünleşmiş olan tüm insanların bir arada oluşturdukları bir ulusun adıdır.

Kökenleri ne olursa olsun, hepsi bu ülkenin toprağına kök salmıştır ve o köklerden Türk ulusunun sağlam çınarı yükselmiştir.

Sapı dışarda baltalarla bu ağacı baltalamaya; Türkiye'deki Türk ulusunu oluşturan unsurları birbirinden koparmaya kimsenin gücü yetmez. Demokratik Sol Parti ise, öyle heveslere kapılanlara en küçük bir ödün vermemiştir ve vermez.

Ama Demokratik Sol Parti, bu ulusu oluşturan unsurlar arasında en küçük bir ayrım gözetilmesine de izin vermez. Bu unsurlardan hiçbirini başka unsurlara da Devlete de ezdirmez.

1970'li yılların sonlarında, şiddet eylemleri yüzünden bazı illerimizde sıkıyönetim uygulamasına geçilirken, Güneydoğu veya Doğu Anadolu'daki Kürt kökenli yurttaşlarımıza en küçük bir baskı, eziyet veya işkence olasılığına karşı, o zamanki CHP bu-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

günkü DSP Başkanı Bülent Ecevit'in ne kadar duyarlı davranmış olduğu, o yüzden bazı komutanlarla ters bile düştüğü, zamanın Genelkurmay Başkanı ve eski Cumhurbaşkanı Sayın Kenan Evren'in anılarında da açıklanmıştır.

DSP'nin gözünde Güneydoğu veya Doğu Anadolu sorunu gerçekte Türklük-Kürtlük sorunu değildir. O bölgemizde birbirine yan bakan, birbirini yabancı gibi gören ne Türk asıllı ne Kürt asıllı bir yurttaşımıza rastlanabilir. Bizi birbirimizden ayrı gibi görmek ve göstermek isteyenler, Türkiye'yi bölmeye doyamamış Sevr özlemcisi yabancılardır.

Bizlerin yüreğimizde Kürt'le Türk'ün ayrı yeri yoktur. İkisini ayrı gözle görmek, bizlere, yüreğimizi ikiye ayırmak kadar zor gelir. İkiye ayrılmış yürekle de yaşanmaz.

Gerçekte sorun, o bölgenin yarı feodal yapısından kaynaklanan sömürü ve baskı sorunudur; geri bırakılmışlık ve adaletsizlik sorunudur. Son yıllarda bölgenin okumuş gençleri arasında yaygınlaşan işsizlik ve çaresizlik de soruna başka bir boyut eklemektedir.

Bu bölgede sömürenler ve sömürülenler arasında Türk asıllısı da Kürt asıllısı da Arap asıllısı da vardır. Zaman zaman sorun, devlet baskısı ile ve kimi yöneticilerin bölge halkına kuşkulu yaklaşımı ile büsbütün ağırlaşmaktadır.

Demokratik Sol Parti, Güneydoğu Anadolu'nun ve bazı Doğu Anadolu yörelerinin çağdışı yapısını temelinden değiştirecektir. Devlet baskısına da ağa baskısına da toprak ve gelir dağılımı adaletsizliğine de son verecektir; bölgedeki yoksulluğa ve işsizliğe karşı etkili çözümler getirecektir.

Demokratik Sol Parti, iktidara geldiğinde bunları nasıl gerçekleştireceğini, bundan dört yılı aşkın bir süre önce hazırlayıp yayınladığı ve 1987 Seçim Bildirgesine de eklediği, Güneydoğu Anadolu'nun Güvenlik ve Gelişme Sorununa Kapsamlı Çözüm Programı başlıklı programında ayrıntılarıyla açıklamıştır.

Bölgenin çağdışı yarı feodal yapısını değiştirebilecek tek parti Demokratik Sol Parti'dir. Çünkü sağcı partilerin veya başka bazı

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

solcu partilerin, bölgedeki feodal güçlere diyet borcu vardır; ama Demokratik Sol Parti'nin kimseye öyle bir borcu ve bağımlılığı yoktur.

Demokratik Sol Parti iktidara gelip de programını uyguladığında, o bölgemizdeki soydaşlarına zalimce soykırım uygulayan terör örgütünün elinde istismar edebileceği hiçbir koz kalmayacaktır. Bunu bildiği için-dir ki o terör örgütünün önderi, DSP'yi ve DSP'nin Genel Başkanı'nı baş düşmanı gibi görmektedir.

Yurdumuzu ve ulusumuzu bölmek isteyenlerin, kadın-erkek-çocuk demeden bölge halkının canına kıyanların, bizi düşman gibi görmeleri bize ancak onur verir.

İNANÇLARA SAYGILI LAİKLİK

Demokratik Sol iktidar din veya mezhep ayrımcılığına da son verecektir. Zaten Türkiye'nin sünnisi ile alevisi arasında İslam'ın özü bakımından gerçek bir ayrım yoktur. Demokratik Sol iktidar, Diyanet İşleri örgütünü, alevi yurttaşlarımızın da katılımıyla, yeniden örgütleyecektir. Din öğretiminde mezhep ayrımcılığına son verecektir. Öylelikle, bir yandan devletin her inançtan yurttaşları eşit tutmasını, her inanca geniş ve eşit özgürlük tanınmasını sağlayacak; bir yandan da laikliği ödünsüz koruyacaktır.

Bu konudaki düşüncelerini ve kararlılığını da, DSP bundan dört yıl önceki Seçim Bildirgesi'nde açıklamıştır.

DEMOKRASİ

Demokratik Sol hareket, demokrasiye ödünsüz ve sarsılmaz bağlılığını da, daha DSP'nin kuruluşundan önce, şimdiki DSP Genel Başkanı'nın önderliğinde, gerek 1971'deki gerek 1980'deki askeri müdahalelere yüreklice karşı çıkışıyla ve demokrasiyle bağdaşmayan her davranışa meydan okuyuşuyla kanıtlamıştır.

Demokratik Sol Parti'nin mayasında o meydan okuyuşlar vardır.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

GÜÇLÜ TÜRKİYE

Değişim sürecine giren dünyada Türklüğün ve Türkiye'nin kazanacağı önemi ilk farkeden de Demokratik Sol Parti olmuştur. Hiçbir ülkenin içişlerine karışmaksızın, şovenlikten de ırkçılıktan da yayılmacılıktan da uzak bir yaklaşımla, başka ülkelerdeki Türkler'e el uzatan bir ulusal politika önerisi saptamıştır. Bu amaçla ayrı bir bakanlık oluşturacağını, daha bundan dört yıl önceki Seçim Bildirgesi'nde açıklamıştır.

Eğer Demokratik Sol Parti iktidarda olsa idi, dünyadaki ve özellikle de bölgemizdeki değişikliklerin Türkiye'ye sunduğu olanaklar ve açtığı ufuklar çok etkin biçimde değerlendirilmiş olacaktı ve Türkiye, şimdi olduğu gibi sözde dostları ve müttefikleri tarafından bile horlanan, itilip kakılan bir ülke değil, dünyada ağırlığı duyulan, uluslararası ilişkilere ve değişime yön veren bir önder ülke durumuna gelebilecekti.

Ama iş işten geçmiş değildir. 20 Ekim'de ulusumuzdan iktidar yetkisi alırsa DSP bunu yine de başarabilir.

Şimdiki DSP Genel Başkanı'nın önderliğinde, Demokratik Sol hareket, Türk ulusunun veya başka ülkelerdeki Türkler'in haklarını nasıl koruyabileceğini, Türkiye'yi nasıl dünyada güçlü ve etkili bir ülke durumuna getirebileceğini, daha 1970'li yıllarda, Kıbrıs'ta, Ege'de, haşhaşda göstermiştir. Amerikan silah ambargosunu hiçbir ödün vermeksizin kaldırtmakla göstermiştir. Türkiye'yi komşularımıza karşı bir üs gibi kullanmak isteyen ABD'ye direnişiyle göstermiştir. Türkiye'ye en uygun koşullu dış yardımlar sağlayarak göstermiştir.

Ancak, o yardımları değerlendirecek vakti bulamamıştır. O dönemde sağlanan dış yardımlardan yararlanmak, 1980'lerin askeri yönetimine ve ANAP iktidarına nasib olmuştur.

…

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

HAKÇA BİR PAZAR EKONOMİSİ İÇİN

– Pazar ekonomisinin işleyişine ve fiyatların belirlenmesine devlet karışmayacak. O arada belirli kamu hizmetleri dışındaki KİT ürünlerinin ve hizmetlerinin fiyatları da pazar ekonomisi kuralları içinde kendiliğinden belirlenecek.

– İlgili Devlet kuruluşlarıyla kooperatif birliklerinin veya çiftçi kuruluşlarının birlikte belirleyecekleri hakça taban fiyatlar güvence altına alınmak koşuluyla tarım ürünleri için borsalar kurulacak.

– Pazarın tekeller veya karteller güdümüne girmesini önlemek ve halk yararına işlemesini güvence altına almak üzere, üçlü ve güçlü bir kooperatif düzeni kurulacak: Üretici, tüketici ve esnaf kesimleri, kendi içlerinde her türlü devlet karışmacılığından uzak kooperatifler ve kooperatif birlikleri kurmaya özendirilecektir. Bu üç kesimdeki demokratik yapılı kooperatifler ve kooperatif birlikleri, aracılık aşamalarını kaldırarak veya en aza indirerek ve pazarda etkili bir fiyat ve nitelik denetimi kurarak, üreticinin daha çok kazanmasını, tüketim gereksinmelerinin makûl fiyatlarla ve sağlıklı biçimde karşılanmasını ve küçük esnafın ezilmekten kurtulmasını güvence altına alabilecekler.

Not: Ülkemizde kimi büyük sermaye çevreleri kooperatifçiliği özel girişimcilikle çelişirmiş gibi görüyorlar. Oysa pazar ekonomisinin sağlıklı biçimde işlediği tüm demokratik ülkelerde güçlü ve yaygın kooperatif hareketleri vardır ve pazar büyük ölçüde kooperatiflerin güdümünde ve denetimindedir. O ülkelerde kooperatifçilik özel sektörün çok önemli ve halka dayanan bir öğesidir ve her türlü devlet karışmacılığının dışındadır.

Demokratik Sol iktidar da, ülkemizde kooperatifçilik hareketini devlet baskısından ve karışmacılığından kurtararak demokratik bir yapıya kavuşturacak ve kooperatiflerin, etkin halk katılımı ve denetimi altında, sağlıklı çalışmalarını güvence altına alacaktır.

O arada, kooperatifçilik eğitimini; kooperatiflerle ilgili bağımsız denetim sistemini ve proje, muhasebe ve teknik yardım desteğini geliştirecektir.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

KİTLER VE ÖZELLEŞTİRME

KİT'ler sorununun iki çözümü vardır: İyileştirme ve özelleştirme. Bu iki çözüm birbiriyle çelişmez. Ülke ekonomisi açısından bazı KİT'ler için en uygun çözüm iyileştirme, bazıları için de özelleştirme olabilir. Bazıları için bu iki çözüm bir arada da uygulanabilir; yani bazı KİT'ler bir yandan iyileştirilirken bir yandan da bir ölçüde özelleştirilebilir.

DSP'nin bu soruna yaklaşımı dogmatik değil pragmatik olacaktır; toptancı değil seçmeci olacaktır.

KİT'lerin tümüyle özelleştirilmesini savunanlar, o arada ANAP, devletin iyi işletmecilik yapamadığını öne sürerler.

Fakat ANAP iktidarının bu konudaki tutumu, devletin iyi işletmecilik yapamadığı savıyla çelişmektedir. Çünkü ANAP, öncelikle, iyi işletilen, verimli ve kârlı çalışan KİT'leri özelleştirmek istiyor. Oysa bu yaklaşım, iyi işletilen KİT'lerdeki yöneticilerin, teknik personelin ve işçilerin hevesini kırabilir; emek verdikleri kuruluşun elden çıkmasını önlemek için, verimi düşürme yoluna gidebilirler.

Böyle, KİT'leri toptan özelleştirmek yerine, sermaye artırımı gerektikçe, bunu sermaye piyasasına açılarak, yani kısmi özelleştirme ile, sağlama yoluna gidilebilir.

KİT'leri toptan özelleştirmek isteyenlerin bir başka gerekçesi, devlete yeni yatırımlar için kaynak sağlamaktır. Fakat ANAP'ın tutumu bu açıdan da çelişkilidir. Çünkü KİT'lerin özelleştirilmesinden elde edilen gelir, uygulamada, yeni yatırımlarda değil, cari harcamalar için veya bütçe açığını yamamak için kullanılmaktadır.

Yine ANAP, enerji ve PTT gibi önemli kamu hizmetlerini de toptan veya büyük ölçüde özelleştirme eğilimindedir. Oysa bu gibi hizmetler devletin temel işlevleri arasındadır.

Bunların toptan veya büyük ölçüde özelleştirilmesi, ekonominin ve toplumun yönetiminde tekelci sermayenin aşırı ağırlık kazanmasına neden olabilir. Hele bu gibi temel kamu hizmetlerinde yabancı sermaye egemenliğine yol açılması, ulusal bağımsızlığı-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

mızı zayıflatabilir.

Bir KİT'in iyileştirilebilmesi için temel koşul, siyasal karışmacılığın kesinlikle önlenmesidir. Bu amaçla, KİT'lere bir yandan özerklik tanınacak, bir yandan da yine özerk ve geniş katılımlı bir KİT'ler Eşgüdüm ve Denetim Kurulu oluşturulacaktır.

KİT'lerde özerkleştirme, tüm çalışanların kârdan veya verimlilik artışından pay almaları ve yönetim yetkisiyle birlikte sorumluluğu da üstlenmeleri yoluyla gerçekleştirilecektir.

KİT'ler Eşgüdüm ve Denetim Kurulu da geniş katılımlı olacaktır. Bu kuruluşda, KİT yöneticileri ile çalışanları, Ulusal Verimlilik Merkezi (Milli Produktivite Merkezi) ve devlet adına da DPT temsil edilecektir. Kurulun yerel düzeydeki çalışmalarına yerel yönetimler de katılacaktır.

Hiçbir KİT hiçbir Bakanlığa bağlı olmayacaktır.

Hangi KİT'lerin hangi koşullarla özelleştirilmesinde yarar olduğunu da KİT'ler Eşgüdüm ve Denetim Kurulu belirleyecektir. Ancak bu konuda kesin kararı, Bakanlar Kurulu'nun önerisi üzerine, TBMM verecektir.

Özelleştirme durumunda, paylar ağırlıklı olarak ve öncelikle, özelleştirilecek KİT'de çalışanlara sunulacaktır.

Stratejik önem taşıyan KİT'lerin toptan özelleştirilmesinde sakıncalar olabilir. Bunların yabancı sermaye egemenliğine geçmesi durumunda sakıncalar daha da artabilir. Bu gibi KİT'ler özelleştirilirken, Devletin, çalışanların ve yerli özel girişim paylarının, dengeli biçimde, ağırlık taşımasına özen gösterilecektir.

Gerekli teknolojik atılımların yapılabilmesi için yabancı sermayeye ağırlık verme zorunluluğu duyulabilecek KİT'ler özelleştirilirken, yabancı sermaye tekelciliği, blok satışlar sınırlandırılarak ve üretimin dışalımla dengelenmesi güvence altına alınarak ve Devlete belirli yetkiler tanınarak önlenecektir.

Özelleştirilmesi istenen, fakat iyileştirilmesi ve zarardan kurtarılması çok zor veya yüksek maliyetli olduğu için alıcısı çıkmayan KİT'ler, uzun veya orta dönemler için kiralanabilecek ya da taksitle satışa çıkarılabilecektir.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Bu çözümün de geçerli olamaması durumunda ise özelleştirilecek KİT, en uygun iyileştirme projesini sunan ve taahhüt eden özel kuruluşa, projenin belirli bir sürede uygulanması koşuluyla, karşılıksız fakat geçici olarak devredilebilir ve mülkiyet değişikliği ancak proje hedefine ulaşıldığında kesinleşir.

Kesin zorunluluk durumunda uygulanabilecek bu çözümle, Devlet karşılıksız özelleştirilen KİT iyileştirilip kârlı çalışır duruma geldiğinde, ondan vergi alacaktır. Devlet, bu yoldan özelleştirdiği KİT'in bedelini, o şekilde elde etmiş olacaktır.

Her türlü özelleştirmeden elde edilecek kaynağın, yeni devlet yatırımlarında, özellikle de geri kalmış yörelerin kalkındırılmasında kullanılması güvence altına alınmalıdır.

KİT'ler özerkleştirilirken, taşkömürü işletmeleri gibi zarardan tümüyle kurtulamayacak olan fakat varlığına gerek duyulan kuruluşlarda, zararı olabildiğince azaltmak ve verimliliği yükseltmek için gerekli yatırımları ve kalan zararın karşılanmasını Devlet üstlenecektir. …

DEMOKRASİ VE İNSAN HAKLARI

DSP Programı, öncelikle, ülkeyi demokratikleştirme ve gelişmeyi geniş ve gerçek demokrasi içinde hızlandırma programıdır.

Demokrasiye gerçeklik kazandırmak için, toplumsal uzlaşmayla yeni bir Anayasa hazırlanmalıdır; yürürlükteki adaletsiz ve ulusal iradeyi Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne çarpıtarak yansıtan seçim sistemi adilleştirilmelidir.

DSP, yeni bir Anayasa ve adil bir seçim sistemi gerekliliğini ilk gündeme getirmiş partidir.

Türk toplumunun yürürlükteki anayasaya sığmadığını, artık bu Anayasayı ısmarlamış ve hazırlamış olanlar bile doğruluyorlar. Sahibi kalmayan bu Anayasa uygulamada zaten delik deşik olmuştur.

DSP, önümüzdeki seçimlerden sonra oluşacak TBMM'nin ilk yılında bir demokratik kurucu meclis gibi çalışmasını; adil bir se-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

çim sistemiyle yenilenecek Meclisin bir yıl içinde yeni bir anayasa hazırlayarak halkoylamasına sunmasını; bunu bir yılda başaramazsa münfesih olmasını önermişti. Bunun yolunu yordamını da göstermişti. Ama bu önerimize kulak verilmedi. O yüzden, önümüzdeki Meclis döneminde de Türkiye, kendine ayak bağı olan bu Anayasa ile yaşamak zorunda kalabilir.

Ancak, DSP, yeterli çoğunlukla Meclise girerse ulusal uzlaşmayı yansıtan bir Anayasa hazırlamanın en öncelikli bir görev olarak ele alınması için gereken çabayı gösterecektir.

– Yeni anayasa ayrıntılara girmemelidir, özlü olmalıdır. Herhangi bir ideolojiyi dayatmamalıdır. Ancak, gerçek ve katılımcı demokrasiyi, hukuk devletini, ülke bütünlüğünü ve ulusal birliği; ülkemizde demokrasinin ve ulusal birliğin de gereği olan inançlara saygılı bir laiklik düzenini ve insan haklarını ve özgürlüklerini sağlam güvencelere bağlamalıdır.

– Toplumsal örgütlerin siyasal katılımı önüne, hiçbir demokratik ülkede eşine rastlanamayacak engeller dikilmiştir. Öyle ki bir sendika yöneticisinin hatta avukatının aynı zamanda milletvekili olması bile yasaktır. Bu tür engellerin ve yasakların tümü kaldırılarak siyasal katılım yaygınlaştırılmalıdır.

– Türkiye dünyanın en genç nüfuslu ülkesinden biridir. Çağımızda gençliğin etkisi de çok artmıştır. Ama Türkiye'de gençliğin siyasal katılımı önüne akıl almaz duvarlar örülmüştür. Bu duvarlar bir an önce yıkılmalı ve Türkiye gençliğin dinamizminden daha çok yararlanabilir duruma getirilmelidir.

Bu amaçla, öğrenim çağındaki gençlerin siyasal partilerde görev alabilmeleri serbest bırakılmalıdır. Dernekleşme özgürlükleri genişletilmelidir.

Seçmen yaşı 18'e, Milletvekili seçilebilme yaşı da 25'e indirilmelidir.

– Türkiye Cumhuriyeti, bazı bakımlardan, dünyada kadın haklarına öncülük etmiştir; ama hâlâ yasalarımızda kadın-erkek eşitliğine aykırı çağdışı hükümler vardır. Yasalarımız bu hükümlerden arındırılmalıdır.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Evlilik dışı birlikteliklerde kadının miras hukuku sağlanmalıdır.

– İnsan hakları konusunda, son yıllarda, kâğıt üzerinde bazı olumlu adımlar atılmış olmakla beraber, uygulamada, insan haklarına ters düşen davranışlar sürüp gitmektedir. Uluslararası kuruluşların raporlarında, Türkiye, hâlâ, insan haklarını çiğneyen ve işkence uygulamasını sürdüren ülkelerin ön sıralarında yer almaktadır. Türkiye bu alanda bir an önce kendini aklamalıdır.

Yargı düzenimizde köklü değişiklikler, iyileştirmeler gereklidir. Davaların kısa sürede sonuçlanması sağlanmalıdır. Tutukluluk süresi sınırlandırılmalıdır; gözaltına alınanların avukatlarıyla ve yakınlarıyla ilişkileri önündeki engeller kaldırılmalıdır; ve çapraz sorgu sistemine geçilmelidir. Ölüm cezası kaldırılmalıdır.

– ANAP iktidarı döneminde, TBMM'nin yasama yetkisi, yasa gücünde kararname kurumunun kötüye kullanılması yüzünden; kamu harcamalarını denetleme yetkisi de fonların kötüye kullanılması yüzünden gaspedilmiş durumdadır. Savaş kararı yetkisi bile TBMM'nin elinden alınmıştır. Bütün bunların sonucu olarak, 23 Nisan 1920'den beri ilk kez ANAP iktidarı sırasında Türkiye Büyük Millet Meclisi, temel işlevlerini yerine getiremez duruma düşürülmüştür. TBMM gaspedilen bu yetkilerine yeniden sahip çıkmalıdır.

– Yürürlükteki seçim sistemi ulusal iradeyi ayaklar altına alan; ulusal iradeyi Meclise ve devlet yönetimine, panayır aynaları gibi çarpıtarak yansıtan ve seçimleri kumara dönüştüren, eşi görülmedik bir acayip sistemdir. Önümüzdeki dönemde, TBMM mutlaka ve öncelikle, seçim yasasını adilleştirmelidir ve Türkiye'yi bu ayıptan kurtarmalıdır. Yurtdışındaki yurttaşlarımız, Türkiye'deki seçimler için bulundukları ülkelerde oy kullanabilmelidir.

– YÖK yasası değiştirilerek, üniversite özerkliğine gerçeklik kazandırılmalıdır; ancak üniversite yöneticileri de öğrencilerin üniversite yönetimine etkin biçimde katılabilmeleri yolunu açmalıdırlar. Üniversite öğretim üyeleri siyasal partilerde görev alabilmelidir.

– Çalışanların haklarına Anayasa ile getirilen bütün çağdışı sı-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

nırlamalar kaldırılmalıdır.

— Çağdaş teknolojinin özelliklerini ve zorunluluklarını zamanında algılayan DSP, özel radyo ve televizyon yayımcılığını ülkemizde ilk savunan parti olmuştur. Nitekim 1987 Seçim Bildirgemizde bu konuya ayrıntılı biçimde değinilmiştir. Bu konuda zaten, Anayasa delinerek, fiili durumlar oluşmaktadır. Bir yandan TRT özerkleştirilir ve tüm siyasal partilere ve düşüncelere yansız habercilik kuralları içinde açılırken, bir yandan da, sağlıklı demokratik düzenlemelerle, özel radyo ve televizyon yayımcılığı yasallaştırılmalıdır. Bu alanda tesis savurganlığını önlemek üzere, TRT'den özel yayımlar için kanal da kiralanabilmelidir. Toplumsal örgütlerin ve siyasal partilerin de özel televizyon yayımcılığı yapabilmeleri sağlanmalıdır. …

YEREL YÖNETİMLERE HALK KATILIMI

Demokratik Sol düzen, yerel yönetimlerde, yöneten yönetilen ikiliğini olabildiğince gidererek, halkla yerel yönetimler arasında yakın ve sürekli bir işbirliği, dayanışma ve etkileşim süreci başlatacaktır.

Demokratik Sol düzende, yerel yönetimlere halk katılımı, dolaylı ve temsil yoluyla katılımın ötesinde, olabildiğince doğrudan ve etkin katılıma dönüşecektir.

Bu amaçla mahalle ve köyler halkının "komşu kurulları" oluşturmaları özendirilecektir.

Komşu kurulları, mahalle ve köyler halkının belirleyecekleri temsilcilerden oluşacaktır; konuya göre, değişik iş veya meslek gruplarının temsilcileriyle uzmanlar da bu kurulların toplantılarına katılabileceklerdir.

Her komşu kurulu, kendi içinden, yerel yönetim birimleriyle ilişki için, bir yürütme komitesi ve değişik konular için çalışma grupları oluşturabilecektir.

Komşu kurulları, belirli aralıklarla veya kendileri gerekli gördükçe toplanarak kendi yörelerinin sorunlarını veya kent sorunla-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

rını ve bu sorunlara getirilebilecek çözümleri görüşebilecekler; ilgili yerel yönetim birimlerine önerilerde bulunabileceklerdir.

Belediye Başkanları ve Meclisleri komşu kurullarıyla yakın iletişim ve işbirliği içinde çalışacaklardır. İl genel meclisleri de komşu kurullarıyla veya seçmenlik yaşına erişmiş köy halkından oluşacak köy genel kurullarıyla yakın ilişki içinde olacaklardır.

Komşu kurulları, sorunlara çözüm bulunması veya çözümler için gerekli kaynakların sağlanması konusunda ilgili yerel yönetim birimleriyle ortak toplantılar ve çalışmalar yapabileceklerdir. Bu yoldan, iş programlarına da halk katılımı sağlanabilecektir.

Komşu kurulları üyelerinin veya isteyen tüm yurttaşların, Belediye Meclisi veya İl Genel Meclisi toplantılarını yakından izleyebilmeleri için, toplantılar buna olanak verecek genişlikteki salonlarda yapılacaktır.

Bu düzenlemelerle, yerel yönetimlere halk katılımı büyük ölçüde etkinleşeceği gibi, demokrasinin gerçeklik ve genişlik kazanması yönünde de ileri bir adım atılmış olacaktır. Ayrıca, tüm çalışmalar ve harcamalar halkla sıkı iletişim içinde yapılacağından, yolsuzlukları önlemek de çok kolaylaşacaktır. …

TÜRKİYE DÜNYADA BİR ÖNDER ÜLKE OLABİLİR

Hızla değişen dünyada ve bölgemizde, Türkiye'nin önüne yeni olanaklar seriliyor, yeni ufuklar açılıyor.

Eğer bu olanakları zamanında ve gereğince değerlendirebilirse Türkiye, dünyada sözü geçen, ağırlığı duyulan bir önder ülke durumuna gelebilir.

Sovyetler Birliği'ndeki açıklık ve demokratikleşme süreci, bu komşu ülkedeki Türk ağırlıklı Cumhuriyetlerin dünyaya açılabilmelerini sağlamıştır. Dünyaya açılırken de başlıca esin kaynağı olarak Türkiye'yi görmektedirler.

Dünya sınırlarımız dışında Türkiye nüfusundan daha büyük bir Türk varlığının ilk kez farkına ve bilincine varmaktadır.

Türkiye'nin böyle bir gelişmeye hazırlanması gerektiğini, DSP,

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

yıllar önce görmüştü ve 1987 Seçim Bildirgesi'nde bu konuya özel bir bölüm ayırarak, gerek başka ülkelerin yurttaşı olan Türklerle, gerek yurtdışındaki Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının ve ülkemize gelen göçmenlerin sorunlarıyla ilgilenmek üzere bir Bakanlık kurulmasını önermişti.

O zaman birçok kimsenin yadırgadığı bu önerimizin ne kadar gerçekçi ve gerekli olduğu, şimdi kabul edilmektedir.

Azerbaycan'da ilk olaylar patlak verdiğinde, DSP, Azerbaycan Türkleri'ne ve bütün Türk ve Müslüman ağırlıklı Sovyet Cumhuriyetleri'ne yakın ilgi göstermemiz gerektiğini vurgulamıştı. Bazı çevreler bunu da yadırgamışlardı. Sovyetler Birliği'nin böyle bir yaklaşıma tepki göstereceğini sanmışlardı.

Oysa, şovence, yayılmacı veya ırkçı bir tutum izlememek koşuluyla, Türkiye'nin bu Sovyet Cumhuriyetleri'yle yakın ilişkiler kurması, Sovyetler Birliği'nin de yararınadır. Nitekim, bu Cumhuriyetlerle ilişkilerimizin gelişmesini şimdi Sovyetler Birliği de desteklemektedir. Çünkü, biz Sovyetler Birliği'ndeki Türk ve Müslüman topluluklara gereken ilgiyi göstermezsek, bizim bırakacağımız boşluğu Ortadoğu'nun köktendinci ülkeleri doldururlar. Nitekim, Türkiye bu konuda gereken çabayı ve ilgiyi göstermediği için, şimdi o akımlar Türk ve Müslüman ağırlıklı Sovyet Cumhuriyetleri'ni etkileri altına alabilmek amacıyla her çabayı gösteriyorlar. O Cumhuriyetlerin gençlerine onbinlerce burs dağıtarak beyin yıkamaya kalkışıyorlar.

Demokratik Sol iktidar, Sovyetler Birliği'ne her bakımdan güven vermeye özen göstererek, bu ülkedeki Türk ve Müslüman ağırlıklı Cumhuriyetler'le yakın işbirliği ve dayanışma kuracaktır. Kafkaslar'daki ve Karadeniz'deki tüm Sovyet Cumhuriyetleri'yle de böyle ilişkileri geliştirmeye çalışacaktır.

Karadeniz İşbirliği Projesi bu bakımdan çok önemlidir. Ancak bu projenin işlerlik kazanması ve Türkiye'nin Projede önder ülke durumuna gelebilmesi için, ivedilikle kendi Karadeniz bölgemizi ve Doğu Anadolu'yu kalkındırmak ve tüm Karadeniz, Kafkaslar ve Balkanlar için bir kalkınma üssü durumuna getirmek gerekir.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Oysa henüz o yönde bir adım atılmış değildir.

Demokratik Sol iktidar, bu amaçla, Karadeniz ve Doğu Anadolu için özel bir plan hazırlayacaktır.

Demokratik Sol Parti, Yugoslavya'daki çözülme sürecini de önceden gören ve böyle bir çözülmenin doğuracağı sorunlara ilk dikkati çeken parti olmuştur.

Yugoslav Birliği'nin korunması için Türkiye, elbette, elinden geleni yapmalıdır. Ancak bu sağlanamazsa, bazı Yugoslav Cumhuriyetleri veya özerk bölgeleri boşlukta kalacaklardır ve güvenebilecekleri tek ülke olarak gözlerini Türkiye'ye çevireceklerdir. Nitekim bunun somut belirtileri görülmeye başlamıştır.

Demokratik Sol iktidar, umutlarını Türkiye'ye bağlayan Makedonya, Bosna-Hersek ve Kosova ile aynı zamanda da Arnavutluk'la yakın ilişki ve işbirliğini kurumlaştırmak üzere, somut adımlar atacaktır.

Öte yandan Türkiye'nin Ortadoğu'daki önemi de çok artmıştır; fakat ANAP iktidarı döneminde Türkiye, Ortadoğu'da bölge dışı ülkelerin güdümüne girdiği için, burada önüne çıkan fırsat ve olanakları değerlendirememiştir. Demokratik Sol iktidar, Ortadoğu'da, özgün bir ulusal politika izleyecek ve Türkiye'yi bölge dışı ülkelerin güdümünden kurtararak, ağırlıklı bir konuma getirecektir.

Demokratik Sol iktidar, Güney Akdeniz ülkeleriyle de yakın işbirliği kuracaktır.

Özgürlüklerine ve gerçek bağımsızlığa yeni kavuşan Doğu Avrupa ülkeleri de, girdikleri düzen değişikliği sürecinde, Türkiye ile yakın işbirliğine ve dayanışmaya gereksinme duymaktadırlar.

Demokratik Sol iktidar, bu gereksinmeyi de karşılayan bir politika izleyecektir.

O arada, başta Almanya olmak üzere Batı Avrupa ülkelerinde, işçilikten girişimciliğe geçmiş olan çok sayıdaki yurttaşımızın, Doğu Avrupa ülkelerine de açılmalarını kolaylaştırmak üzere gereken desteği sağlayacaktır.

Çağımızdaki hızlı değişim, Orta Asya'dan Kafkasların, Bal-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

kanların, Doğu Avrupa'nın ve Ortadoğu'nun önemini büyük ölçüde arttırıyor. Demokratik Sol iktidar, bütün bu bölgelerle, iç içe geçen halkalar halinde bir işbirliği ve dayanışma düzeni oluşturacaktır.

Türkiye, bunu başarabildiği oranda, dünyada ağırlığı duyulan, sözü geçen bir ülke konumuna gelebilecektir.

O zaman, bizim Avrupa Topluluğu'na tam üyelik için ısrar etmemize gerek kalmayacak; Avrupa Topluluğu bizim kapımıza gelip, üyelik çağrısında bulunma zorunluluğunu duyacaktır.

Kıbrıs sorununa, iki toplumlu, iki kesimli ve eşit haklara dayalı bir federal çözüm getirebilmenin temel koşulu, Kıbrıs Rumları'na, eskiye dönüş hayallerinin asla gerçekleşemeyeceğini göstermektir. Bunun için de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti gerçeği dünyaya kabul ettirilmelidir. Demokratik Sol iktidar bunun için gereken çabayı gösterecektir. Aynı zamanda Kıbrıs Türk ekonomisinin güçlenmesine gereken katkıyı yapacaktır.

1970'li yılların sonlarında, Ege sorununa çözüm arayışları hızlanmış ve umut verici bir aşamaya gelmişti. Fakat 12 Eylül 1980' den sonra Ege'deki deniz ve hava haklarımız gündemden çıkarılmıştır. ANAP iktidarı da "Davos Ruhu" ile, bu yaşamsal ulusal sorunumuzu büsbütün rafa kaldırmıştır.

Demokratik Sol iktidar, Ege'deki ulusal haklarımızı, barışçı bir yaklaşımla, yeniden gündeme getirecektir; ve Batı Trakya Türkleri'ne yönelen baskılara karşı, uluslararası alanda etkin bir mücadele açacaktır.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

SONSÖZ

DSP DEMOKRATİK SOLDA OY BÖLMÜYOR, OY ÇOĞALTIYOR

Sosyal Demokrat Halkçı Parti, bundan önceki seçimlerde olduğu gibi, 20 Ekim 1991 milletvekili genel seçimlerine giderken de, iktidardaki ANAP'dan çok Demokratik Sol Parti'yi hedef alıyor.

ANAP'la suç ortaklığı yaparak uygulamaya koydurttuğu, ulusal iradeyi çiğneyen adaletsiz seçim sistemini istismar ederek, "bu seçim sistemiyle, DSP'ye verilecek oylar ziyan olur" veya "ANAP'a verilmiş olur" kampanyasını ve DSP'nin sosyal demokrat oyları böldüğü iddiasını sürdürüyor.

Oysa, DSP sosyal demokrat veya demokratik sol oyları, bölmek şöyle dursun, hızla çoğaltmaktadır ve SHP'ye küsen oyların sağa veya daha sola savrulmasını önlemektedir.

Son bir yıl içinde bunun somut ve matematik kanıtları ortaya çıkmıştır. Örneğin, geçen yıl İstanbul'un büyük ilçelerinden Bayrampaşa'da yapılan belediye başkanlığı seçimlerinde SHP, birincilikten en alt sıralara düşmüştür. 1989 yerel seçimlerinde yüzde 30'a yaklaşan SHP oyları, bir buçuk yıl içinde yüzde 8'e gerilemiştir. DSP oyları ise, aynı süre içinde yüzde 17'den yüzde 42'ye yükselmiştir.

Bir ana muhalefet partisinin oyları, genel kamuoyunu yansıtacak önemdeki bir merkezde, bir buçuk yıl içinde, yüzde 30'dan yüzde 8'e gerilerse, bu o partinin seçmenlerde çok büyük hayal kırıklığı yarattığını gösterir. Eğer Bayrampaşa'da, SHP dışında bir DSP seçeneği bulunmasaydı ne olacaktı?.. SHP'den hayal kırıklığına uğrayanlar, sosyal demokrasiden de umut keseceklerdi ve oyları ya sağdaki partilerden birine ya da soldaki bir partiye savrulup gidecekti. DSP'nin ayrı bir güven verici bir seçenek olarak varlığı, Türkiye'yi uzun yıllar sağcı iktidarlara mahkûm edecek böyle bir tehlikeyi önlemiştir.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Geçen yıl Bayrampaşa seçimi DSP'nin, sosyal demokrat oylardaki erimeyi önlediğini kanıtlarken, bu yıl yaz aylarında iki önemli merkezde yapılan seçimlerde, DSP'nin, sosyal demokrat veya demokratik sol oyları ne kadar çoğalttığını gözler önüne sermiştir.

Hacıbektaş SHP'nin kalesi bilinirdi. Nitekim 1989 belediye seçimlerinde SHP, Hacıbektaş'da oyların yüzde 67'sini almıştı. Bu yıl yinelenen belediye meclisi seçiminde ise, SHP oyları yüzde 67'den yüzde 35'e inerken, DSP oyları, iki buçuk yılda yüzde 11'den yüzde 50'nin üstüne yükselmiştir.

Sayısal olarak da, 1989'a göre, SHP, Hacıbektaş'da 327 oy yitirirken, DSP 896 yeni oy kazanmıştır. SHP'nin yitirdiği 327 oyun tümü DSP'ye gelmiş olsa bile, DSP, bu 327 oyun üstüne, 569 yeni oy daha kazanmıştır. Hacıbektaş'da sosyal demokrat/demokratik sol oy birikimine yeni katılan bu 569 oy, SHP'den değil, SHP'ye hiç oy vermemiş genç seçmenlerle, sağcı partilerin tabanındaki sosyal demokrat/demokratik sol eğilimli seçmenlerden gelmiştir.

Nitekim, tek başına iktidara geleceğini iddia ettiği halde Hacıbektaş gibi önemli bir merkezde aday bile gösteremeyen ve seçimlere giremeyen DYP'nin oyları, hemen tümüyle Demokratik Sol Parti'ye gelmiştir. Bu, Hacıbektaş'daki ANAP oylarında hiçbir kıpırdanma olmamasından bellidir.

Yine bu yaz bir başka önemli merkezde, Bartın'da yapılan belediye başkanlığı seçimlerinde ise, kendini büyük bir zafer kazanmış gibi gösteren ANAP'ın oyları gerçekte 5 puan gerilerken, SHP'nin de DYP'nin de oranlarında büyük düşüş olmuştur. Buna karşılık DSP oyları on bir puan ilerlemiştir.

Bartın'da SHP sayısal olarak iki buçuk yılda 696 oy yitirirken, DSP oylarındaki artış 1555'i bulmuştur. SHP'nin yitirdiği 696 oyun tümü DSP'ye gelmiş olsa bile, DSP buna ek olarak, Bartın'da sosyal demokrasiye/demokratik sola, 859 yeni oy daha kazandırmıştır. Bu yeni oylar da genç seçmenlerden ve sağcı partilerin tabanındaki sosyal demokrat/demokratik sol eğilimli seçmenlerden gelmiştir.

İki buçuk yıl gibi kısa bir süre içinde, oransal olarak DSP'nin

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Bartın'daki oyları yüzde 300'ün üstünde artmıştır; Hacıbektaş'daki DSP oyları ise yüzde 500 artmıştır.

Bu matematik gerçekler, bu sayısal ve oransal gerçekler, gözler önündeyken, SHP'nin, hâlâ "DSP oy bölüyor" savını sürdürmesi, bir kandırmacadır.

Önemli merkezlerdeki oylarını kısa sürede yüzde 300'le 400 arasında arttırabilen DSP, kamuoyu yoklamacılarını da şaşırtacaktır.

Belirttiğimiz örneklerden çıkan sosyolojik ve siyasal sonuçlar da şöyle özetlenebilir:

SHP, doğuştan geçmişe bağımlı bir partidir. Simgesiyle, ilkeleriyle, genel tutumuyla, hatta Genel Başkanı'nın kimliğiyle, SHP, geçmişe bağımlılıktan kurtulamayan bir partidir. Nitekim geçen gün TÜSİAD toplantısında bir soruyu yanıtlarken, SHP Genel Başkanı Sayın Erdal İnönü, geçmişe bağımlılıktan kaynaklanan bazı ilkelerini ve tutumlarını değiştirmenin, kendisine, soyadını değiştirmek kadar zor geldiğini itiraf etmiştir.

Oysa dünya da, Türk toplumu da son yıllarda çok hızlı bir değişim sürecine girmiştir. Genç kuşak, bu değişim sürecinin en dinamik kesimidir. Onun için gençlik, geçmişe bağımlı SHP'ye değil, daha kurulurken ve programının ilk paragrafında, "geçmişe dönük değil, geleceğe yönelik bir parti" olduğunu vurgulayarak yola çıkan Demokratik Sol Parti'ye eğilim göstermektedir. Çağın ancak DSP ile yakalanabileceğini görmektedir.

Öte yandan, ülkemizde kendilerini "ilerici aydın" diye tanımlayanlardan bazıları, özel yaşamında din kurallarına ve gelenek veya törelerine bağlı olan herkesi, "sağcı", hatta "gerici" diye tanımlayarak yıllardır, sağcı partilerin tabanına itelemişlerdir. SHP de, bu itici tavrın siyaset alanındaki başlıca temsilcisidir. Oysa Demokratik Sol Parti, Türk toplumunda büyük çoğunluğun, din kurallarına bağlı olmakla birlikte laikliği de yürekten benimsediğini; özel yaşamında geleneklere veya törelere bağlı olsa da çağ değişimine uyum sağlamakta hiç güçlük çekmediğini; ve gerçek demokrasi ve sosyal adalet istediğini bilmektedir ve onlara kollarını içtenlikle açmaktadır.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Sağcı partilerin tabanına itelenmiş bu özbeöz sosyal demokrat/demokratik sol seçmenlere SHP asla erişemezken; Demokratik Sol Parti, onlara erişmede, onları kendine çekmekte hiçbir zorluk çekmemektedir.

Yine kendilerini "ilerici aydın" veya "solcu" diye tanımlayanlardan bazıları, milliyetçilikle solculuğun bağdaşmadığını öne sürerek, ülkemizdeki milliyetçi çoğunluğu da sağcı partilerin tabanına itelemektedirler. Oysa şovenlikten, ırkçılıktan ve yayılmacılıktan uzak bir milliyetçilik, Atatürk'ün tanımladığı ve benimsediği anlamda barışçı milliyetçilik, çağımızın yadsınmaz bir gerçeğidir. SHP, bu anlamdaki milliyetçi kesimi küstürürken, Demokratik Sol Parti o kesimin de güvenini ve oylarını kolaylıkla kazanabilmektedir. Çünkü, şovenlikten, ırkçılıktan, yayılmacılıktan uzak milliyetçilerin gözünde, Demokratik Sol Parti, milliyetçilikle insancıllığı ve demokratlığı uyumlu biçimde bağdaştıran ve dünyada Türklüğün kazanmakta olduğu önemi yıllar öncesinden sezerek ona göre tutum oluşturan tek partidir.

DSP'nin kökenindeki Demokratik Sol hareket, yakın geçmişte, bu anlamdaki milliyetçiliğini, Kıbrıs konusunda, haşhaş konusunda ve Ege'de de kanıtlamıştı.

Bu özellikleriyle ve SHP'den bu farklılıklarıyla, Demokratik Sol Parti, sosyal demokrat/demokratik sol oyları hızla çoğaltmaktadır.

Üstelik SHP, doğuştan gelen ve HEP'e kucağını açmakla büsbütün ileri ölçülere varan çelişkili ve karmaşık yapısı nedeniyle, tutarlı bir çizgi izleyemezken, DSP, yapısı bakımından da doğrultusu bakımından da Türkiye'nin en tutarlı partisidir.

DSP, yer yer mahallelere köylere kadar yayılan sürekli çalışma gruplarıyla, siyasete geniş ve etkin halk katılımını sağlarken, SHP, halktan kopuk daracık bir kadro içinde politika yapmaktadır.

Bu gibi nedenlerle, SHP, kendi sorunlarını çözemeyen, kendi kendiyle kavgalı bir parti durumuna gelmiştir. Büyük seçmen çoğunluğu da, kendi sorunlarını çözemeyen bir partiden ülke sorunlarına çözüm beklenemeyeceğini bilmektedir. Ayrıca, yerel yöne-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

timler iktidarında sınıfta kalan bir partiye merkezi iktidarın teslim edilemeyeceğini de bilmektedir.

Demokratik Sol Parti ise, SHP gibi iç sorunların batağına saplanmaksızın, ülke sorunlarına en tutarlı ve çağdaş çözümler oluşturabilen partidir.

Bütün bunların sonucu olarak da, DSP, bir yandan SHP'nin hızla yitirdiği oyların sağa veya daha sola kaymasını önlerken, bir yandan da sosyal demokrat/demokratik sol oyları kendi bünyesinde, hızla çoğaltmaktadır.

Bu durumda, DSP eğer SHP ile birleşseydi bile iki partinin oyları birleşmezdi. Çünkü DSP'ye oy veren seçmenlerin, özellikle de genç seçmenlerin, ve belirttiğimiz nedenlerle sağcı partilere itelenmiş sosyal demokrat/demokratik sol eğilimli seçmenlerin, büyük çoğunluğu o "birleşik" ama kendi içinde bölük pörçük partiye oy vermezdi. SHP'de yuvalanan bölücüler veya solculuk anlayışları çağın gerisinde kalmış olan birçok SHP'li seçmenler de, içinde DSP katmanı bulunan bir partiye oy vermezlerdi.

Öteden beri belirttiğimiz gibi, siyasette iki artı iki her zaman dört etmez. İki artı ikiden doğan bir yapı eğer seçmene güven vermezse, iki artı ikinin sonucu üçten ibaret olabilir, hatta ikiyi de bulamayabilir.

Türkiye'de sosyal demokrasinin/demokratik solun en büyük şansı, SHP dışında bir güven verici DSP seçeneğinin bulunmasıdır. Yeter ki seçmenler "DSP'ye verilecek oylar ziyan olur" kandırmacasına kapılmasınlar!

Bundan önceki milletvekili seçimlerinde, bazı seçmenler tutarlılığı ve çağdaşlılığı bakımından DSP'yi beğenseler bile, iktidar için gerekli kadrosu bulunmadığını sanarak, ondan oylarını esirgemişlerdi.

Fakat 20 Ekim 1991 seçimlerine, DSP en zengin ve en tutarlı uzman kadrosuyla giriyor. DSP'nin aday listesinde, halka tepeden bakmayan halk aydını uzmanların bilgi birikimiyle, çalışan halk kesimlerinin deneyim birikimi uyum içinde bütünleşmiştir.

Gerek programı bakımından gerek iç ve dış sorunlar için üret-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

tiği çözümler bakımından ise, DSP zaten öteden beri iktadara en hazırlıklı parti idi. Şimdi "kadrosu yeterli değil" önyargısının da geçersizliği kanıtlanmış olmaktadır.

20 Ekim 1991 Seçimlrinde, DSP, her bakımdan kendine güvenerek, milletten yetki istemektedir.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

Özgeçmişler

AYDIN GÜVEN GÜRKAN

1941'de Elazığ'da doğdu. 1962 yılında AÜ SBF Ekonomi-Maliye Bölümü'nü bitirdi. Köln Üniversitesi'nde ekonomi doktorası yaptı. 1969'da Türkiye'ye döndükten sonra bir süre Maliye Bakanlığı'nda çalıştı. Ardından Gazi Üniversitesi'nde öğretim üyeliğine başladı. 1983'de doçent, 1988'de profesör oldu. 1983'te YÖK uygulamalarına karşı çıkarak 8 arkadaşıyla birlikte üniversiteden istifa etti. 1983 seçimlerinde Halkçı Parti'den Antalya Milletvekili seçildi. Bir süre HP Genel Sekreterliği yaptı, 1985'te yapılan kurultayda ise genel başkanlığa seçildi. HP-SODEP birleşmesinin mimarlığını yaptı. Birleşik partinin ilk genel başkanı oldu ve sonra bu görevi Erdal İnönü'ye devretti. SHP'de çeşitli sorumluluklar aldı. Paris'teki Kürt Konferansı' na giden 7 milletvekilinin partiden ihraç edilmesini protesto etmek için SHP'den istifa etti. 1990 ağustos ayında yapılan SHP Kurultayı öncesi partiye döndü ve en yüksek oyu alarak Parti Meclisi'ne seçildi. Halen SHP Parti Meclisi ve MYK üyesi olan Gürkan 20 Ekim 1991 genel seçimlerinde SHP listesinden İçel 1. Bölge kontenjan adayı oldu.

MURAT KARAYALÇIN

1943'te Samsun'da doğdu. Ankara Gazi Lisesi'ni bitirdi. ODTÜ' de bir yıl İngilizce eğitimi gördü ve daha sonra AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne girdi. Buradan mezun olduktan sonra İngiltere'de kalkınma ekonomileri üzerine lisansüstü eğitim gördü. DPT'de uzman yardımcısı ve uzman olarak çalıştı. 1978-1979 yıllarında işbaşında olan CHP hükümeti döneminde Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı'nda müsteşar yardımcılığı görevinde bulundu. Kent-Koop'un kurucuları arasında yer aldı ve sırasıyla mali sekreterlik, genel sekreterlik ve 1981-

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

1991 arasında da genel başkanlık görevini sürdürdü. 1986-1987 arasında Uluslararası İskân Konseyi Yönetim Kurulu üyeliği yaptı. Halen Uluslararası Kooperatifler Birliği Yürütme Kurulu üyesi ve Kent Kooperatifleri Merkez Birliği'nin Genel Başkanı. 1986 yılında İngiltere Veliahtı Prens Charles'dan "Dünya Konut Yılı" ödülünü aldı ve aynı yıl Nokta Dergisi tarafından "Yılın İşadamı" seçildi. 1987 ve 1991 yıllarında da Türkiye' nin dış tanıtımına yaptığı katkılar nedeniyle TÜTAV ödülüne layık görüldü. SHP adayı olarak girdiği 26 Mart 1989 Yerel Seçimleri' nde Ankara Büyükşehir belediye Başkanlığı'na seçildi.

İlKAY SUNAR

1941'de Samsun'da doğdu. İstanbul Robert Lisesi'ni bitirdikten sonra ABD'de Kaliforniya Üniversitesi'nde (Berkeley) siyaset bilimi öğrenimi yaptı. 1973-79 arasında Ankara SBF'de, 1979'dan bu yana Boğaziçi Üniversitesi'nde öğretim üyeliği yapan Prof. Dr. İlkay Sunar'ın Türkçe ve yabancı dillerde birçok yayını bulunuyor.

KOREL GÖYMEN

1942'de İstanbul'da doğdu. 1964'te ODTÜ İdari Bilimler Fakültesi' nden mezun oldu. İngiltere'de Leeds Üniversitesi'nde doktora yaptı. 1967-83 arasında ODTÜ'de öğretim üyeliği görevinde bulundu. 1978-80 yıllarında Ankara Belediyesi Başkan Yardımcılığı görevinde bulundu. 1983'de SODEP kurucuları arasında yeraldı, MKYK üyeliği yaptı. 1984 yerel seçimlerinde SODEP'in İstanbul Belediye Başkan adayı oldu. SODEP İstanbul İl Başkanlığı yaptı. Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı (TÜSES)'in kurucuları arasında bulundu. 1989'dan beri Yönetim Kurulu Başkanlığı'nı sürdürüyor. 1991'deki SHP Kurultayı'nda Parti Meclisi ve MYK üyeliğine seçildi. 20 Ekim 1991 seçimlerinde SHP listesinden İstanbul 1. Bölge kontenjan adayı olarak katıldı.

ŞÜKRÜ SİNA GÜREL

1950'de İzmir'de doğdu. Lise öğrenimini İstanbul Robert Lisesi ve ABD Illinois'te tamamladı. AÜ SBF Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

1971'de bitirdi. Aynı üniversitede 1977 yılında uluslararası ilişkiler dalında doktorasını tamamladı. AÜ SBF'de öğretim üyeliği yaptı. 1984'te doçent, 1990'da profesör oldu. Kıbrıs Türk Araştırmaları Tanıtma ve Dayanışma Vakfı kurucu ve yönetim kurulu üyesi olan Prof. Gürel aynı zamanda Türkiye Sosyal Ekonomik ve Siyasal Araştırmalar Vakfı'nın (TÜSES) da kurucu üyesidir. Ortadoğu Petrolünün Uluslararası Politikadaki Yeri (1977), Kıbrıs Tarihi (1878-1960): Kolonyalizm, Ulusçu ve Uluslararası Politika (iki cilt, 1984-85) adlı kitapları bulunmaktadır. 20 Ekim 1991 seçimlerinde DSP listesinden İstanbul 3. Bölge'de ikinci sıradan milletvekili adayı oldu.

REŞİT EMRE KONGAR

1941'de İstanbul'da doğdu. Ankara SBF Maliye ve İktisat Şubesi'nden mezun oldu. BM bursuyla ABD'ye gitti. Michigan Üniversitesi Sosyal Çalışma Yüksekokulu'nda master yaptı. 1966'da Hacettepe Üniversitesi' nde öğretim üyeliğine başladı. HÜ'de Sosyal Çalışma Yüksekokulu'nu kurdu ve müdürü oldu. 1969'da doktor, 1976'da doçent, 1981'de profesör oldu. Üniversiteden istifa ettiği 1983 tarihine kadar HÜ'de öğretim üyeliğini sürdürdü. Türkiye'nin Toplumsal Yapısı adlı kitabı ile TDK Bilim Ödülü'nü, Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği adlı kitabıyla da Sedat Simavi Vakfı Sosyal Bilim Ödülü'nü kazandı. 1983-87 yılları arasında Hürriyet Gazetesi'ne danışmanlık yaptı. Eylül 1987'de KAMAR Kamuoyu Araştırma Şirketi'ni kurdu. 20 Ekim 1991 erken seçimleri öncesi SHP'ye üye oldu. İstanbul 7. Bölge'den kontenjan adayı gösterildi.

HALUK ÖZDALGA

1948'de İstanbul'da doğdu. Lise eğitimini ABD'de tamamladı. ODTÜ'den inşaat yüksek mühendisi olarak mezun oldu. Toplumcu Düşün dergisinde yazı kurulu üyeliği yaptı. 12 Eylül sonrası siyasi partilerin faaliyetlerine izin verilmesiyle birlikte Demokratik Sol Parti'nin kuruluş çalışmalarına katıldı. DSP MYK üyeliği ve bir dönem genel başkan yardımcılığı yaptı. Parti içi muhalefeti nedeniyle 1991'de DSP'den ihraç edildi. Çağdaş Sosyal Demokrasinin Oluşumu (1985) adlı bir kitabı var. Halen serbest mühendislik yapıyor.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

ASAF SAVAŞ AKAT

1942'de Ankara'da doğdu. Galatasaray Lisesi'ni, 1966'da İÜ İktisat Fakültesi'ni bitirdi. İngiltere East Anglia Üniversitesi'nde lisans üstü eğitim yaptı. London School of Economics'te araştırma görevlisi olarak bulundu. 1980'de profesör oldu. 1982'de YÖK'ü protesto ederek üniversitedeki görevinden istifa etti. DSP'nin kuruluşuna katkıda bulundu. 1987'de SHP'ye üye oldu. TÜSES Vakfı kurucuları içinde yer aldı. Halen özel sektörde yöneticilik yapıyor ve Marmara Üniversitesi'nde ders veriyor. İktisadi Analiz; Alternatif Büyüme Stratejisi; Sosyal Demokrasi Gündemi adlı üç kitabı bulunuyor.

ERCAN KARAKAŞ

1945'te Çanakkale'de doğdu. F. Almanya'da makine yüksek mühendisliği öğrenimi gördü. Almanya'daki Türk işçi ve ailelerine sosyal danışmanlık yaptı. Alman Sosyal Demokrat Partisi'nde (SPD) on yıl değişik kademelerde çalıştı. Avrupa Halkçı Devrimci Federasyonu'nda dört dönem genel başkanlık yaptı. Mart 1988' den bu yana Sosyal Demokrat Dergi'yi çıkarıyor. Kuruluşunda SHP'ye katıldı, İstanbul İl Sekreterliği ve İl Başkanlığı görevlerini yürüttü. Halen SHP MYK üyesi. 20 Ekim 1991 seçimlerinde SHP'den İstanbul 3.Bölge'den ikinci sırada milletvekili adayı.

İSHAK ALATON

1927'de İstanbul'da doğdu. Şişli Terakki ve Saint-Michel Fransız liselerini bitirdikten sonra İsveç'te Motala Laroverk Teknik Okulu'ndan 1951'de mezun oldu. İsveç Motala Lokomotif Fabrikası'nda kaynak işçiliği ve teknik ressamlık yaptı. 1954'te Dr. Üzeyir Garih ile birlikte Alarko Kolektif Şirketi'ni kurdu. 1963'de Alarko Sanayi ve Ticaret A.Ş.'yi, 1973'te Alarko Holding A.Ş.'yi kurdu.

YAKUP KEPENEK

1937'de Rize'de doğdu. Çifteler Köy Enstitüsü ve AÜ Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Milli Eğitim Bakanlığı bursuyla ABD'de ekonomi doktorası yaptı. 1971'de ODTÜ'de öğretim üyeliğine başladı. Aynı yıllarda

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

CHP'de ekonomik ve siyasal konularda danışmanlık yaptı. 1983'te 1402 sayılı Sıkıyönetim Yasası uyarınca öğretim üyeliğinden uzaklaştırıldı. Ardından çeşitli sendikalarda eğitim danışmanlığı yaptı. SHP'ye üye olup Parti Meclisi ve MYK'ya seçildi. Genel Sekreter Yardımcılığı yaptı. Sosyalist Enternasyonal toplantılarında SHP'yi temsil etti. SHP'nin "İşsizlikle Mücadele Projesi"ni hazırladı. Türkiye İmalat Sanayiinin Üretim Yapısı; Türkiye Ekonomisi; 12 Eylül'ün Ekonomi Politiği ve Sosyal Demokrasi; Türkiye'de Kamu İktisadi Teşekkülleri gibi kitapları bulunmaktadır. Halen Öğretim Üyeleri Derneği başkanı, Halkevleri yönetim kurulu üyesi, Ankara Büyükşehir Belediyesi danışmanı ve ODTÜ Ekonomi Bölümü öğretim üyesidir. 20 Ekim 1991 seçimlerinde SHP'den Ankara 1. Bölge'den dördüncü sıradan milletvekili adayı oldu.

ŞAHİN ALPAY

1944'te Ayvalık'ta doğdu. Robert Lisesi'ni bitirdikten sonra AÜ SBF'den mezun oldu ve aynı üniversitenin Eğitim Fakültesi'nde asistan oldu. SBF Fikir Kulübü'nün aktif üyelerinden biri olarak 1966-67 ders yılında SBF Öğrenci Derneği Başkanlığı yaptı. 1965-71 arasında Dönüşüm, Türk Solu, Aydınlık, Proleter Devrimci Aydınlık başta olmak üzere çeşitli sol dergilerde yazıları çıktı. Maocu düşüncenin Türkiye'deki ilk önde gelen teorisyenlerinden olan Alpay, 12 Mart 1971 askeri müdahalesinin ardından İsveç'e iltica etti. Stockholm Üniversitesi Siyasal Bilimler Bölümü'nde doktorasını sürdürdü. Aftan yararlanarak 1975'te Türkiye'ye dönüp askerliğini yaptı. 1976-81 yılları arasında Stockholm Üniversitesi'nde asistanlığını sürdürdü. Stockholm'de Türkler: Göçmenler, Toplum ve Politika başlıklı teziyle doktorasını tamamlayıp yurda döndü. Kendini "iyi bir sosyal demokrat" olarak niteleyip "Marksizm'in gerek teorisinden gerekse dünyadaki ve Türkiye'deki pratiğinden büyük bir düşkırıklığına uğradığını" söyledi. 1982'den beri Cumhuriyet Gazetesi Araştırma Servisi Şefi olan Alpay'ın, SHP ve DSP: Nerede Birleşiyor, Nerede Ayrılıyorlar? (Dr. Seyfettin Gürsel ile birlikte, 1986) ve 2020 Yılında Türkiye (1991) adlı iki kitabı ile çeşitli gazete ve dergilerde çoğu sosyal demokrasi üzerine çok sayıda yazı ve incelemesi bulunuyor.

Yazar ve Yayıncı tarafından telif hakları serbest bırakılmış eserdir

ERTUĞRUL GÜNAY

1947'de Ordu'da doğdu. AÜ Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. '68 kuşağının öğrenci hareketleri içinde aktif şekilde yer aldı ve 1968'de AÜ Hukuk Fakültesi öğrenci temsilciliği yaptı. 1970'den itibaren CHP'de çalışmaya başladı. 1974'te CHP Ordu İl başkanlığı'na seçilerek "en genç il başkanı" unvanını aldı. 1977'de CHP Ordu Milletvekili seçildi. 1979 CHP Kurultayı'nda "Sol Kanat" adlı grubun önde gelen isimlerinden biri olarak yer aldı. 9 Eylül 1980'de, CHP'nin 57. Kuruluş Yılı törenleri sırasında CHP'li 33 milletvekili ve senatörün imzaladığı bildirgeyi hazırlayanlardan biriydi. Üç gün sonra gerçekleştirilen askeri darbenin gecesi gözaltına alındı. Bir yıl tutuklu kaldı. 1986'da SHP'ye üye oldu. 1986 ve 1987 ankara İl Kurultayları'nda SHP Ankara İl başkanlığı'na seçildi. 1988 SHP Kurultayı'nda Parti Meclisi üyesi oldu. 1990'da MYK üyeliğine seçildi ve Genel Sekreter Yardımcısı oldu. Halen bu görevini sürdürüyor. 20 Ekim 1991 seçimlerinde SHP'den Ankara 1. Bölge'nin üçüncü sırasında milletvekili adayı oldu.

—